

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ BİLİM DALI

CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE
KADAR TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM
(1923 – 2007)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mahmut ÇİTİL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsün ÖKSÜZOĞLU

ANKARA – 2009

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ BİLİM DALI

CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE
KADAR TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM
(1923 – 2007)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mahmut ÇİTİL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsün ÖKSÜZOĞLU

ANKARA – 2009

Mahmut ÇİTİL'e ait "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kadar Türkiye'de Özel Eğitim" adlı çalışma 09.02.2009 tarihinde, jürimiz tarafından Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Başkan): Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN

Üye : Doç. Dr. Yücel GELİŞLİ

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsun ÖKSÜZOĞLU

ÖNSÖZ

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye’de özel eğitim alanıyla ilgili gelişmeleri incelediğimiz bu araştırmada, birinci bölümde problem incelenmiş, araştırmanın amaç ve önemine değinilmiş ve ilgili araştırmalarla ilgili bilgiler sunulmuştur. Yöntem kısmı ise araştırmanın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise bulgular ve yorum bulunmaktadır. Araştırmanın sonuç ve öneriler kısmı ise dördüncü bölümü oluşturmaktadır. Bu araştırma ile ülkemizde özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili yasal ve kurumsal gelişmeler ile mevcut durum incelenmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Öncelikle değerli tez danışmanı hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşe Füsün ÖKSÜZOĞLU hanımefendiye çalışmalarım süresince bana ve araştırmama gösterdiği üstün ilgi ve desteğe karşın teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Araştırmalarım için kaynak temininde desteğini esirgemeyen Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü idareci ve çalışanlarına şükranlarımı sunuyorum. Derslerime gitmek ve araştırma yapmak için ihtiyacım olan uygun zamanları ve eşsiz desteklerlerini benden esirgemeyen şube müdürüm Sayın Yurdagül AYDOĞAN ve okul müdürüm Sayın Mustafa ÖZTÜRK’e teşekkür ediyorum. Tez çalışmalarım sırasında her konuda yardımını esirgemeyen değerli arkadaşım Hasan EŞİCİ’ye ve son olarak da eşim Tuba’ya hayatta bana kattığı tüm güzellikler için teşekkür ediyorum.

Ankara, 2008

Mahmut ÇİTİL

ÖZET

CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE KADAR TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM (1923 – 2007)

ÇİTİL, Mahmut

Yüksek Lisans, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Ayşe Füsün ÖKSÜZOĞLU

Ocak, 2009, 194 sayfa

Bu araştırmanın amacı 1923 yılından 2007 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti Devletinin özel eğitim alanıyla ilgili izlediği temel politikalar ve yasal düzenlemeler çerçevesinde özel eğitimle ilgili hizmet veren kurum ve kuruluşların evrimini belirlemektir. Araştırmada tarihsel yöntem kullanılarak literatür taramasına dayalı betimlemeler yapılmıştır.

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 12 ‘sinin de özel gereksinimli bireyler tarafından oluşturulduğu bilinen bir gerçektir. Buna göre ülkemizde yaşayan bu önemli grubun da diğer insanlar gibi sosyal, kültürel ve siyasal açıdan belli haklara sahip olmaları ve eğitim imkânlarından yararlanmaları gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu bireylerin bağımsız bir yaşam sürebilmeleri ve topluma yararlı hale gelebilmeleri için gerekli düzenlemeleri yapmaktadır. Bu sebeple özel gereksinimli bireylerin özellik ve ihtiyaçlarını dikkate alan eğitim politikaları belirlenmiştir. Eğitim politikalarının belirlenmesinde ise anayasa ve yasaların eğitimle ilgili hükümleri, hükümet programları, kalkınma planları ve Milli Eğitim Şûra’larının önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan bu araştırmada yasal değişimler ile gelişmeler temel alınarak 1923–1960, 1961–2007 yıllarından oluşan iki dönem belirlenmiştir. Her dönemde, yürürlükte olan özel eğitimle ilgili hüküm bulunan anayasa, yasa ve yönetmelikler, bu dönemlerde yapılan milli eğitim şûraları, özel eğitim konseyi, gençlik şûraları, ilgili dönemleri kapsayan hükümet programları ve kalkınma planları, özel eğitim hizmetleri veren kurum ve kuruluşlar ele alınmış ve incelenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de özel eğitim hizmetlerinin Cumhuriyet döneminde sürekli bir gelişim gösterdiği görülmüştür. Ancak özel eğitimle ilgili önceden belirlenen politikalar ile uygulamalar arasında tutarsızlıklar olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelime: Özel eğitim, eğitim tarihi, özel eğitim tarihi

ABSTRACT
**SPECIAL EDUCATION IN TURKEY FROM PROCLAMATION OF THE
REPUBLIC TO THE PRESENT DAY (1923 – 2007)**

ÇİTİL, Mahmut

Master, Social and Historical Foundations of Education

Supervisor: Ayşe Füsün ÖKSÜZOĞLU

January, 2009, 194 pages

The aim of this study is to determine the evolution of the institutions serving about special education in the context of fundamental policies and legal arrangements related to special educational field of Government of the Republic of Turkey from 1923 to 2007. This study is based on literature survey by using the historical method.

It is a very well-known fact that nearly %12 percent of Turkey population is made up of disabled people who needs to get special education. So these people, who makes up a notable percentage of population, should have certain rights in terms of social, cultural and political aspects and should benefit from the educational rights that has been granted to the others. Republic of Turkey has made the necessary arrangements to enable these disabled people to lead independent lives and to make them useful for the society. For this reason, educational rights that take these disabled people's needs and characteristics into consideration have been enacted. While determining the educational politics, it is known that the Law, the clauses concerned with education, government programme, development plans and Public Education Councils play an important role. In this respect, by taking the politic and legal developments into consideration, two basic periods are determined consisting the years 1923-1960 and 1961-2007. For each period, the current Law, the laws and the regulations concerning the education, the Public Education Councils that have been held within these periods, special education committees, youth councils, governmental programmes and development plans including the concerned periods and special education schools and institutions have been discussed. As a result, it has been detected that services that have been done for the sake of special education have shown a constant development within the first years of the Republic of Turkey. However, inconsistencies have been seen between the previous policies and the implementations.

Key Words: *special education, history of education, history of special education*

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. Problem Durumu.....	1
2. Problem Cümlesi.....	6
Alt Problemler.....	6
3. Amaç.....	7
4. Önem.....	7
5. Varsayımlar.....	8
6. Sınırlılıklar.....	8
7. İlgili Araştırmalar.....	9

BÖLÜM II

YÖNTEM

1. Araştırmanın Modeli.....	12
2. Araştırmanın Çalışma Evreni	12
3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	12

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUMLAR

A -) 1923 – 1960 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİM ALANIYLA

İLGİLİ GELİŞMELER.....	15
1. Yasal Gelişmeler	15
2. Hükümet Programları.....	22

3. Milli Eğitim Şûraları.....	22
4. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Resmi Kurumlar.....	29
a) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı.....	29
b) Milli Eğitim Bakanlığı.....	33
5. Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme.....	41
6. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Özel Teşebbüsler ve Sivil Toplum Kuruluşları.....	45

A -) 1961 – 2007 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİM ALANIYLA

İLGİLİ GELİŞMELER.....48

1. Yasal Gelişmeler.....	48
2. Hükümet Programları.....	69
3. Kalkınma Planları.....	72
4. Milli Eğitim Şûraları, Gençlik Şurası ve Özel Eğitim Konseyi.....	79
5. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Resmi Kurumlar.....	95
a) Milli Eğitim Bakanlığı.....	95
1) MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü.....	96
2) MEB Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	99
1) Özel Eğitim Okulları.....	103
11) Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğün Faaliyetleri.....	120
3) MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü.....	123
4) MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü	125
b) Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.....	126
1) Özürlüler Yüksek Kurulu	130
2) Özürlüler Şûraları.....	132
3) Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının Faaliyetleri.....	142
c) Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu.....	142

d) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş	
Kurumu.....	145
e) Özel Eğitim Hizmeti Veren Yüksek Öğretim Kurumları.....	146
6. Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme.....	149
7. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Özel Teşebbüsler ve Sivil Toplum	
Kuruluşları.....	157

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç.....	168
Öneriler.....	176
KAYNAKÇA.....	178
EKLER.....	221
EK – 1 ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER İÇEREN ANCAK ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ HÜKÜM BULUNMAYAN YASALAR.....	221

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO.1.	1931–2006 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİMDE SAYISAL GELİŞMELER.....	40
TABLO.2.	ÖZEL EĞİTİM REHBERLİK VE DANIŞMA HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEŞKİLATI.....	100
TABLO.3.	ÖZEL EĞİTİM SINIFLARI VE KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ OKUL, SINIF VE ÖĞRENCİ SAYILARI.....	112
TABLO.4.	1961–1981 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİMDE SAYISAL GELİŞMELER.....	114
TABLO.5.	1981–2006 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİMDE SAYISAL GELİŞMELER.....	115
TABLO.6.	2007–2008 YILI ÖZEL EĞİTİM REHBERLİK VE DANIŞMA HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ KURUM VE ÖĞRENCİ SAYILARI.....	116
TABLO.7.	1985–2006 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİM REHBERLİK VE DANIŞMA HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ’NÜN ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ YAYINLARI.....	127
TABLO.8.	ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE BAĞLI ÖZEL EĞİTİM OKULLARI VE ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNİN SAYILARI.....	124
TABLO.9.	BAŞBAKANLIK ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI TEŞKİLAT ŞEMASI.....	128
TABLO.10.	KAMU YARARINA ÇALIŞAN DERNEKLER STATÜSÜNDE OLAN ÖZEL GEREKSİNİMLERLE İLGİLİ OLAN DERNEKLER.....	164
TABLO.11.	ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERE YÖNELİK HİZMET VEREN VAKIFLAR.....	165

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
ALES: Akademik Lisansüstü Eğitim Sınavı
BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
BİLSEM: Bilim ve Sanat Merkezi
BM: Birleşmiş Milletler
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
EEYO: Engelliler Entegre Yüksekokulu
İÇEM: İşitme Engelli Çocuklar Eğitim ve Araştırma Merkezi
İÖGM: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü
LES: Lisansüstü Eğitim Sınavı
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
MEGSB: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
OÇEM: Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi
ÖEHY: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
ÖSYS: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı
ÖZEAUM: Özel Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi
ÖZİ: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı
RAM: Rehberlik ve Araştırma Merkezleri
RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
STK: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TODAİ: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TRT: Türkiye Radyo ve Televizyonu
TTK: Talim Terbiye Kurulu
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (The United Nations Children's Fund)
ÜYEP: Üstün Yetenekliler Eğitim Programları
YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları yer almaktadır.

1. Problem Durumu

Dünya’da ve Türkiye’de özel eğitim alanı, eğitim sistemleri içerisinde ciddi ve önemli bir yere sahiptir. Her toplumda mutlaka bulunan özel gereksinimli insanların da eğitim almaları, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açıdan belli haklara sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü diğer insanlara sunulan hizmet ve şartlar onları engelleyebilmektedir. Bu yüzden fiziksel ve hukuksal düzenlemelerle bu eşitsizliğin her toplumda giderilmesi temel bir ihtiyaçtır.

Bu ihtiyaçların en önemlilerinden biri ise eğitimidir. Bireyin bebekliğinden itibaren ona en yakın çevresi yaşam becerileri öğretirler. Bu öğretilenlere eğitim denir (Küçükahmet, 2005, s.2). Diğer bir tanımla da eğitim “bireylerin toplumun normlarını, standartlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir” (Çalık, 2006, s.15). Özel gereksinimli bireylerin de toplumda bağımsız bir yaşam ve toplum tarafından kabul görmeye ihtiyaçları vardır. Özel gereksinimli bireylerin bu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, topluma yararlı hale gelebilmeleri ve kendi kendilerine yetebilen bağımsız bir yaşama sahip olabilmeleri için temel çözüm eğitimle mümkündür. Ancak özel gereksinimli bireyler için bu genel her zaman yeterli olmamaktadır. Bu yüzden bu bireylere eğitim, hukuksal düzenlemelerle “özel eğitim” biçiminde verilmelidir.

Özel eğitimin ne olduğu, kapsamı ve bu alandan yararlanacakların sınıflandırılması belli ölçütlerle mümkündür. Bu bağlamda özel eğitim “çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele

dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir” (Ataman, 2003, s. 19).

Diğer taraftan 31.05.2006 tarihli ve 26184 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (2006) “özel eğitim: özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir”; özel eğitime ihtiyacı olan birey ise, “...çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireydir ” biçiminde tanımlanmaktadır. Bu tanımlar ve kavramlar günümüzde resmi olarak kullanılan en yeni ve yaygın tanımlardır.

Bununla beraber özel eğitimde süregelen birçok terim ve tanım bulunmakta ve bunların zaman içinde kullanımlarının değiştiği görülmektedir. Bunlar zedelenme, sapma, yetersizlik, sakatlık, özür, engel gibi kavramlardan oluşurlar (Ersoy ve Avcı, 1981). Kavramların zamanla değişmesi bir bakımdan özel eğitimde değişikliklerin ve gelişmelerin de olduğunun göstergesidir. Örneğin, bugün Milli Eğitim Bakanlığı’nın “zihinsel yetersizlik” olarak tanımladığı özel gereksinimli grubuna, zihin engelliler, zihinsel engelliler ve ya zihinsel özürlüler de denilmektedir. Hatta bu kavramlardan önce bu bireyler için “Ahmak, aptal, geri zekalı” gibi tanımlar da kullanılmıştır (Okuturlar, 1968, Naci, 1932). Özel gereksinimli bireylere, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler ve ya özel eğitime muhtaç çocuklar gibi tanımlar da kullanılmıştır. Yine işitme, görme ve ortopedik yetersizliği olanlar için de benzer şekilde farklı kavramlar kullanılmıştır.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin sınıflandırılması ise özel eğitim alanının bilimsel gelişimine paralel olarak dönem dönem değişerek günümüzdeki şeklini almıştır. 1980’li yıllarda özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin sınıflandırılmasını, Enç vd. (1987), “görme özürlüler, işitme özürlüler, konuşma özürlüler, ortopedik özürlüler, sürekli hastalığı olanlar, üstün yetenekliler, geri zekâlılar, uyumsuz

çocuklar, korunmaya muhtaç çocuklar, öğrenme güçlüğü olan çocuklar” şeklinde yapmışlardır. 1990’lı yıllarda bu sınıflandırma gelişmiş, Özsoy vd. (1996) bu bireyleri, “görme özürlüler, işitme özürlüler, konuşma özürlüler, bedensel yetersizliği ve süregen hastalığı olan çocuklar, üstün zekâlı ve üstün yetenekliler, geri zekâlı çocuklar, öğrenme güçlüğü gösteren çocuklar ve uyumsuz çocuklar” şeklinde sınıflandırmışlardır. 2000’li yıllarda ise, Ataman vd. (2003), özel gereksinimli çocukları önce, “rastlanma sıklığı yüksek olan özel gereksinimli çocuklar” üst başlığı altında; “zeka geriliği olan çocuklar, üstün zekalı ve üstün yetenekli çocuklar, gelişimi tehlike altında olan çocuklar, öğrenme güçlü gösteren çocuklar, duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar, iletişim yetersizliği olan çocuklar olarak” altı alt başlıkta toplamışlardır. Sonra, “rastlanma sıklığı düşük olan özel gereksinimli çocuklar” üst başlığı altında; “görme yetersizliği olan çocuklar, işitme yetersizliği olan çocuklar, ortopedik yetersizlikten etkilenmiş olan ve sağlık yetersizliği olan çocuklar, otizm ve otistik bozukluğu olan çocuklar” olarak dört alt başlıkta toplamışlardır.

31.05.2006 tarihli ve 26184 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre ise, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler; “birden fazla yetersizliği olan, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, dil ve konuşma güçlüğü olan, duygusal ve davranış bozukluğu olan, görme yetersizliği olan, işitme yetersizliği olan, ortopedik yetersizliği olan, özel öğrenme güçlüğü olan, otistik, serebral palsili, süregen hastalığı olan, üstün yetenekli birey ve zihinsel yetersizliği olan birey” olmak üzere onüç başlık altında sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırma aynı zamanda günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı’nca özel eğitim hizmetlerinin yürütüldüğü alanları da göstermektedir.

Yukarıda genel bir tanımını vererek ve çerçevesini çizdiğimiz özel eğitimin, hem çerçevesi hem de içeriğinin dünyada ve ülkemizde her geçen gün daha da gelişmekte ve ilerlemektedir. Ancak bugünkü duruma nasıl gelindiğini de anlamak, özel eğitimin Türk milli eğitimi içindeki yerini ve önemini kavramak için özel eğitim alanının ve hizmetlerinin geçirdiği evrimi tarihsel boyutu ile ele almakta yarar bulunmaktadır.

Özel gereksinimli bireylerle ilgili tarihsel bilgiler milattan önceki çağlara kadar uzanmaktadır. İlk çağlarda ve ortaçağ Avrupa'sında özel gereksinimli bireylerin bu farklı durumları hoşgörü ile karşılanmamış, uğursuz ve gereksiz sayılarak öldürülmüş veya kendi aileleri tarafından sokağa atılmışlardır (Gök, 1958, s.6).

Özel gereksinimli bireylere yönelik bu kötü yaklaşım, Hristiyanlığın ve İslamiyetin daha ileri tarihlerde etkisi ile yerini kısmen de olsa ilgi, koruma ve şefkate bırakmıştır (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1996). Dini kurumlarda, özel gereksinimli bireylerin temel ihtiyaçları karşılanmaya başlanmıştır. Bununla beraber 15. yüzyılın sonlarına kadar özel gereksinimli bireyler ve özellikle işitme yetersizliği olan bireyler ağır ve yorucu işlerde çalıştırılmışlardır; 16. yüzyıldan sonra özel eğitim alanında sistematik çalışmalar başlamış, işitme yetersizliği olan bireylere yönelik ilk açılan okullar 17. yüzyılda, görme yetersizliği olan bireylere yönelik okullar ise 18. yüzyılda Avrupa'da açılmaya başlamıştır (Enç, 1972; Konur, 1992; Gök, 1958; MEB, 1991m.). Ayrıca 19. yüzyılda İsviçre'de zihinsel yetersizliği olan çocuklar için bir okul açılmıştır (MEB, 1991m, s.7).

Başlangıçta bu özel gereksinimli çocukların ayrı ve özel olarak açılmış okullarda yatılı olarak eğitim görmeleri savunulmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise bu çocukların, toplumdan koparılmadan eğitilmeleri için önce özel sınıflar açılmış, daha sonra da evlerine en yakın genel eğitim kurumlarına yerleştirilmeye başlanmıştır (MEB, 1991m, s. 8).

Osmanlılarda özel eğitimle ilgili gelişmelere baktığımızda karşımıza en belirgin kurum olarak Enderun Mektebi çıkmaktadır. Enderun Mektebi özellikle Hristiyan tebaadan devşirilenler arasından seçilen üstün yetenekli çocukların yetiştirilmesinde dünyadaki ilk sistemli eğitim modelidir (Akkutay, 1984). Enderun Mektebi ve bazı tedavi yöntemleri dışında Osmanlılardaki bilinen ilk özel eğitim kurumu, 1889 yılında sağır ve dilsizler için açılan Dilsizler Mektebi'dir. Bu okulun açılmasında Avusturyalı Grati Efendi'nin girişimleri etkili olmuş ve okul İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde kurulmuş, müdürlüğüne ve bazı derslerin öğretmenliğine de Grati Efendi getirilmiştir (Akyüz, 2006, s. 247–248). İşitme yetersizliği olan

bireylerden sonra aynı yere görme yetersizliği olan bireyler için de bir sınıf açılmıştır. Burada görme yetersizliği olan bireylere müzik, çalgı ve kabartma alfabesi öğretilmiştir. Ancak “dönemin nüfuzlu erkânından bir geri kafalı, çalgı ve müzik yerine ilahi ve kaside okutulmasını saraya kabul ettirmiş” ve bu durumdan memnun olmayan öğrenciler okuldan ayrılınca bölüm kapatılmıştır (Gök, 1958, s.12). Okul, 1894 yılında Yerebatan Sarayı yakınında bulunan Ayasofya Rüştîyesi binasının bir kısmına taşınmış, Grati Efendi ölünce yerine oğlu Lui Grati müdür olmuştur (Çağlar, 2004). Lui Grati de hariciyedeki görevine geri çağrılınca Grati Efendi’nin yetiştirdiği Hüseyin Sabri Bey okula müdür olmuş ve burada otuz yıl görev yapmıştır (Gök, 1958, s.12).

Diğer taraftan 1909 yılında Selanik’te özel bir Dilsiz Mektebi ve İzmir’de 1911 yılında Sağır ve Dilsiz Mektebi açılmıştır (Akyüz, 2006, s.279). İzmir’deki okulun ileride görüleceği üzere açılış tarihi ve kurucuları konusundaki bilgiler tartışmalıdır. İstanbul’daki Dilsizler Mektebi bina bulunamadığı için iki yıl kapalı kaldıktan sonra 1914 yılında tekrar açılmış ve birçok yer değiştirmiştir (Gök, 1958, s.12). Ayasofya Rüştîyesinden önce Haseki Mustafa Ağa Okuluna, oradan Kadırgada Veziriazam Paşa Okuluna, oradan da Lalelide Koca Ragıp Paşa okuluna nakledilmiştir. 1926 yılında kapanarak İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okuluna nakledilmiştir (Gök, 1958, s.12).

Bilindiği gibi Atatürk yaptığı devrimler ve yeniliklerle Türk Milleti’ni çağdaş uygarlıklar seviyesinin de ilerisine götürmeyi hedeflemiştir. Osmanlılardan kalan birçok kurum yeni devletin esaslarına göre yeniden düzenlenmiştir. Tevhidi Tedrisat Kanunu ve Harf İnkılâbı gibi yenilikler ise eğitimde modernleşmenin ilk ve en ciddi göstergeleri olmuş ve Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen 84 yıl boyunca pek çok alanda olduğu gibi eğitimde de yenilikler ve gelişmeler yaşanmıştır. İlköğretim, ortaöğretim, yüksek öğretim, mesleki ve teknik öğretim, öğretmen yetiştirme gibi birçok alanda hızlı ve köklü değişiklikler meydana gelmiş, elbette bu yeniliklerden ve gelişmelerden özel eğitim alanı da etkilenmiştir.

Cumhuriyet dönemi özel eğitimdeki tarihsel gelişimin tamamını kapsayan doğrudan bir lisansüstü araştırma bulunmamaktadır. İlgili araştırmalar bölümünde değindiğimiz araştırmalar ise yapıldıkları tarihte özel eğitimle ilgili mevcut durumu yansıtmakta, konuya göre de tarihsel gelişimi kısaca anlatmaktadırlar. Bunların dışında özel eğitimdeki tarihsel gelişim konusunda bilimsel makaleler ve özel eğitimle ilgili bazı kitaplarda kısa bölümler bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca çıkan yasalar, hükümet programları, kalkınma planları, özel eğitimle ilgili şuralar, özel eğitimle ilgili resmi/özel kurumlar ve bunların faaliyetleri ve özel eğitim alanına personel yetiştirme gibi hususların tamamını kapsayan bir araştırma ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Problem Cümlesi

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde özel eğitim alanıyla ilgili hangi temel politikalar izlenmiş, özel eğitimle ilgili yasal düzenlemeler hangi süreçlerden geçmiş ve bunların özel eğitimle ilgili hizmet veren kurum ve kuruluşların gelişimine yansımaları nasıl olmuştur?

Alt Problemler

1. Yasal düzenlemelerde özel eğitimle ilgili hükümler nelerdir?
2. Hükümet programlarında özel eğitimle ilgili hedef ve politikalar nelerdir?
3. Kalkınma planlarında özel eğitimle ilgili alınan önlemler nelerdir ?
4. Milli eğitim şûraları ve özel eğitimle ilgili şuralarda alınan kararlar nelerdir ?
5. Türkiye'de özel eğitimle ilgili hizmet veren resmi kurumlar ve bunların özel eğitimle ilgili faaliyetleri nelerdir ?
6. Özel eğitimle ilgili hizmet veren özel teşebbüsler ve sivil toplum kuruluşları ve bunların özel eğitimle ilgili faaliyetleri nelerdir ?
7. Özel eğitim alanına personel yetiştirme hangi süreçlerden geçmiştir ?

3. Amaç

Bu araştırmanın amacı 1923 yılından 2007 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti Devletinin özel eğitim alanıyla ilgili izlediği temel politikalar ve yasal düzenlemeler çerçevesinde özel eğitimle ilgili hizmet veren kurum ve kuruluşların evrimini belirlemektir.

4. Önem

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan "Türkiye Özürlüler Araştırması" sonuçlarına göre, özel gereksinimli olan nüfusun, toplam nüfus içindeki oranının %12.29 olduğu görülmüştür. Buna göre ülkemizde yaklaşık 8,5 milyon özel gereksinimli vatandaşımız bulunmaktadır (ÖZİ, 2004). Bu açıdan bakıldığında ülkemiz nüfusun önemli bir kesimi özel eğitime ihtiyaç hissetmektedir.

2007–2008 Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre; Özel Eğitim Okullarında 34.406, Kaynaştırma ve Özel Eğitim Sınıflarında, 67.756 Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Özel Özel Eğitim İlköğretim Okullarında 4138 ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde 181.665 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir. Ayrıca hastahane ilköğretim okullarında da eğitim gören 5492 kişi bulunmaktadır. Ancak ülkemizde hem özel eğitim okullarına hem de özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine aynı anda devam eden öğrenciler bulunmaktadır. Her iki kuruma da devam eden öğrencilerle ilgili istatistiki bir veri elde edilememiştir. Bu sebeple ülkemizde özel eğitim hizmetlerinden yararlanan bireylerin net sayısı bilinmemekle beraber bu bireylerin sayısının 200 000 ile 290 000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Bu bilgiler dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti eğitim sisteminde özel eğitimin önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmaktadır. Devlet, halkın vergileriyle bu alana hizmet götürmekte, harcama yapmaktadır. Gelecekte yapılması gerekenler hakkında projeksiyonlar yaratabilmek için toplumun kurduğu bu

kurumların, hangi süreçlerden geçtiği, bu alanın gelişimi için neler yapıldığı ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Geçmişin değerlendirilmesi tarihsel araştırmalarla belirlenebilmektedir. Öksüzöğlu'na (2004) göre de eğitim tarihimizi incelemek ve değerlendirmek, günümüz ve geleceğe dönük tutarlı ve geçerli kararlar almak açısından önemlidir. Araştırmamızda, Türkiye'deki özel eğitim hizmetlerinin geçmişinin ve bugününün saptanarak değerlendirmesi, geleceğe yönelik faaliyetlerin planlanmasında yarar sağlayacaktır.

5. Varsayımlar

1. Türkiye'de özel eğitim sisteminin yapısı, işleyişi ve gelişimi; Anayasanın ilgili hükümleri, özel eğitimle ilgili olarak çıkarılmış yasa ve yönetmelikler, hükümet politikaları ve kalkınma planları, eğitimle ilgili şuralarda özel eğitimle ilgili kararlar, özel eğitimi yöneten resmi kurumların yapı ve faaliyetleri ile eğitim personeli ile doğrudan ilişkilidir.

2. Resmi kurumlardan, yazılı belgelerden ve resmi internet sitelerinden inceleme ve tarama sonucu elde edilen bilgiler doğrudur.

6. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Cumhuriyetin ilanından 2007 yılına kadar geçen 84 yıllık süre zarfında, özel eğitimle ilgili Türkiye'de yürürlükte olan yasa ve yönetmelikler, hükümet programları ve kalkınma planlarında özel eğitimle ilgili belirtilen hedef ve politikalar, milli eğitim şûralarında özel eğitimle ilgili alınan kararlar, özel eğitim konseyi, gençlik ve özûrlüler şûralarında özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili alınan kararlar, özel eğitim alanında hizmet veren önemli sivil toplum örgütleri ve özel sektörün açtığı özel eğitim kurumlarının eğitim ile ilgili faaliyetleri, özel eğitim alanına personel yetiştirme ve özel eğitimi yöneten resmi kurumların işleyişi ve bunların faaliyetleri ile sınırlıdır.

İlgili Araştırmalar

Ülkemizde özel eğitimle ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de özel eğitimin genel gelişimi ile ilgili doğrudan bir lisansüstü tez bulunmamaktadır. Özel eğitimle ilgili yapılan diğer araştırmalarda ise özel eğitimin tarihçesi kısa bölümler şeklinde görülmektedir. Özel eğitim tarihi ile ilgili doğrudan yapılan araştırmalar ise bilimsel makaleler şeklindedir.

Çağlar (1974) “Türkiye’de Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme Sorunları” adlı doktora tezinde özel eğitimci yetiştiren yeterli kurum bulunmadığını, öğretmen yetiştiren diğer bölümlerin programlarında özel eğitimle ilgili derslerin çok kısa bilgiler biçiminde veya olmadığı sonucunu belirtmiştir. Özel eğitimci yetiştiren yüksek öğretim bölümleri kurulmasını ve diğer bölümlerde özel eğitimle ilgili dersler okutulmasını önermiştir. Çağlar, özel eğitim alanına personel seçiminde uygulanan bir kriterin olmadığı, alanda çalışan öğretmenlere yeterli hizmet içi eğitim verilmediğini belirtmiş ve bunlar sağlanması gerektiğine değinmiştir. Çağlar’a göre özel eğitim kurumlarında görevli personel için yeterli ve sürekli istihdam tedbirleri alınmadığından, özel eğitim alanında çalışmak üzere özel olarak yetişmiş ve geçici tedbirlerle yetiştirilen ve ya atanan personelin büyük kısmı ilk yıllarda görevden ayrılmıştır. Çağlar’a göre bunun önlenmesi için köklü ve yeterli istihdam tedbirleri alınmalıdır. İyi ücret, eğitim, derece, terfi verilemesi gibi önlemler alınmalıdır.

Konur’un (1992) “Türkiye’de Özel Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi” başlıklı yüksek lisans tezi araştırmasının ilk bölümünde o dönemdeki özel eğitim stratejilerine, Türkiye’de eğitim çağındaki özel gereksinimli bireyleri ilgilendiren yasalar ve bu yasaların teşhis ve yerleştirme ile eğitim kademelerine olan etkilerine değinilmiştir. Konur’un araştırmasının sonuç kısmında dönemin eğitim hizmetlerinin, 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ve buna bağlı yönetmeliklerle düzenlendiği belirtilmektedir. Konur, kalkınma planları ve şûralarda alınan kararlar ve edilen tavsiyelerin uygulanmadığını belirtmiş ve I. Özel Eğitim Konseyi’nde alınan kararların uygulanmamasının var olan sorunların

çözülmemesindeki etkisine değinmiştir. 1991–1992 öğretim yılında sistemin işleyişi, işbirliği ve koordinasyon, okullaşma, personel eğitimi, eğitim programları gibi özel eğitimle ilgili uygulamaların yetersiz olduğunu mesleki eğitimde tutarsız politikaların bulunduğunu belirtmiştir. Konur’a (1992) göre ilgili kurum, kuruluş ve kişilerden oluşan bir komisyon kurulmalı ve bu komisyon gerekli yasal düzenlemeleri yapmalıdır. Özel eğitim alanıyla ilgili terim ve tanımlarda birliğin sağlanması, özel eğitimle ilgili bilimsel çalışmalar yapmak üzere Milli Eğitim Bakanlığına bağlı idari ve bilimsel özerkliği olan “ Özel Eğitim Enstitüsü” nün kurulması, özel eğitimle ilgili sorunların ve çözümlerin görüşüleceği “ Özel Eğitim Danışma Kurulu”nun oluşturulması, Özel Eğitim, Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde diğer kurum ve kuruluşlarla ilişkileri düzenlemek ve sorunların çözümü konusunda araştırma yapmak üzere “Araştırma-Planlama-Koordinasyon” biriminin kurulması sağlanmalıdır. Konur daha sonra, okullaşmanın artırılması, özel gereksinimli bireylere yönelik mesleki eğitimin geliştirilmesi, üstün zekâ ve yetenekli öğrenciler için eğitim uygulamalarının başlatılması gibi öneriler getirmiştir.

Çıkılı’nın (1996) “Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Türk Milli Eğitim Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi” isimli yüksek lisans tezi araştırmasında Türk Milli Eğitim Sisteminin genel yapısı ve işleyişi, özel gereksinimli bireylerin tanımı ve sınıflandırılması ile işitme, görme, ortopedik ve zihinsel yetersizliği olan çocuklara yönelik verilen eğitim öğretim hizmetlerini araştırmıştır. Çıkılı’nın araştırması 1951–1952 öğretim yılı ile 1995–1996 öğretim yılı arasında verilen eğitim hizmetleri ile sınırlı kalmıştır. Araştırma sonuçlarında 1940’lardan itibaren özel gereksinimli çocuklarla ilgili yasal düzenlemelerin başladığını belirtmiştir. Çıkılı bu araştırmasında 1983 yılında çıkan 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’nun 0–3 yaş grubu çocukları göz ardı ettiğini, 4–18 yaş kapsayan Kanunun 0–18 yaşları arasını kapsamaması gerektiğini belirtmiştir. Özel eğitimle ilgili nicel bilgiler verdikten sonra özel gereksinimli bireylerin eğitim-öğretim hizmetlerinden yararlanmalarının arttırılması için kaynaştırma uygulamalarına ağırlık verilmesi, özel eğitim sınıflarının arttırılması, mezun olan öğrencilerin takiplerinin yapılması,

rehberlik araştırma merkezlerinin niteliklerinin artırılması ve özel gereksinimli bireylere yönelik meslek kazandırma çalışmaları yapılması gibi öneriler getirmiştir.

Yılmaz'ın (2002) “Özel Eğitim Kurumları ve Sorunları” adlı yüksek lisans tezi araştırmasında Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerinin mevcut durumu, sistem yapısı ve işleyişi incelenmiştir. Genel Müdürlüğün Milli Eğitim Bakanlığından aldığı bütçenin yetersiz olduğu ve bunun artırılması gerektiği belirtilmiştir. Yılmaz'a göre Genel Müdürlük; özel gereksinimli bireylerin eğitimi ve toplumunun bilinçlendirilmesine yönelik TRT ile televizyon programları yapmalı, çağdaş ve teknolojik gelişmelerle ilgili bilgi vermek amacıyla özel gereksinimli bireylere yönelik gazete ve dergi çıkartmalı, şehir içi fiziksel koşulların bu bireylere uygun olarak düzenlenmesi için yerel yönetimlerle ilişki kurmalı, gelişmiş ülke programlarını ve uygulamalarını yerinde incelemeli, özel gereksinimli bireylerin her an yardım alabilecekleri bir haberleşme ağı kurulmalı ve üniversitelerle etkin işbirliği yapmalıdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ile verilerin toplanmasına ve değerlendirilmesine yönelik olarak kullanılan yöntem ve teknikler yer almaktadır.

1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarihsel bir araştırmadır. Kaptan’a (1998, s.53) göre “geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan yöntem tarihi yöntem denir. Tarihi yöntem, gerçeği bulmak, başka bir deyişle, bilgi üretmek için geçmişin tenkidi bir gözle incelenmesi, analizi, sentezi ve rapor edilmesi sürecidir. Tarihsel araştırma, 'ne idi?' sorusuna cevap aramaya yöneliktir” bu nedenle araştırmada tarihi yöntem kullanılmıştır.

2. Araştırmanın Çalışma Evreni

Bu araştırmada sonuçların genellenmesi söz konusu olmadığı ve belgelere dayalı durum betimlemesi olması nedeniyle evren bulunmamaktadır.

3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada veriler literatürün taranması ile elde edilmiştir. Araştırmayla ilgili kaynak tarama sürecinde çeşitli kütüphanelerden, kurumlardan, kişilerden ve resmi internet sitelerinden yararlanılmıştır.

Araştırmada kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye İstatistik

Kurumu, Dernekler Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, MEB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, MEB Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü arşivleri ve resmi belgelerinden incelenerek elde edilmiştir. Ayrıca araştırma sürecinde, adı geçen kurumların resmi internet sitelerinden de sıkça yararlanılmıştır. Bu kurumların resmi internet sitelerinde aranılan birçok rapor, istatistik ve belgenin kayıtlı olması özellikle araştırmanın yazılmasını hızlandırmıştır.

Araştırmada birçok yasa, yönetmelik olduğu için Resmi Gazetelerin arşivlerinden faydalanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili birçok lisansüstü araştırma YÖK Ulusal Tez Merkezinde incelenmiş gerekli bilgiler taranarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu aşamadan sonra daha önceden yapılmış çalışmalar, tarihsel geçerliliği açısından test edildikten sonra değerlendirilmiştir. Çeşitli kütüphanelere gidilerek özel eğitim alanında yazılan kitaplar ve bilimsel makaleler bulunarak konuyla ilgisi olanlardan istifade edilmiştir. Özel eğitimle ilgili faaliyet gösteren önemli sivil toplum kuruluşlarının yayınlarından ve internet sitelerinden bu kurumlarla ilgili bilgiler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Yeterli bilgiye ulaşamayan durumlarda konuyla ilgili bilgisi olduğu düşünülen kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

Kaynak taramanın sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi;

1. Eğitimle ilgili yasa ve yönetmeliklerde özel eğitimle ilgili ifadelerin saptanması ve değerlendirilmesi,
2. Milli eğitim Şûralarında, Gençlik Şurasında, Özel Eğitim Konseyinde özel eğitimle ilgili kararların saptanması ve değerlendirilmesi,
3. Hükümet Programlarında özel eğitimle ilgili plan, strateji ve hedeflerin saptanması ve değerlendirilmesi,
4. Kalkınma planlarında özel eğitimle ilgili plan, strateji ve hedeflerin saptanması ve değerlendirilmesi.

5. Özel eğitimle ilgili hizmet veren kurumlarının (Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri vb.) yapı ve faaliyetlerinin saptanması ve değerlendirilmesi,
6. Özel eğitim alanına personel yetiştiren kurumların faaliyetlerinin saptanması ve değerlendirilmesi,
7. Özel eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşlarının ve özel teşebbüslerin, eğitimle faaliyetlerinin saptanması ve değerlendirilmesi şeklinde yapılmıştır.

Araştırma bulgularını oluşturan verilerin analizi yukarıdaki şekilde yapılırken bu veriler 1923–1960 ve 1961–2007 yıllarından oluşan iki döneme ayrılarak değerlendirilmiştir. Çünkü Türkiye’de özel eğitim alanı ile ilgili gelişmeler ülkenin sosyal, siyasal, hukuki, ekonomik ve kültürel gelişimi ile paralellik göstermektedir. Cumhuriyet tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ndeki en önemli değişimlerden biri 1961 Anayasasının kabul edilmesi diğeri de 1960 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasıyla birlikte 1963 yılından itibaren planlı kalkınma döneminin başlamasıdır. Aynı zamanda özel eğitim alanındaki faaliyetler de bu yıllardan itibaren önemli bir ivme kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle, araştırmamızın verileri 1961 öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayrılarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

A-) 1923 – 1960 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİM ALANIYLA İLGİLİ GELİŞMELER

Bu bölümde 1923 – 1960 yılları arasında çıkarılan anayasa, eğitimle ilgili yasa ve yönetmelikler, yapılan milli eğitim şûraları, bu yılları kapsayan hükümet programları ve kalkınma planları, özel eğitim hizmetleri sunan kurum ve kuruluşlar ile özel eğitim alanına personel yetiştirme konuları ele alınmıştır.

1. Yasal Gelişmeler

23 Nisan 1920 yılında resmen açılan Büyük Millet Meclisi, hem milli mücadelenin karargâhı hem de milli idarenin merkezi halinde çalışmalarına başlamış ve 1921 yılında Teşkilatı Esasiye Kanununda Türkiye Devleti adıyla belirtilen devlet, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti olmuştur. Saltanat ve hilafetin kaldırılmasıyla birlikte artık Osmanlı Devleti resmen tarihe karışmıştır. Bu ve benzeri yeniliklerle Teşkilatı Esasiye Kanunu 1924 Anayasasına dönüşmüştür. Bu Anayasada özel gereksinimli bireyler ve ya özel eğitimle ilgili özel bir açıklama bulunmamakla beraber 80 ve 87. maddelerde eğitime değinilerek “ Kadın, erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim devlet okullarında parasızdır” hükmü getirilmiştir. Bu maddelerde özel gereksinimli bireyler ayrı tutulmamıştır ve bütün Türkler deyimiyle özel gereksinimli bireylerin de bu hak ve ödevlere sahip olacağı anlamını çıkarmak mümkündür. 1961 yılına kadar 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak geçerliliğini sürdürmüş ve hükümlerde özel eğitimle alakalı herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Dönemin eğitim ile ilgili önemli yeniliklerinden, 3.3.1340 (1924) tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tevhidi Tedrisat Kanunu ve harf inkılâbı başta gelir. Artık ülkedeki

tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, kızlar ve erkekler aynı sınıflarda eğitim-öğretim görmeye başlamış ve günümüz Türk alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. 1948 yılına kadar çıkarılan yasalarda özel eğitimle ilgili doğrudan hükümler bulunmamaktadır. Ancak Özsoy'a (1983, s.390) göre bu dönemde çıkarılan yasaların içerikleri özel eğitime muhtaçlık ve özel eğitim önlemleriyle sıkı sıkıya ilgilidir. Özsoy (1983, s.390–391) bu yasaları şöyle belirtmiştir.

“3.3.1340 (1924) tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu
 7.4.1340 (1924) tarih ve 68 sayılı Köy Kanunu
 1.1.1926 tarihli Beynelminel Takvim ve Satın Kabulü Hakkında Kanun
 17.2.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi
 1.3.1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu
 21.6.1927 tarih ve 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu
 1.11.1928 tarih ve 1353 sayılı Yeni Türk Harfleri Kanunu
 4.6.1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
 14.4.1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu
 24.4.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu
 1.4.1931 de kabul edilen Metre ve Kilo ile ilgili Kanun
 4.7.1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyeti Kanunu
 8.6.1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu”

Yine bu dönemde özel eğitimle doğrudan ilgisi olmasa da özel eğitim alanına olumlu etkileri olan bir yasa daha vardır. Bu yasa, 08.04.1929 yılında kabul edilmiş ve 16.04.1929 tarih ve 1169 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanundur. 23 maddeden oluşan Yasada yurt dışına gidecek öğrencilerin başvuru şartları, sınav koşulları, gönderilen öğrencilerin teftişi gibi hükümler bulunmaktadır. Yasanın üçüncü maddesinde mezun öğrencilerden bilgi, zekâ ve karakter özellikleri, aranan şartlara uyanların aday olarak belirleneceği belirtilmiş; ancak aranan şartlarla ilgili genel bir bilgi verilmemiştir. Daha sonraki yıllarda özel eğitim alanında eğitim görmek için yurtdışına gönderilenler de bu yasadan yararlanmışlardır. Bu açıdan bakıldığında 1416 sayılı Yasa özel eğitim alanına katkıda bulunmuştur.

1416 sayılı yasa, 1943 yılında yürürlüğe giren 4489 sayılı yasayla biraz daha genişletilmiştir (Tunçdemir, 2004b). Bu yasa 13.09.1943 kabul edilen ve 20.09.1943 tarih ve 5512 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, Yabancı

Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanundur. Bu kanun, devlet memurlarının yurt dışında yetiştirilmesi ile ilgili hususları kapsamaktadır. 4489 sayılı Kanun 657 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır.

Bu yasaların ardından özel eğitimle ilgili ilk kanun 1948 yılında çıkarılmıştır. 07.07.1948 tarih ve 5245 sayılı “İdil Biret ve Suna Kan’ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun” ilk kez üstün yeteneklilerin eğitimi yasal güvence altına almıştır (Altunya, 2006, s.849). Yedi maddeden oluşan yasa İdil Biret ve Suna Kan’ın yurt dışında tahsil görmelerini takip edecek komisyonun kimlerden oluşacağı, bu öğrencilerin eğitimlerinin nasıl planlanacağı, refakatçilerinin kimler olabileceği, eğitimlerini tamamlayıp dönerlerse zorunlu hizmet veya masrafları ödeme gibi yükümlülüklerinin olmayacağı, gittikleri ülkedeki masraflarının nasıl karşılanacağı, bu masrafların bütçenin hangi cetvelinden ödeneceği gibi hususlarda hükümler bulunmaktadır. Bu Yasanın birinci maddesinde “ ... 8 Nisan 1929 tarihli ve 1416 sayılı kanunun bu kanuna aykırı olmayan genel hükümleri uyarınca musiki tahsil etmek üzere yabancı memleketlere göndermeye Milli Eğitim Bakanı yetkilidir” denilmesi 1416 sayılı yasanın özel eğitim alanının gelişimi açısından da önemini vurgulamaktadır.

Bu dönemde çıkarılan bir diğer yasa ise Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun’ dur (Çıkılı, 1996, s.7). 23 Mayıs 1949 tarih ve 5387 sayılı bu yasa ilköğretim düzeyindeki çocukların bakım ve yetiştirilmeleri işini Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğuna vermiş ve ayrıca “ korunmaya muhtaç çocuklar için yetiştirme yurtlarının açılmasını ve bu kurumlarda görev yapacak özel personel yetiştirilmesini zorunlu kılmıştır” (Çağlar, 1974, s.26). Bu Yasada özel eğitimle ilgili başka bir madde bulunmamaktadır.

07.07.1948 tarih ve 5245 sayılı İdil Biret ve Suna Kan’ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Yasa, 1956’da yerini daha kapsamlı olan 6660 sayılı yasaya bırakmıştır (Ataman, 1973, s.175). Güzel Sanatlarda Fevkalâde İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun adıyla çıkan bu yasa 15.02.1956 tarihinde kabul edilmiş

24.02.1956 tarih ve 9242 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yedi maddeden oluşan yasanın birinci maddesinde;

“Güzel sanatlarda fevkalade icra ve ibda istidadı gösteren çocukları memleket dâhilinde veya yabancı memleketlerde Devlet hesabına yetiştirmeğe, Talim ve Terbiye Dairesi Reisi, Güzel Sanatlar Umum Müdürü, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ile Ankara Devlet Konservatuvarı müdürleri, bu müesseselerin mütehassıs öğretmenleri arasından Öğretmenler Kurulunca seçilecek üçer mütehassıs ile fonetik ve plastik sanatlar sahasında tanınmış kimseler arasından Maarif Vekaletince seçilecek iki mütehassıstan müteşekkil komisyonun tesbit ve teklifi üzerine Maarif Vekili salahiyetlidir.” denilmiştir.

6660 sayılı yasanın ikinci maddesinde komisyonun görevleri belirtilmiş, diğer maddelerde yurtdışına gönderilecek öğrencilerin refakatçileri ile ilgili koşullar ve masrafların karşılanması konularına değinilmiştir. Bu yasa ile 5245 sayılı yasa yürürlükten kaldırılmış ancak eklenen geçici madde ile İdil Biret ve Suna Kan bu yeni yasanın hükümlerine tabi edilmiştir.

Bu kanunun çıkmasından yedi yıl sonra, Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yönetmelik, 05.08.1963 tarih ve 11472 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 6660 sayılı kanuna göre hazırlanan bu Yönetmelik 19 maddeden oluşmuş ve ilgili kanuna açıklık getirmiştir. Bu sebeple bu yönetmelik, bulgularımızın ikinci kısmı yerine bu kısımda değerlendirilmiştir. Yönetmeliğin birinci maddesinde 6660 sayılı kanunun birinci maddesinde bahsi geçen mütehassıs öğretmenlerin nasıl seçileceğine değinilmiştir. Buna göre,

“Ankara Devlet Konservatuvarının Yüksek Devre Kompozisyon, piyano, yaylı sazlar bölümlerinde esas ders öğretmeni ve Güzel Sanatlar Akademisinin resim ve heykel bölümlerinde atölye öğretmeni olarak en az 10 yıl vazife görmüş olanlar arasından seçilir. 10 yıl şartı gerçekleştirilemezse seçim bu dallarda en kıdemli olan öğretmenler arasından yapılır” denilmiştir.

Yönetmeliğin dördüncü maddesinde “6660 sayılı kanunun birinci maddesindeki <Fevkalâde istidatlı çocuklar> sözü ile çok üstün bir kabiliyet gösteren ve ileride memleketimizi sanat alanında milletlerarası ölçüde temsil edebileceği umulan çocuklar kastedilmiştir” denilerek yasanın amaç ve kapsamına açıklık getirilmiştir. Yönetmeliğin beşinci maddesinde “6660 sayılı kanundan faydalanmak üzere yapılacak müracaatlar için, çocukların müzik icracılığında 12, kompozisyon ve

plâstik sanatlarda 14 yaşını geçmiş olmamaları gerekir. Bu yaş sınırını aşmış çocuklar için yapılacak müracaatlar kabul edilmez” denilerek bir sınırlama getirilmiştir. Bu yaş sınırı içerisinde olan bireyler eğer komisyon uygun görürse bir kez daha sınava alınabilmektedirler. Komisyonunda on kişinin karar vermesi sonucunda birey kanun kapsamından çıkabilir. Komisyonun yurt içi ve dışındaki kurum ve uzmanlarla ilişkilerini Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü yürütmektedir. Çocukların teftiş ve denetlenmeleri okullarından rapor alınması ve komisyon üyelerinin yerinde teftişleri ile sağlanmaktadır. Gerekli görüldüğünde çocuğun devam ettiği okulun bir uzmanı da yurda davet edilebilmektedir. Yönetmeliğin onuncu maddesinde çocukların ve refakatçilerin sağlık durumları ilgili hükümler bulunmaktadır. Buna göre yasadan yararlanmak için sağlık raporu gerekmektedir ve bu amaçla çocuklar ile refakatçilerin yılda iki defa sağlık kontrolleri yapılmaktadır. Yine yönetmelikte öğrenim dönemlerinde üstün başarılı görülenlere ödül verilmesi ile ilgili hususlara değinilmiştir. Yönetmeliğin 14. maddesi çocukların ve refakatçilerin barınması ile ilgili hükümler taşımaktadır. Buna göre çocuk ve refakatçiden başkasının kiralanmış yerlerde kalmaması ve çocuğun konutta rahatsız edilmemesi gibi hususlar ilgi çekmektedir. 15. maddede ise çocukların kültürel gelişimleri için gidecekleri konser, tiyatro, müze vb. etkinliklerin desteklendiği, 15 yaşından küçüklerin bir refakatçisinin de bilet masraflarının Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından karşılanacağı vaat edilmiştir. 16. maddede ise yetiştirici kurum veya uzman tarafından eğitsel amaçla düzenlenen öğrenci konserleri veya öğrenci sergileri dışında sanat gösterileri yapmalarının komisyonun izniyle mümkün olduğu belirtilmiştir.

1948 yılından 1972 yılına kadar, 5245 ve 6660 sayılı yasalardan ancak yedi kişi yararlanmıştır. 1972 yılında beş kişi yasadan yararlanmaya devam ederken, beş kişi de yasa kapsamından bir süre yararlanıp başarısızlık nedeniyle çıkarılmıştır (Ataman, 1973, s.175). Ataman’a (1973) göre 6660 sayılı yasa kamuoyuna yeterince tanıtılmadığından ülkede bu yasadan yararlananların sayısı artmamış ve bu yasanın getirdiği imkânlar belli çevrelerin tekelinde kalmıştır. 07.07.1948 tarih ve 5245 sayılı İdil Biret ve Suna Kan’ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Yasa’nın 4. maddesinde “... Kanuna uygun mazereti olmadan kendiliğinden

tahsili yarı bırakır veya tahsilini bitirdikten sonra memlekete geri dönmezse gerek kendileri, gerek beraberlerindeki gönderilmiş olan kimseler için ihtiyar olunmuş bütün masraflar öğrenciden veyahut veli veya vasisinden tahsil olunur...” denilmiştir. 6660 sayılı yasada ise böyle bir önleme değinilmemiştir. Bu sebeple yasadan yararlanan öğrencilerden bir kısmı ülkeye dönmemiş, dönenlerin de istihdamlarında zorluklarla karşılaşmıştır. (Ataman, 1973, s.183). Bu çocukların seçimi, denetlenmesi ve eğitimlerinin planlanmasından sorumlu olan komisyonda psikolog veya eğitimci olmaması, yasa kapsamına alınma yaşının küçük olması da önemli eksikliklerdendir (Ataman, 1973, s.183-184). Ancak bu çocuklardan bir kaç Türkiye’yi uluslar arası düzeyde temsil etmiştir. Bu açıdan bakıldığında ise Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Yönetmeliğin birinci maddesinde “fevkalade istidat gösteren çocuklar” tanımının uluslararası başarı beklentisini tam olarak karşılayamadığı görülmüştür.

Bu dönemde özel eğitim alanına ilişkin en önemli yasalardan biri de 1951 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı olan İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu’nun Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmesini düzenleyen 5822 sayılı Kanundur. Bu yasa, özel gereksinimli bireyleri yetiştirme işinin bir sağlık hizmeti olmaktan çıkararak eğitim hizmeti haline getirilmesi bakımından önemlidir. Böylece özel eğitim hizmetleri 1950 yılından başlayarak, 1980 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesindeki bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmüştür (Akçamete ve Kaner, 1999).

15.5.1957 tarihinde ise 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla 1949 yılında çıkarılan 5387 sayılı kanunun aksaklıklarının giderilmesi amaçlanmıştır (Özsoy, 1983, s. 391). Bu kanunun 22. Maddesi ile korunmaya muhtaç çocuklardan özel eğitime gereksinimi olanlar için Millî Eğitim Bakanlığı’nca gerekli önlemlerin alınması güvence altına alınmıştır (ÖZİ, 1999a, s.177).

222 kanun numaralı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 1961 Anayasası’ndan 6 ay önce, 12.01.1961 tarih ve 10705 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe

girmiştir (MEB, 1990b). Araştırmamızın dönemlere ayrılmasında anayasa değişiklikleri başlıca temellerden olduğu için bu kanun bu dönemde değerlendirilmiştir. Kanunun birinci maddesinde “İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir ” denilmiştir. Özel eğitimle ilgili olan madde ise 12. maddedir. Buna göre “mecburi ilköğrenim çağında bulundukları halde zihnen, bedenlen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır ” denilerek Türk Milli Eğitim sistemi içerisinde özel eğitimin resmen devlet tarafından kabul edildiği ve özel eğitim hizmetlerinin devlet tarafından yürütüldüğü vurgulanmıştır. Bu Kanun özellikle 12. maddesi ile kendinden sonra yapılan yasal düzenlemelere ışık tutması bakımından oldukça önemlidir.

1923 – 1960 yılları arasında Türkiye’nin özel gereksinimli bireylerin haklarına değinen uluslararası bildiri ve sözleşmelere imza koyduğu görülmektedir. 1923 tarihinde Atatürk’ün bizzat imzaladığı çocuk hakları bağlamında özel gereksinimli çocuklardan da söz eden 5 maddelik “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” bu sözleşmelerden ilkidir. Bu sözleşmede “vücutça ve ruhça doğal bir gelişmenin ilk yardımın çocuğun hakkı olduğu, zihinsel yetersizliği olan çocukların olanaklar ölçüsünde geliştirilmesi, çocuğun kendi hayatını kazanmaya, geçimini sağlamaya yetenekli hale getirilmesi, ancak her çeşit sömürüye karşı korunması etkin insan sevgisi ile eğitilmesi gereği önemle vurgulanmaktadır” (ÖZİ, 1999a. s:176). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İlke Kararı 217 A (III) 10 Aralık 1948’de kabul edilmiştir ([http:// www. ozida. gov. tr/ raporlar / uluslararasi / bmsistemindeozurluluk.htm](http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm) + internet adresinden 3 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 2., 3., 16., 22. ve özellikle 25 ve 26. maddeleri özel gereksinimli bireyler konusunda taraf devletlere sorumluluklar getirmiştir (ÖZİ, 1999a, s. 171–172).

Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu Hakkında 99 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı 22 Haziran 1955 tarihinde Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansında kabul edilmiştir. Bundan beş yıl sonra da Eğitimde

Ayrımcılığa Karşı Sözleşme UNESCO Genel Konferansı'nda 14 Aralık 1960'ta kabul edilmiştir(<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm> + internet adresinden 3 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir). Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1959'da kabul ettiği Çocuk Hakları Bildirisi'nin 5. maddesinde "bedenen, zihnen ve sosyal özürlü olan çocuklara, durumlarının gereğine uygun özel muamele yapılmalı, özel eğitim ve bakım sağlanmalıdır" denilerek özel gereksinimli bireylerin eğitim haklarına değinilmiştir (ÖZİ, 1999a. s. 73).

2. Hükümet Programları

1923 – 1960 yılları arasında 23 hükümet kurulmuştur. Otuz yedi yıl boyunca iktidara gelen bu 23 hükümet programında da özel eğitimle ilgili hedef politikalara yer verilmediği görülmüştür. 11. hükümet programında (25.01.1939–03.04.1939) ise şu ibarelere rastlanmaktadır. “ Türk çocuğunu daha ilk tahsil yaşında iken mektebe alarak zekâ, istidad ve faaliyetine uygun bir silsile takip ettirmek memleketin ilim, sanat ve pratik hayat ve teknik faaliyet sahalarında eleman ihtiyacını onların yetişkin varlıklar ile karşılamak mâarif işlerinde tutacağımız esaslı yoldur” denilmiştir. Bu ifadeden eğitimde bireysel farklara önem veren bir anlayışla hükümet programı oluşturdukları sonucu çıkarılabilmektedir (www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP11.htm + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir).

3. Milli Eğitim Şûraları

Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili teşkilatlanmalar 1923 yılında başlamıştır. Bu teşkilatlanmalar sonucunda eğitim teşkilatı, bilimsel ve yönetsel olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bilimsel teşkilatlanmanın önemli oluşumlarında biri Heyeti İlmiye olarak adlandırılmıştır “Heyet-i İlmiyeler yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim politikalarının belirlendiği, eğitim meselelerinin tanınmış eğitimcilerin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanarak tartışılıp karara bağlandığı ve belli bir uygulama gücü olan ilmî toplantılardır” (ttkb. meb. gov. tr /

semceler / sura / heyeti_ilmiye.pdf -). Heyet-i İlmiye çalışmaları, Cumhuriyetin ilânından kısa süre önce başlamış ve 1926 yılına kadar üç defa toplanmıştır. Ancak bu Heyet-i İlmiyelerde özel eğitimle ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

I - IV. Arası Milli Eğitim Şûraları

Heyet-i İlmiyelerde sonra 1939 yılında Birinci Maarif Şûrası, 1943 yılında II. Milli Eğitim Şûrası, 1946 yılında III. Milli Eğitim Şûrası, 1949 yılında da IV. Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır (MEB, 1991a; 1991b; 1991c; 1991d). Bu dört Şûrada da özel eğitimle ilgili herhangi bir karar alınmamıştır.

V. Milli Eğitim Şûrası

V. Milli Eğitim Şûrası 04 -14 Şubat 1953 tarihlerinde toplanmıştır. Bu şûra bundan önceki şûralara nazaran özel eğitim konusunun ele alındığı ilk şûradır. Şûranın altıncı gündem maddesi “Özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi ve 5387 sayılı kanunun gözden geçirilerek değişiklik gerektiren kısımlarının araştırılması” şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 1991e, s. IX).

V. Milli Eğitim Şûrası’nda özel eğitim ve özel gereksinimli bireylerle alakalı birçok konuşma, tespit yapılmış ve teklif getirilmiştir. Şûra gündeminin altıncı maddesindeki konuları incelemek üzere teşkil edilen komisyon, hazırladığı raporu 14.02.1953 tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası Başkanlığına sunmuştur. Bu rapora göre komisyon yeni ve şümullü bir kanunun hazırlanmasının zaruri olduğu görüşünü bildirmiştir. 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanununun yerine gelmesi istenen kanunun şu prensiplere dayanması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 1991e, s. 146–147).

Korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocuklar (MEB, 1991e, s. 148).

I. Sosyal Yönden

- a) Ana ve babası, belli olmayıp da sokağa düşmüş olanlar
- b) Anası, babası kayıp ve ölü olması yüzünden sokağa düşmüş olanlar,
- c) Ana ve babasından her ikisi veya birisi olup da sokağa düşmüş olanlar,

- d) Ana ve babasından her ikisi veya birisi olup da bunlarla beraber yaşamları ruhi ve ahlaki gelişmeleri için açık bir tehlike teşkil edenler,
 - e) Ana ve babasından her ikisi ve birisi olup da bunların sarîh fakr-ü halleri dolayısıyla gelişmeleri için asgari bakımlarını sağlayamayacak durumda olanlar,
 - f) Medeni kanunun 273. maddesi şûmulüne girdiği halde yukarıda belirtilen guruplar dışında kalanlar,
 - g) Muhtelif sebepler dolayısıyla muvakkaten korunması gereken çocuklar, (velisinin hapisine, hastaneye düşmesi, yangın ve sel felaketleri gibi)
- II. Bedence özürli ve hasta olan çocuklar: (MEB, 1991e, s. 148).
- a) Görmeyen ve az görenler,
 - b) İşitmeyen ve az işitenler,
 - c) Kemik, adale ve sinir sisteminde normal eğitimi takibe engel olan özür ve hastalığı bulunan çocuklar (saralı, felçli, kalp hastalıklı, kekeme, ortopedik sakatlıkları olan çocuklar gibi),
 - d) Vücut gelişimi bakımından tabip raporu ile özel eğitim ve ihtimama muhtaç olduğu tespit olunan çocuklar
- III. Zihin kabiliyetleri bakımından normalden ayrılan çocuklar: (MEB, 1991e, s. 148– 149).
- a) Geri zekâlılar (hayatları boyunca hususi müesseselerde kalmaları zaruri olanlar hariç)
 - b) Üstün zekâlı ve istidatlı çocuklar.
- IV. Eğitimi zor çocuklar; (MEB, 1991e, s.149).
- (Hırsızlığı, yalancılığı, kumarı, okuldan evden ve işten kaçmayı, kavgacılığı, kırıcılığı, gaddarlığı, içki ve uyuşturucu maddeler kullanmayı, cinsî sapıklıkları inzivayı seven ve aşırı çekingenlikleri olan ve anti sosyal).
- V. Suça yönelmiş ve suçlu çocuklar:
- VI. Psikozlu ve psikonevrozlu çocuklardan ibarettir.
1. Okul öncesi korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocuklar: (MEB, 1991e, s.149).
- a) Okul öncesi eğitime tabi tutulması lüzumlu görülenler (görmeyenler, işitmeyenler ve geri zekâlılar gibi) Milli Eğitim Vekâletince açılan müesseselere tevdi edilirler.
 - b) Sağlık Vekâleti, belediye ve özel müesseseler tarafından idare ve korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocuklara ait okul öncesi kurumlarının eğitim ve öğretim işlerinin organize edilmesi ve kontrolünde Milli Eğitim Vekâleti gereken sorumluluğu yüklenir.

Bu konuları gerçekleştirecek teşkilatın planlaştırılması(MEB, 1991e, s.149–150).

A) Korunmaya ve özel eğitime muhtaç olacak çocukların eğitim ve öğretim işlerinin tedvir emek üzere Milli Eğitim Vekâletine bağlı diğer Vekâletlerin alakalı daireleri ile işbirliği yapan bir Umum Müdürlük kurulur. Bu Umum Müdürlüğü'nün vazifeleri ve selahiyetleri aşağıda sıralanmıştır.

- a) Korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocukların teşhisi sayısı yerleştirilmesi ile alakalı çalışmaları idare eder.
- b) Bu alanda lüzumlu tetkik ve araştırmalar yapar.
- c) Bu iş için lüzumlu olan personelin yetiştirilmesi hususunda Vekâletin ilgili Daireleri ile işbirliği yapar.

ç) Koruma ve özel eğitime tabi çocuklardan bakımı, yetiştirilmesi iş gücü sahibi kılınmalarıyla ilgili vekaletlerle işbirliği sağlar, işbirliğinin tahakkuku için bir nizamname yapar.

d) Düzenlenecek nizamname hükümlerine göre bu saha ile ilgili ve gayesi çocuk koruma olan müessese mümessilleri, mütehasıslar ve Vekâlet mümessillerinden mürekkep bir istişare kurulunun vermiş olduğu kararlar uygulamaya çalışır.

e) Umum Müdürlük gerek koruma gerekse mevzuu tanıtma ve halkı aydınlatma hususunda yayınlar, sergi vesaire gibi her türlü vasıtalardan faydalanır. Koruma ve özel eğitime muhtaç çocuklara ait müesseseleri kurar idarelerini tanzim ve teftiş eder.

f) Çocuk koruma ve yetiştirme işi ile meşgul olacak özel teşekküllerin kurulmasını teşvik eder ve bunlar arasında çeşitli yönlerden iş birliği sağlar

B) Merkezdeki umum müdürlük aşağıdaki şubeleri ihtiva eder; (MEB, 1991e, s.150).

a) Sosyal yönden korunmaya muhtaç çocuklar şubesi;

b) Beden ve ruh arızaları dolayısıyla korunma ve özel eğitime muhtaç çocuk şubesi,

c) Koruma ve özel eğitimle alakalı ilmi araştırmalar, danışma, teşhis, istatistik ve propaganda şubesi,

d) Personel ve hesap işleri şubesi

C) Merkezdeki teşkilata mütenazır olarak İl Milli Eğitim Müdürlüklerinde korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocukların bulunması, teşhisi ve tasnifleri ilgili kuruma yerleştirilmesi ve il dâhilindeki bunlarla ilgili bütün işleri yönetmek üzere bir çocuk koruma bürosu teşkil olunur.

Ç) Korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocukların yukarıda yapılan tasniflere mütenazır okul ve müesseseleri şunlardır: (MEB, 1991e, s.150–151).

a) Müşahede teşhis ve barındırma istasyonları (bu istasyonlar ihtiyaca göre il merkezlerinde veya büyük ilçelerde kurulabilir. İstasyonların tesisi ve idaresi ile Milli Eğitim Vekâleti vazifelendirilir. Bu istasyonlara 0–18 yaşının sonuna kadar olan çocuklar alınır. İstasyonlara alınan çocuklar bürolarda en fazla bir ay kalabilirler)

b) Okul öncesi çocukların korunması ile ilgili müesseseler (kreşler, anaokulları kreşlere 2 yaşını dolduruncaya kadar olan çocuklar alınır. Kreşleri Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti iş kanunu hükümlerine göre ilgili müesseseler, belediyeler hususi şahıslar ve hayır müesseseleri açar). 3 yaşla ilk öğrenim çağı arasında olan çocuklar, Milli Eğitim Vekâletinin, iş kanun hükümlerine göre ilgili müesseseler, belediyeler, hususi şahıslar ve hayır müesseselerinin açtığı anaokullarına yerleştirilirler. Kreşlerin kontrolünü Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti, anaokullarının kontrolünü Milli Eğitim Vekâleti yapar.

c) Yetiştirme Yurtları: (Yetiştirme Yurtları Milli Eğitim Vekâleti tarafından kurulur ve idare edilir, Yetiştirme Yurtları yaş, cinsiyet, temsil etlikleri problemler asma göre tasnife tabi tutularak kurulurlar. Bu müesseseler aynı zamanda talimatnamesi ile esasları tespit edilmiş şartları haiz aileler nezdinde isteklerine binaen yerleştirmeler yapar ve takip eder. Bu yurtlarda

öğretim ve eğitimleri tamamlanmış olan gençleri tespit edilecek kabiliyetlerine ve mahalli şartlara uygun şekilde işe hazırlama, iş bulma, işine yerleştirme ve takip etme işleri ile meşgul olacak tedbirleri alır. Bu hususta Çalışma Vekâleti, İş Bulma Bürosu ve ilgili daire ve müesseselerle iş birliği yapar) (MEB, 1991e, s.151).

ç) Bedence arızalar (MEB, 1991e, s.151–152).: (Görmeyenler, az görenler, işitmeyenler, az işitenler, ortopedik özürlüler ve beden gelişimi bakımından tabip raporu ile ihtimama muhtaç olan çocuklardan okula devam edemeyen çocuklar için gezici öğretmenler, hastanelerde özel sınıflar ve hastane okulları normal okullarda özel sınıflar müstakil özel okullar, konuşma sakatlıklarını düzeltme klinikleri açılır).

d) Zekâca normallerden ayrılan çocuklar için kurulacak olan müesseseler: Zekâca normalin altında olanlar için özel sınıflar ve özel okullar kurulur. Oligofreni vakaları için açılacak devamlı bakım yurtları Sağlık ve Sosyal Vekâletince kurulur ve yönetilir.

e) Eğitimi zor psikozlu ve psikonevrozlu çocuklar için kurulacak tesisler: Milli Eğitim Vekâleti tarafından açılacak olan çocuk rehberlik klinikleri Sağlık Vekâleti tarafından açılacak olan hastanelerde çocuk psikiyatri klinikleri, çocuk psikiyatri koğuşları.

f) Suçlu çocukları için kurulacak müesseseler: (Çocuk mahkemeleri ve ıslahhaneler, Adalet Vekâletince açılır. Sağlık, eğitim ve öğretim işleri ilgili Vekâletler tarafından organize ve kontrol edilir)

3. Korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocuklar mecburi öğrenime tabidirler (MEB, 1991e, s.152).

4. Korunmaya ve Özel eğitime muhtaç çocukların toplanması, kayıt ve kabul işleri: (MEB, 1991e, s.152–153).

a) Korunmaya ve Özel eğitime muhtaç çocuklar muhtarlar, Milli Eğitim mensupları, zabıta, içtimai teşekküller, hastane, doktor, sağlık memurları, ebeler ve yetiştirme yurtlarının istasyonlarının sosyal yardım personeli ve diğer vatandaşlar tarafından ihbar edilir.

b) İhbar edilen çocuklar, istasyonu bulunan merkezlerde istasyonun psikolog, psikiyatrist doktor ve müdürlerden mürekkep bir heyet tarafından bu çocukların durumu etraflı bir incelemeye tabi tutularak mahkeme kararı almak üzere ilgili müesseselere sevk edilir.

c) İstasyonu ve yurdu bulunmayan yerlerde çocukların mahkemeye sevk işleri çocuk büroları ve Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yapılır.

ç) Korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocuklar istasyonlarda yurt, özel sınıf ve okullara sevk edilirken bu kurumların önceden tespit edilen çocuk ve personel kadrosu zorlanmayacaktır.

d) Korunmaya tabi tutularak müesseselere alınmış bulunan çocukların durumlarında olacak müspet değişiklikler dolayısıyla bu kabil çocuklar yine mahkeme kararı ile yurtlardan çıkarılarak ailelerine iade edilirler.

5. Korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocuklar için açılan müesseselerde çalışacak personel: (MEB, 1991e, s.153)

Personel iki şekilde yetiştirilir;

a) Mühassısların üniversitelerde, eğitim enstitülerinde ve muadili yabancı müesseselerde yetiştirilmesi.

b) İş başında çalışmakta olanlar (iş başında kurs, üniversite ve eğitim enstitülerinde yaz kursları açmak, yetiştirici müdür ve müfettişler vasıtasıyla grup halinde, yabancı memleketlerde muadili müesseseleri ziyaret ve tetkikler yapmak suretiyle yetiştirilirler).

İş başında yetiştirmeye bir örnek olmak üzere İstanbul Üniversitesi doçentlerinden Bayan Refia Şemin'in komisyona tevdi ettiği raporunu umumi heyete arzı uygun görülmüştür.

6. Bu saha için lüzumlu olan personel neveleri şunlardır: (MEB, 1991e, s.153–154).

- a) Merkez ve taşra teşkilatı, istasyon okul ve yetiştirme yurtları için bilgili ve tecrübeli idareciler,
- b) Gezici öğretmenler ve özel sınıflar için öğretmenler,
- c) Bu sahada açılmış müesseselerin teftişi, murakaba ve geliştirilmesi ile meşgul olacak müfettişler,
- d) Okul psikologu, çocuk psikiyatru,
- e) Çocuğu sokakta ve ailede ve müesseselerde takip edecek sosyal yardımcılar,
- f) Sınıf öğretmeninden başka rehber öğretmenler,
- g) Yurt doktoru, hemşiresi ve hasta bakıcısı
- h) Grup eğitmenleri,
- i) Sanat ve maharet öğretmenleri, (ziraat, beden, müzik, resmi-iş öğretmenleri ve usta öğreticileri vb),
- j) Konuşma zorluk ve bozukluklarını düzeltmekle ilgili mühassıslar,
- k) Müesseselerin ihtiyaç ve çalışma özelliklerine göre muhasebeci, kâtip, ambar memuru, şoför ve diğer hizmetliler, müesseselerin hususiyetine göre lüzumlu meslek rehberleri

7. Kadro (MEB, 1991e, s.154).

Bu müesseselerde çalışan maaşlı ve ücretli personelin kadroları her yıl Milli Eğitim Vekâletince ihtiyaca göre düzenlenecek bir cetvel halinde Milli Eğitim bütçesine konur. Bu saha için açılacak olan yurt okul ve müesseselerin personel kadroları bu müesseselerin mesailerinin çeşidi, hususiyet ve mahiyetine göre Milli Eğitim Vekâletince tayin ve tespit olunur

8. Mali Kaynaklar (MEB, 1991e, s.154–155).

Bu sahada yetiştirilecek çocukların eğitim ve öğretim masrafları normal okullardaki çocukların yıllık eğitim öğretim masraflarından çok yüksektir. Bu masrafları karşılamak üzere iki ana kaynak bahis mevzuu olabilir.

- a) Bu müesseselerin temel masraflarını karşılamak üzere korunmaya ve özel eğitime muhtaç çocukların sayısı nispetinde İlköğretim bütçesinde ödenek ayrılması,

b) Aradaki farkı kapatmak üzere lüzumlu olan miktarın Milli Eğitim Vekâleti bütçesinden ve çocuk koruma işlerine tahsis edilmiş evkaf gelirleri ile belediye ve özel idarelerden ayrılacak paralar, bağışlar ve çeşitli bayramlarda (23 Nisan, 19 Mayıs bayramında) toplanacak paralar ve Sağlık Vekâleti bütçesine konacak tahsisattan özel eğitime muhtaç çocuklar için ayrılacak hisseler. Çeşitli kaynaklardan temin edilecek bu paralar bir merkezde toplanmalı, paralar gelecek yıla devredilebilmeli ve bir fon da teşkil edilerek Milli Eğitim Vekâleti tarafından sarfına ve kontrolüne imkân verilmelidir

Yukarıda geniş bir yer verilen rapor şûra genel kurulunda kabul edilmiştir. Raporda özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgilenecek bir genel müdürlüğün kurulması gerektiği belirtilmiş ve özel gereksinimli bireylerin tanım ve sınıflandırılmasına, bu bireylere hizmet verecek personelin görev ve niteliklerine ve mali kaynakların neler olabileceğine değinilmiştir. Bu rapor, özel eğitim alanının personel ihtiyacı ve nitelikleri ile ilgili önemli bir rapordur (Çağlar, 1974, s.26).

Şûra gündeminin altıncı maddesindeki konuları incelemek üzere teşkil edilen komisyon, 5387 sayılı kanunun düzenlenmesi ile ilgili temel prensiplere yukarıdaki gibi değindikten sonra kendi raporları hakkında düşüncelerini belirtmişlerdir. Buna göre raporu faydalı bulmuşlar ancak çocuk koruma davasının sadece özel eğitime muhtaç çocuklar açısından ele alınmış olmasının eksiklik olduğunu açıklamışlardır. Bu sebeple çocukları koruma meselesinin bir bütün olarak ele alınmasını açıklayan bir başka rapor daha sunmuşlardır (MEB, 1991e, s.162). Bu raporda Çocukları koruma kanununa esas olacak prensipler kısmında (MEB, 1991e, s.165) ;

“Özel eğitime muhtaç çocukların nezaret, eğitim ve yardım işleri, bu çocuklara ait müesseselerin kurulması, işletilmesi ve murakabesi ile bu teşkilat vazifelidir. Özel eğitime muhtaç çocukların ruh ve beden sağlığı bakımından müşahede altına alınarak teşhisi ve gereken yerlere gönderilmeleri ileri ile de bu teşkilat meşgul olacaktır. Geri ve Üstün zekâlı çocuklarla istidatlı çocukların tespiti ve bu çocukların özel bir ihtimamla yetiştirilmeleri kanun hükümleri ile teminat altına alınmalıdır.” gibi kararlara yer verilmiştir.

Şûra gündeminin altıncı maddesindeki konuları incelemek üzere teşkil edilen komisyon, son olarak “özel eğitim münasebetiyle hazırlanan rapor”u sunmuştur. Bu kısımda geri, normal ve üstün zekâlı çocukların tanınması konusuna değinilmiştir. Burada çocukların tanınmasının yararlarından bahsedilmiş ve her sene tekrarlanacak

kolektif zekâ testleri ile öğrencilerin başarıları ve zekâ seviyelerinin ölçülmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 1991e, s.167–169).

VI. Milli Eğitim Şûrası

18–23 Mart 1957 tarihlerinde toplanan Altıncı Millî Eğitim Şûrası’nın gündemi; mesleki teknik öğretim, ticaret öğretimi ve halk eğitimi konularından oluşmuştur (MEB, 1991f).

Şûranın altıncı birleşiminin ikinci oturumunda Teknik Öğretim Komisyonu Başkanlığına sunulan bir dilek dışında özel eğitimle ilgili herhangi bir önerge ya da karar bulunmamaktadır. Bu dilekte (MEB, 1991f, s. 290-291);

“Komisyonumuz müzakerelerinde müteaddit defalar zekâ ve kabiliyetlerin korunması temennisinde bulunulmuştur. Hâlbuki 6660 sayılı kanunda “güzel sanatlarda fevkalade istidat gösteren çocukların devlet tarafından yetiştirmesi” kabul edilmekte, zekâ ve teknik kabiliyet alanında fevkalade üstün olan çocuklarımızın yetiştirilmesi ve korunması hususunda tatmin edici kanun hükümleri bulunmamaktadır. Bu itibarla zeka ve teknik istidat alanında fevkalade üstün olan çocukların da kanunun himayesi altına alınması hususunu uygun bulduğu halde komisyonumuzun, umumi heyete bir temennide bulunmasını rica eder, saygılarımızı sunarız” denilmiştir.

Şûrada bu dilek ile ilgili herhangi bir karar alınmamıştır. Ancak dilekte değinilen konu oldukça önemlidir. Buradan 1957 yılına kadar halen Türkiye’de güzel sanatlar dışında üstün yetenekli ve üstün zekâlı olan bireyler için kanuni bir düzenleme bulunmadığı anlaşılmaktadır.

4. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Resmi Kurumlar

a-) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

Daha önce değinildiği gibi 1889 yılında dilsiz ve sağırılar için açılan Dilsizler Mektebi, 1926 yılında kapanarak İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okuluna nakledilmiştir (Gök, 1958, s.12). Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet tarihinin özel

eğitim alanında ilk hizmet veren okul, sonraki adıyla İstanbul'daki Sağır ve Dilsizler Mektebidir.

Cumhuriyet dönemindeki ilk ve önemli okullardan bir diğeri de İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okuludur. Bu okulun açılış tarihi ile ilgili olarak bilgi bulunan kaynakların çoğunluğunda 1921 tarihi verilmekte ve okulu özel bir derneğin kurduğu söylenmektedir (Akçamete, 1998, s.198; Konur, 1992 s.2; MEB, 1991m). Akyüz'e (2006) göre ise İzmir'deki okul 1911 yılında dilsiz olan Musevi Albert Karmona adındaki bir tüccar tarafından açılmıştır. Hatta Karmona, Paris'te dilsiz mektebinde okumuş ve terzilik öğrenmiştir (Ergin, 1977, s.1172).

Gök (1958) ve Çağlar'a (2004) göre ise İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulunu İstanbul Sağır ve Dilsizler Okulundan mezun olan Fuat Bey, Millet Meclisi himayesinde kurmuştur. Gök'e (1958, s.13) göre Fuat Bey 1922 yılında Kıbrıs'tan gelerek İzmir'de bu okulu kurma çalışmalarına başlamıştır. MEGSB'ye (1987) göre de 1923 yılında bu okulun açılışı Fuat Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Çağlar'a (2004) göre de okul 1924 yılında açılmıştır. 1923 yılında bu okulu Sıhhiye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kendi kadro ve bütçesi içine almıştır (Ergin, 1977, s.1172). Okul müdürlüğü Fuat Beyin elinden alınarak yerine Aziz Bey getirilmiş, Aziz Bey bu görevi yürütemeyeceği göreve başlar başlamaz anlamış ve istifa etmiş, onun yerine Almanya'da sağır ve dilsizler okulunda tecrübe kazanmış olan Dr. Necati Kemal Kip 1925 yılında okula müdür olmuştur (Gök, 1958, s.13). Kip, fonetik dil öğrenme metodunu okulda uygulayarak işaret sistemini kaldırmıştır. Kip'in göreve gelmesi ile birlikte okula rağbet artmış ve öğrenci kabulünde 12 yaş sınırı getirilerek başvurular sıraya konmuştur (Gök, 1958, s.13-14).

Bu okulda çalışacak öğretmen ve usta öğreticilerin, okul müdürü ve konuda tecrübeli kişilerden oluşan bir kurul tarafından incelenerek mülakattan geçirildiklerini kaydetmektedir (Çağlar, 2004). Kabul edilenler aday öğretmen olarak seçilip ve bir yıl stajyer olarak çalıştıktan sonra başarılı oldukları takdirde asil öğretmen olarak atanmış, asil olarak atananlardan başarılı olanlar da Almanya'ya

gönderilerek ileri eğitim almaları sağlanmıştır (Çağlar, 2004). Yine Çağlar'a (2004) göre bu durum, okul Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesine kadar sürdürülmüştür.

İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu'nun kimin tarafından, hangi tarihte açıldığı konusu, okulun Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı denetimine ne zaman geçtiği ve Milli Eğitim Bakanlığı'na devir tarihi kaynaklarda birbirini tutmamaktadır (Çağlar, 2004; ÖZİ, 1999a; <http://orgm.meb.gov.tr/>; Konur, 1992) . Okulun açılışıyla ilgili Akyüz ile Çağlar'ın verdiği tarihler arasında 13 yıl gibi bir fark bulunmaktadır. Akyüz'e (2006) göre okulu kuran kişi ile Gök'e (1958) göre okulu kuran kişiler farklı kişilerdir. O dönemde iki ayrı özel eğitim kurumu olduğuna dair de herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Okulun Fuat Bey tarafından kurulduğunu söyleyen Süleyman Gök (1958, s. 12-13) aynı zamanda İstanbul Sağır ve Dilsizler Okulundan mezundur. Okulun İzmir Alsancak'taki binası daha önce bir Fransız Hastanesi tarafından kullanılmıştır. Konu ile ilgili yapılan görüşmelerde okulun Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlanması'nın nedeni de okulun hastanenin devamı gibi düşünülmesi olabilir (Kenan Konurla Görüşme, 15.02.2008). Bu açıdan da değerlendirildiği zaman Fransa'da eğitim alan Karmona ile Fransız Hastanesi'nin ilişkili olabileceği düşünülebilir. Sonuç olarak, bu okulun kesin açılış tarihi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı denetimine ne zaman geçtiği ve kimin tarafından açıldığı hakkındaki bilgiler netlik kazanmamakla birlikte Cumhuriyet tarihinin ilk özel eğitim okullarından biri olması gerçeğini de değiştirmemektedir.

Kendisi de görme engelli olan Mitat Enç, Viyana'da kendi imkânları ile okurken Amerikalı zengin bir aile, körlerin eğitimi ile ilgilenen iki gencin ABD'de okuması için Sağlık Bakanlığına burs bırakmışlardır. Mrs. ve Mr. Mather, Viyana'da Enç ile görüşmüş ve Sağlık Bakanlığına Enç'i tavsiye etmişlerdir. Bunun üzerine Türkiye'ye dönen Enç, Bakandan olumlu yanıt almış, ancak Bakan, Enç'in o sıralarda Ankara'ya bulunan İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu müdürü ile görüşmesini tavsiye etmiştir. Enç, görüşmeyi yaptıktan sonra, memleketi Gaziantep'e gitmiş ve orada bir süre bekledikten sonra bursu kazanmasının belirlenebilmesi için bir süre İzmir'deki okulda çalışması gerektiğini haber almış ve akabinde bu okula gitmiştir (Enç, 1983, s.92-94). Enç (1983) bu okulun deniz kıyısında iki bitişik yalıda

kurulduğunu söylemektedir. Okulun fiziki şartları oldukça yetersiz ve işleyişi düzensizdir. Özel eğitime yönelik araç ve gereçleri, görme yetersizliği olan bireyler için kabartma yazılı kaynakları oldukça kısıtlıdır. 1925 yılında okulda kabulde yaş sınırı varken 1940'lı yılların başında, öğrenciler yaşları dikkate alınmadan gelişigüzel derslere sokulmuş bir program ve plan izlenmemiştir. Bu durumun anlaşılması bakımından Mitat Enç'in Bitmeyen Gece (1983, s.99-100) kitabından şu kısma bakmakta yarar bulunmaktadır:

Bir gün bahçedeki banka çökmüş, yeni gelen kitabın sayfalarını parmaklıyordum. Birden arkamdan gelen onun sesi ile irkilir gibi oldum:

<< Ne okuyorsunuz burada böyle ?>>

<< Trova kalıntılarını bulan Schlimann'ın hayat övgüsü.>>

<< İyi bir akşam bunu öğrencilere ders olarak anlatın.>>

Haftalardır içimde birikip duran öfke bir anda patlayıverdi:

<< Müdür bey yedisi ile yirmiyedisi arasındaki bir kümeyi karma alıp ders vermeye kalkmak bana çok garip geliyor. Eğer herhalde işe yarama istiyorsanız bırakın küçük yaştakilerden bir sınıf kurayım. Programlı olarak onlara okuma-yazma, hesaplama gibi temel okul becerilerini öğretmeye çalışayım. Türkçeyi okuyup yazmasını bilmeyen çocuklara Silaber'den Fransızca öğretmeye kalkmanın yararını anlamıyorum.>>

Bu olaydan sonra Mitat Enç, küçük yaştaki olan altı-yedi görme ve bir de zihinsel yetersizliği olan öğrenciden oluşan bir sınıfta, Viyana'daki tecrübelerinden de istifade ederek eğitim-öğretime başlamıştır. Bu sınıfta, oldukça olumlu sonuçlar almasına rağmen Enç, okul idaresinin tutumuna daha fazla dayanamamış, Ankara'daki bir yakınına ve Mrs. Mather'e durumu ve kaygılarını içeren mektup yazmış, bundan sonra Bakanlıktan gelen yazıyla eğitimine devam etmek için Amerika'ya gitmiştir (Enç, 1983, s.103-104). Buradan da anlaşılacağı üzere bir özel eğitim kurumunun var olması bu dönemde özel gereksinimli bireylere yeterli düzeyde eğitim verildiği anlamına gelmemektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın öncesinde Amerika'dan Türkiye'ye dönen Mitat Enç yalnız görme yetersizliği olan bireylere hizmet edecek bir okulun kurulmasına dair 200 sayfalık bir rapor hazırlamış ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına sunmuştur (Enç, 1983, s.191). Sağlık bakanı savaş nedeniyle yeni bir okul açmanın imkânı olmadığını söylemiş ve Enç'in bu girişimleri sonuç vermemiştir (Enç, 1983, s.198).

b-) Milli Eğitim Bakanlığı

1950’li yıllar özel eğitim alanında resmi kurumların önceki yıllar göre çalışmalarını arttırdıkları yıllardır. Bu çalışmaların Mitat Enç’in girişimleri ve katkılarıyla hızlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Mitat Enç, Gazi Eğitim Enstitüsünde görevli olduğu dönemde, daha önce Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğü yapmış ve o sıralarda Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı olan Reşat Tardu ile özel eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ile ilgili olarak temasa geçmiştir. Tardu, Enç’e “ bir gün bakanlığa gelin de sizinle şu özel eğitim işini nasıl ele alacağımızı bir konuşalım” demiş ve genel eğitim ve özel eğitimin bir birine sıkı sıkıya bağlı bir bütün olduğu, konuya öncelikle sosyal yardım ve hizmet açısından yaklaşmanın sakıncaları konusunda anlaşılmıştır (Enç, 1983, s. 229). Bu sıralarda Çanakkale savaşlarında gözlerini kaybetmiş Yeni Zellandalı ve o sırada Dünya Braille Komitesi başkanı Sir Clicto Mc Kensie Ankara’ya gelmiştir (Enç, 1983, s. 229). Mc Kensie’nin ziyaretinin amacı çeşitli dillerde kullanılan alfabeye bir düzen getirmek, ayrıca henüz bu alfabeyi kullanmayan ülke ve diller için gerekli alfabeyi geliştirmektir (Enç, 1983, s. 230). Mc Kensie de Mitat Enç gibi özel eğitimin MEB sorumluluğunda olması gerektiğine inandığı için İzmir’deki Sağır ve Körler Okulu incelemek istemiştir. Bunun üzerine Mc Kensie’nin mihmandarlığını Enç ve eşi üstlenmiş ve beraber İzmir’ e gitmişlerdir (Enç, 1983, s. 230).

Bu incelemelerin ardından Sir Clicto Mc Kensie, körlerin ve sağırın bir arada eğitim-öğretim görmesinin sakıncalarını Milli Eğitim Bakanlığına bir rapor ile sunmuştur (Altunya, 2006, s.853). Bunun sonucunda, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Sağlık ve Sosyal güvenlik bakanlığına bağlı olarak çalışan Sağır ve Körler okulları 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir (DPT, 1992c, s.4). Bu okulun sorunlarından usanmış olan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı da devir konusunda istekli olmuştur (Enç, 1983, s. 230). Kurumu devralmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı Mitat Enç ve Talim ve Terbiye Kurulu üyesi Remzi Öncül’ü görevlendirmiştir. Birkaç gün devir teslim işleminden sonra okulun sağırlara ait olan kısmı İzmir’de bırakılıp körler bölümü Ankara’ya nakledilmesi hazırlıklarına başlanmıştır (Enç, 1983, s. 230).

Bazı kaynaklarda 1950’de Ankara Körler Okulu ve Yetiştirme Yurdu açıldığı belirtilmiştir. (DPT, 1992c, s.4; ÖZİ, 1999a, s.397; Yılmaz, 2002, s.105). Ankara’da açılan ilk körler okulunun açılış tarihi konusunda da kaynaklarda tutarsızlıklar bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2007d) istatistiklerinde ise bu okulun 1951–1952 eğitim öğretim yılında açıldığı belirtilmektedir. Sir Clicto Mc Kensie’nin raporu akabinde 1951 yılında çıkarılan 5822 sayılı yasa, İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulunun Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesini düzenlemiş ve okulun körler kısmının Ankara’ya taşınması kararı alınmıştır. Böylece, İzmir’deki körler kısmının taşınması ile Ankara’da Etimesgut’ta ilk bağımsız yatılı körler okulu kurulmuş (Enç, 1983, s.230) olduğuna göre bu okulun 1951 yılında açılmış olması gerekmektedir.

Bu körler okulu için MEB, o tarihte Etimesgut’taki yatılı bölge okulunun bakımsızlık yüzünden harap durumda ve boş duran kanadını ayırmıştır (Enç, 1983, s.230). Bu okulun kurucu müdürlüğünü Mitat Enç üstlenmiş ve doğuda ilköğretim müfettişliği yapan eski öğrencisi Emin Sağlamer de müdür yardımcısı olarak atanmıştır (Enç, 1983, s.231). Ayrıca, Enç en başarılılarından beş ilkokul öğretmenini de seçerek okulun kadrosunu oluşturmuştur. Okulun fiziki koşullarını iyileştirmeye çalışan Enç, 30-40 kişilik yatılı okulunun donatımını sağlamayı başarmış, bunun yanısıra görme yetersizliği olan bireylere yönelik eğitim programı hazırlamaya ve okuldaki öğretmenlere hizmet içi kurs vermeye başlamıştır (Enç, 1983, s.232).

1951 yılının sonbaharında İzmir’den gelen yirmi kadar öğrenci ile Ankara çevresinden bir düzine öğrenci okula yazılmış, Milli Eğitim Bakanı, bakanlığın tüm ileri gelenleri ve diğer bakanlıklardan gelen davetlilerle birlikte okulun yemekhanesinde mütevazı bir açılış yapılmıştır (Enç, 1983, s. 232). Ancak binanın derslikler olan kanadının köy okulu tarafından kullanılıyor olması, Körler Okuluna ise, mutfak, yemekhane ve yatakhane kısımlarını kullanmayı mümkün kılmıştır (Enç, 1983). Sınıf yapmaya bir ölçüde elverişli iki üç oda olması, çoğunluğu bekâr olan öğretmenlerin okulda veya köyde yerleşme imkânlarının olmaması gibi sorunlar devam etmiştir (Enç, 1983). Kurumun ilkokul kesiminin ancak birkaç sınıfını

kullanabilen görme yetersizliği olan bireyler, yemekhanenin her köşesini başka bir etkinlik için kullanmak durumunda kalmışlardır (Enç, 1983, s. 233). Bunun üstüne aynı okula ortaokul program ve sınıflarının da eklenmesi gerekmiş, okul binalarının elverişsiz şartları bunu da engellemiştir (Enç, 1983).

Bu sıralarda Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü, beden eğitimi akademisi durumuna gelmek düşüncesi ile, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ödenekleri ile Enstitü alanı içine üç katlı bir bina yapmıştır (Enç, 1983, s. 233). Fakat beslenme ve öteki yönetim sorunları yüzünden burayı boşaltıp eski binalarına dönmüşler ve bina sahipsiz ve boş kalmıştır (Enç, 1983, s. 233). Enç'e (1983) göre "körler okulunu buraya taşımak ve enstitüde kurulmasını tasarladığımız özel eğitim bölümü için uygulama okulu haline getirmek iyi bir çözüm olacaktı". Bu amaçla Enç, MEB Müsteşarı Tardu ile temasa geçmiş o da öneriyi benimsemiştir (Enç, 1983, s.233-234).

Bu süreçte Enç, özel eğitim alanında incelemeler yapmak üzere Amerika'ya gitmiştir (Enç, 1983). Amerika ziyaretinde, Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu ile temasa geçen Enç, Amerika Körler Vakfı temsilcisinin de katıldığı toplantılar sonucunda Ankara'daki körler okulunun tüm eğitim araç-gereç ihtiyaçlarını sağlamış ve ayrıca bir Ortadoğu ülkesi için tasarlanmış bir kabartma yazı matbaasını da tüm araç gereçleri ile Türkiye'ye kazandırmıştır (Enç, 1983, s. 236). Bu ziyaretten ülkeye dönen Enç, körler okulunun taşınması işine yeniden el atmış ve beden eğitimi binasının körler okuluna tahsisini sağlamıştır. Okulun donatımının yıpranmışlığını gören Milli Eğitim Bakanı ve müsteşarı yeni mobilya ve sıralar yapılması için emir vermişlerdir. Bu sırada Birleşmiş Milletlerden gelen araç-gereç ve matbaa da okula kurulmuş, yeni sıra ve dolaplar okula gelmiş ve yeni kayıtlarla öğrenci kadrosu da genişlemiştir (Enç, 1983, s.243). Bu dönemde çeşitli meslek dergileri ve gazetelerde çıkan bazı yazılarda "iki buçuk kör çocuk uğruna yüksek beden eğitimi akademisi projesinin çıkmaza sürüklenmesine neden olan Bakanlığa atıp tutmuşlardır" (Enç, 1983, s. 243). Bu durum bize o dönem medyasının bir bölümünün konuya yaklaşımı hakkında fikir vermektedir. Bundan sonra her bakan ve müsteşar değişmesinde Körler okulunun buradan çıkarılması

seferberliğine girilmiştir (Enç, 1983, s. 243). Okulun bugünkü adı Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okuludur.

ÖZİ (1999a, s.397) ve Yılmaz'a (2002, s.105) göre 1953'de Ankara Sağır Okulu ve Yetiştirme Yurdu açılmıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2007d) istatistiklerinde ise bu okulun 1951–1952 eğitim öğretim yılında açıldığı belirtilmektedir. Enç'e (1983) göre de bu okul Ankara Körler Okulunun açılışından bir yıl sonra açılmıştır. Dönemin özel eğitimle ilgili şartları da dikkate alındığında bu okulun körler okulundan sonra açılma ihtimali yüksektir. TÜİK (1932) verilerinde de 1951–1952 eğitim öğretim yılında özel eğitim alanında yalnızca iki okul bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu okullardan birinin İzmir'deki Sağır Okulu diğerinin de Ankara'daki Körler Okulu olduğu tahmin edilmektedir. Aynı istatistiklerde 1952 – 1953 yıllarında özel eğitim alanında dört okul olduğu görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde okulun 1952-1953 eğitim-öğretim yılında açıldığı tahmin edilmektedir. Okulun bu günkü adı Yahya Özsoy İşitme Engelliler İlköğretim Okulu'dur. Bugünkü isimleriyle Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim Okulu İstanbul'da, Tülay Aktaş İşitme Engelliler İlköğretim Okulu ise İzmir'de 1952 yılında açılmıştır (MEB, 2007d). Bu okullar da eğitim-öğretim faaliyetlerine halen devam etmektedirler.

1952–1953 öğretim yılında Ankara-Hıdırlıktepe ve Yeni Turan İlkokulunda eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocuklar için iki özel sınıf açılmış ve bu sınıflarda çalışmak üzere iki istekli öğretmen Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından seçilmiştir (Çağlar, 1974, s.31). Özsoy'a (1983, s.400) göre bu sınıflar örgün eğitim sistemi içerisinde zihin yetersizliği olan bireylere sağlanan ilk özel eğitim hizmetidir. 1955 yılında ise Ankara Kazıkıçi Bostanları ilkokulunda da bir özel sınıf açıldığı bilinmektedir (MEB, 1991m).

Türkiye'de duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocukların özel eğitimleri konusundaki ilk kurumsal girişim 1952 yılında yapılmıştır. İstanbul Ağaçlı'daki linyit kömürü işletmelerinin bir düzineye yakın yapısı, Bakanlıkça devralınarak onarımları yapılmış, İl Milli eğitim Müdürünün de çabalarıyla yetiştirme yurdu ve

okulun donatımı tamamlanmıştır (Enç, 1983, s.245). Çocukların, emniyetçe bilinen yerlerden devşirilip vak’a incelemelerinin yapılması için Mevlanakapı’daki eski tekke kullanılabilir duruma getirilmiştir (Enç, 1983, s.245). 1952 yılı baharında İstanbul’a gelen Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü hocalarından Enç ve Kvaraceus’un da bizzat katıldığı emniyet operasyonları ile sabaha kadar 7-18 yaş çevresinde iki yüz kadar sokak çocuğu toplanmış ve ertesi gün Mevlanakapı’da bu çocukların incelenmesi için mülakat ve soruşturmalara başlanmıştır (Enç, 1983, s.245-247). Bu uygulamalara özel eğitim bölümü öğrencileri de katılarak mülakat formları uygulamışlardır. İncelenen vakaların büyük kesiminin Bursa yöresi ve Karadeniz kıyılarından geldiği anlaşılmıştır. Bunların bir kısmı üvey anne ve baba sorunundan, bir kısmı büyükşehirlerden gelenlerin anlattıkları serüvenlerden etkilenen, veya ana baba sorumsuzluğu nedeniyle İstanbul’a gelen çocuklardan oluşmuştur. Bu öğrencilerin taramasından sonra 100 kadarı seçilerek Ağacli’daki okula götürülmüştür (Enç, 1983, s.249).

1953 yılında Talim Terbiye Dairesine bağlı olarak “Test ve Araştırma Merkezi” kurulmuştur (ÖZİ, 1999a, s.439). Enç (1983 s.244):

“...o zamana kadar bütün bölümler için illerde kompozisyon türü bir sınavla ilk aşama seçimi yapıldı. Bu kâğıtların okunup değerlendirilmesi haftalarca sürerdi. İkinci aşama için Ankara’ya davet edilenlerin sözlü ya da yazılı sınavları da gene haftalar boyu sürerdi. Bu çok vakit alan ve seçim güvenilirliği düşük olan bir yöntemdi. Özel eğitim bölümü için ilk aşama seçim sınavını, genel bilgi ve genel yetenek testlerinden oluşan bir batarya ile yapma kararı alındı. Bu araçların hazırlanması ve basılması için yoğun bir çalışmaya girişildi. Daha sonra MEB talim ve Terbiye Kuruluna bağlı olarak kurulup geliştirilen Test ve Araştırma Bürosu, bu ilk öğrenci seçiminin ürünü olmuştur. O ders yılı öğretime başlar başlamaz, bölüm kurulunca böyle bir merkezin kurulmasının Bakanlığa önerilmesi kararlaştırıldı. Öneri hemen benimsendi. Gazi Eğitimde ayrılan birkaç odada merkez kuruldu. Yönetimi için ABD’den Dr. George Presgot davet edildi. Birkaç yıl içinde MEB’e bağlı öğrenci seçimi programlarının birçoğunu üstlenen büro okul dışındaki yerine yerleşir yerleşmez üniversite seçim sınavlarının da öncülüğünü yaptı” diyerek bu merkezin oluşum sürecini anlatmaktadır.

Bu merkez Gazi Eğitim Enstitüsünde kurulan özel eğitim bölümü için öğrenci seçmek maksadıyla Amerikalı hocalarla birlikte Mitat Enç’in katkıları sonucunda oluşturulmuş ve bu çalışmanın sonuçları sadece özel eğitim alanına değil Türk Eğitim Sisteminin geneline de katkıda bulunmuştur. Bu merkez Gazi Eğitim

Enstitüsü binasından ayrıldıktan sonra Anıttepe’de demir parmaklıklarla çevrili büyük bir binanın içine taşınmıştır (Ölçen, 2005, s.74).

1954 yılında da görme yetersizliği olan bireyler için Gaziantep’te bir okul açılmıştır. Gaziantep’in, bu yıllarda özel eğitim alanının öncüsü olan Mitat Enç’in memleketi olması, bu okulun da açılışında Enç’in katkısı olabileceğini düşündürmektedir. Bu okul GAP Görme Engelliler İlköğretim Okulu adıyla halen faaliyet göstermektedir (MEB, 2007d). 1955 yılında Diyarbakır’da Surkent İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açılmıştır (MEB, 2007d)

Bazı kaynaklarda eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için özel sınıflar ve bu sınıflara yerleştirilecek öğrencileri seçmek, özel eğitime muhtaç diğer çocukları incelemek ve rehberlikte bulunmak üzere ilk Psikoloji Kliniği 1955 yılında Ankara’da açıldığı belirtilmiştir (DPT, 1992a, s.2; Akçamete, 1998, s.201). Ataman’a göre ise bu kliniğin asıl adı Deneysel Psikoloji Kliniği’dir ve Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde kurulmuştur. (Prof.Dr. Ayşegül Ataman’la Görüşme, 02.01.2009). Altunya’nın, Prof. Dr. Doğan Çağlar’dan aldığı mektuptan aktardıklarına (2006, s.904–905) göre ise bu kliniğin adı “Psikoloji ve Rehberlik Kliniği” olup “Gazi Eğitim Enstitüsünden ayrılan Fen Fakültesinin boş kalan odalarının birinde Kasım 1952’de açılmıştır.” Rehberlik ve test geliştirme işi ile uğraşan klinik aynı zamanda özel eğitim bölümünün uygulama yeridir (Altunya, 2006, s. 905). Bu klinikte özel eğitim bölümü hocaları öğrencilerine bireysel-grup rehberliği uygulamaları da öğretmişlerdir. Bu klinik, Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü kapanmasından sonra bu klinikte Şükrü Selçikoğlu psikoterapi çalışmaları yapmış, bu çalışmalar bilimsel olmadığı için şikâyet almış ve dönemin Enstitü müdürü tarafından kapatılmıştır (Altunya, 2006, s. 905). Ancak bu klinik Gazi Eğitimi Enstitüsü dışında faaliyetlerine devam etmiş (Altunya, 2006, s. 905) ve 4 Kasım 1959 tarihinde MEB, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kliniğin adı “Rehberlik ve Araştırma Merkezi” olarak değiştirilmiştir (DPT, 1992d s.3).

Daha önce de değinildiği gibi İzmir’de açılan Sağırılar-Körler Okulu Cumhuriyetin ilk yıllarından 1951 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na

bağlı olarak özel eğitim hizmetlerini sürdürdükten sonra aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu tarihten itibaren özel eğitim hizmetleri, MEB, İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmüştür (ÖZİ, 1999a, s. 91; <http://orgm.meb.gov.tr/> + internet adresinden 12 Şubat 2007 tarihinde elde edilmiştir). Bu şube müdürlüğü korunmaya muhtaç çocukların bakım, yetiştirme ve eğitim hizmetleri ile özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim hizmetlerinden sorumlu olmuştur. 1959 eğitim-öğretim yılında şube ikiye ayrılmıştır. Böylece sadece özel eğitimle ilgili hizmetlerden sorumlu bir birimin kurulması ilk kez gerçekleştirilmiştir. Bu şube 21.10.1959 tarihinde MEB, İÖGM'nde Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Şubesi adıyla kurulmuş olup ilk müdürü Amerika'da özel eğitim alanında çalışmış olan Orhan Çaplı'dır (DPT, 1992a, s.3).

1960 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Ankara, Kızılay Bayındır sokakta beş sınıflı bir özel eğitim okulu açmıştır. Bahçe içinde iki katlı bir binada faaliyetlerine başlayan okulda yetersizlik türü ve derecesine bakılmaksızın öğrenci kabul edilmiştir. İşitme ve görme yetersizliği olan bireyler bir arada eğitim-öğretim görürken başka bir sınıfta işitme ve ağır zihinsel yetersizliği olan bireyler bir arada bulunmaktaydılar (Ölçen, 2005, s.100). Ancak 1951 yılında görme ve işitme yetersizliği olan bireylerin bir arada eğitilmeleri engelleyen MEB'in, 1960 yılında bunun tam tersi uygulamalara gitmesi, icraatlardaki tutarsızlıklarının da başka bir örneği teşkil etmektedir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı döneminde İstanbul ve İzmir'de bulunan iki okul olduğu bilinmektedir. İstanbul'daki okul 1926 yılında İzmir'deki okulla birleştiği için bu dönemden sonra yalnızca bir resmi okul olduğu görülmektedir. 1951–1960 yılları arasında ise MEB bünyesinde toplam 6 özel eğitim okulu ve 3 özel eğitim sınıfı açıldığı görülmektedir. 1931–1960 yılları arasındaki resmi özel eğitim okullarının, öğretmen, öğrenci ve okul sayıları ise Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo 1**1931 – 1960 Yılları Arasında Özel Eğitimde Sayısal Gelişmeler**

YILLAR	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
1930–1931	1	66	4
1931–1932	1	73	1
1932–1933	1	79	2
1933–1934	1	67	2
1934–1935	1	91	5
1935–1936	1	101	6
1936–1937	1	156	10
1937–1938	1	116	9
1938–1939	1	121	9
1939–1940	1	95	8
1940–1941	1	123	7
1941–1942	1	122	7
1942–1943	1	135	10
1943–1944	1	138	10
1944–1945	2	175	13
1945–1946	2	179	20
1946–1947	2	-	-
1947–1948	2	-	-
1948–1949	2	204	15
1949–1950	2	248	25
1950–1951	2	-	-
1951–1952	2	178	26
1952–1953	4	-	-
1953–1954	4	-	-
1954–1955	4	-	-
1955–1956	5	528	81
1956–1957	5	-	-
1957–1958	6	-	-
1958–1959	6	-	-
1959–1960	6	-	-

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye İstatistik Kurumu) Milli Eğitim İstatistikleri 517, 336, 248, numaralı yayınlarından; TÜİK, 1932; kaynaklarından derlenmiştir.

Tablo 1’de 1946–1948, 1950–1951, 1952–1955, 1956–1960 arasındaki öğretim yılları ile ilgili olarak yalnızca okul sayıları hakkında veri bulunmuştur. 1931’den 1980 yılına kadar verilen ders yıllarındaki okul sayıları, ilgili ders

yıllarındaki Türkiye’de mevcut bulunan toplam özel eğitim okulu sayısını içermektedir. Bunun dışında ise okul sayılarında genel bir artış görülmektedir. Öğrenci sayıları 1939–1940 ve 1941–1942 öğretim yıllarında azalmakla beraber sonraki yıllarda artmıştır. Öğretmen sayıları da 1936’ya kadar artmış bu tarihten 1942 yılına kadar azalmıştır. 1942–1943 yılından itibaren de sürekli artış göstermeye devam etmiştir. Bu tablodan Türkiye’de özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim isteklerinin yavaş da olsa bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

5. Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme

Türkiye’de özel eğitim alanına personel yetiştirme, günümüzde yüksek öğretim kurumları ve MEB vasıtasıyla yapılmaktadır. Türkiye’de özel eğitim alanının gelişimini anlamak için Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen sürede özel eğitim öğretmeni yetiştirme sürecine ve bu işi yapan yüksek öğretim kurumlarına da değinmekte yarar bulunmaktadır.

Türkiye’deki özel eğitim hizmetlerinin gelişimini anlamak için özel eğitim veren kurumlarda çalışan eğitimci ve personelin nasıl yetiştirildiklerini de bilmek oldukça önemlidir. Çağlar’a (1974, s.25) göre “Cumhuriyetten önceki dönemde özel eğitim kurumlarında görev yapan personelin seçimi, hizmete hazırlanmaları, hizmet içi eğitimleri ve istihdamları hakkında yazılı kaynak bulunmamaktadır”. Türkiye’de özel eğitim personeli yetiştirme konusu ise çok yenidir (Akçamete, 1998).

Daha önce de değinildiği gibi İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu öğretmenleri stajyerliği tamamlayıp asil olarak atanmış ve başarılı olanların bir kısmı Almanya’ya ileri eğitim için gönderilmiştir. Ayrıca Mitat Enç gibi bireysel çabalarla yurt dışında özel eğitim alanında tahsil görenler de olmuştur. Ancak Türkiye’de özel Eğitim Personeli yetiştirilmesine yönelik ilk sistemli çalışmalara 1952 yılında Ankara’da Gazi Eğitim Enstitüsünde özel eğitim şubesi açılarak başlanmıştır.

1951 yılında Ankara'daki körler okulunu kuran Mitat Enç'i, Amerikan Kültür Ataşesi dört ay süre ile özel eğitim alanında incelemeler yapmak üzere Amerika'ya davet etmiştir (Enç, 1983, s.234). Enç, burada yeni gelişmeleri incelemek, körler okuluna yeni araç- gereç temin etmek ve Gazi Eğitim Enstitüsünde açılması düşünülen Özel Eğitim bölümünde çalışmaya istekli yabancı uzmanlarla temas etmek ve seçmek maksadıyla bu daveti kabul etmiştir (Enç, 1983, s.234). Ayrıca Gazi Eğitim Enstitüsüne özel eğitim alanında uzman temini için New York'taki Türk Kültür Ataşesine de yazılmış o da hazırlıklara başlamıştır. New York kültür ataşesi işitme yetersizliği olan bireyler için bir okul müdürü olan Miss Mc Laughlin Türkiye'ye bir yıllığına gelebileceğini, Boston üniversitesinden Profesör William Kvaraceus'un konu ile ilgilendiğini, belirtmiştir (Enç, 1983, s. 236).

MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 24.04.1952 tarih, 50 ve 52 sayılı kararlarıyla "arızalı öğrencilerin eşit şartlar içinde okula alınması" ve " özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklara mahsus okulların mütehassıs öğretmenlerini yetiştirecek bölüm açılmasına" karar verilmiştir. MEB özel eğitim bölümünün açılmasıyla ilgili olarak 16.05.1952 tarih ve 41003/4720 sayılı yazıyla bölümün, eğitimi güç çocukların yanı sıra üstün zekâlı çocukların da okul ve sınıflarında çalışacak öğretmen ve müfettiş yetiştirmek üzere kurulmasının uygun olduğunu belirtmiştir (Altunya, 2006, s.847). Bu karara dayalı olarak 1952 yılı Ekim ayında Gazi Eğitim Enstitüsünde Özel Eğitim Bölümü açılmıştır (DPT, 1992d, s.3). Öğrenci seçim ve kayıt kabulü için gerekli hazırlıklara girilmiş o sırada Profesör William Kvraceus ve Miss Mc Laughlin de Ankara'ya gelmişlerdir. Bölüm başkanı olan Mitat Enç ve diğer hocalarla bölümün programı, öğrenci seçiminin ayrıntıları üzerine çalışılmaya başlanmıştır (Enç, 1983, s. 244).

Bu bölüme ilkokula öğretmen yetiştiren öğretmen okullarından mezun olan yani öğretmenlik hakkını kazanmış olan ve öğretmenlik yapan kişiler arasından öğrencilerin seçilmiş olduğu bilinmektedir. Bu öğrenciler zekâ ve bilgi testlerinden geçirildikten sonra mülakata alınarak seçilmiş ve hastaneden heyet raporu olarak sağlam olduğunu ispatlayanlar okula kabul edilmişlerdir (Altunya, 2006, s.857). Ayrıca bölüme alınacak öğretmenlerin " kendisinde mesleki alaka, çocuklara karşı

şefkat, şahsi azim ve sabır bulunduğunu ilgili milli eğitim müdürlüğünce belgelendirmeleri gerektiği” koşulu koyulmuştur (Altunya, 2006, s.855). Yapılan sınavlar sonucu 1952 yılında 30 asil 10 yedek aday belirlenmiştir. 1953–1954 öğretim yılında bölüme 20 öğrenci daha alınmıştır (Altunya, 2006, s.857).

Özel eğitim bölümündeki öğrenciler her sınıfta “körlerin eğitimiyle ilgili grup” ve “sağlıkların eğitimiyle ilgili grup” olarak ikiye ayrılmıştır. Bu öğrenciler dersleri bazen birlikte bazen de ayrı görmüşlerdir (Binbaşioğlu, 1995, s.339). Özel eğitim alanında yaptıkları çalışma ve hizmetlerle bilinen Doğan Çağlar, Yahya Özsoy, Hasan Karatepe ve Mehmet Okuturlar gibi daha birçok tanınan isim bu bölümden mezun olmuşlardır (Altunya, 2006, s.895). Bölümün özel eğitim alanında bu denli kabul gören insan yetiştirmiş olması o dönemdeki Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Şubesinin verdiği eğitim-öğretimin kalitesinin de oldukça iyi olduğunu düşündürmektedir.

Gazi Eğitim Enstitüsünde Özel Eğitim Bölümü öğretmen yetiştirmede ilk sistemli eğitim hizmeti olmasından dolayı Bölümde okutulan derslere değinmekte yarar vardır. Binbaşioğlu’na (1995, s.339–340) göre bölümde okutulan dersler,

Özel Eğitim Bölümünde Birlikte Görülen Dersler:

Genel Psikoloji, Psikolojiye Giriş, Eğitim Psikolojisi, Rehberlik, Özel Eğitim Alanı, Teftiş Tekniği, Eğitimi Zor Çocukların Eğitim ve Öğretimleri, Ölçme ve Değerlendirme, Suçlu Çocuklar, Üstün Zekalı ve İstidatlı Çocuklar, Eğitsel İstatistik, Geri Zekalı Çocuklar, Vak’a İncelemesi, Özel Eğitim Tarihçe ve Teşkilatı, Klinik Psikolojisi, Arızalı Çocuklara Mesleki Rehberlik, Türk Devrim Tarihi

Körler Eğitimi Grubunun Ayrıca Gördüğü Dersler:

Göz Anatomisi ve Arızaları, Körler Psikolojisi, Körlerin Eğitimi ve Ruh Sağlığı Bilgisi

Sağlıklar Eğitimi Grubunun Ayrıca Gördüğü Dersler:

Konuşma Arızaları ve Sağlıklar Eğitimi

Her İki Grubun Seçmeli Olarak Gördüğü Dersler:

Müzik Eğitimi, Beden Eğitimi, Resim – İş Eğitimi ve İngilizce ‘dir.

Gazi Eğitim Enstitüsünde özel eğitim bölümünde eğitim süresinde uygulamaya geniş yer veriliyordu. Öğrenciler her tür okul ve merkezde tatillerinin bir kesimini geçiriyorlardı (Enç, 1983, s. 252). Bu bölümün programlarında esas

branş – ek branş kavramıyla sınırlı da olsa seçmeli derslere yer verilmesi, öğrencilere iki alandan birisinde çalışabilme olanağı sağlamış, öğrencileri birden fazla özrü olan bireyler konusunda anlayış sahibi kılmıştır. Ayrıca bu uygulama Türk Milli Eğitim Sisteminde de önemli bir yenilik olmuştur (Enç, 1983, s. 244)

Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümünde onaltısı yerli ve dokuzu yabancı 25 öğretmen görev yapmıştır. Yabancı öğretmenlerin çoğunluğu Amerikalıdır. Türk öğretmenler ise Batı ülkelerinde öğrenim gören veya bu ülkelerde tecrübe kazanan kimselerden oluşmuştur. (Binbaşıoğlu, 1995, s.339; Altunya, 2006, s.895). 20 Temmuz 1955 tarihli ve 2243 sayılı Talim Terbiye Kurulu (TTK) Başkanının Özel Eğitim Bölümünün Kapatılması İle İlgili Görüşlerini İçeren Yazı’ da bölümde öğretmen yetiştirme işinin uygulamada türlü idari, hukuki uyumsuzluklar nedeniyle beklenen neticeyi veremediği için kapatılması gerektiği belirtilmiştir. Böylece “23 Temmuz 1955 parafı ve Bakan Celal Yardımcı imzalı yazı ile Özel Eğitim Bölümü kapatılarak ikinci sınıfa geçen 20 öğrenci Pedagoji Bölümüne aktarılmıştır” (Altunya, 2006, s.909). Bu bölümün kapatılması özel eğitim öğretmeni yetiştirme işini Türkiye’de sekteye uğratmıştır.

1955 yaz aylarında MEB test ve araştırma bürosunda yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan bir “Özel Eğitim Komisyonu” tarafından önerilen özel eğitim öğretmeni, psikolog, doktor... gibi eğitim personelinin kimler olduğunu, bunların hangi konularda bilgi ve beceri sahibi olmaları gerektiği, bunların nasıl ve nerelerde yetiştirileceği gösteren ayrıntılı saptamalar ve öneriler getirmiştir (Çağlar, 1974, s.27). 1954–1962 yılları arasında kısa süreli hizmet içi eğitim programları ile özel eğitimde görev alacakların ve alanların yetiştirilmesi sağlanmıştır (ÖZİ, 1999a, s.397).

6. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Özel Teşebbüsler ve Sivil Toplum Kuruluşları

Cumhuriyet tarihinde özel gereksinimli bireylerle eğitim faaliyeti yapan ilk sivil toplum kuruluşu 1930 yılında kurulan Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tesevüt Cemiyeti'dir. Cemiyet, İstanbul İl Milli Eğitim Müdür vekili Halil Vedat Fıratlı ve yardımcısı Esat Kural'ın da yardımlarıyla 1944 yılında sağır ve dilsizler için İstanbul'da özel bir okul açmıştır (Gök, 1958, s.14-15). Cemiyetin kurucularından olan Gök, personel bulunamaması nedeniyle okulun öğretmenliğini ve müdürlüğünü yapmıştır. Okul kurulduktan sonra öğrencilerde ciddi ilerlemeler görülmüş, gün geçtikçe gelişen okul dokuz yıl sonra Maarif Vekâleti tarafından takdir edilerek yine bu Vekâlet bünyesine alınmıştır (Gök, 1958).

Dernek 1958 yılında Süleyman Gök'ün hazırladığı "Dünyada ve Türkiye'de Sağır, Dilsiz, Okulları Tarihçesi ve Eğitim" adlı kitabı bastırmıştır. Bundan sonra cemiyet binasının bahçesinde marangozluk, kunduracılık ve çorapçılık gibi mesleki eğitim atölyeleri kurulmuştur. Bu faaliyet Türkiye'de özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimi açısından da bilinen ilk eğitim faaliyetidir. Cemiyet 1950'li yıllarda kamuoyundaki etkisini arttırmış ve 1955 yılında Dünya Sağırılar Federasyonunun Zagreb'te düzenlediği kongrede Türkiye'yi temsil etmiştir (Gök, 1958, s.4).

1950'de, Mitat Enç öncülüğünde, görevliler ve kamuoyunun aydınlatılması etkileneceği, özellikle Milli Eğitim Bakanlığının özel eğitim kurumlarının geliştirilmesine el atmasını sağlamak amacıyla Altı Nokta Körleri Eğitim ve Kalkındırma adı altında bir dernek kurulmuştur (Enç, 1983). Bu dernek günümüzde Altı Nokta Körler Derneği olarak bilinmektedir. Enç'e (1983, s.293) göre "Ankara körler okulunun açılışı sırasında, bu dernek resmi kanaldan karşılanamayan bazı ihtiyaçlarını sağlamakta yararlı olmuş ve çabalarını daha çok okul çağını geçirmiş genç ve yetişkin körlerin sorunlarına" yöneltmiştir. Kısa süre sonra dernek, Gaziantep ve İstanbul'da iki şube açarak çalışmalarını geliştirmiş, Ankara'da merkeze bağlı olarak da bir atölye kurmuştur. Bir düzine kadar kör gence çöp sepeti,

kese kâğıdı, file gibi işler yaptırarak derneğin maddi gücünün sınırları içinde bir ücret ödenmeye çalışılmıştır (Enç, 1983, s.293).

Altı Nokta Körler Derneği kapı kapı dolaşıp para toplamaktan kaçınmış ve resmi kaynaklardan derneklere yapılan yardımlarla yetinmeği yeğlemiş, tanınmak ve biraz gelir sağlamak amacıyla bir konser tertiplemiştir (Enç, 1983, s.292). Sonra İstanbul'da İstinye semtinde Altı Nokta Vakfına ait rehabilitasyon merkezi kurulmuş ve bu merkezin açılmasında Milliyet Gazetesinin ve derneğin İstanbul şubesinin de katılması ile başlatılan kampanyayla önemli miktarda bağış toplanmıştır (Enç, 1983, s.292,295).

Derneğin amaçlarından biri “Körlerin çağdaş, demokratik, laik eğitiminin ve düzeylerinin yükseltilmesi” şeklinde belirtilmiştir. Bunun için dernek “körlerin her yaş grubundaki ve her düzeydeki sanat, meslek, genel eğitim-öğretim ve rehabilitasyonları için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak ve gereksinimi olan her düzeydeki görmeyen öğrenciyi burs ve kredi olanaklarından yararlandırmak” biçiminde ifade edilmiştir (<http://altinoktaistanbul.org/>+ internet adresinden 17 Ekim 2008 tarihinde elde edilmiştir). Günümüzde halen varlığını sürdüren Altı Nokta Körler Derneği; jaws programı yüklü Türkçe versiyonlarıyla sesli olarak bilgisayar eğitimi kursu, diksiyon kursu, büro sekreterliği ve yönetimi kursu, istihdama yönelik masörlük meslek kursları, bağlama kursu, brail okuma yazma kursu, bağımsız hareket ve öz bakım beceri kursları, beyaz baston kullanma kursları vermektedir. Ayrıca üniversite ve liselerde okuyan görme yetersizliği olan bireylerin ders kitaplarının kasete ve kopmak diske (CD) okutulması bu öğrencilere yardımcı olmak gibi eğitim çalışmaları bulunmaktadır.

Altı Nokta Körler Derneği 1958 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalışan bir dernek statüsü kazanmıştır. Dernek 1960 ihtilalinden sonra yeni hazırlanan Anayasaya özel gereksinimli bireyler ile ilgili hükümler koydurmayı başarmış, ayrıca bir atölye kurarak ilk kez korumalı iş yeri deneyimine girişmiştir (ÖZİ, 1999a, s.177). Altı Nokta Körler Derneği görme yetersizliği olan bireyler alanındaki derneklerin en çok üyeye sahip olan dernektir. Derneğin 34 ilde şubesi

bulunmaktadır. Dernek üyelerinin tamamı görmeyenlerden oluşmaktadır (<http://altinoktaistanbul.org/> internet adresinden 17 Ekim 2008 tarihinde elde edilmiştir). 1950’de kurulan Altı Nokta Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği Altı Nokta Körler Vakfı isminde bir de vakıf kurmuştur.

1958 yılında İstanbul Valiliği ve İstanbul Tıp Fakültesi desteği ile Felçliler Derneği kurulmuştur. 1960 yılında Türkiye Sakatlar Derneği olarak adı değiştirilerek 1963 yılında kamu yararına çalışan dernekler arasına alınmıştır. Derneğin genel merkezi İstanbul’dadır ve 60 şubesi bulunmaktadır. Dernek tüzüğünde “temel eğitimden başlayarak, mesleki ve kişisel gelişim alanlarında engellileri desteklemek, eğitim vermek, eğitim almalarına yardımcı olmak, eğitimlerini sürdürmeleri için burs vermek, verilmesine yardım etmek” derneğin çalışmaları arasında gösterilmiştir. Dernek özel gereksinimli bireylere hukuksal haklar konusunda bilgilendirmek amaçlı seminerler düzenlemekte ve küçük bir gruba da İngilizce kursu vermektedir. (http://www.tsd.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=6272&Itemid=2995 + internet adresinden 19 Aralık 2007 tarihinde elde edilmiştir). kurulan Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tescil Cemiyetinin okula kurmasında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünün, Felçliler Derneğinin kurulmasında İstanbul Valiliği ve İstanbul Tıp Fakültesinin yaptığı işbirliği, özel gereksinimli bireylere yönelik hizmet veren sivil toplum kuruluşları ve özel teşebbüslere resmi kurumlar tarafından desteklenmesine örnek oluşturması açısından önemlidir.

B -) 1961 – 2007 YILLARI ARASINDA ÖZEL EĞİTİM ALANIYLA İLGİLİ GELİŞMELER

Bu bölümde 1961 –2007 yılları arasında çıkarılan anayasa, eğitimle ilgili yasa ve yönetmelikler, yapılan milli eğitim şûraları, bu yılları kapsayan hükümet programları ve kalkınma planları, özel eğitim hizmeti veren resmi ve özel kurumlar ile özel eğitim alanına personel yetiştirme ile ilgili gelişmeler ele alınmıştır.

1. Yasal Gelişmeler

27 Mayıs 1960 yılında yapılan ihtilalden sonra yönetime geçici olarak el koyan Milli Birlik Komitesi ilk olarak “1924 tarihli ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanun” başlığıyla bir geçici kanun çıkarmıştır. Komite, 14.6.1960 tarih ve 10625 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan, 13.12.1960 tarih ve 157 sayılı kanunla yukarıda adı geçen geçici kanuna ek olarak Kurucular Meclis Teşkili Hakkında Kanun’u çıkartarak 1961 anayasasının hazırlıklarına başlamıştır. 09.07.1961 tarihinde kabul edilen Anayasa 20.7.1961 tarih ve 10859 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak, 334 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir.

1961 Anayasasının başlangıç kısmında yer alan “İnsan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal temelleri ile kurmak için” ibareleri Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin de insan hak ve hürriyetlerinden, sosyal adaletten ve toplumsal destekten yararlanabilecekleri biçiminde yorumlanabilir. Bu ifadeler 1961 Anayasasının Temel Hak ve Ödevler kısmındaki maddelerle desteklenmiştir. Madde 10’da “Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için

gerekli şartları hazırlar” denilerek özel gereksinimli vatandaşların da bu temel hak ve hürriyetlerinin herkes gibi sınırlandırılmayacağı taahhüt edildiği söylenebilir.

1961 Anayasasının, 14. maddesi de bunu destekleyerek “ Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir. Kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti kanunun açıkça gösterildiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça kısıtlanamaz. Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz ” denilmektedir. Bu sebeple özel gereksinimli bireylere aileleri veya toplum tarafından eziyet ve işkence edilemeyeceği yaşama ve varlığını geliştirme haklarının kısıtlanamayacağı hükme bağlanmıştır. Buna rağmen bazı ailelerin çocuklarını bir odaya kapatarak, toplum içine çıkarmadıkları, hatta çocuklarına işkence ve eziyet ettikleri bilinmektedir (Makbule Ölçen ile görüşme, 14.01.2009).

Anayasanın diğer maddelerinde ise yine özel gereksinimli vatandaşlarımızı ilgilendiren çeşitli maddeler bulunmaktadır. Madde 42’ de “ Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir” , madde 43’te “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmıyan işlerde çalıştırılmaz. Çocuklar, gençler ve kadınlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar” denilerek özel gereksinimli vatandaşlar da bu madde de diğer vatandaşlardan ayrılmamıştır.

1961 Anayasası’nda herkesin sosyal güvenlik ve sağlık hakları olduğunun belirtilmesi yanında öğrenimin sağlanması ile ilgili hükümler getirmiştir. Özel olarak ifade edilmemiş olmasına rağmen ayrı tutulmamış olması, özel gereksinimli bireylerin de aynı şemsiye altına alındığı 50. maddeden anlaşılmaktadır.

50. Madde

“Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindendir.

İlköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. ..” (20.7.1961 tarih ve 10859 sayılı Resmî Gazetede).

Bu ifade anayasal haklar açısından özel eğitim tarihinin dönüm noktalarından birini oluşturur. Çünkü bu madde ile ilk kez özel eğitim ifadesi Anayasada yer almış ve Devlet tarafından anayasal düzeyde güvence altına alınmıştır.

1961 yılında kabul edilen ve 1961 Anayasasından altı ay önce çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun uygulanabilmesi için yönetmelikler hazırlanmaya başlanmıştır. (ÖZİ, 1999a, s.397). Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleri ile ilgili ilk yönetmelik 24.7.1962 tarih ve 11162 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği”dir. Bu yönetmelik 2–14 Aralık 1961 tarihleri arasında toplanan “Özel Eğitim Komisyonu” tarafından çıkarılmıştır. Yönetmelikte özel eğitime muhtaç çocukların tanımları, sınıflandırılmaları, özür grupları ve bunların oranları, özel eğitimin amaçları ve özel eğitim kurumları personellerinin görevleri ve özel olarak yetiştirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu gelişmeleri, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği uygulamadaki yetersizlikleri gidermek için 27.12.1967 tarihinde yeniden düzenlenerek kabul edilmesi izlemiştir. Bu düzenlemenin bir önceki yönetmeliğe göre farkı özel eğitim alanında çalışacakların özel bir eğitim görmesi gerektiğinin şart koşulmasıdır (Çağlar, 1974 s.28). Bu yönetmelikten bir ay sonra, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği tekrar düzenlenerek 20.01.1968 tarih ve 1485 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte önceki yönetmelikten farklı olarak özel eğitime muhtaç çocuklar dört ana grup, altında toplanarak sınıflanmıştır. Ayrıca çocukların devam edecekleri eğitim kurumları, teşhis ve yerleştirmenin nasıl yapılacağı, kim tarafından yapılacağı, izlemenin nasıl yapılacağı hakkında yeni hükümler bulunmaktadır. Ayrıca özel eğitim okullarının işleyişi, öğrenci kayıt-kabul şartları da belirtilmiştir (MEB, 1991k).

Yine bu dönemde MEB, Talim ve Terbiye Kurulunun 13.01.1968 tarih ve 2 sayılı kararıyla “Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği” kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte RAM'lara atanacak personelin niteliği ve mezuniyet alanına göre hangi görevleri yapacakları saptanmıştır (Çağlar, 1974, s.29).

Türkiye’de bu çalışmalar sürdürülürken özel gereksinimli bireylerle ilgili uluslararası gelişmelerde de artış başladığı görülmektedir. C121 Sayılı “İş Kazaları Durumunda Kazanımlar Hakkında Sözleşme” 8 Temmuz 1964 Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansında kabul edilmiştir. Ayrıca “Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2200A (XXI) sayılı ilke kararı 16 Aralık 1966’da, “Uluslararası Vatandaşlık ve Politik Haklar Sözleşmesi” BM Genel Kurulu İlke Kararı (XXI) 16 Aralık 1966’da, “Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirge” BM Genel Kurulu 2542 (XXIV) sayılı ilke kararı 11 Aralık 1969’da kabul edilmiştir ([http : // www. ozida. gov. tr / raporlar / uluslararasi /bmsistemindeozurluluk.htm](http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm) + internet adresinden 3 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir). Bu sözleşme ve bildirgelerde özel gereksinimli bireylerle ilgili de olumlu yönde birçok hüküm bulunmaktadır. Yine bu dönemde “Zihinsel Özürlü Bireylerin Hakları Hakkında Bildirge” BM Genel Kurulunun 2856 (XXVI) sayılı ilke kararıyla, 20 Aralık 1971’de kabul edilmiştir. ([http : // www. ozida. gov. tr / raporlar / uluslararasi /bmsistemindeozurluluk.htm](http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm) + internet adresinden 3 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Diğer taraftan 01.08.1972 tarih ve 14263 Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 1615 sayılı “Gümrük Kanunu”dur. Bu Kanun ile özel gereksinimli bireyler tarafından kullanılacak makine, teçhizat, teşhis ve tedavide kullanılacak ilaçlardan gümrük vergisi alınmayacağı yasal olarak hükme bağlanmıştır (Şahin,S., 2003).

1973 yılındaki yasal düzenlemelerden biri, MEB Talim ve Terbiye Kurulu’nun 24.02.1973 tarih ve 70 sayılı kararı ile “Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Atama, Yer Değiştirme, Adaylık ve Uzmanlık Yönetmeliği”dir. Bu yönetmelikte de RAM’lara atanacak personelin yer değiştirme işlerini düzenleyen hükümler bulunmaktadır (Çağlar, 1974, s.29). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliğinin kapsamı genişletilerek, 16.02.1975 tarih ve 15151 sayılı resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte de özel eğitim muhtaç çocukların tanımı, özür tür ve derecesine göre sınıflaması, devam edecekleri eğitim kurumları ve

kademeleri hakkında geniş ve kapsamlı bilgilerin yer alması açısından önemlidir (MEB, 1991k).

Bütün bu çalışmaların ardından Türkiye’de eğitimi bütün boyutlarıyla şekillendirecek olan Milli Eğitim Temel Kanunu yasalaştırılmıştır. 24.06.1973 tarih ve 14574 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren 1739 numaralı bu kanunda, eğitimin diğer alanları gibi özel eğitim alanı da açık bir biçimde yer almıştır. İlgili kanunun 4. maddesinde, “Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” ifadesi her ne kadar doğrudan doğruya özel eğitime atıfta bulunmuyorsa da bu madde özel eğitim açısından olumlu yönde yorumlanabilir. Yasada doğrudan doğruya “özel eğitim” kavramının yer aldığı tek madde 8. Maddedir. Burada, “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır ” denilerek bu kanunla özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklar için özel tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Milli Eğitim Temel Kanunu’nun Türk Milli Eğitimi’nin Temel İlkeleri kısmında, özel gereksinimli bireylerin özelliklerine, eğitim haklarına değinilmiş olması, eğitimde fırsat eşitliği bakımından özel gereksinimli bireylere önemli olanaklar getirmiştir

1975 yılından itibaren de uluslararası düzeyde yasal düzenlemeler yapılmaya devam edilmiştir. Uluslararası Çalışma Teşkilatı Çalışma Bürosu’nun 04.06.1975 tarihinde yaptığı 60.toplantısında kabul edilen 1402 Sayılı İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim Yönlendirilmenin Yeri Hakkında Sözleşmelerle özel gereksinimli bireylerin mesleki rehabilitasyon ve mesleki eğitimlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir (ÖZİ, 1999a. s.97). 9 Aralık 1975’te BM Genel Kurulunun 3447 (XXX) sayılı ilke kararı ile “Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirisi” kabul edilmiştir. 13. Maddeden oluşan bildiride, sakatlığın tanımı yapılmış, sakat kişilere hiçbir ayrıcalık gözetilmeden bildiride geçen hakların

tanınması gerektiği, saygı ve düzgün yaşam koşullarına, medeni, ekonomik, sosyal ve siyasi haklara, tedavi hakkına sahip olmaları, kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan önlemler alınması, istihdamlarının sağlanması, ulaşım imkânlarının geliştirilmesi ve bildirideki yazılı hakların mümkün olan her türlü vasıta ile sakat kişilere ve ailelerine tam olarak duyurulması gerektiği gibi konulara değinilmiştir. BM Genel Kurulu'nun İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin devamında yer alan 9 Aralık 1975 tarihli Sakat Hakları Bildirisi, sakat kişilerin topluma üretken bireyler olarak katılmaları konusunda olduğu kadar, toplumun sakatlara karşı yükümlülüklerini de saptamaktır. Ayrıca 1977 yılında “Zihinsel Hastalıkları Olan Bireylerin Durumları Konusunda Avrupa Konseyi 818 numaralı Tavsiye Kararı almıştır. Bu gelişmeler sadece Türkiye’de değil dünyada da özel gereksinimli bireylerin haklarında iyileştirme çalışmalarının arttığını göstermektedir (ÖZİ,1999a. s.85; <http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/bm/ozurluhaklaribildirgesi/> BM sakathaklaribildirisi. htm + internet adresinden 3 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir).

1961 Anayasası 12 Eylül 1980 tarihine kadar geçerliliğini sürdürmüştür. 12 Eylül 1980 günü yapılan bir ihtilalden sonra yeniden Anayasa değişikliklerine gidilmiş, hazırlanan yeni Anayasada da özel gereksinimli bireylere ilişkin maddelere yer verilmiştir. 18 Kasım 1982 tarihinde kabul edilen 2709 sayılı kanun, 09.11.1982 tarih ve 17863 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, 1982 Anayasası adıyla anılan Anayasada özel gereksinimli bireyleri ilgilendiren ve önceki Anayasa’daki hakların devamı olan bazı maddelere değinmekte yarar bulunmaktadır.

1961 Anayasasının 43. Maddesindeki ifade biraz değiştirilerek, fakat ondan farklı olarak 50. Maddede “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar...” ifadesiyle “bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar” ibaresiyle doğrudan doğruya özel gereksinimli bireylere gönderme yapılmıştır. Ayrıca madde 60’ta “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar ” hükmü ile açıkça

belirtilmese de özel gereksinimli bireylerin de sosyal güvenlik hakları güvence altına alınmıştır.

Yeni Anayasasının üçüncü bölümünde bulunan eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevleri kısmında geçen 42. maddede “... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.... ” denilmiş, bu madde ile özel gereksinimli vatandaşlarımızın eğitimle ilgili hakları da, 1961 Anayasasındaki 50. Maddede olduğu gibi yeni Anayasada da korunmuştur.

1982 Anayasasının 61. maddesi de önceki Anayasadan farklı olarak “...Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur ” denilerek, sakat ve korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılmaları için Devletin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir.

1982 Anayasasının yukarıdaki maddeleri açıkça göstermektedir ki özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için devletimizin, sosyal, hukuki ve eğitsel tedbirler alması gerekmektedir.

1980’li yıllarda özel gereksinimli bireylerle ilgili uluslararası gelişmeler ise artarak devam etmiştir. BM Genel Kurulu, 3 Aralık 1981 tarihinde 1982 yılını “Özürlüler Yılı” olarak ilan etmiş ve “ Özürlü Kişilerle İlgili Dünya Eylem Programı” nı yürürlüğe koymuştur. Bu dönemden itibaren 10 – 16 Mayıs tarihleri “Sakatlar Haftası” olarak ilan edilmiş ve 1983 yılında başlayan “Özürlüler On yılı” programın sona ermesiyle 3 Aralık tarihi “Dünya Özürlüler Günü” olarak kutlanmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde “Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi”, 1 Haziran 1983 Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansında, kabul edilmiştir. (<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm> + internet adresinden 4 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir).

1982 yılından sonra Türkiye’de özel gereksinimli bireylerle ilgili birçok yasa, yönetmelik ve genelge çıkarılmıştır. Bu yasalardan ilk olması nedeniyle 12.10.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” önemlidir. Bu kanun ile özel eğitimle ilgili tanımlar, ilkeler, kurumlar ve görevleri, özel eğitime gereksinimi olan çocukların belirlenmeleri, yerleştirilmeleri, izlenmeleri ile ilgili bölümler yer almıştır. Bu Kanun doğrultusunda "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği", "Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği", "Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Yönetmeliği" gibi yeni düzenlemeler yapılmış ve Türkiye’de özel eğitim hizmetleri yaklaşık on beş yıl bu kanun ve yönetmeliklerle sürdürülmüştür (Akçamete, 1998, s.198 ve ÖZİ, 1999a.). Bu Kanun daha sonra 1997 tarih ve 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kalkmıştır (MEB, 1991k).

1980’li yıllardaki önemli yasal düzenlemelerden biri de 3308 sayı ve 05.06.1986 tarihli Mesleki Eğitim Kanunu’nun 39. maddesi ile “Bakanlık, özel eğitime muhtaç kişilere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu kişilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır” hükümleri getirilmiş, ayrıca “Kurslara katılanlar kursa devam ettikleri sürece bu Kanunun çırak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar” hükmü ile de özel eğitime muhtaç kişilere meslek kazandırılacağı belirtilmiştir (MEB, 1991k).

Bu düzenlemelerden sonra özel gereksinimli bireylerle ilgili uluslararası gelişmeler ise şöyle devam etmiştir. “Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 168 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı” da 21 Haziran 1988 Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansında kabul edilmiştir. 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ve 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi 20 Kasım 1989 tarihinde son şeklini alarak “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” adıyla kabul edilmiştir (<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm> + internet adresinden 4 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir). Türkiye Cumhuriyeti Devleti

tarafından 16.6.1989 tarih ve 3581 sayılı kanunla onaylanan Avrupa Sosyal Şartı, özel gereksinimli bireylerin rehabilitasyon ve mesleki eğitimlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir (ÖZİ, 1999a. s.97). 20-22 Mart 1989 tarihleri arasında Devlet Bakanlığı ve UNICEF'in işbirliği ile Ankara'da "Çocuk Politikası Ulusal Kongresi" toplanmıştır. Kongre'de yetersizliğin ve özürlü ortaya çıkmasının önlenmesi, aile eğitimine ve desteklenmesine önem verilmesi, okul öncesi ilk, orta, lise ve üniversite öğretimlerine, mesleki eğitim, istihdam, insan gücü, gönüllü kuruluşlar, ortam düzenleme gibi konularda çeşitli öneriler sunulmuştur (Yılmaz, 2002. s:93-98).

1990'lı yıllarda da birçok uluslararası gelişme olmuştur. Bunlardan "Herkes İçin Eğitim Dünya Bildirgesi" UNESCO Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı'nda 9 Mart 1990'da, "Özürlüler Alanında İnsan Kaynakları Geliştirme Eylem Planı için Tallinn Çerçevesi BM Genel Kurul 44/70 ilke kararı 15 Mart 1990'da kabul edilmiştir. Daha sonra "Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar" BM Genel Kurulu'nun 20.10.1993 tarihinde yapılan toplantısında 48/96 sayılı kararla kabul edilmiştir Bunların akabinde de UNESCO Özel Eğitim Dünya Konferansında "Salamanca Bildirisi" 7-10 Haziran 1994'te ve "Kopenhag Sosyal Kalkınma Bildirgesi ve Sosyal Kalkınma Eylem Planı BM Sosyal Kalkınma Dünya Konferansı Raporu" 6- 12 Mart 1995'te kabul edilmiştir. Bu rapor, kural ve bildirilerde özel gereksinimli bireylerin kendi kendilerine yetebilmeleri için gerekli olan eğitim ve rehabilitasyon önlemlerine değinilmiştir (ÖZİ, 1999a. S:84-85; <http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/bmsistemindeozurluluk.htm> + internet adresinden 4 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir).

4046 sayılı ve 24.11.1994 tarihli Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'da iş kaybı tazminatı ödenmesi ve diğer hizmetlerin verilmesi ile ilgili özelleştirme sonucu iş kaybına uğrayan özel gereksinimli bireylere tazminat ödenmesi gibi hususlara ek olarak 21. Maddede "...Ayrıca bunların mesleklerinde geliştirilmesine, bir meslekte yetiştirilmesine veya meslek edindirilmesine ilişkin eğitim giderleri ile yeni iş bulmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılacak giderler

“Özelleştirme Fonundan karşılanır” hükmü getirilmiştir. Böylece işten çıkarılan bir özel gereksinimli bireye mesleki özel eğitim verilmesi için maddi haklar verilmiştir.

Bu gelişmelerin dışında Türkiye’de, 19.08.1993 tarih ve 21673 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Tespiti, İncelenmesi, Bakım ve Rehabilitasyonuna Dair Yönetmelikte, özel gereksinimli bireylerin tespiti, incelenmesi, kuruluş bakımı, evde hizmet, rehabilitasyon hizmetlerinden yararlandırılma, işleyişe ilişkin esaslar, personelin görev, yetki ve sorumlulukları hakkında hükümleri bulunmaktadır. 2828 sayı ve 24.05.1983 tarihli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 30.05.1997 tarihinde değişen 25. maddesinde yer alan “Özel eğitim gerektiren korunmaya muhtaç çocukların eğitim ve öğretimleri Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel eğitim-öğretim kurumlarında sürdürülür. Korunmaya muhtaç özürlü çocukların eğitimleri Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte planlanır” denilerek eğitim işlerinin Milli Eğitim Bakanlığına ait olduğu vurgulanmıştır. 1997, 2005 ve 2007 yıllarında yapılan düzenlemelerle kanun bugünkü şeklini almıştır. Günümüzde yürürlükte olan bu Kanunda özel gereksinimli bireylere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetleri gibi konular ağırlıktadır (ÖZİ, 2006).

25.3.1997 tarih ve 571 sayılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile özel gereksinimli bireylerin eğitimi konusunda Başkanlığın görevleri belirlenmiştir. Yönetmeliğin 8. maddesine göre Başkanlık bünyesinde bulunan Rehabilitasyon ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, özel gereksinimli bireylerin eğitimi sürecinde ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlamak, standartlar oluşturmak ve projeler hazırlamak, bilgilendirici etkinlik ve faaliyetler yapmak gibi görevlere sahiptir.

30 Mayıs 1997 tarihinde kabul edilen 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 06.06.1997 tarih ve 23011 sayılı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun Hükmünde Kararname’nin amacı olarak “özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel

ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir” biçiminde belirlenmiştir. Bu kanun hükmündeki kararname, özel gereksinimli bireylere sunulacak eğitim hizmetlerini; bu hizmetleri sağlayacak okul, kurum ve programları kapsamaktadır. Kararnamede tanılama, değerlendirme ve yerleştirme süreçleri tanımlanmıştır. Yine bu kararnamede özel gereksinimli çocuklar için olası eğitim ortamları tanımlanmış, kaynaştırma eğitimine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Kararnamede ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması, özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde özel eğitimle ilgili örgütlerin görüşlerine önem verilmesi, hizmetlerin toplumla etkileşim ve uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanması gibi ilkeler yer almıştır (Akçamete ve Kaner, 1999; Gökçe, 2002). Bu ilkelerden biri ise “Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır” ilkesidir. Buna göre özel gereksinimli öğrenciler için kendi performanslarına göre hazırlanmış eğitim programları kullanılması gerekmektedir. Bu kararname ile batılı Türkiye’de bilinen ve uygulanan BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Planı) artık Türkiye’de de eğitim sistemine resmen girmiştir.

1972 yılında yürürlüğe giren 1615 sayılı “Gümrük Kanunu 1999 yılında değiştirilmiştir. 4.11.1999 tarih ve 23866 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 167. Maddesinin 7. ve 12. fıkralarında, eğitim, bilim ve kültürel amaçlı eşya ile bilimsel alet ve cihazlar, malül ve sakatların kullanımına mahsus eşyaların ithal edilmesi durumunda gümrük vergisi alınmamasına ilişkin hüküm getirilmişti. Buna göre özel eğitimle ilgili eğitim-aracı gereçlerin ithal edilmesi kolaylaştırılmıştır.

30 Mayıs 1997 tarihinde kabul edilen 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve ardından 18 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe konulan “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” ile özel gereksinimli bireylere sağlanacak hizmetler yasal olarak güvence altına alınmıştır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde gönderme öncesi süreçler, tanılama süreçleri, eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi, yerleştirme ve izleme ile aile katılımı ayrı ayrı tanımlanmış,

genel ilkeleri belirlenmiştir. Ayrıca özel gereksinimli bireyler için eğitim düzenlemeleri tanımlanmış, kaynaştırma eğitiminin ilkeleri, ölçütleri, biçimleri ile kaynaştırma eğitiminde görev alacak personelin görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Engelli olarak tanımlanmış öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması da aynı yönetmelikte ifade edilmiş bulunmaktadır (Akçamete, 1998).

17.4.2001 tarih ve 24376 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin “Özel Eğitim Hizmetleri Bölümü Başkanlığının Görevleri” başlıklı bölümde Özel eğitim gerektiren öğrencilerin saptanması usul ve esasları ile ilgili düzenlemeler mevcuttur

22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun velayet ve velayetin kapsamı bölümünde yer alan “eğitim” başlıklı 340. maddesinde “Ana ve baba, çocuğu olanaklarına göre eğitirler ve onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlar ve korurlar. Ana ve baba çocuğa, özellikle bedensel ve zihinsel özürlü olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve meslekî bir eğitim sağlarlar” denilerek ailenin özel eğitim ile ilgili sağlamakla yükümlü olduğu konularla ilgili hükümler getirilmiştir (ÖZİ, 2006).

24.03.2004 tarih ve 25412 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik, elli ve daha fazla işçi çalıştırılan işyerlerinde 22.5.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanununun 30. Maddesine göre çalıştırılması zorunlu özel gereksinimli bireyler, eski hükümlü ve terör mağduru işçilerle ilgili hükümler içerir. Yönetmeliğin 13. maddesinde özel gereksinimli bireylerin mesleğe kazandırılmaları, mesleki rehabilitasyonu ve istihdam danışmanlığı hizmeti ile ilgili Türkiye İş Kurumu'nun görevlerinden bahsedilmektedir. Buna göre “kurum, işverenlerden gelecek bilgilere ve yapacağı araştırmalara göre, özürülerin hangi işi yapabileceklerini belirleyerek, işkolu ve meslek için gerekli olan nitelikleri de göz önüne alarak, özürüyü mesleğe kazandırma eğitimi ve rehabilitasyon programlarından geçirir. Bu eğitim sonunda özürüye başarılı olabileceği iş ve meslekleri gösterir belge verir” denilmiştir. Bu eğitimi verirken ilgili kurum ve kuruluşlardan yardım alabileceği belirtilmiştir.

Kurum, eğitimi tamamlayan bireylere sosyal ve hukuki haklar, çalışma ve ulaşım şartları gibi konularda bilgi vermekle mükelleftir.

16.09.2004 tarih ve 25585 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları İle Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelikteki 13. maddede, sınav yapacak kurumda oluşturulması gereken sınav kurulunda en az bir özel eğitim veya özürlülük alanında çalışan yetkin bir kişi olması gerektiği belirtilmiştir.

01.07.2005 tarihli 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun özel gereksinimli bireyler için oldukça önemlidir. Kanunun amacı “özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır” tır. Kanunun birinci kısmında amaç, kapsam, tanımlar ve genel esaslara değinilmiştir. Kanunun ikinci kısmında ise Sınıflandırma, Bakım, Rehabilitasyon, İstihdam, Eğitim, İş ve Meslek Analizi konularında özel gereksinimli bireylerin haklarından bahsedilmiştir. İkinci kısımda iş ve meslek analizi başlığı altındaki 12. maddede “Özür türlerini dikkate alan iş ve meslek analizleri, Özürlüler İdaresi Başkanlığının koordinatörlüğünde Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılır. Bu analizlerin ışığında, özürlülerin durumlarına uygun meslekî rehabilitasyon ve eğitim programları, anılan kurumlarca geliştirilir.” denilmiştir. Yine aynı kısımdaki 13. maddede ise;

“Özürlülerin yeteneklerine göre mesleğini seçme ve bu alanda eğitim alma hakkı kısıtlanamaz. Özürlülerin yetenekleri doğrultusunda yapabilecekleri bir işte eğitilmesi, meslek kazandırılması, verimli kılınarak ekonomik ve sosyal refahının sağlanması amacıyla meslekî rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması esastır. Gerçek veya tüzel kişilerce açılacak olan özel meslekî rehabilitasyon merkezleri, yetenek geliştirme merkezleri ve korumalı işyerlerinin değişik tipleri ile özel işyerlerinde bireylerin bireysel gelişimleri ve yeteneklerine uygun iş veya becerilerini geliştirici tedbirler alınır. Bu alandaki hizmetler ihtiyaçlara göre iş ve meslek analizi yapılarak hizmet satın alınması suretiyle temin edilebilir. Buna ilişkin usûl ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Özürlüler İdaresi Başkanlığınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri belediyeler tarafından da verilir. Belediyeler bu hizmetlerin sunumu sırasında gerekli gördüğü

hallerde, halk eğitim ve çıraklık eğitim merkezleri ile işbirliği yapar. Özürlünün rehabilitasyon talebinin karşılanamaması halinde özürlü, hizmeti en yakın merkezden alır ve ilgili belediye her yıl bütçe talimatında belirlenen miktarı hizmetin satın alındığı merkeze öder” denilerek mesleki rehabilitasyonla ilgili hükümler getirilmiştir.

“Eğitim ve Öğretim” başlıklı 15.maddesi ve “Eğitsel değerlendirme” başlıklı

16. maddesinde özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim imkânlarının sağlanması ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır (ÖZİ, 2006).

MADDE 15.- Hiçbir gerekçeyle özürlülerin eğitim alması engellenemez. Özürlü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürlü olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır.

Özürlü üniversite öğrencilerinin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için Yükseköğretim Kurulu bünyesinde araç-gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, özürlülere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının hazırlanmasının temini gibi konularda çalışma yapmak üzere Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Merkezi kurulur.

Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Merkezinin çalışma usûl ve esasları, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurumu ile Özürlüler İdaresi Başkanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

İşitme özürlülerin eğitim ve iletişimlerinin sağlanması amacıyla Türk Dil Kurumu Başkanlığı tarafından Türk işaret dili sistemi oluşturulur. Bu sistemin oluşturulmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmaların esas ve usûlleri Türk Dil Kurumu Başkanlığı koordinatörlüğünde, Millî Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve Özürlüler İdaresi Başkanlığınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Özürlülerin, her türlü eğitim ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kabartma, sesli, elektronik kitap; alt yazılı film ve benzeri materyal üretilmesini teminen gerekli işlemler, Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca müştereken yürütülür.

MADDE 16.- Özürlülerin eğitsel değerlendirme ve tanınması il milli eğitim müdürlükleri rehberlik araştırma merkezlerinde uzman kişilerden oluşan ve özürlü ailesinin yer aldığı özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından yapılır ve eğitim plânlaması geliştirilir. Bu plânlama her yıl yeniden değerlendirilerek gelişmeler doğrultusunda gözden geçirilir.

Çıraklık eğitimi almak isteyen özürlülerin ilgi, istek, yetenek ve becerileri doğrultusunda ve sağlık kurulu raporunu da dikkate almak suretiyle hangi meslek dalında eğitim alacaklarına kurul karar verir.

Kurulun teşkili ve çalışma usûl ve esasları Millî Eğitim Bakanlığı ile Özürlüler İdaresi Başkanlığınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

5378 sayılı Kanunun üçüncü kısmında ise bazı kanun ve kanun hükmündeki kararnamelerdeki değıştirilen ve yürürlükten kaldırılan maddeler bulunmaktadır. Bu değışikliler, memurluk, vergi, sosyal güvenlik, noter işleri, sağlık gibi hizmetlerde özel gereksinimli bireylerin şartlarını ve haklarını iyileştirmeye yönelik düzenlemelerdir (ÖZİ, 2006).

3797 sayılı ve 30.4.1992 tarihli Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’a 2005 yılında eklenen “Ek Madde 3”te “Görme, ortopedik, işitme, dil-konuşma, ses bozukluğu, zihinsel ve ruhsal özürü çocuklardan özel eğitim değeriendirme kurulları tarafından, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etmeleri uygun görülenlerin eğitim giderlerinin, her yıl bütçe uygulama talimatında belirlenen miktarı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.” denilmektedir (ÖZİ, 2006). Bu hüküm ile özel eğitime muhtaç kişilerin eğitim giderlerinin Milli Eğitim Bakanlığınca karşılanacağı belirtilmiştir. Bu madde 24.7.2008 tarihli ve 5793 sayılı Kanun’un 25. maddesi ile tekrar değıştirilmiştir. Değışiklikle madde daha ayrıntılı olarak izah edilmiş ve ödemelerle ilgili yükümlölükler belirlenmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte özel gereksinimli bireylerin resmi kurumlar dışındaki özel eğitim merkezlerinden aldıkları yukarıda bahsedilen koşullarda aldıkları destek eğitiminin masrafları, Devletçe ödenmeye başlanmış ve günümüzde de ödenmeye devam etmektedir. Bu yasal düzenlemeler Türkiye’de özel, özel eğitim hizmetlerinin de yaygınlaşmasını sağlamıştır.

625 sayı ve 08.06.1975 tarihli Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nun 1984 yılında değıştirilen 1.maddesi 2005 yılında da 5378 sayılı Kanunla son kez değıştirilmiştir. Bu maddeye göre yönetmelik “Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler tarafından açılan okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim kurumları ve bu düzeyde haberleşme ile öğretim yapan kuruluşlar, çeşitli kurslar, dershaneler, öğrenci etüt eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, bıcki dikiş yurtları ve benzeri kurumların kurum açma, öğretime başlama, eğitim, öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi ile yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumlarının eğitim, öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi” konularındaki

hükümleri kapsamaktadır. Böylece özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri de bu kanun kapsamına alınmış ve bu özel merkezlerle ilgili kanuni yetkiler MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğuna verilmiştir (MEB, 1991k).

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 1965 yılında çıkarılan ilk halinde yer almamakla birlikte sonradan yapılan düzenlemelerle özel gereksinimli bireylerle ilgili bazı hükümler eklenmiştir. 1984 yılında yapılan düzenlemeyle devlet memurluğuna girmek için sınav şartı getirilmiştir. 1997 yılında yapılan düzenlemeyle bu sınavlarda özel gereksinimli bireylere yönelik yapılacak düzenlemeler, özel gereksinimli bireylerin devlet memurluğuna alınmaları ve yeniden işe alıştırılmaları ile ilgili hükümler eklenmiştir. 2005 yılında 5378 sayılı kanunla bu kanunun 53. maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiştir. Bu fıkra göre:

“Mevzuata uygun olmak kaydıyla; özürliülerin mesleklerine uygun münhal kadrolara atanması, mesleklerini icra veya infaza yardımcı araç ve gerecin kurumlarınca temin edilmesi esastır. Özürliülerin Devlet memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları, mesleklerini icra ve infazda hangi yardımcı araç ve gereçlerin kurumlarınca temin edileceği, zihinsel özürliülerin hangi görevlere atanmasında asgari eğitim şartından istisna edileceği hususları Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Özürliüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet Personel Başkanlığınca müştereken hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir”.

Bu madde ile zihinsel yetersizliği olan bireylerin almış olduğu özel eğitimin devlet kadrolarına atanmaları için gerekli olabilecek şartları sağlamada ölçüt olabileceği ifade edilmektedir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na yine 5378 sayılı kanunla şu madde eklenmiştir:

Ek Madde 39 - Devlet memurlarının, hayatını başkasının yardım veya bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede özürliü olduğu sağlık kurulu raporu ile tespit edilen eşi, çocukları ile kardeşlerinin, memuriyet mahalli dışında resmî veya özel eğitim ve öğretim kuruluşlarında eğitim ve öğretim yapacaklarının özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından belgelendirilmesi hâlinde, ilgilinin talebi üzerine eğitim ve öğretim kuruluşlarının bulunduğu il veya ilçe sınırları dâhilinde kurumunda bulunan durumuna uygun boş bir kadroya ataması yapılır.

Bu madde ile de 5378 sayılı kanunun 15. maddesinde belirtilen “Hiçbir gerekçeyle özürliülerin eğitim alması engellenemez” ilkesi pekiştirilmiştir. Böylece

özel gereksinimli yakını olan bir devlet memuru çalıştığı bölgede uygun özel eğitim kurumu olmaması durumunda uygun olan başka bir yere tayin olabilmektedir.

3289 sayılı 21.5.1986 tarihli Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün görevlerinden bahseden 2. maddesine 5378 sayılı kanunla 2005 yılında eklenen (o) bendinde özel gereksinimli bireylerin spor yapabilmelerini sağlamak üzere spor eğitimi programları geliştirmesiyle ilgili hükümler getirilmiştir (MEB, 1991k).

5302 sayılı 22.2.2005 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu'nda 65. maddede il özel idaresinin, özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim, sağlık, spor, kültür gibi hizmetlere gönüllülerin katılımına yönelik programlar uygulaması gerektiğine belirtilmiştir. 3.7.2005 tarihinde kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda da yukarıdaki maddenin aynısı bu kez belediyeler için hükme bağlanmıştır.

10.7.2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu da 5393 sayılı kanuna benzer hükümler içermektedir. Yine 5378 sayılı kanunla bu kanuna 2005 yılında şu madde eklenmiştir

Ek Madde 1- Büyükşehir belediyelerinde özürllülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere özürllü hizmet birimleri oluşturulur. Bu birimler, faaliyetlerini özürllülere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla işbirliği hâlinde sürdürürler. Özürllü hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usûl ve esaslar Özürllüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Bu maddeye göre büyükşehir belediyelerine özel eğitimle ilgili doğrudan bir yükümlülük getirilmemekle beraber özel gereksinimli bireylerle ilgili olarak halkı, özel gereksinimli bireyi ve yakınlarını bilgilendirme ve bilinçlendirmek üzere kurulan özürllü hizmet birimlerinin bir halk eğitimi görevi üstlenebileceği anlamı da ortaya çıkmaktadır.

3065 sayılı ve 25.10.1984 tarihli Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17. maddesinin dört numaralı fıkrasına 1.7.2005 tarih ve 5378 sayılı Kanunla ek madde konulmuştur. Buna göre "Özürllülerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için

özel olarak üretilmiş her türlü araç-gereç ve özel bilgisayar programları.” istisnalar arasında sayılmıştır (MEB, 1991k).

14.04.2006 tarihli ve sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 26139 Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul Ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik ile “işitme özürlü, dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin iletişim ihtiyaçlarını desteklemek için işaret dilinin dil bilimi yönünden çözümlemesi ve değerlendirmesini yapmak, yazılı ve görsel eğitim araç- gereçlerini hazırlamak, Türk işaret dili sistemini oluşturmak, işaret dili tercümanları ile öğreticilerini yetiştirmek ve farklı uygulamaları önlemek üzere usul ve esasları düzenlemek” ile alakalı hükümler bulunmaktadır (ÖZİ, 2006).

02.05.2006 tarihli ve 26156 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelikte özel gereksinimli bireylerin kabiliyetlerine göre bir işte mesleki eğitim alarak sosyal refah ve ekonomik açıdan gelişmelerini sağlamak amacıyla açılacak olan özel mesleki rehabilitasyon merkezlerini açma, devir, nakil ve kapatma, merkezde uygulanacak rehabilitasyon hizmetleri ve kurs programları, merkez personeli ve nitelikleri ile merkezin işleyişine ilişkin esaslar hakkında hükümler bulunmaktadır.

1.7.2005 tarihli ve 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 14 üncü maddesi hükümlerine dayanılarak hazırlanan 30.05.2006 tarih ve 26183 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik de özel eğitimle ilgilidir. Bu yönetmelikle normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özel gereksinimli bireyler için açılacak olan gerekli teknik donanımı devletçe sağlanacak olan işyerlerinin korumalı işyeri statüsü kazanması, işleyişi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlenmektedir. Korumalı işyerlerinde işyeri yöneticisi, eğitici personel, özel gereksinimli bireyler ve diğer personel çalışabilmektedir. 10. maddede işyeri yöneticisi olabilmek için “sosyal çalışmacı, fizyoterapist, psikolog, rehber öğretmen veya psikolojik danışman, özel eğitimci, doktor, sosyolog ve çalışma ekonomisti olanlar ile bu alanlarda yüksek lisans

yapanlar işyeri yöneticisi olabilir” denilerek özel eğitimcilere de yeni bir istihdam alanı açılmıştır. Eğitici personel olabilmek için ise mesleki ve teknik eğitim alanında yüksek öğrenim görmüş veya usta öğreticilik yeterliliğini kazanmış olmanın yeterli olduğu belirtilmiştir.

18 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe konulan “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarından yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenlemek amacıyla 31.05.2006 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Değişen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel eğitimin amaçları, özel eğitimin temel ilkeleri, eğitsel değerlendirme ve yerleştirme, özel eğitim hizmetleri kurulu ve özel eğitim değerlendirme kurulunun görevleri, çalışma usul ve esasları, kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları, özel eğitim sınıfları, destek eğitim odası, eğitim tür ve kademelerindeki özel eğitim hizmetleri, evde eğitim hizmetleri, özel eğitim okul ve kurumları konularında oldukça kapsamlı düzenlemeler yer almaktadır (ÖZİ, 2006). Günümüzde özel eğitim hizmetlerinin çoğu bu yönetmeliğe göre sürdürülmektedir.

20.06.2006 tarihli ve 26204 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Yüksek Öğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği ile yükseköğrenim gören özel gereksinimli öğrencilerin, öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak amaçlanmıştır. Yönetmeliğin 9/h maddesinde “Özürlülerle ilgili ders ve eğitim programlarının yükseköğretim kurumlarının lisans programlarına alınması yönünde karar alıp, uygulanmasını sağlamak” ifadesiyle özel gereksinimli öğrencilerle ilgili birimlerin önemli bir göreviyle ilgili hükümler getirilmiştir.

16.07.2006 tarihli ve 26230 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmeliğin 9.maddesinde Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişiler için verilecek Özürlü Sağlık Kurulu

Raporu usulü ile ilgili veriler bulunmaktadır. Özel eğitim hizmetlerinden yararlanmak isteyenler bu raporla il milli eğitim müdürlüklerine başvururlar.

30.07.2006 tarih ve 26244 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmî Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliğine göre bakım merkezlerinde çalışan “bakıcı personel” bakıma muhtaç özürlü bireylerin kişisel bakım ve temizlik becerilerinin yapılmasında ve öğrenilmesinde bireye yardım etmekle sorumludur. Aynı sorumluluğa yine aynı Resmi Gazetede çıkan Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliğinde de değinilmiştir.

30.07.2006 tarih ve 26244 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmeliğin amacı bakıma muhtaç özel gereksinimli bireylerin bildirimi, tespiti, değerlendirilmesi ile bakım hizmetlerine, bakım ücretlerine ve ödemelerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Yönetmeliğin 7. maddesi 23.10.2007 tarihinde değiştirilmiş ve buna göre bakıma muhtaç özel gereksinimli bireyler incelenirken bu bireylerin yararlanabileceği özel eğitim hizmetlerinin de değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

16.08.2006 tarihli ve 26261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği de içerisinde özel eğitimle ilgili çeşitli hükümler taşımaktadır. Bu yönetmeliğin amacı “büyükşehir belediyelerinde özürlülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri verecek olan özürlü hizmet birimlerinin kuruluş, işleyiş ve görevleri ile bu birimde çalışan personelin, yetki, sorumluluk ve görevlerine ilişkin usul ve esaslarını düzenlemektir. Yönetmelik büyükşehir belediyelerinde kurulan özürlüler hizmet birimini kapsamaktadır. Birimin işleyişiyle ilgili 7. maddede “Birim ilgili kurum ve kuruluşlarla, üniversitelerle, meslek odalarıyla veya sivil toplum kuruluşlarıyla özürlülere yönelik yapılacak bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, eğitim, danışmanlık, bakım, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri ile özürlülerin yaşamlarını kolaylaştırıcı çalışmaları

koordine eder” denilmiştir. Birimin görevleri ile ilgili olan 8. maddede ise “Özürllüleri nitelikli işgücü haline getirerek, çalışma yaşamına katılmalarını sağlamak üzere mesleki rehabilitasyon ve eğitim programları için başvuran özürllüleri değerlendirerek uygun mesleki rehabilitasyon ve mesleki eğitimleri vermek” ile ilgili görevlerden bahsedilmiştir. Birimde görev alacak birçok farklı personelin arasında “eğitimci” ve “teknik öğretmen” kadrolarının da olması önemlidir. Birim personelinin nitelik, görev, yetki ve sorumlulukları ile ilgili 10. maddenin (ç) bendinde “Eğitimci” personelin özel eğitim alanında yüksek öğrenim görmüş olması şartı koyulmuştur. Yine aynı bentte eğitimcinin birimdeki görevlerine de değinilmiştir. Buna göre eğitimci: özel gereksinimli bireylerin günlük aktivitelerini bağımsız olarak yapabilmeleri için uygun programlar hazırlamak, geliştirmek ve uygulamak, iş, beceri ve uğraşları ile ilgili programlar hazırlamak ve ailelere özel eğitimle ilgili evlerinde uygulayabilecekleri teknik, yöntem ve materyaller konusunda rehberlik etmek gibi görev, yetki ve sorumluluğa sahiptir. Yine aynı maddenin (d) bendinde, birimde görevli teknik öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitim çalışmalarını yürütmek ve ilgili eğitim programlarını hazırlamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir. Bu yönetmelik Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatının dışında olan bir yönetmelik olmasına rağmen özel eğitimci ve teknik öğretmenlerin görevleri hakkında hüküm taşıması bakımından oldukça önemlidir.

Son yıllardaki önemli uluslararası gelişmelerden biri de BM Özürllü Kişilerin Hakları Sözleşmesidir. Bu Sözleşme “13 Aralık 2006 tarihinde BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 30 Mart 2007 tarihinde taraf devletlerin imzasına açıldıktan sonra aynı tarihte ülkemiz tarafından da imzalanmıştır” (<http://www.ozida.gov.tr/guncel/duyurular.htm> + internet adresinden 30 Temmuz 2008 tarihinde elde edilmiştir). Sözleşmenin 1. maddesinde “Bu sözleşmenin amacı, özürllülerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak ve sağlamak ve varlıklarına ilişkin onura saygıyı güçlendirmektir” denilmiştir. Sözleşmenin diğer maddelerinde özel gereksinimli bireylerin haklarıyla ilgili birçok konuya değinilmiştir. Sözleşmenin 24. maddesi “ eğitim” başlığını taşımaktadır ve özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili düzenlemelere değinilmiştir.

1980’li yıllardan günümüze kadar Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nin de özel gereksinimli bireylerle ilgili birçok kararı bulunmaktadır. Hem Birleşmiş Milletler hem de Avrupa Birliği düzeyinde bu yıllarda alınan karar ve yapılan çalışmaların dünya genelinde özel gereksinimli bireylerin yaşam ve eğitim imkânlarını olum yönde arttırmıştır. Bu uluslararası düzenlemelerle Türkiye’deki yasal düzenlemelerin de paralellik gösterdiği görülmüştür. Türkiye’nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007–2013) incelendiğinde özel eğitimle ilgili hiçbir önleme yer verilmediği görülmektedir. Ancak Sosyal Politika ve İstihdam başlığı altında korumalı işyerleri ile ilgili yapılacak kanuni düzenlemelere değinilmiştir. Bunun dışında da SHÇEK in sorumluluğunda olan ve özel gereksinimli bireyleri ilgilendiren bazı yasalarda düzenlemelere gidileceği belirtilmiştir.

2. Hükümet Programları

1960 yılında kurulan 24. hükümetten 40. hükümete kadar iktidara gelen 16 hükümetin de programında özel eğitimle ilgili hedefler bulunmamaktadır. Bununla beraber bu hükümetlerin işbaşında oldukları 1960-1977 yılları arasında yukarıda da kaydedildiği gibi özel eğitimle ilgili bir çok çalışma yapılmıştır. 24. Hükümet çalışmalarına başladıktan sonra Mitat Enç’in TTK üyeliğine atandığı görülmektedir.

Cumhuriyet tarihinin 40. Hükümet (21.06.1977–21.07.1977) programının en ayırt edici özelliği daha önceki hükümet programlarında açıkça değinilmeyen özel eğitim hakkında net amaçlar belirlemiş olmasıdır. Programda “Engelli kişilerin meslek ve sanat eğitimi ve iş bulma olanakları genişletilecektir ” denilerek özel gereksinimli bireylerin özel eğitim almalarına ve istihdam edilmelerine değinilmiştir. Yine programda “Engelli kişilerin eğitime, toplumsal ve ekonomik sorunlarının çözümüne ve iş bulmalarına Devletçe büyük özen gösterilecektir” denilerek bir önceki amaç pekiştirilmiştir (<http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler> + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir).

1961–1991 arası dönemde toplam 19 hükümet kurulmuştur, bu hükümetlerden birkaçında özel gereksinimli bireylerin sosyal güvenlikleri ve korunmaları ilgili birçok hedef belirtilmiş ancak özel eğitimle ilgili hedef politikalara yer verilen yalnızca bir program olmuştur.

1979–1983 yılları arasında kalkınma planı ve hükümet programlarında özel eğitimle ilgili hedef ve politikalar olmamasına rağmen, yukarıda bahsedilen birçok gelişmenin olması dikkat çekmektedir. Devletin ve hükümetlerin icraatlarındaki plansızlığa rağmen yasal düzenlemeler yapması ve uygulamaların genişlemesi, özel eğitim açısından önemlidir. Bu tutarsızlık yetkililerin özel eğitim konusunda gerekli özeni göstermemesi şeklinde yorumlanabilir. Bu dönemde bir Milli Eğitim Bakanının Makbule Ölçen’e “normal çocukların eğitimini bile doğru dürüst yapamıyoruz, bir de geri zekâlılarla mı uğraşalım?” demesi dönem yetkililerinin konuya bakışını özetlemektedir. Bu değerlendirmelere göre bu dönemdeki gelişmelerin de uluslararası alandaki gelişmelerden etkilendiği ve kişisel çabalarla gerçekleştirildiği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Cumhuriyet tarihinin 48. hükümet (23.06.1991–20.11.1991) programında üstün nitelikli, istidat ve kabiliyetli çocukların yetiştirilmelerinin yararlı olacağına değinerek özel eğitimle ilgili önceki hükümetlerin hiç değinmediği farklı bir görüş getirmiştir. Özel gereksinimli bireylerle ilgili olarak programda “Sosyal güvenlik ve sosyal yardım politikamız içinde yaşlıların, gazilerin korunması, korunmaya muhtaç çocuklar ile sakatların topluma kazandırılmaları, eğitim öğrenimlerine öncelik verilerek bunlara istihdam imkânları temini başlıca çalışmalarımız arasındadır” denilmektedir. (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler> + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir). Bu hükümetten 55. hükümete kadar iktidara gelen hükümetlerin programlarında özel eğitimle ilgili hedefler bulunmamaktadır. Bu sebeple araştırmamızda bu hükümetlerle ilgili bilgi verilmemiştir.

55. hükümetinin (30.06.1997–11.01.1999) programında:

“Özörlölerin eğitim ve öğrenim olanaklarının ağdağ ölkeler düzeyine çıkarılması amacıyla gerekli dzenlemeler yapılacaktır. Özörlölerle ilgili yasalarda mevcut dzenlemelere işlerlik kazandırılacak, özörlölere mesleki eğitim verecek merkezlerin kurulması sağlanacaktır. Böylece bu vatandaşlarımızın yaşamlarının kolaylaştırılması, günlük ekonomik ve sosyal yaşama aktif katılımlarının sağlanmasına zemin hazırlanacaktır. Özörlölere yönelik hizmetlerin dzenli, etkili verimli bir şekilde yürütölmesi temin edilecektir. Bu amaçla yasal ve idari tedbirler biran önce uygulamaya konulacaktır. Bedensel engellilerin toplumsal yaşamında sporun da yer alabilmesi için gereken her türlü önlem alınacaktır.” gibi hedeflerin belirlendiği saptanmıştır (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler> + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir).

56. hükömetinin (11.01.1999–28.05.1999) programında:

“Özörlö yurttaşlarımızın ve yetişkinlerin eğitimine büyük önem verilecektir. Kimsesiz çocuklar ile kadınların ve bakıma muhtaç özörlöler ile yaşlıların sağlıklı ve güvenli bir yaşama kavuşmaları için devletin tüm olanakları seferber edilecektir. Özörlölerle ilgili yasal dzenlemeler hızla uygulamaya geçirilecektir” gibi program hedefleri olduğu belirlenmiştir (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler> + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir)

57. hükömetinin (28.05.1999 – 18.11.2002) programında:

“Engellilerin, yaşlıların ve muhtaç durumdakilerin yaşama uyum sağlayabilmeleri için her çaba gösterilecektir. O arada, engellilerin istihdamı için getirilmiş olan yasal zorunluluklara uyulması sağlanacaktır. Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların erken belirlenmesine ve özel ilgi görmelerine çalışılacaktır. Kaynaştırmalı eğitimden yararlanamayan engelli çocuklarımıza yönelik temel eğitim kurumlarının sayısı süratle artırılacaktır. Engelli gençlerimizin de üretken beceri kazanabilmeleri için meslekî-teknik eğitim olanaklarının bu gençlere de ulaşmasına özel bir önem verilecektir” ifadelerinin olduğu görölmüştür (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler> + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir).

58. hükömetinin (18.11.2002 -14.03.2003) programında:

“ağımızın devlet anlayışında, özörlölerin kendi kendine yetmesi, belli bir bilgi ve kültür düzeyine ulaşması, meslek edininip üretken hale gelmesi ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurarak toplumsal hayata katılmasının sağlanması devlete yüklenen anayasal bir görevdir. Devlet, özörlö vatandaşlarının eğitim, rehabilitasyon, sağlık, hukuk, yönetim gibi alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle, başkalarına en az muhtaç olarak yaşamalarını sağlayacaktır. Bedensel ve zihinsel özörlöleri nedeniyle insanlar arasında ayırım yapılmasına izin verilmeyecektir" ilkesi, hükömetimizin özörlölölerle ilgili politikasının temelini oluşturacaktır. Bunların gerçekleştirilmesi için her türlü tedbir alınacaktır” denilmiştir (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler> + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir).

59. hükümetinin (14 Mart 2003- 31 Ağustos 2007) programında:

“...Devlet, özürlü vatandaşlarının, eğitim, rehabilitasyon, sağlık, hukuk, yönetim gibi alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle, başkalarına en az muhtaç olarak yaşamalarını sağlayacaktır. Bedensel ve zihinsel özürleri nedeniyle insanlar arasında ayırım yapılmasına izin verilmeyecektir. Bu ilke, hükümetimizin özürliyle ilgili politikasının temelini oluşturacaktır. Bunların gerçekleştirilmesi için her türlü tedbir alınacaktır”denilmiştir (http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler + internet adresinden 14 Nisan 2008 tarihinde elde edilmiştir).

31 Ağustos 2007 tarihinde kurulan 60. hükümetin programında özürliyle ilgili geçen dönem yapılan iyileştirmelerden bahsedilmiş, özürliilerin sosyal, siyasal ve ekonomik haklarının iyileştireceğine dair hedefler koyulmuştur. Halen görevde olan 60. hükümetin programında özel eğitimle ilgili ayrıca hedef ve politikalar bulunmamaktadır. (http://www.basbakanlik.gov.tr/ sour.ce/index.asp?wpg=ana + internet adresinden 13 Ağustos 2008 tarihinde elde edilmiştir)

3. Kalkınma Planları

1960’lı yıllar Türkiye’de palanlı kalkınma hamlelerinin başladığı yıllardır. 1963 yılından günümüze kadar beş yıllık dönemleri kapsayacak şekilde ünümüze kadar dokuz kez beş yıllık kalkınma planı hazırlanmış ve hazırlanmaya devam etmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967)

1963–1967 yılları arası dönemi kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda eğitimle ilgili genel meseleler ve tedbirlere değinilmiş ancak özel eğitimle ilgili planlama yapılmamıştır. (DPT, 1963)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972)

1968–1972 yılları arasında uygulanmış olan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda özel eğitimle ilgili şu tespitte bulunulmuştur.

“İlköğretim seviyesinde yetiştirme yurtları, beden ve ruh nedeniyle öğretim güçlüğü olan çocuklar için yeterli özel eğitim sağlanamamıştır.”(DPT, 1968, s.160). Bunun dışında “Her bölge okulunda özel eğitim gerektiren çocuklar için imkânlar sağlanacaktır” (DPT, 1968, s.164) denilmiştir.

Çocuk refahı konusunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu’na göre ve kesin sayısı bilinmeyen çocuklardan “0–6 yaş arasındakilerin bakım ve yetiştirilmeleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına, 7–18 yaş arasındakilerin Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Bu hizmet, mahalli idare ile birlikte Korunmaya Muhtaç Çocuklar Koruma Birlikleri tarafından yürütülmektedir” denilmiş ve devamla ; (DPT, 1968, s.229)

“Memleketimizde, 1955’te 62630 ruh ve beden bozukluğu gösteren «arızalı çocuk» bulunmaktadır. Bu ihtiyaca karşılık 1966 da 1465 çocuk eğiten 5 sağır okulu ve 2 körler okulu vardır.(DPT, 1968, s. 231)

Memleketimizde çocuk refahı konusunda geri zekalı çocuklar sorunu önem taşımaktadır. Bu konuda sağlanan 95 derslikte 1768 çocuğa eğitim verilmektedir. Bu dersliklerin ilkokullar içinde bulunması pedagojik problemler yaratmaktadır (DPT, 1968, s. 231).

Yetişkinler arasında 1955’te 316 943 sakat bulunmaktadır. Bu toplam nüfusun yüzde 3,6 sidir. Bu konudaki ihtiyaca mevcut 20 rehabilitasyon merkezi cevap veremeyecek durumdadır” denilerek dönemin mevcut durumu açıklanmıştır (DPT, 1968, s,231).

Buna göre İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında 1955 yılı ile 1966 yılları arasındaki 11 yıllık dönemde özel eğitimle ilgili gelişmelere değinilmiştir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ilkokullar içerisinde pedagojik problemler yarattığının belirtilmesi ile son kalkınma planlarında kaynaştırma eğitimine öncelik verilmesi bu konudaki hem bir çelişkiyi hem de olumlu bir gelişmeyi gözler önüne sermektedir.

Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın Sosyal Refah Hizmetleri bölümünde uygulanacak politikalar kısmındaki, 6. Maddede “Çocuklara sağlanacak sosyal hizmetlerden okul çağındaki çocuklara rehber öğretmenler tarafından yapılacak yöneltme ve sosyal yardım faaliyetlerinde okul aile birlikleri ile rehberlik ve ruh sağlığı merkezlerinin desteğinden yararlanılacaktır. Sakatlığı olan veya az gelişmiş çocuklara özel eğitim verecek kurumlar açılacaktır. Bu okullarda iş eğitimi ağırlık taşıyacaktır” denilmiştir. (DPT, 1968, s.233)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977)

1973–1977 yılları arası dönemi kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında da eğitimle ilgili genel hedef ve stratejiler belirlenmiş ancak özel eğitimle ilgili planlama yapılmamıştır (DPT, 1973).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın Altıncı bölümünde “Yaşam Düzeyinde Gelişmeler” kısmında Toplumsal Güvenlik başlığı altında özel gereksinimli bireylerin genel durumları ve bakımları hakkında bilgiler verilmiştir.

Madde 420 'de (DPT, 1979, s.143) 1975 ders yılında 0 - 19 yaş grubunda bulunup da gözleri göremeyenlere götürülen hizmet 4 kurumda 586 öğrenciyi kapsamaktadır. Oysa, bu programdan yararlanmak durumunda olanların sayısı yaklaşık 40.000 dolaylarındadır.

Madde 421'de (DPT, 1979, s.143) “Duyma yeteneği olmayanlara götürülen programlar ise 13 kurumda toplam 2.454 kişiyi kapsamaktadır. Türkiye’de 0–19 yaş grubunda bu hizmetlerden yararlanmak durumunda olanlar ise 46.450 kişidir. Bu alanda hizmetin kapsamı çok sınırlı olduğu gibi niteliği de yetersiz kalmaktadır. Geri zekâlı çocuklarla ilgili olarak 1977 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca açılması düşünülen tesis 500 çocuğa gerekli bakım olanağı sağlayacaktır. 1977'de eğitilebilir geri zekâlı çocuklarla ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı alt özel sınıflarda toplam 8.747 öğrenci eğitilmektedir ”

422. maddede (DPT, 1979, s.143) “Türkiye'deki yetişkin sakatlara ve yaşlı bakım ve rehabilitasyonuna yönelik çalışmalar, bu konuda açılan kurumların yetersizliği nedeniyle istenen düzeye ulaşamamıştır. 1977 yılında 65 ve daha yukarı yaş grubunda bulunanların toplam nüfusa oranı yüzde 4.5'tir. Bu gruptaki 1.9 milyon 'kişiden 494.280'inin uluslararası göstergelere göre bakıma ve rehabilitasyona gereksinimi vardır” denilmiştir.

Toplumsal güvenlik ile ilgili politikaların belirtildiği kısımda ise madde 949'da ;

“Toplumsal güvenlik sisteminin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, yaşlı, sakat, kimsesizler, korunmaya muhtaç çocuklar, toplumsal sorunları olan gençler, geri zekâlılar ve diğer engelli gruplara sosyal hizmet ve sosyal yardımların götürülmesi, bu amaçla huzurevi, kreş, rehabilitasyon ve diğer toplumsal

hizmet tesislerinin kurulması ve geliştirilmesi, bu hizmetleri tek elde toplayacak bir sosyal hizmetler kurumunun kurulmasıyla sağlanacaktır.” denilmiştir (DPT, 1968, s.284–285)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında bu ifadeler bulunmakla beraber özel eğitim konusunda doğrudan bir hedef ve politika belirlenmemiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989)

Beşinci Kalkınma Planının Sosyal Hedef ve Politikalar bölümündeki 543 ve 544. maddelerde şu ifadeler yer almaktadır.

“Özel eğitim gerektiren geri ve üstün zekâlılarla, işitme, konuşma ve ortopedik özürlüler; uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocukların eğitimine gereken önem verilecektir. Bu amaçla; özel eğitim alanında görev alacak öğretmen ve personelin yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. İnsan gücü ihtiyaçları açısından, üstün zekâlı ve özel yetenekli çocuklara özel eğitim hizmetlerinin götürülmesi bir programa bağlanacaktır” (DPT, 1985, s.142).

Kalkınma planının Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah bölümünde İlke ve Politikalar başlığı altında 655. maddede ”Körler, sağırılar, ortopedik özürlüler ve uyumsuz çocuklar için özel eğitim hizmeti veren eğitim kuruluşları sayıca ve nitelikleri itibariyle ihtiyaca cevap verebilecek seviyeye çıkarılacaktır” şeklinde bir politika belirlenmiştir (DPT, 1985, s.155).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının Sosyal Hedef, İlke ve Politikalar bölümünde Aile-Kadın-Çocuk kısmında, şu ilke ve politikalara değinilmiştir. “Korunma ve bakıma ihtiyacı olan daha çok sayıda çocuğun kurum bakımı ve koruyucu aile uygulamasından yararlanması sağlanacaktır. Özel eğitime ihtiyacı olan daha fazla çocuğun bu imkânlardan yararlanması için gerekli tedbirler alınacaktır ” (DPT, 1990a, s.287).

Eğitimle ilgili ise 817. maddede “Özel eğitim gerektiren üstün yeteneklilerle, zihnî, konuşma ve ortopedik özürlüler, uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocukların eğitimi için gerekli altyapı geliştirilecektir” denilmiştir (DPT, 1990a, s.294). Yine aynı maddede “boş zamanların değerlendirilmesinde kullanılacak alan ve tesisler, çocuk, genç, yaşlı, özürlü ve benzeri gruplar tarafından değişik zamanlarda devamlı istifade edilebilir şekilde geliştirilecektir” hedefi belirlenmiştir (DPT, 1990a, s. 297).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının Sosyal Hizmet ve Yardımlar bölümünde “kreş, gündüz bakımevi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, özürlüler için rehabilitasyon merkezleri, huzurevleri ve benzeri sosyal tesislerin yapımında vakıflar ve özel kesim girişimleri teşvik edilecektir” denilerek bu husustaki ilke ve politikalar belirtilmiştir (DPT, 1990a, s.306).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının temel hedefleri ve stratejilerinden istihdamla ilgili olan 70. amaca bakıldığında “...Kadınların çalışma hayatına daha fazla katılmalarını, sakatların rehabilitasyonunu ve istihdamını sağlayacak meslek edindirme ve beceri kazandırma çalışmalarına ağırlık verilecek, özel programlar ve projeler geliştirilecektir” denilerek özel eğitim içerisindeki mesleki eğitimle ilgili politikalara vurgu yapılmıştır (DPT, 1990a, s.354).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının “Nüfus ve Aile Planlaması” bölümünde “...özel eğitime ihtiyacı olan çocukların yüzde 2'si eğitim hizmetlerinden yararlanabilmekte, korunmaya muhtaç çocukların yüzde 4,2'sine hizmet verilebilmektedir” denilerek mevcut duruma değinilmiştir (DPT, 1996, s.35). Ancak Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında özel eğitimle ilgili amaç ayrıca bir amaca yer verilmemiştir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının eğitimle ilgili bölümünde 666. maddede “Özel eğitim okullarının sayısı artırılmamış ve mevcut okullarda

kaynaştırma eğitimine geçilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Ayrıca özel eğitim gerektiren üstün zekâlı çocuklara uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasında yetersiz kalınmıştır” denilerek mevcut duruma değinilmiştir (DPT, 2001, s.81).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Amaçlar, İlkeler ve Politikalar kısmında 689. madde de “Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekân, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımını okul öncesi ve ilköğretim çağında almasına ve bu çocuklar için uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir” denilmektedir (DPT, 2001, s.84).

Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle İlgili Gelişme Hedef ve Politikaları bölümünde aile ve çocuk konularına değinilmiştir. 824. maddede “çocuk yetiştirme, yaşlı ve engelli üyelerin bakımı konularında aile eğitilerek desteklenecek, aile ile ilgili kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanacaktır” denilerek bu husustaki amaç, ilke ve politika belirlenmiştir. (DPT, 2001, s.94)

833. madde ise çocukların mevcut durumu ile ilgilidir. Buna göre “1999 yılı itibarıyla 3 milyon civarında özürlü çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Çocukların çoğu önlenebilir nedenlerle özürlü doğmakta veya özürlü olma riski taşımaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 904 okulda 32.542 özürlü çocuğa eğitim hizmetleri verilmektedir” denilerek o dönemdeki mevcut duruma değinilmiştir (DPT, 2001, s.95).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007–2013)

En son hazırlanan ve halen uygulanan kalkınma planı ise Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planıdır. Bu planın yedinci bölümü, temel amaçlardan oluşmaktadır. Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi kısmında Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi ile ilgili amaçlar bulunmaktadır. Bunlardan 595. madde “Özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitiminde kaynaştırma yöntemine öncelik

verilecek ve mevcut okulların fiziki koşulları uygun hale getirilecektir” şeklinde temel bir hedefi kapsamaktadır (DPT, 2007, s.86).

Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi ise “...İşgücünün beceri ve yeterliliğini geliştirerek istihdam edilebilirliğin artırılmasını amaçlayan aktif işgücü politikaları, işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe yönlendirme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, işsizler, özürllüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını kapsamaktadır (DPT, 2007, s.39).

Kalkınma planının beşinci bölümünde bu plan öncesi dönemde Türkiye’de ekonomik ve sosyal gelişmelerle ilgili mevcut durumlara değinilmiştir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele ile ilgili şu tespitlere yer verilmiştir (DPT, 2007, s.43);

255. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürllüler ve kente göç edenler başta olmak üzere, yoksulluk riskiyle karşı karşıya olanlara yönelik eğitim, kültür ve sağlık gibi hizmetlerin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

256. Süreğen hastalığı olan özürllülerin yüzde 24,8’i ve diğer özürllülerin yüzde 36,3’ü okuma-yazma bilmemektedir. Ayrıca, sosyal yaşam alanlarının hareket edebilirliklerini kısıtlaması, işyerlerinde uygun ortamın yaratılamaması ve özürllü işgücüne olan talebin oldukça sınırlı olması gibi nedenlerle, her 5 özürllüden yalnızca 1’i işgücü piyasasında yer alabilmektedir. Özürllülerin sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal güvenliğe erişimlerinin artırılarak topluma katılımlarının sağlanmasını amaçlayan 5378 sayılı Özürllüler Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele ilgili aşağıdaki hedef ve politikalar belirlenmiştir (DPT, 2007, s.89)

626. Özürllülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılmasına yönelik, sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilecek, özel eğitim imkânları ve çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerleri geliştirilecektir.

623. Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklarının, özürllülerin ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması desteklenerek bu

kesimlerin eğitime erişimleri kolaylaştırılacaktır. Ayrıca, çocuk işçiliğini önleyecek tedbirler alınacak ve etkili bir şekilde uygulanacaktır” denilmiştir.

4. Milli Eğitim Şûraları, Gençlik Şurası ve Özel Eğitim Konseyi

Bu dönemde 1962 yılında toplanan VII. Millî Eğitim Şurası ile son şûra olan 2006 yılında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası arasında toplam 11 defa Milli Eğitim Şûrası yapılmıştır.

VII. Milli Eğitim Şûrası

VII. Millî Eğitim Şûrası 5–15 Şubat 1962 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, ilköğretim, ortaöğretim, kız teknik öğretim, erkek teknik öğretim, ticaret öğretimi, eğitimimizde ölçme ve değerlendirme, çeşitli olgunluk imtihanları, yükseköğretim, özel okullar, dış kültür münasebetleri, din ile ilgili eğitim ve öğretim, beden eğitimi ve sağlık, millî savunma ile ilgili eğitim ve öğretim, eğitim vakıfları konularından oluşmuştur. (MEB, 1991g).

Bu şûranın ikinci kısmında 4 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu uyarınca ilköğrenim veren kurumlar belirtilmiş ve mecburi olanlar içinde özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklar için okullar, sınıflar ve gezici öğretmelikler olduğu vurgulanmıştır (MEB, 1991g, s.122). Ancak bu konuda müzakere açılmamıştır (MEB, 1991g, s.178). İlköğretimde Beden Eğitimi kısmında beşinci konu “Arızalılar ve Beden Eğitimi” olarak belirlenmiş ve şu teklif yapılmıştır. “Beden eğitimi öğretmeni yetiştiren müesseselerimizde bu sahada ihtisas elemanı bulunmadığından biran evvel salahiyyetli eleman yetiştirilmek üzere bu konuda ileri gitmiş memleketlere ihtisas yapmak için beden eğitimi öğretmeni gönderilmelidir” (MEB, 1991g, s.169).

VII. Millî Eğitim Şûrası genel kurulunca özel eğitimle ilgili olarak kabul edilen önergeler arasında ise yalnızca onuncu önerge bulunmaktadır.

“Arızalı ve intibaksız çocukların tedavileri, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılmaları, bunların durumlarına uygun bir meslek için, kendi hayatlarını kazanacak derecede, başarılı ve kudretli yetiştirilmeleri ve bu durumlarına uygun işlere yerleştirilmeleri, ana baba ile beraber Devletin bu amaçta kurulmuş kurumlarının ödevidir. Bu kurumlar tez elden arttırılmalıdır. Üstün kabiliyetli çocuklar devletçe ve ailelerinin de yardımı ile en geniş yetiştirme vasıta ve imkânlarına kavuşturulurlar” (MEB, 1991g, s.334).

Çağlar’ a (1974, s.28) göre VII. Millî Eğitim Şûrası nda Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Özel Eğitim Bölümü’nün yeniden açılması ve özel eğitim alanına üst düzeyde personel yetiştirilmesi için “Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü” kurulması önerilmiştir.

VIII. Milli Eğitim Şûrası

VIII. Millî Eğitim Şûrası 28 Eylül–3 Ekim 1970 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, ortaöğretim sistemimizin kuruluşu ve yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi konularından oluşmuştur. Şûrasının “Türk Eğitim Sisteminin Yapısı” başlığı altında “ Özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklar için okullar, sınıflar ve gezici öğretmenlikler” ifadeleriyle bu kurumlar, mecburi ilköğretim kurumları arasında gösterilmiştir (MEB, 1991h, s. 17).

Şûrada Ortadoğu Teknik Üniversitesinde Yapılan Komisyon Çalışmalarına Ait Rapor adıyla sunulan 3. raporda üniversite öncesi eğitimin yeniden düzenlenmesi konusunda bu üniversitenin görüşleri yer almıştır. Raporun ilkeler kısmında şu ifadeler yer almaktadır.

Madde 2. “Lise eğitimi öğrenciyi en az üç yönde hazırlar: (MEB, 1991h, s. 58).

- a) Üniversite ve yüksek öğretime hazırlamak,
- b) Bir mesleğe hazırlamak,
- c) Genel vatandaşlık kültürü kazandırmak.” denilmiş ve buna ek olarak madde 3’te şu ifadeler yer almıştır.“Öğrencileri yukarıda öngörülen yönlerde yeterince hazırlamak ve aynı zamanda kişisel farkları karşılayıp üstün kabiliyet ve motivasyona sahip öğrencilerin hızlı gelişmelerini, sınırlı kabiliyette olanların ise eğitim süresi içerisinde ezilip ısraf edilmemelerini sağlayacak nitelikte bir düzen olan “kredi sistemine” göre mezuniyet görüşü benimsenmelidir” denilmiştir.

VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda bu rapor dışında ve alınan kararlarda özel eğitimle ilgili herhangi bir ifade veya karar bulunmamaktadır.

IX. Milli Eğitim Şûrası

IX. Millî Eğitim Şûrası 24 Haziran – 4 Temmuz 1974 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, Millî Eğitim Sisteminin bütünlüğü içinde programlar ve öğrenci akışını düzenleyen kurallar konularından oluşmuştur. Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri kısmında -Fırsat ve İmkân Eşitliği başlığı altında “eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır” denilmektedir (MEB, 1991).

X. Milli Eğitim Şûrası

X. Millî Eğitim Şûrası 23–26 Haziran 1981 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, Türk Millî Eğitim Sistemi, bu sistemin bütünlüğü içinde eğitim programları, öğrenci akışını düzenleyen kurallar ve öğretmen yetiştirme konularından oluşmuştur. Şûrada alınan 22. kararda “yetişkin ve mezunlar için yerel ihtiyaçlara cevap verebilecek yurt dışındaki Türk işçi çocuklarıyla özel eğitim gerektiren çocukların eğitiminde kullanılabilecek farklı temel eğitim programları geliştirmesi” hususunda karar verilmiştir (MEB, 1991).

XI. Milli Eğitim Şûrası

XI. Millî Eğitim Şûrası 8–11 Haziran 1982 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, öğretmen ve eğitim uzmanlarının durum ve sorunları konularından oluşmuştur.

Şûraya yapılan tekliflerden yedincisi özel eğitimle alakalıdır.

Buna göre “üniversiteler içinde alanla ilgili, laboratuvar ve uygulama görevi yapacak, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul öncesi eğitimi, özel eğitim, temel eğitim, orta eğitim kurumlarının oluşturulması, üniversitelerin özellikle öğretmen ve uzman eğitimine ağırlık veren fakülte, yüksekokul ve birimlerinin alan araştırmaları ve uygulamaları için bulundukları bölgelerde, Bakanlığa ait okullar ve personel ile iş birliğine gidilmesi, ihtiyaç duyulan konularda Talim ve Terbiye Başkanlığı ile ortak araştırma, geliştirme ve uygulama projeleri başlatıp yürütmeye iş birliğine önem ve öncelik verilmesi zorunlu görülmektedir” denilmiştir (MEB, 1991j).

Şûra kararlarının öğretmen yetiştirme modeli hususunda aldığı kararlarda temel eğitim öğretmeninin eğitimi konusuna değinilmiştir. Bu eğitimle ilgili amaçlar kısmında bu programı bitiren temel eğitim öğretmeni adayı “özel eğitime muhtaç çocukları tanıır ve gereken önlemleri alır” denilmiştir (MEB, 1991j). Yine bu eğitimle ilgili fonksiyonlarda “Özel eğitime muhtaç çocukları tanıtmak ve bu çocukların özür gruplarına göre eğitim yollarını öğretmek” temel eğitim öğretmenin yükümlülükleri arasına sokulmuştur. (MEB, 1991j).

Şûra kararlarının üçüncü bölümde eğitim uzmanların görev formları ve teklif edilen eğitim modeli hususlarına değinilmiştir. Burada Özel Eğitim Uzmanı: (MEB, 1991j).

a) Uzmanın Tanımı

Özel Eğitim uzmanı değişik sistem, kurum ve okulların değişik kademelerinde özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların bulunması, teşhis edilmesi, ayırımı ve sağaltımlı eğitim tedbirleri konusunda gereken etkinlikleri yürütmeye yeterli olacak nitelikte, özel eğitimin bir dalında, kuramsal alanda ve uygulamada yetişmiş uzmandır.

b) Görevleri

Özel eğitim uzmanı kendi özel eğitim dalında;

- 1) Okullarda taramalar yapar, taramalarda özürlü öğrencilere teşhis koyar, belirlenen özürlerin tür ve derecelerine göre öğrencileri kümeler, bunların uygun özel eğitim programlarına yerleştirilmelerini sağlar.
- 2) Özel eğitim kurum veya okulundaki öğrencilerin özürlerine, özelliklerine uygun olarak kümeler ve eğitimi planlar.
- 3) Rehabilitasyonuna gerek duyulan öğrenciler için planlama ve çalışmalar yapar.
- 4) Tarama ve teşhiste kullanılacak yöntem ve araçları geliştirir.
- 5) Araştırma yapar; program geliştirme çalışmalarına katılır.
- 6) Diğer öğretmenlerle, velilerle iş birliği yapar, öğrenci sorunlarında onlara yardımcı olur.

7) Sınıf ve dal öğretmenlerinin hizmet içi eğitimlerine yardım eder.

c) Uzmanın Eğitimi İçin Teklif Edilen Model

Özel eğitim uzmanı olabilmek için yüksek lisans eğitimi gereklidir. Özel eğitimde lisans eğitimi görenler uzman yardımcısı olarak atanmalıdır.

Özel eğitimde uzman olacaklar özel eğitimin bir dalında;

1) Lisans düzeyinde, eğitim bilimlerinde, eğitime temel olan diğer bilimlerde ve özel eğitime temel olan bilimlerde dersler almalıdır.

2) Yüksek lisans düzeyinde, uygulamaya ağırlık veren uzmanlık dersleri almalı ve tez çalışması yapılmalıdır.

3) Özel eğitim dalları şunlardır :

- i) Görme özürlülerin eğitimi
- ii) İşitme özürlülerin eğitimi
- iii) Konuşma özürlülerin eğitimi
- iv) Ortopedik özürlülerin eğitimi
- v) Üstün zekâlıların eğitimi
- vi) Geri zekâlıların eğitimi
- vii) Korunmaya muhtaçların eğitimi
- viii) Uyumsuzların eğitimi

XI. Millî Eğitim Şûrası'nda ilk kez özel eğitim uzmanının tanımı ve niteliklerine değinilmesi özel eğitimin gelişimi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu şurada özel eğitim dalları da sekiz başlık altında toplanarak bundan sonraki çalışmalara temel oluşturmuştur.

XII. Milli Eğitim Şûrası

XII. Millî Eğitim Şûrası 18–22 Haziran 1988 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi,

- 1- Türk Eğitim Sistemi.
 - a) İlköğretim (Temel Eğitim)
 - b) Genel ve Mesleki ve Teknik Orta Öğretim
 - c) Yükseköğretime Geçiş
 - d) Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi (Ölçme ve Değerlendirme)
- 2- Yükseköğretim
- 3- Öğretmen Yetiştirme
- 4- Eğitimde Yeni Teknolojiler
- 5- Türkçe ve Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi
 - a) Türkçe Eğitim ve Öğretim
 - b) Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi
- 6- Eğitim Finansmanı
 - a) Türk Eğitiminin Finansman Kaynakları
 - b) Eğitim Yatırımları
- 7- Öğretim Programları (Müfredat Programları) konularından oluşmuştur.

Türk Eğitim Sistemi konusunda “İlköğretim” başlığı altında alınan yirminci karara göre “özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine önem verilmesi, zekâ seviyesi yüksek çocuklar için üst özel sınıfların açılması, zihin ve beden bakımından özürlü çocukların eğitiminin yaygınlaştırılması” gerekmektedir. Aynı konuda Genel, Mesleki ve Teknik Öğretim başlığı altında “ Fen Liselerinde; kuruluş amaçlarının gerçekleştirilmesi yanında, özel yetenekli ve üstün zekâlı çocukların eğitimine imkân sağlamak üzere, özel programların uygulanması öğretmen, donatım ve alt yapı imkânları tamamlanmadan yeni Fen Liselerinin açılmaması hususunun esas alınması” 11. maddede karara bağlanmıştır. Aynı başlığın yirmi ikinci maddesinde ise “ortaöğretim seviyesinde özel eğitim verilmesi gereken çocukların eğitimi için, özel olarak yetiştirilmiş personel kullanan özel ihtisas merkezlerinin, bağımsız özel eğitim kurumlarının ve diğer ortaöğretim kurumlarının bünyesinde özel eğitim programlarının açılması” kararlaştırılmıştır (MEB, 1989).

Şûra kararlarının Eğitimde Yeni Teknolojiler konulu kararlarına baktığımızda, 12. kararda “...(okul öncesi, temel eğitim, özel eğitim, orta öğretim gibi) eğitimin diğer kademelerinde de TV., radyo, basılı malzeme, yüz yüze eğitim gibi) birçok ortamdan yararlanan açık öğretim uygulamalarının başlatılması” hususuna değinildiği saptanmıştır. Aynı konudaki 20. karar ise “ özel eğitim okullarında özürlü çocukların durumlarına uygun bir eğitim öğretim şeklini kurabilmek ve yürütebilmek için gerekli özel araç ve gereçlerin yeterli miktarda sağlanması ve bu okullarda kullanılması” gereğidir. Bu kararın hemen akabinde ise “Mesleki teknik ortaöğretim ve halk eğitim merkezlerinin, özel eğitim okullarının 3308 Sayılı Kanunun getirdiği yeni yapılaşmayı gerçekleştirmek ve buna paralel olarak yapılan program değişikliklerinin ortaya çıkarttığı ihtiyaçları karşılamak üzere bu kurumlardaki araç, gereç ve donanım ihtiyaçlarının çağdaş teknolojiye uygun olarak yenilenmesi ve geliştirilmesi” konularının önemi vurgulanmıştır (MEB, 1989).

Öğretmen yetiştirmede ise 21. kararda “yaygın eğitimin ve özel eğitimin ihtiyaç duyduğu öğretmenlerin yetiştirilmesi için yeni programların açılması” konusuna değinilmiştir (MEB, 1989).

Birinci Gençlik Şûrası

Birinci Gençlik Şûrası 23–28 Ekim 1988 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu şûra 12. Milli Eğitim Şûrası’ndan üç ay sonra gerçekleştirilmiştir. Şûraya 100’ü gençlik temsilcisi olmak üzere 500 civarında kişi katılmıştır. Şûra’nın toplanma gerekçesi ve amacı “Anayasa ve kanunlarımızda yer alan hükümlere uygun olarak Türk gençliğinin korunması ve yetiştirilmesi, gençlerimizin zihnen ve bedenlen geliştirilmesi maksadıyla Devletçe götürülecek hizmet ve faaliyetleri belirlemek, gençlik problemleri ve en etkili çözüm yollarını tespit etmektir” şeklinde belirtilmiştir. (M.E.G.S.B.,1989, s. 27). Şûra gündemi şu konulardan oluşmuştur;

1. 2000 Yılının Gençliği (Hedefler, İlkeler, Tedbirler)
2. Gençliğin Sağlığı ve Zararlı Alışkanlıklardan Korunması
3. Suça İtilen Gençlerin Topluma Kazandırılmaları
4. Özürlü Gençlere Götürülecek Hizmetler
5. Çalışan Gençliğin Sorunları
6. Çalışmayan Gençliğin Sorunları
7. Gençliğin Serbest Zaman Faaliyetleri
8. Yüksek Öğrenim Gençliğinin Sorunları
9. Orta Öğretim Gençliğinin Sorunları
10. Yurt Dışındaki Gençliğin Sorunları

Şûra’nın açılış konuşmalarında söz alan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı (Hasan Celal Güzel) “bedenen ve zihnen özürlü 1 100 000 özürlü olduğunu gencin eğitimi, himayesi ve iş sahibi olması sağlanarak topluma kazandırılmaları” gibi problemlerin şûrada yer alacağı ve bunların dışında “özürlü gençlerin rehabilitasyon, sağlık, rehberlik, beslenme gibi problemlerine yönelik çözüm getirecek ilke ve politikalar tespit edilecektir” diyerek şûranın özel gereksinimli bireyleri de kapsayacağını belirtmiştir (M.E.G.S.B.,1989, s. 27).

Şûrada “Özürlü Gençlere Götürülecek Hizmetler Komisyonu” hazırladığı raporu sunmuş ve genel kurul görüşmeleri sonucunda 12 karar alınmıştır. Bunlar (M.E.G.S.B., 1989, s.477-478);

Karar.1. Özür nedenleri ve özürlü gençlerin sorunları kamuoyuna yansıtılması, bu konudaki etkin çalışmaların Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının, TRT ve basının işbirliği sonucu gerçekleştirilmesi,

Karar 2. Özürlü gençlerin sorunlarını, onlara götürülecek hizmetleri belirleyecek, bu sorunlarla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlayacak bir çalışma grubunun oluşturulması,

Karar 3. Özel eğitim hizmetlerinin daha rasyonel biçimde yürütülmesi için, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığınca koordinesinin sağlanması, Milli Eğitim Gençlik ve Spor bakanlığının etkili bir biçimde hizmet götürebilmesi için yeniden teşkilatlandırılması,

Karar 4. Özel eğitim hizmeti verecek ekibin özür grupları dikkate alınarak yetiştirilmesi, bu amaçla YÖK ve diğer kuruluşlara iş birliği yapılması, bu alanda çalışan elemanların özlük haklarının iyileştirilmesi,

Karar 5. Özel eğitim kurumu sayılarının artırılması, pilot okullar belirlenmesi, bu okullarda gerekli düzenlemeler yapılması, durumu uygun olan özürlülerin bu okullarda eğitiminin sağlanması, özel eğitim kurumlarındaki programların gözden geçirilmesi, yeni programların uygulamaya konması, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin ilçe düzeyinde yaygınlaştırılması, bina, araç ve personel yönünden takviyelerin sağlanması,

Karar 6. Kendi işini kurmak isteyen özürlülere gerekli teşvik ve desteğin sağlanması,

Karar 7. Genel bütçeden ayrılan payların artırılması, kesinti yapılmaması, konu ile ilgili bir fon oluşturularak kesintilerin, bu fonda toplanması, özel teşebbüslerin yardım konusunda teşvik edilmesi,

Karar 8. Parasız yatılı okullara giriş sınavlarının özürlülere de uygun olarak hazırlanması ve belli oranda giriş için kontenjan ayrılması, Belediyelerce çevre düzenlemesi yapılırken özürlülerin durumunun dikkate alınması, mevcut spor tesislerinde ve her türlü gençlik kamplarında özürlülerin de yararlanmasının sağlanması,

Karar 9. Sürekli bakım korunmayı gerektiren özürlüler için önlemler alınması,

Karar 10. Bu konudaki hizmetlerin daha iyi yürütülmesi için; ilgili kuruluşların araştırma yapmalarının ve sonuçlarının eğitime yansıtılmasının sağlanması,

Karar 11. Özürlü gençlik konusunda ana-babanın dolayısı ile toplumun bilinçlendirilmesi, özürlüler ile ilgili tüm konuların tartışılma amacıyla özürlülerle ilgili ayrı bir şûra düzenlenmesi,

Karar 12. Özürlü lise ve dengi okul mezunu öğrencilere yüksek okul ve üniversitelere geçişte mevcut sisteme göre daha fazla öncelik verilmesi ve kontenjan tanınması,

Şûranın temenni kararlarında da özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili olarak alınan temenni kararlarından ikisi özel eğitimle ilgilidir,

Karar 2: Devletin okullar düzeyinde özürlülere götürdüğü hizmetler, okul sayısı yetersiz olduğundan, bu konuda çalışmak isteyen özel teşebbüslerin özendirilmesi ve teşvik edilmesi,

Karar 4: Özürlülere hizmet veren rehber öğretmenlerin yıpranma payları düşünülerek, bir üst dereceden göreve başlatılması, yine bu alanda çalışan psikolog ve sosyal çalışmacıların da hizmete başladıkları dereceden itibaren özel hizmet tazminatı almalarının sağlanması

Türkiye’de yapılan ilk gençlik şûrasında özel gereksinimli bireylere de ayrıca yer verilmesi oldukça önemli ve olumlu bir gelişme olmuştur. Ancak bu gençlik şûrasının devamı gelmemiştir. Halen ikinci gençlik şûrası yapılmamıştır.

XIII. Milli Eğitim Şûrası

XIII. Millî Eğitim Şûrası 15–19 Ocak 1990 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, yaygın eğitimidir. Yaygın Eğitimde Kavram, Kapsam ve Eğilimler ile ilgili kararlara bakıldığında “Özel eğitime muhtaç kişilerin yaygın eğitim imkânlarından daha çok yararlanmalarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır” ifadesinin altıncı kararda belirtildiği görülmektedir (MEB, 1990, s.130).

Yaygın eğitimde personel ile ilgili 15. kararda ise “hangi seviyede olursa olsun, yaygın eğitim elemanları sahada değişik özürlü vatandaşlarla da karşılaşacağını ve böyle bireylere yardımcı olabilmeleri için gerekli bilgilerle yetiştirilmelidir” denilmiştir (MEB, 1990, s.419).

Birinci Özel Eğitim Konseyi

Birinci Gençlik Şûrası'nın 11. kararı ve 1990'da düzenlenen XIII. Milli Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda, bir özel eğitim konseyi toplanması gerektiği belirtilmiştir. 13-15 Mayıs 1991 tarihlerinde Birinci Özel Eğitim Konseyi toplanmıştır. Bu Konseyde uygulamayı olumlu yönde etkileyebilecek kararlar alınmıştır. (Akçamete, 1998, s.199). Konsey, ortopedik özürü çocuklar ve eğitimleri, görme özürü çocuklar ve eğitimleri, işitme özürü çocuklar ve eğitimleri, zihinsel engelli çocuklar ve eğitimleri, üstün yetenekliler ve eğitimleri, süreğen hastalığı olan çocuklar ve eğitimleri, dil ve konuşma sorunlu çocuklar ve eğitimleri, uyum sorunu olan çocuklar ve eğitimleri olmak üzere sekiz komisyon halinde çalışmıştır. Komisyonlar, özel eğitime muhtaç çocukların teşhisi, eğitim kurumlarına ve işe yerleştirilmesi, aile eğitimi, önleme, personel eğitimi ve istihdam gibi konularda raporlar hazırlayarak önerilerini sunmuşlardır (Çıkılı, 1996, s.11).

Komisyon raporları ve önerileri genel kurulda görüşülmüş ve toplamda 320 karar alınmıştır. Bu kararlar özetle şöyledir (MEB, 1991m).,

Özel gereksinimli bireylerin erken teşhisi yapılmalı, tanılama uzmanlar tarafından ayrıntılı olarak yapılmalı, engelli bireylere tanılamada uygulanacak testler Türkiye'de geliştirilmelidir

Özel gereksinimli bireyler için okulda ve çevrede gerekli fiziksel düzenlemeler yapılmalı, kaynaştırma eğitime önem verilmeli, gerekli eğitim materyalleri sağlanmalı, gündüzlü eğitim veren özel eğitim okulları yaygınlaştırılmalı, ortaöğretime geçişlerinde genel ve mesleki liselerde gerekli tedbirler alınmalı, kaynaştırma eğitiminden yararlanamayan çocuklar özel eğitim okullarında yetiştirilmelidir

İşitme engelliler için eğitim ortamının ses yalıtımı sağlanmalı, kaynaştırma uygulamalarında özel gereksinimli bireylerin diğer öğrenciler tarafından kabulleri sağlanmalı, İş Okulları ve Sanat Ortaokullarının araç-gereç ve teknik elaman ihtiyaçları giderilmelidir

Özel gereksinimli çocuklara beceri kazandırmaya yönelik bireysel program çalışmaları üniversiteler, MEB ve ilgili kuruluşların işbirliği ile hazırlanmalı, Üstün yeteneklilere yetenek düzeylerine ve yetenek alanlarına cevap verecek nitelikte programlar uygulanmalı, çağdaş eğitim teknolojilerinden yararlanılmalı, dil ve konuşma sorunlu çocuğun kişisel, duygusal, sosyal ve dil becerilerinin gelişmesini teşvik edici, ailelerin katılımını ve ihtiyaçlarını karşılayacak çocuk merkezli eğitim programları hazırlanmalıdır. Ayrıca özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanan eğitim programları bireysel ve yerel özelliklere uygun olmalı, mesleki eğitim programları geliştirilmelidir

Korumalı iş yerleri kurulmalı ve yaygınlaştırılmalı, özel gereksinimli bireylerin kamuda ve özel sektörde istihdamı sağlanmalı, bunun için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılmalı, kendi iş yerini kuracak olanlara uygun kredi sağlanmalıdır

Aileler engelliliğin nedenleri konusunda eğitilmeli, Aile danışma merkezleri oluşturulmalıdır. Aile danışma merkezleri, ailelerin eğitimi konusunda, hastane, sağlık ocağı, ana-çocuk salığı, rehberlik ve araştırma merkezleri, özel eğitim okulları ve üniversiteler ile paralellik içinde hizmet vermelidirler

Özel gereksinimli çocuklara hizmet verecek eğitim personeli özenle yetiştirilmeli, yurtdışında da eğitim alabilmelidir. Özel eğitim alanında çalışanların sosyal ve ekonomik şartları iyileştirilmelidir. Öğretmenlerin teftişi özel eğitim konusunda yetişmiş müfettişler tarafından yapılmalıdır (MEB, 1991m).

Genel bütçeden özel eğitime aktarılan pay arttırılmalı, yerel yönetim ve il özel idare bütçelerinden de pay alınmalıdır. Kurulacak vakıflar yoluyla kaynak sağlanmalı, bir özel eğitim fonu oluşturulmalıdır. Sanayi ve ticaret odaları, bankalar ve vakıflardan bu fona yardım alınması gibi finansmanla ilgili kararlar alınmıştır.

I. Özel Eğitim Konseyi'nde dönemin mevcut mevzuatıyla ilgili değişiklikleri kapsayan kararlar araştırmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kararlardan bazıları şunlardır (MEB, 1991m).

- 1475 sayılı İş Kanunu'nun 25.maddesine göre, halen uygulanmakta olan %2 sakat çalıştırma oranı %5'e çıkarılmalıdır.
- Özürlüler Kanunu çıkarılmalıdır
- Görme engelli bireylerin öğrenim eşitliği hakkını kısıtlayan düzenlemeler kaldırılmalıdır.
- Öğretmen Atama Yönetmeliğinde yer alan "görme özürlüler öğretmen olamaz" ifadesi çıkarılmalıdır.
- 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu'nun 19. maddesi değiştirilerek, engellilerin okul öncesi eğitimleri isteğe bağlı olmaktan çıkarılmalı, özel eğitime erken yaşta başlanması sağlanmalıdır.
- Özel eğitim kurumlarında çalışmayı özendirmek için ek ücret ve kadro derecesi verilmelidir.
- Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemler Tüzüğü'nün sınıflandırmayla ilgili maddesi değiştirilmelidir.
- Korumalı işyerleri açılmalıdır.
- İş okulları 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu kapsamına alınmalıdır.
- Kitle haberleşme araçlarından faydalanılmalıdır.
- Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı, Özel Eğitim Genel Müdürlüğüne dönüştürülmelidir.
- Üstün yeteneklilerle ilgili 6660 sayılı Kanun ve 1416 sayılı kanunlar günün şartlarına göre yeniden düzenlenmelidir

Bu kanun değişiklikleri ile ilgili önerilerin nerdeyse tamamı günümüzde gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında I. Özel Eğitim Konseyi o tarihe kadar özel gereksinimli bireylerle ilgili yapılan en kapsamlı ve etkili toplantıdır. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanı olan Köksal Toptan'ın konuyla yakından ilgileniyor olması, özel eğitim konseyinin yapılmasında ve diğer gelişmelerin yaşanmasında önemli rol oynamıştır (Kenan Konur ile Görüşme, 15.02.2008).

XIV. Milli Eğitim Şûrası

XIV. Millî Eğitim Şûrası 27–29 Eylül 1993 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği ve okul öncesi eğitimi konularından oluşmuştur. Okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması ile ilgili kararların on birincisinde “0–72 ay çocuğuna Okul Öncesi Eğitim Hizmeti veren kreş. gündüz bakımevi, çocuk yuvaları, özörlöler için rehabilitasyon merkezleri ve benzeri sosyal tesislerin; yapılarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için devlet kredisi ve teşviklerin arttırılması ve vergilendirmenin azaltılması” konusunda karara varılmıştır (MEB, 1993a, s. 314).

Okul öncesi eğitimi alanına öğretmen yetiştirme ve istihdamı ile ilgili kararlarda ise “en az lise mezunu özörlö bireylerin kendi özür grubunda olmak şartıyla özörlö okul öncesi çocuklar için açılmış eğitim kurumlarında öğretmen olarak görev alabilmeleri için gerekli mevzuat düzenlenmesi yapılmalıdır” denilmiştir (MEB, 1993a, s. 322).

XV. Milli Eğitim Şûrası

XV. Millî Eğitim Şûrası 13–17 Mayıs 1996 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, ilköğretim ve yönlendirme, ortaöğretimde yeniden yapılanma, yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi, toplumun eğitim ihtiyacının sürekli karşılanması, eğitim sisteminin finansmanı konularından oluşmuştur.

İlköğretim ve Yönlendirme ile ilgili kararlara bakıldığında “okul binalarının yapımında özel eğitim ve okul öncesi çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda gerekli fiziki düzenlemeler (rampa, asansör, sıra, oyun bahçesi vb.) yapılmalıdır” ifadesi 11.

kararda görülmektedir. Yine aynı kararlardan 18. kararda “özel eğitim ihtiyacı duyulan farklı yapıdaki öğrenciler için mevcut eğitim programlarında uygulama sağlanmalı öğretmenler bu konuda hizmet içi eğitimden geçirilmelidir” denilmektedir (MEB, 1996, s. 198). Daha sonra 25. kararda ise “kaynaştırma eğitiminden yararlanan engelli öğrenciler için kendi düzeylerine uygun sınıf programları hazırlanmalıdır” ifadesi bulunmaktadır. (MEB, 1996, s. 199). Son olarak 41. kararda “ özel eğitim alanında gerekli alt yapı sağlanarak kaynaştırma, özel eğitim sınıfları vb. seçenekler düşünülmelidir” denilmiştir (MEB, 1996, s. 199).

Türk Millî Eğitim Sistemi, Ortaöğretim Modeli İlke ve Önerileri ile ilgili kararlarda ise yönelme hizmetlerinin daha etkili bir biçimde yürütülmesi için, "Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Özel Eğitim Hizmetleri ile Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine dengeli bir şekilde ağırlık vermelidir” ifadesi 39. kararda karşımıza çıkmaktadır (MEB, 1996, s. 264).

Toplumsal Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması ile ilgili kararlarda ise “Yaygın eğitim kurumlarında özel eğitime muhtaç kimselere verilen eğitim, gerek eğitim ortamı gerekse öğretim elemanları açısından daha da geliştirilmelidir” denilmiştir (MEB, 1996, s. 391).

XVI. Milli Eğitim Şûrası

XVI. Millî Eğitim Şûrası 13–17 Kasım 1999 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, mesleki ve teknik eğitimidir. Mesleki ve Teknik Eğitimin Orta Öğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması Komisyonu Raporu’nun yedinci kısmı özürliülerin mesleki eğitim yoluyla istihdamı konusuna ayrılmıştır. Buna göre (MEB, 1999, s. 124–125);

1. Mesleki eğitim programlarına girişte uygulanan mevzuat gözden geçirilmeli, öğrenci seçimi mesleğin gereklerine göre yapılmalıdır.
2. Özürliülerin mesleki ve teknik eğitiminde, özür grupları ve özür dereceleri göz önüne alınarak yönlendirme yapılmalıdır.
3. Mesleki ve teknik eğitimde var olan eğitim olanaklarından özürliü gençlerin de yararlanabilmesi için fiziki engellerin ortadan kaldırılması, özürliülere gerekli

eğitim araç-gerecin sağlanması, özürünün eğitime göre değil, eğitimin özürliye göre yapılandırılması sağlanmalıdır.

4. 3308 sayılı Kanun gereğince, işverenlerin çıraklarının yüzde 3'ü oranında özürlü çırak almaları konusunda özel çaba gösterilmelidir.

5. Bazı özür gruplarının özel yetenekleri göz önünde bulundurularak, mesleki eğitim programları geliştirilmelidir. Örneğin, görme özürliüler için masörlük ve müzik öğretmenliği

6. Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimlerini daha kısa sürede tamamlamaları için gerekli programlar oluşturulmalı ve ileri eğitimlerin sağlanması için özendirici yönde gerekli önlemler alınmalıdır.

Bu rapordaki önerilerin çoğu aynı raporla ilgili kararlar kısmında aşağıdaki şekilde kabul edilmiştir (MEB, 1999. s, 183–184);

46. Engellilerin mesleki teknik eğitiminde engel grupları ve engel dereceleri göz önüne alınarak yönelmelerine rehberlik yapılmalıdır.

47. Mesleki teknik eğitimde var olan eğitim olanaklarından engelli gençlerin de yararlanabilmesi için fiziki engeller ortadan kaldırılmalı, engellilere gerekli eğitim araç-gereçleri sağlanmalı; eğitim engelliye göre yapılandırılmalıdır.

48. 3308 Sayılı Kanun gereğince; işverenlerin, çırakların %3'ü oranında engelli çırak almaları konusunda özel bir çaba gösterilmelidir.

49. Bazı engelli grupların özel yetenekleri göz önünde bulundurularak mesleki eğitim programları geliştirilmelidir. Örneğin, görme engelliler için masörlük ve müzik öğreticiliği, ortopedik engelliler için bakıcı anne, işitme engelliler için gürültülü ortamlarda gerçekleştirilen meslekler gibi.

50. Ayrıca özel eğitime muhtaç çocukların eğitimlerini daha kısa sürede tamamlamaları için gerekli programlar oluşturulmalı ve ileri eğitimlerinin sağlanması için özendirici önlemler alınmalıdır.

Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdam ile ilgili kararların ilki “engelli gençler işletmelerde eğitim süreçlerinde özel olarak izlenmeli ve denetimleri yapılmalı ve bu süreçte işletmeler, engelliler konusunda aydınlatılmalı, engellilere yönelik yanlış tutumların ortadan kaldırılması sağlanmalıdır” ifadesini kapsamaktadır (MEB, 1999, s. 249).

Mesleki ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme ile ilgili

13. kararda “özürlü bireyleri topluma kazandırmak, üretken hâle getirmen ve bu insan gücünden yararlanmak için, mesleki ve teknik eğitim fakültelerinde öğretmen adayları, özürliülerin özelliklerini ve sınırlılıklarını tanıyan ve onlara uygun öğretimi yapabilecek kişiler olarak yetiştirilmelidir” hususlarını vurgulamaktadır (MEB, 1999, s. 331).

XVII. Milli Eğitim Şûrası

XVII. Millî Eğitim Şûrası 13–17 Kasım 2006 tarihlerinde toplanmıştır. Şûra gündemi, Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arasında Geçişler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi, Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi konularından oluşmuştur. V. Milli Eğitim şûrasının özel eğitimle ilgili doğrudan gündem maddesi olması bu şûrayı önemli kılmasına rağmen XVII. Millî Eğitim Şûrası da alınan kararların çokluğu bakımından öne çıkmaktadır. Şûrada özel eğitim başlığı altında alınan 35 karar şunlardır ([http: // ttkb. meb. gov. tr / duyurular / 17sura/ sura. htm](http://ttkb.meb.gov.tr/duyurular/17sura/sura.htm));

1. İlköğretim okullarını bitiren öğrencilerin; velisi, bitirdiği okulun bir yöneticisi, rehber öğretmeni, sınıf rehber öğretmeni ile birlikte mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından bir rehber öğretmen ve RAM bünyesinde çalışan gezici öğretmenlerden oluşan bir komisyon, özellikleri doğrultusunda başarılı olabileceği meslek liselerine yerleştirilmesine karar vermelidir.
2. Engelli çocukların okul öncesi eğitiminin zorunlu olması nedeniyle, hafif ve orta dereceli engelli çocuklar, normal anaokullarına kaynaştırma eğitimi almak üzere gitmeli, ağır derecede engelli ve birden fazla engeli bulunan çocuklar iller bazında açılmış özel ve resmî özel eğitim kurumlarına bağlı ana sınıflarında eğitim almalıdır.
3. Özel gereksinimli çocuklar için yeterli sayıda özel eğitim sınıfının bulunmaması, mevcut özel eğitim sınıflarının fiziki koşullarının yetersiz olması ve alan öğretmenlerinin sayısal yetersizliği sorunları en kısa sürede giderilmelidir.
4. Özel ve resmî özel eğitim okullarında normal öğretim yapılmaktadır; altyapı koşulları uygun olmayan okullarda ikili öğretim yapılabilmesi imkânı tanınmalıdır.
5. Özel gereksinimli çocukların tanınması ve yönlendirilmesi için gerekli olan ölçme araçları geliştirilmeli, Türkçeye uyarlanmalı, geçerlik-güvenirlik ve standardizasyon çalışmaları yapılmalı, bunları uygulayacak uzmanlar yetiştirilmelidir.
6. Kaynaştırma eğitime tabi tutulan öğrencilerin ilköğretim sonrasında gidecekleri bir kurum belirlenerek çocuğun yöneltme formuna açıkça yazılmalı; kaynaştırma eğitime tabi tutulamayacak öğrencilerin ise iş okullarına yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
7. Kaynaştırma eğitimi yapılan sınıflara destek hizmet personeli verilmeli ve bu personelin ücreti yerel imkânlarla karşılanmalıdır.
8. Özel eğitim kurumlarında gezici öğretmenlerin sayıları artırılmalıdır.
9. Destek özel eğitim hizmetlerinde çalışan kişi ve uzmanlar kendi yeterlilik alanlarına ilişkin görevleri (özel eğitim öğretmenin öğretmenlik yapması, çocuk gelişimcinin gelişim envanterlerini uygulaması, fizyoterapistin fizyoterapi yapması, psikologun aile danışmanlığı yapması, sosyal hizmet uzmanının sosyal çalışma, planlama, aile takibi ve yönlendirmede rapor hazırlaması gibi) yerine getirecek şekilde düzenleme yapılmalıdır.
10. Tüm ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenler, özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim öğretim stratejileri konusunda en az 180 saat hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.

11. Özel eğitimde yaş sınırına bakılmaksızın, tüm engellilere hizmet sunulabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
12. Engellilerin ailelerine yönelik eğitim çalışmaları programlanmalıdır.
13. Özel gereksinimli bireyler için engel türüne göre yerel yönetimlerce korumalı iş yerleri açılmalı ve mevcutlarının kotaları artırılmalıdır.
14. Yerel yönetimlerce, özel eğitime ve bakıma muhtaç bireylerin ailelerini kaybettikten sonra da yaşamlarını sürdürebilecekleri yaşam evi alanları oluşturularak yaygınlaştırılmalıdır.
15. Öğrencilerin yaş sınırı ve gelişim alanları dikkate alınarak iş eğitim merkezi, özel eğitim kurumu ve iş okullarında eğitim görmeleri sağlanmalıdır.
16. Mesleki eğitimde ve çıraklık eğitiminde engelli öğrenci kontenjanları artırılmalıdır.
17. Üstün zekâlı çocukların eğitimi ve istihdamı konularında politikalar oluşturulmalıdır.
18. Üstün zekâlı çocukların eğitimleri, üniversitelerce açılacak sertifika programlarını bitiren öğretmenlerce yapılmalıdır.
19. Bilim ve sanat merkezlerinde öğrencilerce yapılan etkinlik ve projeler, okul/kurumlarında kredilendirilmelidir.
20. Anadolu güzel sanatlar lisesi ve spor lisesi vb. ortaöğretim kurumlarına öğrenci alımı, yetenek ağırlıklı iki kademeli sınavla yapılmalıdır.
21. Üstün zekâlı öğrencilerin eğitimi için madalyon okullar, cazibe merkezi olacak araştırma birimleri vb. kurumlar açılmalı, bu kurumlara gidecek öğrencilerin aileleri maddi olarak desteklenmelidir.
22. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarının 6–12. sınıfları arasında öğrenci odaklı sınıf sisteminden disiplin (ders) odaklı sınıf sistemine geçilmeli ve üstün zekâlı çocukların kendi hızlarında ilerlemelerine fırsat sağlanmalıdır.
23. Özel yeteneğe sahip engelli öğrencilerin üst öğrenim kurumlarına girişleri ile ilgili engelleyici hükümler kaldırılmalıdır.
24. Bilim ve sanat merkezlerine öğretmen seçiminde fen lisesi ve Anadolu lisesindeki öğretmen seçimine benzer kriterler getirilmelidir.
25. TÜBİTAK, Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerin iş birliği ile üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda yaz-kış kampları, bilim danışmanlığı vb. etkinliklerin düzenlenmesinde iş birliği yapılmalıdır.
26. Özel eğitimde kaynaştırma eğitimi yapabilecek sınıf öğretmenlerinin yetiştirilmesi için hizmet öncesi eğitimde bu alanları dikkate alacak program düzenlemeleri yapılmalıdır.
27. Bütün eğitim çalışanlarının özlük haklarında iyileştirme yapılmalıdır.
28. Rehber öğretmen ve özel eğitim öğretmenliğine alan dışından öğretmen atamaları yapılmamalıdır.
29. Özel eğitim kurumlarındaki sınıf öğretmeni açığı, bu kurumlarda görev alacak öğretmenlerin tezsiz yüksek lisans programları ile görev öncesinde yetiştirilerek kapatılmalıdır.
30. Özel eğitim okullarında hizmet alımı yapılmalıdır.
31. Özel eğitim kurumlarındaki öğretmen ihtiyacının karşılanabilmesi için kadrolu veya sözleşmeli olarak ek ders ücreti ödemek koşuluyla öğretmen istihdamının sağlanması gerekmektedir.
32. Sınıf öğretmenlerine özel eğitim formasyonu verilmelidir.
33. Bütünleştirilmiş özel eğitim uygulamalarına geçebilmek için hizmet öncesi eğitim veren yükseköğretim programlarına özel eğitim dersi konulmalıdır.
34. Özel eğitim gereksinimli öğrencilere yönelik öğrenci ve öğretmen projeleri daha fazla hazırlanmalı ve projeler desteklenmelidir.

35. Engelli öğrencilerin Erasmus, Comenius vb. hareketlilik programlarına katılımını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Okul öncesi eğitimle ilgili kararlarda ise “okul öncesi eğitim hizmeti veren kreş, gündüz bakımevi, çocuk yuvaları, özörlöler için rehabilitasyon merkezleri ve benzeri sosyal tesislerin yapılarının geliştirilmesi amacıyla devlet desteği ve teşvikleri artırılmalı ve bu kurumlara vergi muafiyeti getirilmelidir” ifadesi yer almaktadır (<http://ttkb.meb.gov.tr/duyurular/17sura/sura.htm> + internet adresinde 30 Mart 2007 tarihinde elde edilmiştir).

İlköğretimle ilgili kararlarn elli beşincisi ise “ İlköğretim müfettişliği “Eğitim Müfettişliği” adı altında Bakanlık merkez teşkilatına bağlanarak yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni düzenleme doğrultusunda “Eğitim Müfettişleri” yeni oluşturulacak çalışma merkezlerinde/bölgelerinde görevlendirilmeli, kendi içerisinde rehberlik ve denetim, soruşturma, okul öncesi ve özel eğitim gibi alanlarda uzmanlaşmalıdır” kararını vurgulamaktadır (<http://ttkb.meb.gov.tr/duyurular/17sura/sura.htm> + internet adresinde 30 Mart 2007 tarihinde elde edilmiştir).

Yaşam boyu öğrenme ile ilgili kararlarn on üçüncüsü “yaşam boyu öğrenme uygulamaları aracılığıyla engelli bireylerin daha fazla önem verilmeli ve bu bireylerin toplumla bütünleşmeleri sağlanmalıdır” yargısını taşımaktadır. XVII. Millî Eğitim Şûrası’nda kaynaştırma hizmetleri, özel eğitim personeli, üstün yetenekli ve üstün zekâlı bireylerle ilgili kararlarn geniş yer bulmuştur.

5. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Resmi Kurumlar

a-) Milli Eğitim Bakanlığı

Özel eğitim hizmetleri konusunda Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı çalışmalar dört başlık altında toplanmıştır.

1) MEB, İlköğretim Genel Müdürlüğü

Daha önce de değinildiği gibi İzmir’de açılan Sağırılar-Körler Okulu 1923 yılından 1951 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak özel eğitim hizmetlerini sürdürdükten sonra aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Böylece özel eğitim alanı MEB’in yönetimine ve denetimine geçmiştir. 1951 yılından 1980 yılına kadar özel eğitim hizmetleri, İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. 1980 tarihinde Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmasına geçen sürede İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde işitme yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim kurumları ise (MEB, 2007d) şöyledir:

Adana’da Seyhan İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1962
 Mimar Sinan İşitme Engelliler İlköğretim Okulunun ortaokul kısmı, 1964
 Yahya Özsoy İşitme Engelliler İlköğretim Okulunun ortaokul kısmı, 1968
 İstanbul’da Dosteller İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1969
 Erzurum’da Dedekorkut İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1970
 Eskişehir’de Ahmet Yesevi İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1970
 Konya’da Konevi İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1970
 Samsun’da 19 Mayıs İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1970
 Sivas’ta Buruciye İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1972
 Kastamonu’da Halime Çavuş İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1973
 Malatya’da Akşemseddin İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1973
 Bursa’da İbn-i Sina İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1975
 Kayseri/Develi’de Cemal Nevzer Ercis İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1975
 Çanakkale’de Anafartalar İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1979

Burada bahsedilen okullarının tamamı Burada bahsedilen okullarının tamamı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılmış ve halen eğitim-öğretim hizmetlerine devam etmektedirler. Bu dönemde, görme yetersizliği olan bireyler için de okullar açılmaya devam edilmiştir. Bunlar (MEB, 2007d):

GAP Görme Engelliler İlköğretim Okulunun ortaokul kısmı, 1968
 İstanbul Sarıyer’de Veysel Vardal Görme Engelliler İlköğretim Okulu, 1970
 İzmir /Bornova’da Aşık Veysel Görme Engelliler İlköğretim Okulu, 1972
 Ankara’da Göreneller Görme Engelliler İlköğretim Okulu, 1974

Bu okullar da MEB tarafından açılmıştır ve eğitim-öğretim hizmetlerine devam etmektedir.

1963 yılında zihinsel yetersizliği olan bireyler için Ankara’da MEB tarafından Mimar Kemal İlkokulunda, üç özel sınıf oluşturulmuştur. Her sınıfta yaklaşık 15 öğrenci vardır ve tümü eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklardan oluşmaktadır. Bu sınıflar önce okul bahçesi içinde kışın soğukta ısıtılmayan barakalarda açılmış daha sonra okul binası içine alınmıştır. Bu okulda özel eğitime yönelik araç-gereçler oldukça yetersiz, özel sınıf öğretmenleri de özel eğitim konusunda yetiştirilmemiştir (Ölçen, 2005, s.128-129).

Daha önce de değinildiği gibi Türkiye’de davranış bozukluğu olan çocukların özel eğitimleri konusundaki ilk kurumsal girişim MEB tarafından 1952 yılında yapılmıştır. Bu tarihte İstanbul, Ağaçlı köyünde davranış bozukluğu olan çocuklar için bir okul açılmıştır. Ancak okul kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Daha sonra 1969–1970 öğretim yılında İstanbul, Beykoz’da Özel Eğitim İlkokulu ve Yetiştirme Yurdu açılmıştır. Kız öğrencilerin devam ettiği bu okul da 1987 yılında kapatılmıştır (Eripek, 1998, s. 90). 1972–1973 öğretim yılında da aynı isimle erkekler için Ankara’da bir okul daha açılmıştır (Çıkılı, 1996, s.13–14).

Bir taraftan da 20.01.1972 tarihinde, MEB içinde kurulan Eğitim Reformu Özel Eğitim Çalışma Grubu, Türkiye’deki, özel eğitim hizmetleri ile ilgili problemleri tespit etmiş ve çeşitli çözüm önerileri getirmişlerdir (Çıkılı, 1996).

Ayrıca Ortopedik özürllüler için ilk açılan okul Ankara Aydınlikevler Ortopedik Özürllüler İlköğretim Okulu’dur. Okul, ilk ve orta kısımları ile birlikte

1973–1974 öğretim yılında açılmıştır. Okulun şimdiki adı Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulu ve Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Her iki eğitim düzeyinde de gündüzlü ve yatılı olarak öğretim yapılmaktadır (MEB, 1991m).

Enderun Mektebi’nden sonra Türkiye’de üstün yetenekli çocuklarla ilgili “1964 yılında Ankara Fen Lisesi, fen ve matematik alanında üstün yetenekli çocukları, ülkenin gereksinme duyduğu bilim adamı ve araştırmacı olarak yetiştirmek üzere kurulması” gibi önemli gelişmeler olmuştur (Ataman, 1998, s.181). Bundan başka “Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nin öncülüğünde 1959 yılında Ankara Sarar İlkokulunda, 1960 yılında da Ankara Ergenekon İlkokulunda Türdeş İlkokul Sınıfları denemesi başlatılmıştır” (Konur 1992, s.121). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 16.09.1962 tarih ve 3918 sayılı emirleriyle Ankara, İstanbul, Bursa ve Eskişehir illerinde 1964–1965 öğretim yılında üst özel sınıflar açılmıştır. (Konur 1992, s.121). Yine Çıkılı’nın (1996, s.13) aktardığına göre,

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin 16.9.1964 tarih ve İlköğretim Genel Müdürlüğüne havaleli 3918 sayılı yazılarına istinaden 1964–1965 öğretim yılında Üst Özel Sınıf çalışmaları başlatılmıştır. Bu sınıfların gelişimi 1964- 1965 Öğretim yılında 1, 1965-1966 öğretim yılında 2, 1966-1967 Öğretim yılında 4, 1967-1968 öğretim yılında 3 olarak gerçekleşmiştir. Bakanlığın 15.8.1965 tarih ve 37336 sayılı emirleriyle 1965-1966 öğretim yılında Eskişehir ve Bursa illerinde de üst özel sınıf çalışmaları başlatılmıştır. Bu illerde de 1965 1966 öğretim yılında 2, 1966-1967 Öğretim yılında 4 üst özel sınıf açılmıştır. Ancak bu uygulamaya Bakanlığın 3.6.1968 tarih ve 24291 sayılı yazısıyla gerekçe gösterilmeksizin son verilmiştir (Asıl kaynak: MEB, Özel Eğitim Okul, Sınıf ve Kurumları Kılavuzu, Yatılı Bölge Okulu Basımevi, Şereflikoçhisar 1971, s.50)

Üst özel sınıfların kapanma gerekçesi, resmen bildirilmese de bu sınıflara gerekli koşulları taşımayan öğrencilerin kaydettirilmek istenmesi ve bunun için bu sınıflardan sorumlu mercilere siyasi baskı yapılmasıdır (Prof.Dr. Ayşegül Ataman’la Görüşme, 02.01.2009)

2)MEB, Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin eğitim hizmetleri konusunda yetkili olan kurumların başında Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü gelmektedir.

06.08.1980 tarihinde önce genel müdürlük statüsü ile Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuşken, 27.02.1982 tarihinde daire başkanlığına dönüştürülerek Özel Eğitim Daire Başkanlığı, 13.12.1983 gün ve 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de görevleri arasına rehberlik işlerinin de eklenmesi nedeniyle Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı adını almıştır. Aynı yıl çıkarılan 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ile özel eğitime muhtaç çocukların eğitimlerine dair esaslar belirlenmiştir. Ülke genelinde özel eğitim ve rehberlik alanında ihtiyaçların artması sonucu, hizmeti daha etkin ve yaygın olarak yürütebilmek amacıyla 30.04.1992 gün ve 3797 sayılı Kanunla daire başkanlığı olan birim yeniden genel müdürlük statüsüne çıkarılarak Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı verilmiştir. Ayrıca, 06.06.1997 tarihli mükerrer 23011 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile özel gereksinimli bireylere ilişkin özel eğitim esasları belirlenmiştir (Akçamete, 1998, s.198; <http://orgm.meb.gov.tr/> + internet adresinden 12 Şubat 2007 tarihinde elde edilmiştir).

3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 23. maddesinde de Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri;

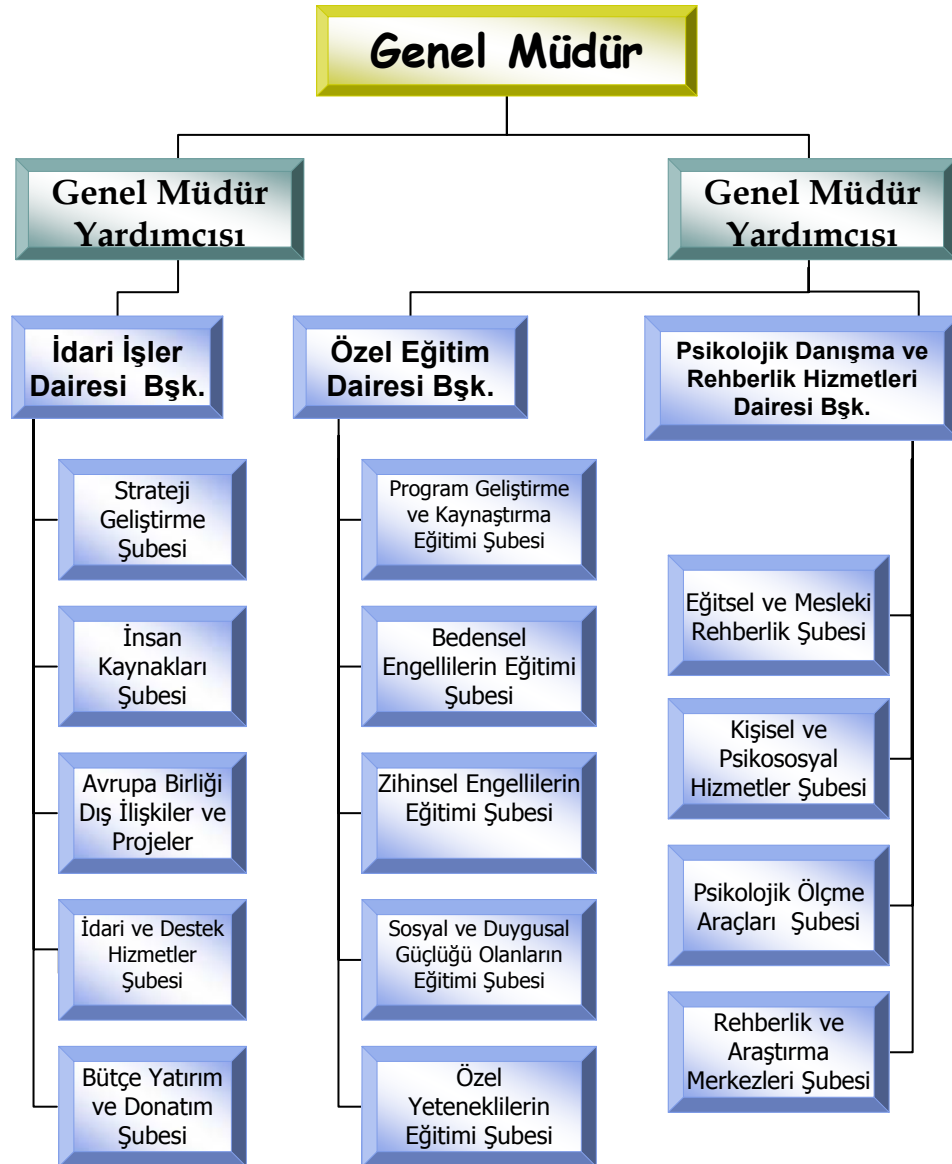
- a) Özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları, rehberlik ve araştırma merkezleri, iş okulları ve iş eğitim merkezleri ile aynı seviye ve türdeki benzeri okul ve kurumların eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek,
- b) Okul ve kurumların eğitim ve öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kurulu'na sunmak, şeklinde belirlenmiştir.

3797 sayılı Kanunun 23. maddesindeki görevleri yerine getirmekle yükümlü olan Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Görev, Yetki ve Sorumluluklarına Ait Yönerge 03.10.1994 tarih ve 3172 sayılı Bakanlık

onayı ile yürürlüğe girmiştir. Aynı Yönerge 31.08.2006 tarihinde 3949 sayılı Bakanlık onayı ile bugünkü şeklini almıştır. Bu Yönerge'ye göre Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü üç daire başkanlığından oluşmaktadır. Bunlar İdari İşler, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri, Özel Eğitim Daire Başkanlıklarıdır. Bu daire başkanlıkları ve şubeleri aşağıda Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilatı

Kaynak: www.orgm.meb.gov.tr + internet adresinden 15 Ekim 2008 tarihinde elde edilmiştir.

Tablo 2’ye bakıldığında Genel Müdürlük bünyesinde 1 genel müdür, 2 genel müdür yardımcısı, 3 daire başkanı 14 şube müdürü olduğu görülmektedir. Ancak daha sonra Genel Müdürlüğün 2007 yılında hazırladığı “2006 Mali Yılı Sonu Faaliyet Raporu”na göre genel müdürlükte biri vekil olmak üzere 6 daire başkanı, biri vekil olmak üzere 12 şube müdürü, 12 eğitim uzmanı, 1 uzman ve 13 şef ve 5 veri hazırlama kontrol işletmeni olmak üzere belirtilmiştir. Tablo 2 ve 2006 Mali Yılı Sonu Faaliyet Raporu karşılaştırıldığında daire başkanlıkları ve şube müdürlükleri sayılarında değişiklikler yapıldığı görülmektedir.

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Görev, Yetki ve Sorumluluklarına Ait Yönerge'nin Birinci Bölümünde “ Amaç, tanım, kapsam ve dayanaklar” belirtilmiştir. İkinci Bölümde “ Teşkilat ve Görevlere” değinilerek: Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları, Daire başkanları, Şube müdürleri, uzmanlar, şefler, memurlar, sekreterler, Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmenleri, dağıtıcı, hizmetli ve şoförlerin görev sorumlulukları belirtilmiştir. Üçüncü Bölümde “ Şube Müdürlüklerinin Görevleri” belirtilmiştir. Dördüncü bölümde ise “Yürütme, Yetki, Koordinasyon, Yürürlükten kaldırılan mevzuat, Yürürlük, Sorumluluk” gibi diğer hükümlere yer verilmiştir.

Burada daire başkanlıklarına bağlı şubelerin görev ve sorumluluklarını açıklamanın Türkiye’deki özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesinin anlaşılması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

İdari İşler Dairesine bağlı Şube Müdürlükleri Genel müdürlüğün stratejilerini geliştirme, insan kaynaklarının yönetimi ve eğitimi, dış ilişkiler ve proje yönetimi, bütçe, yatırım, donatım işleri gibi idari ve destek hizmetler yürütmektedirler. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığına bağlı olan şubeler, eğitsel mesleki gelişimde rehberlik, yönlendirme-önleme ve psikososyal müdahaleye yönelik ruh sağlığı hizmetleri, psikolojik ölçme, değerlendirme, yöntem ve araçlarının temini, geliştirilmesi ve dağıtımına ilişkin hizmetleri vermekle yükümlüdür (MEB, 2002) Ayrıca, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri de bu daire başkanlığına bağlıdır.

Özel Eğitim Daire Başkanlığına bağlı şubeler ise doğrudan özel eğitim hizmetlerini yürütürler. Bu şubeler, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitsel ve sosyal gelişimlerini destekleyerek, geliştirilen programlarla, özel gereksinimli bireylerin eğitimi için en az sınırlandırılmış ortamlarda, özel öğretim yöntem ve araç gereçleri kullanarak, üst öğretime, iş/meslek alanlarına hazırlanmalarını, topluma uyumlarını, bağımsız yaşam becerileri kazanmalarını, bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını ve üretken olmalarını sağlamaya” yönelik düzenlemeleri yapmaktadırlar (MEB, 2007). Bu şubeler:

- Program Geliştirme ve Kaynaştırma Eğitimi Şubesi Müdürlüğü
- Bedensel Engellilerin Eğitimi Şubesi Müdürlüğü
- Zihinsel Engelleri Olanların Eğitimi Şubesi Müdürlüğü
- Sosyal ve Duygusal Güçlüğü Olanların Eğitimi Şubesi Müdürlüğü
- Özel Yeteneklilerin Eğitimi Şubesi Müdürlüğü’nden oluşmaktadır.

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlar şunlardır:

- Görme Engelliler Okulları
- İşitme Engelliler İlköğretim Okulları
- İşitme Engelliler Meslek Liseleri
- Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları
- Ortopedik Engelliler Meslek Liseleri
- Eğitilebilir Zihin Engelliler Okulları (İlköğretim ve İş Okulları)
- Öğretilebilir Zihin Engelliler Okulları (Eğitim Uygulama Okulları)
- Yetişkin Zihin Engelliler İş Eğitim Merkezleri
- Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri
- Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)
- Hastane İlköğretim Okulları
- Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)

1) Özel Eğitim Okulları

Daha önce de değinildiği gibi 1951–1980 yılları arasında resmi, özel eğitim okulları İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından açılmıştır. 1980 yılından sonra açılan özel eğitim okulları ve kurumları ile ilgili bilgiler ise *Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü* başlığı altında ele alınmıştır. Burada ele alınan okul ve merkezlerin tamamı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılmış, ve bu bakanlık bünyesinde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edenlerden oluşmaktadır.

1980 yılından sonra görme yetersizliği olan bireyler için açılan ilk ilköğretim kurumu Tokat'ta açılan Mehmet Akif Ersoy Görme Engelliler İlköğretim Okuludur. Bu okuldan sonra aynı şekilde MEB tarafından birçok okul açılmış olup araştırmanın tarih sınırları içinde açılan son okul 24.11.2004 tarihinde Ali İhsan Arslan Görme Engelliler İlköğretim Okulu adıyla Diyarbakır'da açılmıştır (MEB, 2007d). Günümüzde, özel eğitim okullarında görme yetersizliği olan bireylere okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde eğitim hizmetleri sunulmaktadır. İlköğretim düzeyindeki görme engelliler okullarının tümü yatılıdır. Bu okullara, gündüzlü öğrenciler de devam edilebilmektedir. İlköğretimlerini tamamlayan görme yetersizliği olan öğrenciler genel liselere parasız yatılı olarak yerleştirilmekle birlikte istekleri doğrultusunda gündüzlü olarak da uygun programlara devam edebilmektedirler. (MEB, 2007c, s.6) Görme yetersizliği olan öğrencilerin araç gereç ihtiyaçları büyük ölçüde MEB Ders Aletleri Yapım Merkezinde üretilmektedir. Bu araç gereçler Genel Müdürlükçe özel eğitim okulu, sınıfı ve kaynaştırma programına devam eden öğrencilerin hizmetine sunulmaktadır (MEB, 2007c, s.6). Braille (kabartma) ders kitaplarının basımı ise Görme Engelliler Basımevi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğünde yapılmakta ve ücretsiz olarak dağıtımı sağlanmaktadır. Yukarıda önceki bahsettiğimiz okullardan sonra açılan okullarla birlikte günümüzde halen 15 Görme Engelliler İlköğretim Okulu eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir (MEB, 2007d).

1980 yılından sonra da işitme yetersizliği olan bireyler için birçok ilköğretim okulu açılmıştır. 1981 yılında İstanbul'da Vezneciler İşitme Engelliler İlköğretim Okulu ile Van'da Abdurrahman Gazi İşitme Engelliler İlköğretim Okulu açılmıştır (MEB, 2007d). Bunlara, 1985 yılında İstanbul'da açılan Halıcıoğlu İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, 1986 yılında, Kahramanmaraş'ta açılan Gaziler İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, Mersin'de açılan Akdeniz İşitme Engelliler İlköğretim Okulu ve İstanbul'da açılan Yeditepe İşitme Engelliler İlköğretim Okulları eklenmiştir (MEB, 2007d). Bu yıllardan sonra birçok okul açılmış olup sonuncusu 11.03.2004 tarihinde 80.Yıl İşitme Engelliler İlköğretim Okulu adıyla Kayseri Melikgazi'de açılmıştır (MEB, 2007d.). İşitme yetersizliği olan öğrencilere özel eğitim okullarında; okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim düzeyinde yatılı ve gündüzlü eğitim hizmeti verilmektedir. İşitme yetersizliği olan öğrencilerin normal akranlarıyla birlikte kaynaştırma eğitiminden yararlanması esastır. Ancak, kaynaştırma eğitiminden yararlanamayan öğrenciler İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında eğitim görmektedirler. Bu okullarda sınıf mevcudu en fazla 10 öğrenciden oluşmaktadır. İşitme Engelliler İlköğretim Okullarında; Bakanlıkça hazırlanan “İlköğretim Okulu Programı” uygulanmaktadır (MEB, 2007c, s.7). Türkiye’de işitme yetersizliği olan bireylere hizmet veren 48 ilköğretim okulu bulunmaktadır (MEB, 2007d).

İlk İşitme Engelliler Meslek Lisesi 26.07.1995 tarihinde İzmir’de açılmıştır (MEB, 2007d). Bu okulun ismi Mert Öztüre İşitme Engelliler Meslek Lisesi’dir. Okul yatılı ve gündüzlü olarak hizmet vermektedir. İşitme yetersizliği olan öğrencilerin normal akranlarıyla birlikte kaynaştırma eğitiminden yararlanması esastır. Ancak, kaynaştırma eğitiminden yararlanamayan öğrenciler için İşitme Engelliler Meslek Liseleri açılmaktadır. Bu okullarda öğrenim yatılı ve gündüzlü olarak sürdürülmektedir (MEB, 2007c, s.7). İşitme Engelliler Meslek Liselerinde; işitme yetersizliği olan öğrenciler orta öğretimlerini sürdürülmektedir. İşitme yetersizliği olan öğrenciler, kültür derslerini kendi okullarında; meslek ve atölye derslerini ise okullarında ya da bu imkân bulunmaması halinde okullarına en yakın olan endüstri meslek, kız meslek ya da ticaret meslek liselerinde görmektedirler. Bu

okullarda “Mesleki ve Teknik Öğretim Programları “ uygulanmaktadır (MEB, 2007c, s.7). Günümüzde 16 İşitme Engelliler Meslek Lisesi bulunmaktadır (MEB, 2007d).

1973 yılında açılan Aydınlikevler (Doğan Çağlar) Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulunun bünyesinde 1986–1987 öğretim yılında ise Ortopedik özürllüler meslek lisesi açılmıştır. Bu okuldan sonra 1988 yılında Samsun Ortopedik Özürlüler İlkokulu da gündüzlü eğitim yapmak için açılmıştır.(Konur, 1992, s.102). Ancak bu okul günümüzde faaliyetlerini sürdürmemektedir. Ortopedik yetersizliği olan bireyler için Tokat’ta 1994 yılında açılan Turhal Engelliler İlköğretim Okulu ve Meslek Lisesi halen yatılı ve gündüzlü olarak faaliyetlerine devam etmektedir (MEB, 2007d). Ayrıca Millî Eğitim Vakfı Gökkuşluğu İlköğretim Okulu (Serebral Palsi’li çocuklar) 2006 yılında gündüzlü olarak eğitim-öğretime başlamıştır (MEB, 2007d). Bu okulda ilköğretim çağı serabral palsili öğrenciler ile yetersizliği olmayan öğrencilerin bir arada kaynaştırma (Tersine Kaynaştırma) esasına dayalı şekilde eğitim görmektedirler. (MEB, 2007c, s.17). Bu alanda bu okulların dışında başka bir eğitim kurumu daha bulunmamaktadır.

Ortopedik yetersizliği olan öğrencilere özel eğitim okullarında; okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim düzeyinde eğitim hizmetleri verilmektedir. Ortopedik yetersizliği olan bireyler için kaynaştırma uygulamaları esas olmakla birlikte bu engel grubuna göre her tür ve kademedede gündüzlü ve/veya yatılı özel eğitim kurumları açılmaktadır (MEB, 2007c). Ortopedik Engelliler İlköğretim Okullarında, Bakanlıkça hazırlanan “İlköğretim Okulları Eğitim-Programı” uygulanmaktadır. Günümüzde, ortopedik yetersizliği olan öğrenciler, meslek ve teknik liselerde ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri ölçüsünde kaynaştırma eğitimi uygulamalarından yararlandırılmaktadır. Ayrıca, bu öğrenciler için yatılı ve/veya gündüzlü Meslek Liseleri açılmaktadır (MEB, 2007c, s.7).

Eğitilebilir düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan İlköğretim çağı çocukları için kaynaştırma uygulamaları esas olmakla birlikte gündüzlü Özel Eğitim İlköğretim Okulları da açılmaktadır (MEB, 2007c, s.8). Bu tip okulların ilk açılanlarından birisi 1982 yılında Aydın’da açılan Atatürk İlköğretim Okulu ve İş

Okuludur (MEB, 2007d). En son açılan ise 23.02.2007 tarihinde açılan Sinop İlköğretim Okulu ve İş Okuludur (MEB, 2007d). Günümüzde Eğitilebilir Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler için açılmış olan 50 ilköğretim okulu bulunmaktadır (MEB, 2007d). Bu okullarda, “İlköğretim Okulları Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı” uygulanmaktadır (MEB, 2007c, s.8). Bu okullarda sınıf öğretmenliği esastır. Sınıf mevcutları ise 2006 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre en fazla 10 öğrenciden oluşur. Bu programı tamamlayan öğrenciler gelişim özellikleri ve yeterliliklerine uygun orta öğretim ya da yaygın eğitim kurumlarına yönlendirilir (MEB, 2007c, s.8).

Türkiye’de ilk açılan bağımsız iş okulu 23.03.1982 yılında Bursa’da Açılan Nilüfer İş Okulu’dur (MEB, 2007d). Bu okul, (eğitilebilir) orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylere açılan okullar kapsamındadır. Bu okulun açılışından iki yıl sonra Adana ve İzmir’de iki iş okulu daha açıldıktan sonra günümüze kadar hemen hemen her sene yeni bir okul açılmıştır. Şu anda Türkiye’de 64’ün üzerine İş Okulu bulunmaktadır. Bu okullardan Bursa Nilifer İş Okulu, Hasan Tahsin İş Okulu, Hacı Mustafa Postaağası İş Okulu ve Milli Piyango Başkent İş Okulu gibi müstakil binalarda faaliyetlerine devam eden okullar olmakla beraber, çoğunluğu ilköğretim okullarıyla aynı binaları paylaşmaktadır (MEB, 2007d). Bu kurumlarda sınıf mevcutları 2006 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre en fazla 10 öğrenciden oluşur. Programın süresi 4 yıl olup, öğrencilerin seviyesine uygun olarak geliştirilen “ İş Okulu Programı” uygulanmaktadır (MEB, 2007c).

Konur’a (1992, s.111) göre ise Milli Eğitim Bakanlığınca, Türkiye’de öğretilebilir zihinsel özürlü çocukların eğitimine resmi ve bağımsız okul olarak ilk defa 1986–1987 öğretim yılında Ankara Ulus Öğretilebilir Çocuklar Okulu’nun açılmasıyla başlanmıştır. Bu okullar günümüz eğitim uygulama okullarının temeli oluşturmuşlardır. 1991–1992 öğretim yılı sonuna kadar bu okulların sayısı 15’e ulaşmıştır. MEB (2007d)’ye göre bu dönemin eğitim uygulama okullarından, biri de Bursa’da bulunan İpek Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi’dir. Okul

31.07.1986 tarihinde kurulmuştur (MEB, 2007d). Günümüzde 121 Eğitim ve Uygulama Okulu bulunmaktadır. 2006 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre genel eğitim programlarından yararlanamayan ağır düzeyde zihinsel yetersizliği (öğretilbilir) olan okul öncesi ve zorunlu ilköğretim çağındaki çocukların öz bakım ve temel yaşam becerilerinin kazandırılması, işlevsel akademik becerilerinin geliştirilmesi ve topluma uyumlarının sağlanmasına yönelik programların uygulandığı özel eğitim kurumlarıdır. Adı geçen Yönetmeliğine göre bu okullarda sınıf öğretmenliği esas olup sınıf mevcutları; okul öncesi eğitimde en fazla 6, diğer sınıflarda ise en fazla 8 öğrenciden oluşur. Eğitim süresi 8 yıl olan bu okullarda, “Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı” uygulanmaktadır (MEB, 2007c, s.8).

İş Eğitim Merkezleri, eğitim uygulama okullarını bitiren veya zorunlu eğitim çağı dışında kalan ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, topluma uyumlarını sağlamak ve işe hazırlamak amacıyla farklı konu ve sürelerde meslek kurslarının düzenlendiği gündüzlü özel eğitim kurumlarıdır. Bu merkezlerdeki kurs programlarının süresi en az 1, en fazla 3 yıl olarak belirlenir. Bir kursun programını tamamlayan kursiyerler farklı bir kurs programından da yararlanabilirler. Bu merkezlerde sınıf öğretmenliği esastır. Sınıflar en fazla 10 öğrenciden oluşur (MEB, 2007c, s.8). Bu dönemde açılan son okul ise Çanakkale ili Çan ilçesinde açılan 01.10.2007 tarihinde Zeynep Bodur Okyay Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezidir (MEB, 2007d). Günümüzde 124 adet de İş Eğitim Merkezi bulunmaktadır (MEB, 2007d). Genellikler Eğitim ve Uygulama Okulları bünyesinde açılan bu İş Eğitim Merkezleri’nden İzmir İş Eğitim Merkezi, Karabük İş Eğitim Merkezi, Denizli İsmail Tosunoğlu ve İstanbul Sıdika Doğruöz İş Eğitim Merkezleri bağımsız merkezlerdir (MEB, 2007d). Bu merkezlerin İş Okullarından farkı, merkeze devam eden zihinsel yetersizliği olan bireylerin yetersizlik düzeyinin ağır olması, ve kurs şeklinde yürütülüyor olmasıdır. (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006)

Türkiye’de açılan ilk *Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi* (OÇEM) 2000 yılında İstanbul, Kadıköy’deki Hamit İbrahimiye Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi ve İş Eğitim Merkezi’dir (MEB, 2007d). 17.09.2007 tarihinde İstanbul’da açılan Yıldırım Beyazıt Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi ise bu dönemde en son açılan merkezdir (MEB, 2007d). Halen 23 OÇEM faaliyette bulunmaktadır. OÇEM, genel eğitim programlarından yeterince yararlanamayan yaygın gelişimsel bozukluklar gösteren 3–18 yaş grubunda otizm özellikleri tespit edilen çocuklar için gündüzlü açılan özel eğitim kurumları ile kaynaştırma eğitimi uygulamaları kapsamında ilköğretim okulları bünyesinde açılan özel eğitim merkezleridir (MEB, 2007c, s.8). Bu merkezlerde, öğrencilerin gelişimsel özelliğine dayalı bireyselleştirilmiş eğitim programları esas alınarak hazırlanan *Otistik Çocuklar Eğitim Programı* uygulanmaktadır. 2006 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre bu merkezlerde 2 öğrenciye 1 özel eğitim öğretmeni görevlendirilmektedir (MEB,2007c, s.8). Bu merkezler ve bundan önce değindiğimiz tüm özel eğitim okulları 1997 yılında çıkarılan 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, buna bağlı olarak 2006 yılında çıkarılan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, çeşitli yönerge ve genelgeler doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedirler.

Türkiye’de bulunan Hastane Okullarının yarıya yakını 1994 yılında kurulmaya başlanmıştır (MEB, 2007d). Bu okullar daha çok büyük şehirlerde bulunmaktadır. Hastane okulları Milli Eğitim Bakanlığınca; 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ve 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine dayanılarak çıkartılan “Milli Eğitim Bakanlığı Hastahane İlköğretim Kurumları Yönergesi”nce yürütülmektedir (Kılıç, 2003, s.53). Hastane Okulları sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıkları sebebiyle eğitime devam edemeyen, çeşitli hastalıklarından dolayı resmi ve özel hastanelerde yatan ve tedavi gören çocuklar için ders yılı kayıplarını önlemek amacıyla hastaneler bünyesinde açılan özel eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar; Mili Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversiteler arasında imzalanan protokol çerçevesinde açılmaktadır. Halen toplam

46 Hastane İlköğretim Okulunda değişken sayıda öğrenci eğitime devam etmektedir (MEB, 2007c, s.9).

Özel gereksinimli bireylerin bir başka grubunu oluşturan üstün yetenekli ve zekâlı çocukların eğitimi 1995 yılından başlayarak günümüzde Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) bünyesinde yapılmaktadır. Daha önce de değinildiği bu çocukların eğitiminde üst özel sınıflar ve Fen liseleri gibi uygulamalar yapılmıştır. Bu günkü durumda Fen Liseleri ilköğretimden sonra merkezi bir sınavla öğrenci seçmektedir. Bu açıdan bakıldığında günümüz Fen Liseleri doğrudan üstün yetenekli ve zekâlı çocukların eğitimini üstlenen bir kurum olma niteliği taşımamaktadır. BİLSEM “okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim çağındaki üstün yetenekli çocukların/öğrencilerin, bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır” (MEB, 2007c, s.9). Bu merkezlerde; üstün yetenekli, liderlik ruhu ve yaratıcılık özellikleri olan öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek, yaparak, yaşayarak, proje temelli bir eğitim esas alınmaktadır. Merkezlerde öğrencilerin yeteneğinin geliştirilmesi yanında sosyal ve duygusal gelişimi bir bütünlük içinde ele alınmaktadır. Merkezlerde verilen eğitim, öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki eğitimini aksatmayacak ve alternatif teşkil etmeyecek şekilde sürdürülmektedir (MEB,2007c,s.9). Bu kurumlarda öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve özel yeteneklerini geliştirerek kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlayacak bireysel ve destek eğitim programları uygulanmaktadır.

İlk Bilim ve Sanat Merkezi ise 08.09.1995 tarihinde Ankara’da açılmıştır (MEB, 2007d). Türkiye’de halen 45 Bilim ve Sanat Merkezinde üstün yetenekli öğrencilere eğitim verilmektedir (MEB, 2007d). 12.02.2007 tarihinde B.08.0.ÖRG.0.20.03.05/760 sayı ile Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi çıkarılmıştır. Bu yönergeden sonra Bilim ve Sanat Merkezleri yapı ve işleyişi düzenlenerek bugünkü şeklini almıştır. Yine 2007 yılında Bilim ve Sanat Merkezleri için yapılacak öğretmen seçiminde yeni şartlar ve kriterler getirilmiştir. Bunlar, son üç yıllık sicil

notu ortalaması en az iyi derece olanlar, (yeterli başvuru olmaması halinde son iki yıllık sicil notunun en az iyi derece olması, Akademik Lisansüstü Eğitim Sınavından (ALES) sözel bölümler için 60 puan ve sayısal bölümler için 65 puan alanlar veya Lisansüstü Eğitim Sınavından (LES) sözel bölümler için 50 puan ve sayısal bölümler için 55 puan alanların başvuru yapabilmesi gibi şartlardır. (<http://orgm.meb.gov.tr/> internet adresinden 19 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir). Lisansüstü eğitim görmek, yabancı dil bilmek, bilimsel yayın yapmak, lisans ortalaması gibi özelliklere sahip olmak da BİLSEM’de öğretmen olabilmek için önemli kriterler haline getirilmiştir (Yurdagül Aydoğan’la görüşme, 13.06.2008).

Yukarıda değinilen özel eğitim okullarının dışında Genel Müdürlüğe bağlı bir de Vakıfbank Umut Çocukları Yatılı İlköğretim Okulu bulunmaktadır. Bu okul; ailesi tarafından ihmal ve istismar edilmiş, barınacak bir yeri olmayan, sokakta kalmış, kimsesiz; bakıma, eğitime ve psikolojik tedaviye muhtaç olup SHÇEK Çocuk ve Gençlik Eğitim Merkezinde rehabilite edilen ve bunların arasından komisyon marifeti ile seçilen ilköğretim çağı çocuklarına eğitim veren yatılı bağımsız özel eğitim kurumudur (MEB, 2007c, s.11).

Vakıfbank Umut Çocukları Yatılı İlköğretim Okulundaki umut çocuklarının tedavilerini, barınmalarını, yeme, içme ve giyimlerini, yatılı okul olarak her türlü masraflarını, cep harçlıklarını, temel eğitim süresince eğitimle ilgili tüm masraflarını Vakıfbank Genel Müdürlüğü karşılamaktadır (MEB, 2007c).

Bu okulun dışında Ankara Büyükşehir Belediyesi ile ILO/IPEC (Uluslararası Çalışma Örgütü – Çocuk İşçiliğine Son Verme Uluslararası Programı) arasında 4 Aralık 1992’de imzalanan protokolle “Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi” başlatılmış ve 200 çocuğa hizmet veren bir merkez kurulmuştur. Benzer uygulamalar “sokakta çalışan çocukların eğitime yönlendirilmesi” projesi adıyla Gaziantep, Adana, Mersin gibi 13 farklı ilde de uygulamaya geçirilmiştir (http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/newsletr/2007_2.pdf + + internet adresinden 10 Haziran 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 23. maddesine göre Kaynaştırma yoluyla eğitim; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır” şeklinde tanımlanmaktadır. Çıkılı’ya (1996, s.80) göre “20.04.1988 tarih ve 1198 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığının 1988/11 numaralı, Özürlü Çocukların Normal Sınıflarda kaynaştırma Yoluyla Eğitimi adlı Genelgede, özürlü öğrencilerin toplum dışına itilmesi yerine toplumla daha kolay kaynaşmaları, tüm eğitim imkânlarından sonuna kadar faydalanmalarına bağlı olduğu, bunun için özürlü çocukların bulundukları çevredeki okullarda normal çocuklarla birlikte kaynaştırma yoluyla eğitimleri için gerekli hususlar bildirilmiştir”. Bu uygulamaların ardından kaynaştırma eğitimin iyileştirilmesi için “1992–1993 eğitim öğretim yılında 12 pilot ilde okul öncesi, ilk ve orta öğretim seviyesinde 88 pilot okul belirlenmiş ve bu okullardaki tüm öğretmenler, normal eğitime devam eden tüm öğrenciler ve veliler kaynaştırma eğitimine alınmışlardır” (Yılmaz, 2002. s:107).

Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden bireylerin bulunduğu sınıflarda sınıf mevcutları; okul öncesi eğitim kurumlarında özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 10, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 20 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir. Diğer kademelerdeki eğitim kurumlarında ise sınıf mevcutları; özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 25, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 35 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir (MEB, 2007c). Ancak Türkiye’de farklı sebeplerden “genel eğitim sınıflarında tanı konulmadan ve değerlendirmeye alınmadan eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin olduğu da” bilinmektedir (Kargın,2004,s.11).

Kaynaştırma yoluyla eğitime yönlendirilen öğrenciler eğitimlerini, mevcut mevzuat hükümleri doğrultusunda, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte aynı sınıfta tam zamanlı sürdürebilecekleri gibi özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak da sürdürebilmektedirler. Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamaları, öğrencilerin bazı derslere yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta ya da

ders dışı etkinliklerle birlikte katılmaları yoluyla yapılmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan ve ayrı bir sınıfta eğitim almaları uygun bulunan bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile bir arada eğitim görmeleri amacıyla her tür ve kademedeki resmi ve özel okul ve kurumlarda, Özel Eğitim Hizmetleri Kurulunun önerisi doğrultusunda Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından özel eğitim sınıfları da açılabilmektedir.

Bu okul ve kurumlarda, uygulanacak eğitim programı temel alınarak iki tür özel eğitim sınıfı oluşturulur; Bunlar (MEB, 2007c, s.10) ;

- 1 . Bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programını uygulayan özel eğitim sınıfları,
2. Bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programından farklı bir eğitim programı uygulayan özel eğitim sınıflarıdır

Tablo 3

**Özel Eğitim Sınıfları ve Kaynaştırma Eğitimi
Okul, Sınıf ve Öğrenci Sayıları**

EĞİTİM TÜRÜ	Okul Sayısı	Sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı
Özel Eğitim Sınıfı	801	1076	9252
Kaynaştırma Eğitimi İÖÖ	9010	34214	56716
Kaynaştırma Eğitimi Ortaöğretim	-	866	1788
TOPLAM	-	36156	67756

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri. Örgün Eğitim (2007–2008). MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı

Tablo 3'e bakıldığında ilköğretimler bünyesinde 801 okulda, ayrı sınıflar olarak açılan, 1076 özel eğitim sınıfında 9252 öğrenci bulunmaktadır. 9010 ilköğretim okulundaki 34.214 sınıfta 56.716 öğrenci kaynaştırma eğitimi almaktadır. Öğrenci sayısından, sınıf sayısı çıkarıldığı zaman elde edilen 22.502 sayısı bize bu sınıflarda birden fazla kaynaştırma eğitimi alan öğrenci bulunduğunu göstermektedir. Ortaöğretimde de 866 sınıfta 1788 öğrencinin kaynaştırma uygulamasından faydalandığı görülmektedir. Bu durum ilköğretimdeki sınıflarda bulunan kaynaştırmalı eğitim öğrencilerine benzer bir şekilde ortaöğretimdeki sınıflarda da birden fazla kaynaştırmalı eğitim öğrencisinin bulunduğu işaret etmektedir. Bununla beraber ilköğretimdeki öğrenci sayısından ortaöğretimdeki öğrenci sayısını çıkardığımız zaman ise kalan 54.928 öğrencinin orta öğretime devam edemediği anlaşılmaktadır.

Türkiye'de Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, özel eğitim hizmetleri konusunda önemli bir yere sahiptir. İl veya ilçe merkezlerinde kurulan RAM'larda birçok rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetinin yanı sıra tanılama ve yerleştirme işlemleri de yapılmaktadır. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısının son yıllarda hızla artmasıyla RAM'ların iş yükü de artmıştır. Çünkü resmi ya da özel özel eğitim kurumlarına yerleştirilmek için RAM'ın vereceği tanılama raporu gerekmektedir. Bu sebeple yılı dolan özel gereksinimli öğrenci destek eğitim alabilmek için raporunu yenilemek amacıyla tekrar RAM'a gelmektedir. RAM'larda rehber öğretmenler dışında işitme, görme ve zihin engelliler öğretmenleri de çalışabilmektedir. Bu durum da özel eğitimin gelişimi açısından önemlidir.

Özel eğitim okulları 1980 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğünde bir şubeye bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Bu yıllardaki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarındaki gelişmeler ise şöyledir.

Tablo 4

1961–1981 Yılları Arasında Özel Eğitimde Sayısal Gelişmeler

YILLAR	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
		Özel Eğitim Okullarında	Özel Eğitim Sınıflarında	Kaynaştırma Eğitiminde		
1960–1961	6	762	-	-	762	99
1961–1962	6	-	-	-	-	-
1962–1963	6	-	-	-	-	-
1963–1964	7	-	-	-	-	-
1964–1965	7	-	-	-	-	-
1965–1966	7	1223	-	-	1223	178
1966–1967	-	-	-	-	-	-
1967–1968	7	1369	-	-	1369	186
1968–1969			-	-	-	-
1969–1970			-	-	-	-
1970–1971	11	1960	-	-	1960	218
1971–1972			-	-	-	-
1972–1973	15	2684	-	-	2684	256
1973–1974			-	-	-	-
1974–1975	17	2725	-	-	2725	267
1975–1976			-	-	-	-
1976–1977	19	3434	-	-	3434	434
1977–1978	20	3849	-	-	3849	419
1978–1979	20	4595	-	-	4595	522
1979–1980	20	3998	-	-	3998	423
1980–1981	21	4059	-	-	4059	430

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye İstatistik Kurumu) Milli Eğitim İstatistikleri 517, 336, 248, 794,827,827, 840, 937, 961, numaralı yayınlarından derlenmiştir.

Tablo 4’de de görüldüğü üzere 1966-1967, 1968-1970, 1971- 1972 ve 1975-1976 eğitim-öğretim yıllarına ilişkin veriler ile tüm yıllardaki özel eğitim sınıfları sayısı ve kaynaştırma öğrencisi sayıları Türkiye İstatistik Kurumun verilerindeki istatistiklerde bulunamamıştır. 1960’tan 1981 yılına kadar verilen ders yıllarındaki okul sayıları ilgili ders yıllarındaki Türkiye’de mevcut bulunan toplam özel eğitim okulu sayısını içermektedir. Yirmi yılın genel seyrine bakıldığında özel eğitim okullarının sayıları, öğretmen ve öğrenci sayılarında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. MEB Özel eğitim hizmetlerinin şube müdürlüğünden genel müdürlük düzeyine geçtiği 1981–2006 yılları arasındaki sayısal gelişmeler ise şöyledir.

Tablo 5

1981–2006 Yılları Arasında Özel Eğitimde Sayısal Gelişmeler

YILLAR	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
		Özel Eğitim Okullarında	Özel Eğitim Sınıflarında	Kaynaştırma Eğitiminde		
1981–1982	27	4442	7795	-	12237	-
1982–1983	31	4783	7880	-	12663	-
1983–1984	32	5061	8451	-	13512	-
1984–1985	34	5473	8435	-	13908	-
1985–1986	35	5742	9004	-	14746	-
1986–1987	38	5944	9355	-	15299	-
1987–1988	48	6455	9829	-	16284	-
1988–1989	53	7246	9649	1332	18227	-
1989–1990	60	7260	9760	1634	18654	-
1990–1991	68	7848	9970	3934	21752	-
1991–1992	78	7955	9587	5084	22626	-
1992–1993	88	9005	10867	5539	25411	-
1993–1994	102	9403	10867	5730	26000	-
1994–1995	134	10386	9870	5906	26162	-
1995–1996	157	11472	8439	10184	30095	1854
1996–1997	215	11839	10287	9718	31844	1906
1997–1998	247	13018	7924	10516	31479	2076
1998–1999	249	13669	7927	10946	32542	2413
1999–2000	308	14164	6831	17724	38719	2402
2000–2001	342	15838	6862	23915	51923	2355
2001–2002	419	17320	6912	29074	53306	2834
2002–2003	440	17988	6912	31708	56608	3385
2003–2004	468	19895	7405	35625	63194	3481
2004–2005	494	22082	8130	42225	72437	4506
2005–2006	508	25238	8921	45532	79691	4680

Kaynak: MEB, 1991m ve http://orgm.meb.gov.tr/Istatistikler/1996_1997_ozelegitim_ogrenciogretmensayisi.htm adresindeki istatistiklerden 19 Ağustos 2007 tarihinde derlenmiştir.

Tablo 5’te 1981 yılından itibaren özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayıları ve 1988 yılından itibaren kaynaştırma öğrencisi sayıları ve 1995 yılından itibaren de öğretmen sayıları görülmektedir. 1981’den 2006 yılına kadar verilen ders yıllarındaki okul sayıları, Türkiye’de mevcut bulunan toplam özel eğitim okulu sayısını göstermektedir. Özel eğitim alanında her yıl okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının arttığını görülmektedir. Bu dönemde de toplam öğrenci sayısı da yılların artışıyla doğru orantılı olarak artmıştır.

Tablo 6
2007–2008 Yılı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Kurum ve Öğrenci Sayıları

OKUL / KURUM TÜRÜ	OKUL KURUM SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	YÖNETİCİ SAYISI	GENEL TOPLAM (Öğretmen + Yönetici)
İşitme Engelliler İlköğretim Okulu	48	4967	903	170	1073
İşitme Engelliler Meslek Liseleri	16	1301	158	40	198
Görme Engelliler İlköğretim Okulları	15	1349	337	61	398
Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları	3	442	70	6	76
Ortopedik Engelliler Meslek Liseleri	2	96	21	5	26
Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları	50	2889	1075	92	1262
Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İş Okulları	64	2736			
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler Eğitim Uygulama Okulları	121	5328	1415	161	1720
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri	124	2578			
Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri	23	692	228	15	243
Otistik Çocuklar İş Eğitim Merkezleri	2	89			
Vakıfbank Umut Çocukları Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Yatılı İlköğretim Okulu (Uyum Güçlüğü Olanlar)	1	29	9	3	12
Görme Engelliler Basımevi ve Akşam Sanat Okulu	1 kurum		8	3	11
Özel Eğitim Okul bünyesinde Anasınıfı (69 okulda, 101 şubede) 646 öğrenci (Hastane İÖO Anasınıfı öğrenci sayısı: 6 okulda, 6 şubede 88 öğrenci olup toplama dahil değildir)		646			
ARA TOPLAM	469	23142	4224	556	5019
Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekliler	47	5756	445	53	498
Hastane İlköğretim Okulları Öğrenci sayıları yıl içinde değişken) 5492+88=5580 öğrenci sayısı bir önceki öğretim yılına ait hastanede yatmakta iken eğitimlerine devam eden yıllık toplam öğrenci sayılarıdır.	46	5492	89		89
Evde Eğitim		16			
GENEL TOPLAM	1031	34406	4224	1165	10625

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri. Örgün Eğitim (2007–2008). MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı

Tablo 6'ya göre Türkiye geneli özel eğitimden yararlanan öğrenci sayısına bakıldığında: özel eğitim okullarında 34.406 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir. Ayrıca bu tablo günümüzde Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı okul ve sınıfları da göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında OÇEM ve Otistik Çocuklar İş Eğitim Merkezlerinde bir öğretmen yaklaşık 3 öğrenci düşmektedir ve bu tüm özel eğitim okullarının en düşük oranıdır. Ancak bu okulların ilgili Yönetmeliğinde bu oranın bir öğretmene 2 öğrenci şeklinde olması gerekmektedir. Üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin devam ettiği özel eğitim kurumlarında ise bir öğretmene 12 öğrenci düştüğü görülmektedir ve bu da tüm özel eğitim okulları içerisinde en yüksek orandır. Bu açıdan bakıldığında özel eğitim okullarında halen yeterli düzeyde öğretmen bulunmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen önceki yıllara nazaran Türkiye'de özel eğitim hizmetlerinin oldukça geliştiği ve yaygınlaştığı görülmektedir. Ancak yaklaşık, 8,5 milyon özel gereksinimli bireyin yaşadığı Türkiye'de 300 Binden az insanın özel eğitim hizmetlerinden yararlanıyor olması bu hizmetlerin halen istenen düzeye ulaşamadığının da bir başka göstergesidir.

ıı) Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğün Özel Eğitimle İlgili Diğer Faaliyetleri

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulduğu günden bu yana birçok faaliyette bulunmuştur. Bu faaliyetleri şu başlıklar altında:

1. Yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmak,
2. Diğer kurum ve kuruluşlarla özel eğitimle ilgili çalışmalar yapmak ve projeler başlatmak,
3. Özel eğitim ve özel gereksinimli bireylerle ilgili yayın yapmak, şeklinde sıralayabiliriz.

Genel Müdürlüğün Yaptığı Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

Daha önce değindiğimiz düzenlemeler dışındaki yasal ve kurumsal düzenlemeler ise şöyledir;

- 1993 yılı MEB tarafından özel eğitim yılı ilan edilmiştir (ÖZİ, 1999a, s:402).
- 1992-1995 yılları arasında Üniversitelerin özel eğitim bölüm mezunlarının (370 özel eğitim öğretmeni), herhangi bir örgün eğitim kurumuna değil tamamının ilk kez özel eğitim okullarına atanması sağlanmıştır (ÖZİ, 1999a, s:402).
- Özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıflarında (özel alt sınıf) görev yapan öğretmenler ile yöneticilere 1992-1993 öğretim döneminde başlatılan uygulama ile ilk kez mevcut ders ücretinin %50 zamlı olarak ödenmesi gerçekleştirilmiştir (ÖZİ, 1999a, s:402). Günümüzde ise bu fark %25 zamlı olarak ödenmektedir.
- Engelli öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine alınmalarına engel teşkil eden: “Sağlıklı olması (kekemelik, körlük, topallık, çolaklık, şaşılık, sağırılık, cücelik, kamburluk, bulaşıcı kellik, dikkati çeken tikler ve ruhi arıza gibi sağlık yönünden öğretmen olmaya engel özrünün bulunmaması) özel şartı” Milli Eğitim Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü’nün 31.01.1992 gün 41B-16222 sayılı 1992 Atama Döneminde, Öğretmen Atamaları Hakkındaki Genelgenin 3/B maddesinde; Ancak, öğrenim durumu bakımından öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumu mezunu olan özürliülerin öğretmenlik için müracaatları kabul edilecek, bunlardan özür durum ve derecelerinin öğretmenlik görevine engel olmayacağı Uzman Birimlerimizce tespit edilenlerin atamaları fiziki kapasitesi uygun okullara yapılacaktır.” denilmek suretiyle kaldırılmış ve özel gereksinimli bireylerin öğretmenlik mesleğine alınmasına imkân tanınmıştır (ÖZİ, 1999a, s:404)
- Kaynaştırma eğitimi hızlandırmak amacıyla 1993-1994 eğitim öğretim döneminde özel eğitim okullarının bir ya da birkaç Kardeş Okulu olması ve belirli zamanlarda çocukların bir araya getirilmesi pilot uygulamalarla gerçekleştirilmiştir (ÖZİ, 1999a, s:405).
- Okul öncesi ve ilköğretim çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerden eğitim öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olanlara evde verilecek eğitim hizmetlerini planlamak ve yürütmekle ilgili usul ve esasları düzenlemeye yönelik olarak “Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Gerektiren Bireyler İçin Evde Eğitimi Hizmetleri Yönergesi” hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. 31 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 34. maddesinde bu hizmetlerle ilgili esaslara yer verilmiştir

(MEB, 2007c, s.16). Ayrıca bu yönetmelikte özel eğitime gereksinim duyan çocukların eğitimleri ile ilgili Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, evde eğitim, özel sınıflar, kaynaştırma yoluyla eğitim gibi hususlar revize edilmiştir (MEB, 2007c, s.16).

- 2006 yılında görme yetersizliği olan bireylerin, işitme yetersizliği olan bireyler ve ortopedik yetersizliği olan bireyler için bu bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yetişkinler için okuma yazma kursları düzenlenmiştir Bu kurslara katılanların yeme, içme ve barınma ihtiyaçları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır (MEB, 2007, s.17).
- Her yıl İşitme Engelliler İlköğretim Okulları ve İşitme Engelliler Meslek Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal etkinliklere katılarak, kaynaşma ve dayanışma duygularını güçlendirmek ve başarılarını arttırmak amacıyla, Valiliklerle işbirliği içinde İşitme Engelliler Meslek Liseleri ve İşitme Engelliler İlköğretim Okulları Bilgi Yarışmaları yapılmaktadır (MEB, 2007c, s.17).
- Her yıl Görme Engelliler İlköğretim Okullarında öğrenim gören öğrencilerin sosyal etkinliklere katılarak, kaynaşma ve dayanışma duygularını güçlendirmek ve başarılarını arttırmak amacıyla, Valiliklerle işbirliği içinde Görme Engelliler İlköğretim Okulları Bilgi Yarışmaları yapılmaktadır. (MEB, 2007c, s.17).
- Ayrıca her yıl İşitme Engelliler İlköğretim Okulları ve İşitme Engelliler Meslek Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal etkinliklere katılarak, kaynaşma ve dayanışma duygularını güçlendirmek ve başarılarını arttırmak amacıyla, Valiliklerle işbirliği içinde İşitme Engelliler Meslek Liseleri ve İşitme Engelliler İlköğretim Okulları Bilgi Yarışmaları yapılmaktadır (MEB, 2007c, s.17).
- Bunun dışında her yıl Görme Engelliler İlköğretim Okullarında öğrenim gören öğrencilerin sosyal etkinliklere katılarak, kaynaşma ve dayanışma duygularını güçlendirmek ve başarılarını arttırmak amacıyla, Valiliklerle işbirliği içinde Görme Engelliler İlköğretim Okulları Bilgi Yarışmaları yapılmaktadır. (MEB, 2007c, s.17).

Genel Müdürlüğün Katıldığı ve Yürüttüğü Projeler

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünün katıldığı ve yürüttüğü projeler ise şöyledir;

- Milli Eğitim Bakanlığı-Bayındırlık Bakanlığı-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD-PEB Eğitim Binaları Planlama Bölümü) işbirliği ile 11-14 Ekim 1993 tarihleri arasında Ankara’da “Engelli Çocukların Normal Eğitim Binalarında Eğitim İçin Yapılacak Düzenlemeler (Integration of the Disabled in Mainstream Education-Building Implications) konulu seminer yapılmış, toplantıya OECD’ye bağlı 24 üye ülkeden 35 yabancı uzman ile 30 Türk temsilci katılmıştır (ÖZİ, 1999a, s:405).
- 1990’lı yıllarda (kesin tarihe ulaşılamamıştır) MEB-UNICEF işbirliği ile Türkiye’de 11 milyon çocukta görme ve işitme taraması yapılmış gerekli cihaz sağlanmıştır (ÖZİ, 1999a, s:405).
- Üstün yetenekli çocukların eğitimi için Bilim ve Sanat Merkezleri pilot projesi başlatılmış ve 5 ilde çalışmalar yapılmış, çocuk seçimi ve öğretmen eğitimi uzman kişilerce ve araçlarla yürütülmüştür (ÖZİ, 1999a, s:406).
- Temel Eğitim Projesi (TEP) II. Faz (2002–2007): Proje doğrultusunda özel eğitim kurumlarının bakım ve onarımı, okullara araç gereç desteği sağlanmış, 100 özel eğitim formatörü yetiştirilmiş, 6350 öğretmen, idareci ve müfettişe özel eğitim hakkında hizmetiçi eğitim verilmiştir (MEB, 2007, s.19-20). Bu eğitimlere kaynak sağlamak amacıyla 2006 yılında Genel Müdürlük bünyesinde kurulan komisyonla “Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı” isimli bir kitap hazırlanarak 2000 âdeti dağıtılmıştır.
- Avrupa Birliği Matra Projesi: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hollanda Hükümetinin ortak yürüttüğü “Eğitimin Kalitesine ve Eşit Fırsatlara Yönelik Avrupa Gereklerine Uygun Olarak Engelli Çocuklar İçin Türk İlköğretimini Güçlendirme” projesi 2004–2006 yılları arasında tamamlanmıştır (MEB, 2007, s.20).
- Temel Eğitime Destek Projesi (2000–2007): Proje kapsamında dikkat eksikliği ve Hiperaktif bozukluğu olan çocukların eğitiminde RAM’larda görevli olan 149 uzmanın eğitimi yapılmıştır (MEB, 2007, s.20).
- Özel Eğitim Öğrencilerinin Ücretsiz Taşınması Projesi: Özel eğitime gereksinim duyan çocukların okullara erişiminin ücretsiz sağlanması ile eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve özürlü öğrencilerin okumaya teşvik edilmesi amacıyla Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı ve MEB Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Proje kapsamında 2006–2007 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Görme Engelliler Okullarından 184, İşitme Engelliler Okullarından 1943, Ortopedik Engelliler Okullarından 67, Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi-

Anasınıfından 460 Zihinsel Engelliler Okullarından 11615 Özel Eğitim Sınıflarından 8921 olmak üzere toplam 24118 özel eğitim gerektiren öğrenci ücretsiz taşınmıştır. Proje toplam öğrenci sayısının 27000 olacağı tahmin edilerek planlanmıştır (<http://www.ozida.gov.tr/guncel/sorulanlar.htm#107> + internet adresinden 16 Ağustos 2008 tarihinde elde edilmiştir). Bu proje halen yürürlükte olmakla beraber bundan önce değinilen projelerin tamamı bitmiştir.

- Türk Dil Kurumu Başkanlığı, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve İşitme Engelliler Milli Federasyonu ile işbirliği halinde yürütülen, Türk Dil Kurumunun koordinatörlüğünde Türk İşaret Dilinin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. İşitme özürlü, dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin iletişim ihtiyaçlarını desteklemek için işaret dilinin dil bilimi yönünden çözümlemesi ve değerlendirmesini yapmak, yazılı ve görsel eğitim araç-gereçlerini hazırlamak, Türk işaret dili sistemini oluşturmak, işaret dili tercümanları ile öğreticilerini yetiştirmek ve farklı uygulamaları önlemek üzere usul ve esasları düzenlemek amacıyla; “Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik” hazırlanmış ve 14.04.2006 tarih ve 26139 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır (MEB, 2007, s.17).

Genel Müdürlüğün Yayınları

Kesin tarihi ile ilgili veri bulunamamakla beraber 1990’lı yıllarda özel gereksinimli bireyler için ilk kez MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Özel Eğitim Kütüphanesi kurulmuştur (ÖZİ, 1999a, s:405). Bu kütüphane halen Genel Müdürlüğün Ankara, Beşevler’deki binasında bulunmaktadır.

Genel müdürlük rehberlik ve Danışma hizmetleriyle ilgili dört kitap, psikososyal hizmetlerle ilgili 17 kitap ve psikolojik ölçme araçları ile ilgili 17 test kitabı yayımlamıştır. Genel Müdürlüğün özel eğitimle ilgili yayınları ise Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 7

**1985–2006 Yılları Arasında Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma
Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Özel Eğitimle İlgili Yayınları**

	Yayının Adı	Yayının Yılı
1.	İşitme Engellilerin Eğitimi	1985
2.	Özel Eğitim Kurumları.	1987
3.	Özel Eğitimle İlgili Mevzuat	1991
4.	Özel Eğitim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı	1991
5.	Özel Eğitimle İlgili Mevzuat	1991
6.	Özel Eğitim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı	1991
7.	Özel Eğitimi Tanıtıcı El Kitabı	1993
8.	Birinci Özel Eğitim Konseyi	1992
9.	Yetişkinler İçin İşaret Dili Kılavuzu	1995
10.	İşitme Engelli Çocuklar İçin Eğitim Seti (6 kitaptan oluşmaktadır)	1996
11.	Görme Güçlüğünden Etkilenmiş Çocuklar İçin Eğitim Seti (5 kitaptan oluşmaktadır)	1996
12.	Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu	2000
13.	Gecikmiş Konuşma (Anne-Baba/Öğretmen El Kitapları)	2001
14.	Kekeme Bir Öğrencim (Öğretmen El Kitabı)	2001
15.	Kekeme Bir Çocuğum Var (Anne-Baba El Kitabı)	2001
16.	İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilirler) Olan Çocuklar Eğitim Programı	2001
17.	Görme Engelliler İlköğretim Okulları Matematik Dersi Programı	2002
18.	Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı	2002
19.	Otistik Çocukların Eğitiminde Aile El Kitabı	2002
20.	İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Öğretmen El Kitabı	2003
21.	Türkçe Dersi Öğretim Öncesi Değerlendirme Kılavuzu	2004
22.	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (Yol Haritası)	2004
23.	İş Okulu Eğitim Programı	2005
24.	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite /Aşırı Hareketlilik Bozukluğu Olan Çocukların Eğitiminde Öğretmen El Kitabı	2006
25.	Özel Eğitim Hizmetlerini Tanıtım El Kitabı	2006

Kaynak: http://orgm.meb.gov.tr/yayinlar/yayin_index.htm; adresinden ve bu araştırma nın kaynakçasından 19 Kasım 2008 tarihinde alınarak düzenlenmiştir.

Ayrıca hazırlıklarına 2007 yılı öncesinde başlanan Eğitim Uygulama Okulları ve İş Okulları için 12 adet ders kitabı hazırlanmış ve incelenmek üzere Talim Terbiye Kuruluna gönderilmiştir. Kitapların tamamı onaylanarak 2008’ yılı sonunda

basıma gönderilmiştir. Böylece özel eğitim tarihinde 2009 yılında bir ilk gerçekleşecektir. Bu ders kitapları diğer okullardaki akranlarına olduğu gibi özel gereksinimli bireylere ücretsiz olarak dağıtılacak ve onların da kendilerine ait kitapları olacaktır. Bu durum özel eğitim açısından oldukça önemli bir gelişmedir. (Muhittin Öngüt ile görüşme, 22.04.2008).

3) MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü

2007 yılından önce Türkiye’de normal eğitim programından yararlanamayan çocuklar MEB ve SHÇEK’e bağlı resmi ve öze sektöre bağlı özel eğitim merkezlerinde eğitim görmüşlerdir. SHÇEK’e bağlı merkezlerde ağır, orta ve hafif derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler eğitim almıştır (Şahin, M. 2003. s:2). Resmi olmayan bu özel, özel eğitim merkezlerinde, özel gereksinimli bireylere bireysel ve seanslı grup eğitimi verilmiştir. Bu merkezler 13.02.1988 tarih ve 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ile açılmaya başlamıştır. Zihinsel yetersizliği olan bireylere hizmet veren merkezler için bu kanuna göre hazırlanan ve 1988 yılında çıkarılan Özel Özürlü Çocuklar Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği geçerli olmuştur. Bu yönetmelik bu kurumların açılış, yapı ve işleyişlerini düzenleyen hükümler içermektedir. Yönetmeliğin 4. maddesinde Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nin tanımı şu şekilde verilmiştir,

Doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrası beyindeki bir lezyon sonucu ortaya çıkan nöromusculer bozuklukları olan çocuklara ve zihinsel özürlü bireyin engel derecesinin tespit edilip yaşama yönelik temel beceriler kazanması, toplum içerisinde sosyal kabul görmesinin sağlanması ve tüm bu alanlarla ilgili bireyi desteklemek amacıyla bireysel, grup eğitimi, fizyoterapi uygulayan ve rehabilitasyon hizmetini veren seanslı merkezlerdir.

07.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve yapılan düzenlemelerle, SHÇEK’e bağlı olarak açılan ve hizmetlerini sürdüren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin 2006 yılı Aralık ayına kadar gerekli koşulları sağlayarak Milli Eğitim Bakanlığına geçmesi kararlaştırılmıştır. Böylece özel

gereksinimli bireylerin özel sektör tarafından açıldıkları merkezlerde aldıkları eğitim-öğretim hizmetleri de Milli Eğitim Bakanlığı'nın izni ve denetimine geçmiştir. 22.07.2005 tarihli ve 25883 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel, Özel Eğitim Kursları Yönetmeliği ve aynı tarih ve sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel, Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliği ile günümüzde bu özel eğitim merkezleri Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü izninde ve denetiminde açılabilirler. Bu düzenlemelerden sonra özel eğitime gereksinim duyan bireylerin tanılama ve yerleştirme işlemleri de Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamalarıyla aynı biçime sokulmuştur.

Tablo 8

Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğüne Bağlı Özel Eğitim Okulları ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin Sayıları

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Özel, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	25	39	54	85	117	208	573	1115
Özel, Özel Eğitim Okulları	7	8	14	19	29	41	65	97

Kaynak: Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'nün bu konuda resmi bir yayını olmadığından 14 Temmuz 2008 tarihinde şahsen başvuru yapılmış ve Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Çandır'dan elden alınan istatistiklere göre oluşturulmuştur.

Tablo8'e göre özel eğitimle ilgili hizmet veren kurumların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Özel sektörün açtığı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin 2005 yılından itibaren sayılarının her yıl ikiye katlamasının sebebi ise SHÇEK'e bağlı olan kurumların MEB'e geçmesinden kaynaklanmaktadır. Aralık 2007 tarihinde SHÇEK bünyesinde 85 özel eğitim kurumu bulunmakta ve Özel Öğretim Kurumları Genel

Müdürlüğü'nden hizmet verdikleri öğrenci başına ücret almaktadırlar. 2007 yılı Aralık ayı verilerine göre SHÇEK'e bağlı kurumlar dahil olmak üzere MEB tarafından eğitim giderleri ödenen özel gereksinimli öğrencilerin toplam sayısı ise 181.878'dir. MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü 2007 yılında bu öğrenciler için kurumlara 684.710.016 YTL ücret ödemiştir. Bu bilgiler ışığında Türkiye'de özel gereksinimli bireylere verilen özel sektör hizmetlerinin devlet tarafından halen desteklendiği ve bu hizmetlerin sayısının geçmiş yıllara oranla sürekli bir artış içerisinde olduğu görülmektedir.

Sosyal güvencesi olsun ya da olmasın özel eğitime ihtiyaç duyan özürlü çocukların özel eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlanması halinde, bu kurumlara Milli Eğitim Bakanlığı'nca 2007 yılı itibariyle bireysel ve grup eğitimi için toplam aylık 388.80 YTL nakit ödeme yapılmaktadır (www.ozida.gov.tr + internet adresinden 19 Temmuz 2008 tarihinde elde edilmiştir).

4) MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü

Mesleki rehabilitasyon hizmetlerinden doğrudan sorumlu olan kurum bugünkü adıyla Türkiye İş Kurumu olmakla birlikte, MEB yaygın eğitim çalışmaları çerçevesinde Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ve Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünün işbirliği ile mesleki eğitim verilmektedir (ÖZİ, 1999a. s:186).

Bakanlığın 1993/69 sayılı genelgesiyle esasa bağlanan, özel eğitim gerektiren kişilere yönelik olarak engel grupları dikkate alınmak kaydıyla düzenlenen meslekî ve sosyal kültürel halk eğitimi merkezleri bünyesinde kurslar düzenlenmekte ve bu faaliyetlerin daha etkin yürütülmesi sağlanmaktadır.

b) Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

1997 yılında kurulan Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Türkiye’de yaşayan özel gereksinimli bireylerle ilgili hizmetleri düzenleyen önemli kuruluşlardan biridir. Özürlülere yönelik hizmetlerin koordinasyonu ve izlenmesini sağlamak amacıyla 1981 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde sürekli kurul olarak “Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu” oluşturulmuştur. Kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplumun örgütlerinin temsilcilerinin katıldığı kurul, 1997 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür ([http: // www. ozida. gov. tr/ guncel/ 24ocakstratejikplan. pdf](http://www.ozida.gov.tr/guncel/24ocakstratejikplan.pdf) + internet adresinden 5 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir).

1991 yılında toplanan Birinci Özel Eğitim Konseyi kararlarının uygulanabilmesi ve sorunların giderilmesi amacı ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı 3 Aralık 1996 tarihli ve 4216 sayılı Yetki Kanununa dayalı olarak 25 Mart 1997 tarihli ve 571 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur (Akçamete, 1998). Bu Kararnamenin birinci maddesinde “...Başbakan, bu teşkilatın yönetimi ile ilgili yetkilerini gerekli gördüğü takdirde bir Devlet Bakanı vasıtasıyla kullanabilir” hükmü bulunmaktadır. Taşra teşkilatı bulunmayan Kurum, hizmetlerini devlet bakanlarından birine bağlı şekilde sürdürmektedir ([http:// www. ozida. gov.tr/ guncel/ 24ocakstratejikplan.pdf](http://www.ozida.gov.tr/guncel/24ocakstratejikplan.pdf) + internet adresinden 5 Kasım 2008 tarihinde elde edilmiştir). Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın kurulmasında Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Başkanlığının önemli etkileri olmuştur. (ÖZİ, 2005, s .xxxiv)

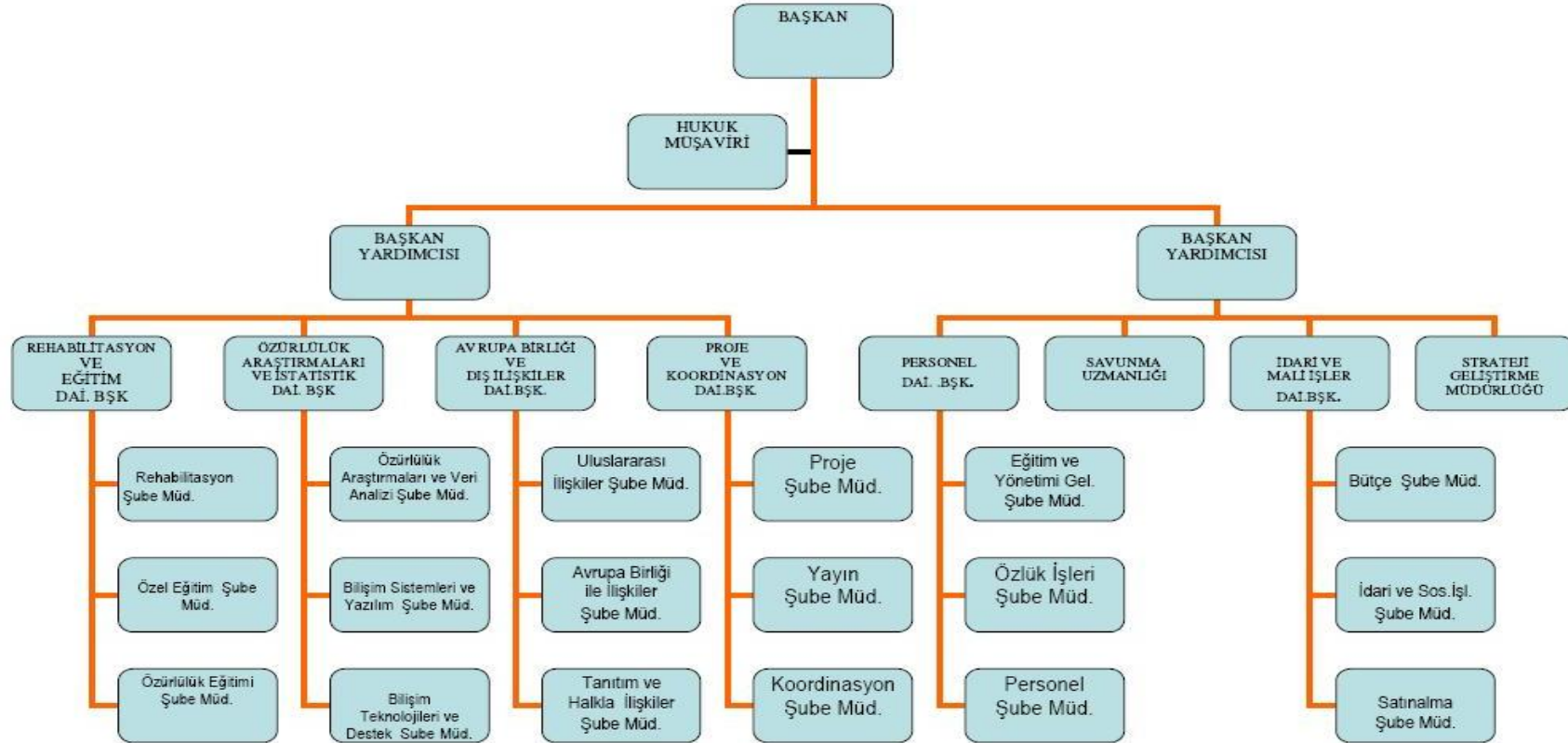
Başkanlığın görevleri 571 sayılı KHK’nin 3. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre başkanlık, özel gereksinimli bireylere yönelik hizmetlerde ilgili olan, gönüllü kurum-kuruluşlar arasında ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmak, bu kuruluşların koordinasyonu sağlamak, bu kurum-kuruluşlardaki ve uluslararası alandaki gelişmeleri takip etmek, özel gereksinimli bireylerle ilgili konularda araştırmalar ve projeler yapmak, ilgili yasaları incelemek, görev alanları ile ilgili konularda görsel ve

yazılı basın, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak, eğitim amaçlı filmler yaptırmak görevlerine sahiptir.

571 sayılı Kararnamenin 4. maddesinde Başkanlık teşkilatının, ana hizmet birimleri ile danışma ve yardımcı birimlerden meydana geldiği belirtilmektedir. 5378 sayılı Özürlüler Kanunu ile 1997 tarihli ve 571 sayılı Kararnamede değişiklikler yapılmış ve kurumun teşkilat yapısı bugünkü şeklini almıştır. Son düzenlemelerle birlikte Özürlüler İdaresi Başkanlığının teşkilat yapısı 1 başkan, 2 başkan yardımcısı, 4 ana ve 3 yardımcı hizmet birimi ve 1 danışma biriminden oluşmaktadır. Ana hizmet birimleri, Rehabilitasyon ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Proje ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı olmak üzere dört ayrı daire başkanlığından oluşmaktadır. Başkanlığın danışma birimi Hukuk Müşavirliğidir. Yardımcı birimler ise, Personel Dairesi Başkanlığı, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı ve Savunma Uzmanlığı birimlerinden oluşmaktadır. 571 sayılı Kararnamede bu birimlerin görev ve yetkileri açıkça belirtilmiştir. Ayrıca 571 sayılı KHK'nin üçüncü kısmında Başkanlık bünyesinde kurulan Özürlüler Yüksek Kurulu ve Başkanlığın en yüksek danışma kurulu olan Özürlüler Şûrası ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

Tablo 9

Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı Teşkilatı

Kaynak: <http://www.ozida.gov.tr> + internet adresinden 18 Ağustos 2008 tarihinde elde edilmiştir

Yukarıda değinilen 571 sayılı Kararnamede, Başkanlığın teşkilat yapısı böyle açıklanmakla beraber Tablo 9’da bir de Strateji Geliştirme Müdürlüğü olduğu görülmektedir. Aynı Müdürlük, Başkanlığın 2007 Yılı İdare Faaliyet Raporunda da geçmekte ve danışma birimi olarak kabul edilmektedir. Ancak bununla ilgili bir yasal düzenleme olduğuna dair bir veri saptanamamıştır. (<http://www.ozida.gov.tr/guncel/ozida%202007faaliyetraporu2.pdf>+internet adresinden 5 Şubat 2009 tarihinde elde edilmiştir)

Rehabilitasyon ve Eğitim Dairesi Başkanlığı; Rehabilitasyon, Özürlülük Eğitimi ve Özel Eğitim olarak üç ayrı şube müdürlüğünden oluşmaktadır. 571 sayılı KHK’nin 8. maddesinde Rehabilitasyon ve Eğitim Dairesi Başkanlığının görevleri şöyle belirtilmiştir;

- a) Özürlülerin rehabilitasyonu ve eğitimi sürecinde ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- b) Özürlülerin rehabilitasyonuna yönelik her türlü standardın oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapmak.
- c) Rehabilitasyon alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardaki yapılan çalışmaları takip etmek, sorunları ve çözüm yollarını araştırmak.
- d) Rehabilitasyon ve eğitim alanları ile ilgili (panel, sempozyum, konferans ve benzeri) etkinliklerde bulunmak.
- e) İstihdamı kısıtlayan engellerin kaldırılmasını, istihdam alanlarının genişletilmesini ve özürlülerin kendi işini kurmalarına yönelik çalışmaları takip etmek ve tekliflerde bulunmak.
- f) Özürlülerin günlük hayatlarında karşılaştıkları fiziki ve mimari engellerin kaldırılması ve bu konudaki standartların belirlenmesi için teklifler hazırlamak ve hazırlatmak.
- g) Kamuya açık sosyal, kültürel, sportif tesis ve alanlar ile kitle iletişim ve ulaşım araçlarından özürlülerin faydalanmasını sağlayıcı tedbirleri araştırmak, değerlendirmek ve teklifler hazırlamak.
- h) Özürlü çocuklara, gençlere, yetişkinlere bütünleştirilmiş ortamlarda ve her düzeyde eğitim imkânı sağlamaya yönelik çalışmaları takip etmek.
- ı) Özürlülüğün önlenmesi, erken teşhisi, özürlülerin rehabilitasyonu, eğitimi ve sosyal güvenlikleri ile ilgili konularda teklif ve projeler hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak.
- i) Başkanlıkça verilen benzeri görevleri yapmak.

Rehabilitasyon ve Eğitim Dairesi Başkanlığı dışındaki diğer daire başkanlıkları ve birimler özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim dışındaki diğer konularda da hizmet ve faaliyette bulunmaktadır. Ancak Özürlüler Yüksek Kurulu

ve Özürlüler Şûrası gibi kurumun danışma organları, özel eğitim açısından önem taşımaktadır. Çünkü burada özel gereksinimli bireylerin eğitimi ile alakalı alınan kararlar alınmaktadır.

1. Özürlüler Yüksek Kurulu

Bu kurul toplantılarını 571 sayılı KHK uyarınca üç ayda bir Devlet Bakanının başkanlığında gerçekleştirmektedir. Özürlüler Yüksek Kurulu'nun ilk toplantısı 3 Aralık 1997 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bundan sonra tam olarak her üç ayda toplanamayan kurulun araştırmamızın tarih sınırları içindeki son toplantısı olan 22. Özürlüler Yüksek Kurul toplantısı 25 Eylül 2007 tarihinde yapılmıştır. Üç ayda bir toplanması öngörülen bu Kurulun düzensiz toplanmasının nedeniyle ilgili bir açıklama ilgili kurul tarafından yapılmamıştır ([http:// www. ozida.gov.tr /organizasyon /yuksekkurul.htm](http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm) + internet adresinden 5 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Kurulun, 571 sayılı KHK'nin 18. Maddesine göre; ÖZİ başkanı, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürü, SHÇEK Genel Müdürü, Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürü, MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürü, Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürü, İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürü, en fazla üyesi bulunan işçi ve işveren konfederasyonlarının başkanları, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu genel başkanı ve her özür grubunu temsil eden federasyonlardan seçilecek dört üye, Başbakan tarafından en az biri üniversite öğretim üyelerinden olması kaydıyla özürlülerle ilgili konularda temayüz etmiş kişiler arasından seçilecek üç üyeden oluşması öngörülmüştür. 571 sayılı KHK'nin 19. maddesinde kurulun görevleri "Başkanlıkça hazırlanan, hazırlatılan ve incelenen projelerin öncelik sırasını tespit etmek ve uygulanacak projeleri karara bağlamak, Başkanlığın görev alanına giren konularda üst düzey politikaları belirlemek, bu konuda Başkanlığa görüş ve önerilerini bildirmek" olarak belirtilmiştir ([http://www.ozida. gov. tr / organizasyon /yuksekkurul.htm](http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm) + internet adresinden 5 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Kurulun Türkiye’deki önemli kurum ve kuruluşların temsilcilerinde oluşturulması, özel gereksinimli bireylerin sorunlarının araştırılmasında ve çözümünde ülke çapında geniş ve kapsamlı bir işbirliğinin amaçlandığına işaret etmektedir. Günümüze kadar yapılan 22 toplantıda özel gereksinimli bireylerle ilgili birçok konu ele alınmış ancak sadece 4 kurul toplantısının kararlarında özel eğitimle ilgili konular görüşülmüştür. Ancak yalnızca dört toplantının kurul kararlarında özel eğitimle ilgili doğrudan kararlar alınmıştır. Dolayısıyla diğer kurul kararlarına araştırmamızda yer verilmemiştir ([http:// www. ozida. gov.tr/ organizasyon/ yuksekkurul.htm](http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm) + internet adresinden 5 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

20 Eylül 1999 tarihinde toplanan Altıncı Özürlüler Yüksek Kurulunda,

“İşitme Engelli Bebeği/Çocuğu Olan Ailelere Yönelik Erken Eğitim Kitapçıklarının Hazırlanması” ve “Zihinsel Engelli Bireyler İçin Hazırlanan Sosyal Beceri Eğitimi Programının Etkinliğinin Saptanması” konulu projelerin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır ([http: //www. ozida. gov. tr/ organizasyon/yuksekkurul.htm](http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm) + internet adresinden 5 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir),

4 Temmuz 2000 tarihinde toplanan Dokuzuncu Özürlüler Yüksek Kurulunda,

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin bazı maddelerinin yeniden gözden geçirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi çalışmalarının başlatılmasına, özel eğitim hizmetlerinde yaşanan sorunların tespiti ve çözülmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Özürlüler İdaresi Başkanlığının bir çalışma başlatarak sonuçlarını Özürlüler Yüksek Kuruluna sunmasına, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Fonunun genel bütçeden ayrılarak yeniden işlerlik kazandırılmasına ve bu konuda Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından girişimde bulunulması konuları görüşülmüştür. ([http://www.ozida.gov.tr/ organizasyon/yuksekkurul.htm](http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm) + internet adresinden 5 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir) ,

27 Haziran 2002 tarihinde toplanan Ondördüncü Özürlüler Yüksek Kurulunda

Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmeliği’nin uygulamasında sorunlar yaşanması nedeniyle Yönetmeliğin yeniden gözden geçirilmesi için çalışma başlatılması, özel özel eğitim kurumlarında denetim kriterlerinde birliktelik sağlanması için bir çalışma başlatılması, SHÇEK ve MEB’den açılış izni alan özel özel eğitim kurumlarının ücret tespitinde birliktelik sağlaması konusunda çalışma başlatılması,

SSK'da karşılaşılan ödeme ile ilgili sorunların çözümlenmesi doğrultusunda Maliye Bakanlığı koordinasyonunda ilgili tarafların çalışma başlatmaları kararlaştırılmıştır. (<http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm> + internet adresinden 5 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir),

2. Özürllüler Şûraları

08 Aralık 2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Özürllüler Şûrası Yönetmeliğinin 9 Maddesinde Özürllüler Şûrasının amacı,

“Özürllü ve özürllülük konusunda her türlü görüş ve çözüm önerilerini tartışmak, ulusal politikalara esas olacak ilke ve programlar oluşturmak, kamuoyunun bu konuda bilinçlenmesine katkıda bulunmak, ulusal ve uluslararası alanlardaki görüş, düşünce ve gelişmelerin aktarılmasını, tartışılmasını sağlamaktır” şeklinde belirtilmiştir.

571 sayılı KHK'nin 20. maddesinde de belirtildiği gibi Özürllüler Şûrası, Özürllüler İdaresi Başkanlığı'nın en yüksek danışma kurulusudur ve özürllülerle ilgili konularda tetkik ve teklif niteliğinde kararlar almakla görevlidir. Yönetmelik çıkmadan önce 1999 yılında yapılan ilk şûra ile birlikte, Özürllüler Şûrası günümüze kadar (2007) üç kez toplanmıştır. Özürllüler Şûrası Yönetmeliğinin altıncı maddesine göre bu şuralara, doğal üye olarak “Bakan, Başkan ve diğer Özürllüler Yüksek Kurulu Üyeleri, Başkanlık Başkan Yardımcıları, Yürütme Kurulu Üyeleri, Özürllüler Uzmanları, Şura'nın gündemiyle ilgili uzmanlar, Şura'nın gündemiyle ilgili Başkanlık personeli” katılmaktadır. Yönetmeliğin yedinci maddesine göre “Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcisi, Başbakanlık temsilcisi, Yükseköğretim Kurulu temsilcisi, konu ile ilgili fakülte veya yüksek okulu bulunan üniversitelerin temsilcileri, Türkiye Sakatlar Konfederasyonuna bağlı federasyon başkanları, özürllüler ile ilgili spor federasyonları başkanları, Bakan tarafından ismen davet edilenler, Başkanlıkça ismen davet edilenler, Başkanlıkça çağırılacak konu ile ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileri” Şura'nın temsilci üyelerini oluşturmaktadır. Aynı Yönetmeliğin sekizinci maddesinde de “Şura başkanı, Şura'ya yurt içinden veya yurt dışından gözlemciler davet edebilir, gözlemciler görüş bildirebilir, fakat oy kullanamazlar” hükmü getirilmiş ve Özürllüler Şuralarına kimlerin katılabileceği tespit edilmiştir.

Birinci Özürlüler Şûrası

Birinci Özürlüler Şûrasının ana teması “Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler” olarak belirlenmiş ve hazırlık çalışmaları, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, özel sektör temsilcileri ve üniversitelerden bilim adamlarının geniş katılımları ile 13.05.1998 tarihinde yapılan bir tören ile başlatılmış ve 29 Kasım–02 Aralık 1999 tarihleri arasında Ankara, Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi toplantı salonlarında gerçekleştirilmiştir. Özürlüler Şûrası’na şûra üyesi olarak 170 bilim adamı, 130 Sivil Toplum Örgütleri temsilcisi, 160 kamu kurum ve kuruluşları temsilcisi, 44 özel sektör özel eğitim kurum temsilcisi, 31 Özürlüler İdaresi Başkanlığı personeli ve bu alanla ilgili emekli ve öğrenci olmak üzere 555 kişi katılmıştır. Şûrada beş ayrı komisyon kurulmuştur. Bunlar,

1. Özürlülerle ilgili Sosyal Politika, Yönetim ve Örgütlenme
2. Özürlü Hakları, Hizmetler ve Mevzuat
3. Özürlülüğün Nedenleri ve Önlenmesi
4. Özürlülerin Toplumsal Yaşama Tam Katılımları
5. Özürlüler Alanında İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Teknoloji Kullanımı ve Fiziksel Çevrenin Düzenlenmesi (ÖZİ, 1999a, s. 52).

Şûrada, bu komisyonların sunduğu raporlar genel kurulda görüşülmüş ve 370 karar alınmıştır (ÖZİ, 1999c). Bu kararlardan 150’ye yakını ise özel gereksinimli bireyler ve çevrelerinin eğitimleri ile ilgilidir. Şûra kararları bilgilendirme ve bilinçlendirme, koruyucu önlemler, eğitim, rehabilitasyon, mesleki eğitim, rehabilitasyon ve istihdam, insan kaynaklarının geliştirilmesi, teknoloji, fiziksel çevre düzenlemesi ve sosyal güvenlik, yönetim ve örgütlenme modelleri başlıkları altında ayrı bir kitapçık olarak yayınlanmıştır. Kararların hepsini araştırmamızda fazla yer tutacağı sebebiyle doğrudan vermek yerine genel özetlerini vermenin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Bilgilendirme ve Bilinçlendirme ile İlgili Kararlar

4, 7, 10, 15, 19 ve 20 kararlarda özel eğitimle ilgili kuruluşlar bünyesinde “Bilgi Bankası” ve danışma hatlarının kurulması, özel eğitimle ilgili kuruluşlarda çalışanların toplumu bilinçlendirecek şekilde yetiştirilmesi ve özel gereksinimli bireyler hakkında toplumun bilgilendirilmesi gibi düzenlemeler önerilmiştir (ÖZİ, 1999c).

Koruyucu Önlemler ile İlgili Kararlar

25, 34, 35, 36 ve 42. kararlarda engelliliğin önlenmesi, bebeklerin erken teşhisi gibi alanlarda aileye ve topluma eğitim verilmesi hakkında kararlar alınmıştır (ÖZİ, 1999c).

Eğitim ile İlgili Kararlar

52-82. kararlar arasındaki 20 karar eğitim başlığı altında verilmiştir. Buna göre özel eğitimle ilgili mevzuat ve alt yapı çalışmalarının düzenlenmesi, spor kulüpleri kurulması, fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, erken eğitim programlarının yaygınlaştırılması, kaynaştırma dışında kalan özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, normal öğrencilerin programlarına özrürlük hakkında ders bölümlerinin eklenmesi, BEP ‘in uygulanması, özel eğitimle ilgili eğitim programlarının geliştirilmesi, tanılama için testler oluşturulması, eğitsel tanılamaya önem verilmesi, tanılamamanın uzman ekiplerle yapılması, ailelerin eğitim olanaklarından haberdar edilmesi, ailelerin eğitim ve psikolojik açıdan desteklenmesi, rehber öğretmenlerin etkinliğinin artırılması, özel eğitimde sanat, spor, drama, dansla terapi ve resimli kitaplar kullanılarak eğitim yöntemlerinin çeşitlendirilmesi, özel gereksinimlilerin kütüphane, tiyatro, sinema ve gezici kütüphanelerden yararlandırılması gibi konularda çok kapsamlı öneriler getirilmiştir. (ÖZİ, 1999c).

Rehabilitasyon ile İlgili Kararlar

86, 87, 89, 90, 95, 96, ve 102. kararlarda rehabilitasyon merkezlerinde bölgesel koşullara uygun özel eğitim programlarının uygulanması, merkezlerin sayılarının arttırılması, üniversitelerde “ Engelliler Araştırma ve Uygulama” merkezlerinin kurulması, RAM ve okul rehberlik servislerinin yeniden yapılanması ve okullarda “Özel Eğitim Danışmanlığı” hizmetlerinin başlatılması, gerektiğinde evde eğitim yapılması gibi konularda kararlar alınmıştır.

Mesleki Eğitim, Rehabilitasyon ve İstihdam ile İlgili Kararlar

108, 109–115, 117–123, 127,133,141,143,144 ve 149. kararlarda özel gereksinimli bireylere verilecek mesleki eğitim hizmetlerinin artırılması ve yaygınlaştırılması, bu eğitimi verecek personelin yetiştirilmesi, bu hizmetlerin yapılması için ilgili kurumların işbirliği yapmaları, bireylerin yeteneklerine ve sektörün ihtiyaçlarına göre eğitilmeleri, mesleki eğitim veren kuruluşların desteklenmesi, yerel yönetimlerin bu sürece katkı sağlaması, milli eğitim şûralarında alınan kararların uygulanması, meslek liselerinde kaynaştırma uygulamalarının düzenlenmesi, mesleki eğitim merkezlerinin (iş okulları) sayılarının arttırılması ve 3308 sayılı yasanın bu merkezler ve özel gereksinimli bireylere göre düzenlenmesi, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde üretime yönelik eğitim atölyelerinin kurulması, mesleki eğitim alan bireylerin işe yerleştirilmesi gibi konularda öneriler getirilmiştir.

İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ile İlgili Kararlar

152–164, 166, 168, 169, 171, 172, 176–180, 185–196, 205, 206, 209–228. kararlarda MEB, yaygın eğitim ve yükseköğretim kurumlarındaki programların gözden geçirilmesi, Eğitim müfredatına özürlülüğün nedenleri ve önlenmesiyle ilgili dersler koyulması, öğretmen yetiştiren yükseköğretim programlarına özel eğitimle ilgili dersler koyulması, mesleki rehabilitasyon alanında çalışacakların özel eğitim formasyonu eğitimi almaları, üniversitelerde özel eğitim formasyonu almayanlar için

yüksek lisans programlarının açılması, okul yönetici, rehber öğretmen ve diğer öğretmenlere özel eğitim hakkında hizmetiçi eğitim verilmesi, özel gereksinimli bireylerin yerleştirilmelerine karar verecek disiplinler arası bir ekibin oluşturulması, okullarda kaynaştırmanın etkili olabilmesi için gezici rehabilitasyon ekiplerinin oluşturulması, eğitimsiz kişilerin özel gereksinimli bireylerle ilgili çalışması ve çalıştırılmasının engellenmesi, hastanelerde, özel gereksinimli çocuğu olduğunu öğrenen ailelere psikolojik destek sağlamak için konuda uzmanlaşmış kişiler bulunması bunların özel eğitim alanında yetiştirilmesi, erken eğitim programlarının yaygınlaştırılması için disiplinler arası ekiplerin kurulması, RAM'larda erken eğitim uzmanlarının istihdam edilmesi, özel eğitimde branş öğretmenlerinin yetiştirilerek ilköğretimde hizmet vermelerinin sağlanması, kaynaştırma uygulanan okullarda özel eğitimci ve kaynak oda bulunması, işitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde Türk işaret dil sistemi oluşturulması için eleman yetiştirilmesi, özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin şartlarının iyileştirilmesi, hastane okullarının açılması, halk eğitim merkezlerinin yeniden yapılandırılması ve özel gereksinimli bireylere yönelik kursların artırılması gibi çok çeşitli ve kapsamlı tavsiyelerde bulunulmuştur.

Teknoloji ile İlgili Kararlar

239 ve 243. kararlarda eğitim araç gereçlerinin temininde gümrük vergisinin kaldırılması, zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılacak materyalleri üretecek bir merkez kurulması konularına değinilmiştir.

Fiziksel Çevre Düzenlemesi ve Sosyal Güvenlik ile İlgili Kararlar

282, 283, 284, 286, 295, 313, 324, 325, 331, 333 ve 340. kararlarda MEB ve YÖK tarafından mevcut ve yeni yapılacak okulların çevre düzenlemeleri ve bina tasarımlarının özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, özel eğitim kurumlarının erişilebilir yerlerde kurulmaları, özel sektörde ücretsiz eğitim almayı sağlayan sağlık kurul raporlarının süresinin bir yıldan üç yıla çıkarılması, özel gereksinimli bireylerin velilerinin işyerlerinden izin almalarının kolaylaştırılması, eğitim yardımlarının tüm özürli çocuk ailelerine verilmesi, mevcut gençlik

kamplarında özel gereksinimli bireyler için de kontenjan açılması gibi konulara değinilmiştir. Şura kararlarının “yönetim ve örgütlenme modelleri” kısmında özel eğitimle ilgili bir karar alınmamıştır.

İkinci Özürllüler Şûrası

İkinci Özürllüler Şûrası, I.Şûra'dan altı yıl sonra 26 – 28 Eylül 2005 tarihleri arasında “Yerel Yönetimler ve Özürllüler” konusu ile Ankara’da çalışmalarını sürdürmüştür. Şûraya ilk özürllüler şurasında olduğu gibi yerel yönetimler, üniversiteler, kamu ve özel kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları ile özürllülerle ilgili sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri katılmıştır. ÖZİ (2005)’ e göre şuranın ilk aşamasına 250 kişi katılmış ve ikinci aşamasının da 400 üye ile gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Şûrada, fiziksel çevre, özürllülerin işgücü piyasasına katılımı, eğitim, sağlık ve destek hizmetleri, toplum temelli rehabilitasyon, bakım hizmetleri, ayni ve nakdi ve diğer yardımlar adı altında altı komisyon oluşturulmuş ve bu komisyonlar ilgili konularda raporlar hazırlamışlardır. Raporların sunulması ve genel kurul görüşmeleri sonucunda 257 karar alınmıştır. Şûrada özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili bir çok karar alınmıştır. Bunlar;

Fiziksel Çevre ile İlgili Kararlar

Şurada alınan 4, 6, 17 ve 18. kararlarda, özel eğitim okullarının uygun fiziksel koşullara kavuşturulması, özel eğitim kurumlarına ulaşabilirliğin sağlanması, özel eğitim merkezlerinin mümkün olduğunca bağımsız ve bahçeli yapılarda yer alması, Şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı, endüstri ürünleri tasarımcılarının engelliliğe duyarlı olarak eğitilebilmesi için yetiştirilmesi için eğitim kurumlarında engellilere ilişkin araştırma ve çalışmaların geliştirilmesi ve bu meslek gruplarının engelliler konusunda meslek ve hizmet içi eğitimden geçirilmesi konularına değinilmiştir (ÖZİ, 2005, s. 34-37).

Özürllülerin İşgücü Piyasasına Katılımı ile İlgili Kararlar

Şuranın 4, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 23, 27 ve 38. kararlarında, özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimi, rehabilitasyonu, istihdamı ve yaşamını devam ettirebilmesi için SHÇEK tarafından kurumlar arası koordinasyon sağlanması, istihdama ve bölge şartlarına yönelik kurslar düzenlenmesi, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin, Sosyal Rehabilitasyon ve Mesleki Rehabilitasyon

hizmetlerini içerecek biçimde yeniden düzenlenmesi, mesleki eğitim kurumlarının gerekli fiziksel donanımına kavuşması, Üniversitelerdeki tüm Fakültelerde özürllülerle ilgili bilgilendirmeye yönelik dersler konulması, mevcut özel eğitim öğretmenliği bölümlerinin de kapasitelerinin arttırılmalıdır, mesleki eğitim veren branş öğretmenlerine özel eğitimle ilgili hizmet içi eğitim verilmesi, mesleki eğitim programlarını desteklenmesi ve standardizasyon sağlanması, hiçbir eğitimi almamış özel gereksinimli bireylere mesleki eğitim verilmesi, korumalı iş yerlerinin ülke şartlarına göre düzenlenerek yaygınlaştırılması, özel gereksinimli bireylerin aldıkları eğitime uygun işlere yerleştirilmelerini sağlamak için "Özel İstihdam Büroları'ndan" daha etkin bir şekilde yararlanılması , istihdam konusunda aile eğitim programları hazırlanması hususlarına değinilmiştir (ÖZİ, 2005, s.76-81).

Sosyal Hizmet ve Yardım.

Eğitim, Sağlık ve Destek Hizmetleri ile İlgili Alınan Kararlar

2. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi konusunda bilgilendirilmesi kaynak oda kullanımının uygulamaya geçirilmesi, yaygınlaştırılması ve belediyelerin ilk ve orta öğrenim okullarına kaynak odaları için gerekli materyal ve malzeme teminleri ve park bahçe uygulamaları yapılmalıdır (ÖZİ, 2005, s.113).

18. Yerel yönetimler eğitime yatırım yapacak özel girişimcileri teşvik etmelidir. Bu anlamda, özürllülere yönelik hizmet verecek girişimciler, STK'lar ve kurumlar desteklenmelidir (ÖZİ, 2005, s.115).

22. Yerel yönetimler özürllü birey ve ailelerine ve toplumun tüm kesimlerine yönelik cinsel gelişim ve cinsellik eğitimi ile ilgili çalışmaları üniversiteler ve STK'lar ilgili bakanlıklarla bağlantı kurarak işbirliği içerisinde gerçekleştirmelidir (ÖZİ, 2005, s. 116).

25. Yerel yönetimler gezici ekipler kurarak, evde eğitim alması gereken özürllülere ulaşmalı ve özel eğitim verecek kuruluşlara araç gereç ve ulaşım desteği sağlamalıdır (ÖZİ, 2005, s.116).

31. Özürllüler ve üstün yetenekli çocukların eğitimi ve yaz kampı gibi organizasyonlarda yer tahsis, araç gereç temini gibi konularda yerel yönetimler katkı sağlamalıdır (ÖZİ, 2005, s.117).

33. Yerel yönetimler tarafından mali durumu yeterli olmayan özürllü öğrencilere ve üstün yetenekli öğrencilere eğitim yardımı (burs, üniversiteye hazırlık kursu ücreti) sağlanmalıdır (ÖZİ, 2005, s.117).

34. Eğitilebilir düzeyde zihinsel özürllü bireyin zorunlu eğitim sürecinin ardından eğitimine devam edebilmesi için bu geçiş sürecinde uygulanmak üzere bireysel eğitim - yaşam becerileri programlarının hazırlanmasında rehberlik ve araştırma merkezleri (RAM) ile işbirliğine girerek gerekli destekleri vermelidir (ÖZİ, 2005, s. 117).

Sağlık ile ilgili kararlar

1. Özürlülüğün önlenmesi amacı ile; toplumun özürlülük, önlenbilir özürlülük konusunda bilgilendirilmesi ve toplumsal bilincin arttırılmasına yönelik eğitim programlarına yerel yönetimler destek vermelidir (ÖZİ, 2005, s. 118).

Rehabilitasyon Hizmetleri ile İlgili Kararlar

1. Özürlüye hizmet vermek için gerekli olan eğitim, sağlık, sosyal hizmetler bileşenlerinin uygun ve optimal şekilde eksiksiz hizmetleri için Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı koordinatörlüğünde Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve SHÇEK ve Yerel Yönetimler bir arada çalışarak bu hizmetlerin verilme şeklini belirleyen tek bir mevzuat oluşturulmalıdır (ÖZİ, 2005).

Sosyal Hizmet ve Yardım.

Bakım Hizmetleri İle İlgili Kararlar

31. Uzun süreli hastanede yatan hasta ve özürsüz çocukların eğitim ve öğretimleri için bünyesinde çocuk bölümü bulunan devlet hastanelerinde Hastane İlköğretim Okulları'nın açılması yasal zorunluluk haline getirilmelidir (ÖZİ, 2005, s. 194).

35. Özürsüzler ve süregelen hastalığa sahip bireyler için spesifik rehabilitasyon merkezleri veya kısa süreli eğitim ve rehabilitasyon kampları açılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır (ÖZİ, 2005, s.195).

37. Yerel yönetimler, İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri garnizon komutanlıklarıyla koordinasyon içinde, silah altında bulunan erbaş ve erlerden yaşlı, özürsüz ve hasta bakımı konusunda eğitimsel yeterliği bulunanların (psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sağlık meslek yüksek okulu mezunları, özel eğitim uzmanları, vb.) bölgedeki ihtiyaç sahiplerinin eğitim/bakımında, belli zaman aralıkları ile ve bir program dâhilinde görevlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu hizmeti sunan kişilerin görev yaptıkları sürenin askerlik hizmetinden sayılması hususunda yasal düzenlemeler yapılmalıdır (ÖZİ, 2005, s.195).

Sosyal Hizmet ve Yardım.

Ayni, Nakdi ve Diğer Yardımlar ile İlgili Kararlar

15. Yerel yönetimlerce engellilere yapılacak diğer yardımlar kapsamında, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak engellilere din eğitimi ve öğretimi ile cinsel eğitim verilmesinin sağlanmalıdır (ÖZİ, 2005, s. 217).

20. Yerel yönetimlerce engellilerin bilgiye ulaşmaları, rehabilite edilmeleri ve kendi haklarını öğrenmeleri için danışma, bilgilendirme, yönlendirme, eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin kurulması ve bu merkezlerin diğer kurumlarla işbirliği yapmalarının sağlanması. Ayrıca bu konularda tanıtım ve bilgilendirme programları yapılması hususunda TRT ve RTÜK ile işbirliğinin sağlanmalıdır (ÖZİ, 2005, s.217–218).

21. Engellilerin eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerine erişebilirliğinin artırılması ve eğitim gören engellilere eğitim başta olmak üzere günlük hayatta gereksinin duydukları araç, gereç ve cihazların sağlanmalıdır (ÖZİ, 2005, s.218).

24. Yerel yönetimlerin, çalışanlarına engellilik konusunda hizmet içi eğitim vermelidir (ÖZİ, 2005, s. 218).

Üçüncü Özürlüler Şûrası

Üçüncü Özürlüler Şûrası, 19–23 Kasım 2007 tarihleri arasında İstanbul’da toplanmıştır. III. Özürlüler Şûrasının konusu “Bakım Hizmetleri” olarak belirlenmiş ve Bakım Hizmet Türleri, Eğitici ve Bakım Personelinin Eğitimi, Bakım ve Rehabilite Edici Destek Teknolojileri, Bakım Güvence Sistemleri ve Finansmanı adlarıyla dört ayrı komisyon raporlarını sunmuştur (ÖZİ, 2007a). Şûraya, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, ilgili kurum ve kuruluşlardan belirlenen 220 üye katılmıştır. (ÖZİ, 2007b)

Genel kurul görüşmeleri sonucunda, özel gereksinimli bireylerin bakım hizmetleri konusunda birçok karar alınmıştır. Alınan her kararın ardından, kararın uygulanmasından sorumlu olacak kurum ve kuruluşlar da belirtilmiştir. Bu kararlardan özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile alakalı olan kararlar şunlardır:

Bakım Hizmet Türleri ile İlgili Kararlar.

3. Özürlülere yönelik tedavi, rehabilitasyon eğitim ve bakım hizmetleri birbirlerinden ayrılması mümkün olmayacak bir bütünlük halinde, Sağlık Bakanlığı, MEB ve SHÇEK tarafından, çok yakın ve etkin olarak sağlanacak işbirliği ve koordinasyon ile birlikte sunulmalıdır...(ÖZİ, 2007b, s.7)

9. Evde bakım hizmeti kavramının içeriği uluslararası evde bakım tanımı doğrultusunda medikal bakımı, rehabilitasyonu ve eğitimi de kapsamalıdır (ÖZİ, 2007b, s.9)

10. Bilimsel açıdan içerik ve uygulama bakımından önemli sorunları bulunan “Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları

Hakkında Yönetmelik” çocuklar ve erişkinler ayrı ayrı değerlendirilerek düzenlenmeli ve standart olarak uygulanması için çalışmalar Sağlık Bakanlığı tarafından kurulacak bilimsel bir komisyon tarafından yapılmalıdır. (ÖZİ, 2007b, s.9)

Eğitici ve Bakım Personelinin Eğitimi ile İlgili Kararlar.

25. Hazırlanacak olan bakıcı personel eğitim programında eğitici olarak yer alacak sosyal hizmet uzmanları, hemşireler, psikologlar, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları, fizyoterapistler, özel eğitim öğretmenleri meslek elemanlarının yanı sıra hekim, rehber ve psikolojik danışman, beslenme ve diyetetik meslek elemanları da eklenmeli ve eğitici olacak meslek elemanlarının özürllülük alanında en az 3 (üç) yıl deneyimli olmaları aranmalıdır (ÖZİ, 2007b, s.16)

31. Ailelere bakım hizmeti ile ilgili verilecek eğitim konusunda, toplumsal duyarlılığı da kapsayacak şekilde Özürllüler İdaresi Başkanlığı’nın koordinasyonunda Üniversiteler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Sivil Toplum Kuruluşları da yapılacak resmi protokollerle bu programın bünyesinde yer almalı. Aileler için düzenlenecek bu eğitimde, özrün türüne göre aile grupları oluşturulmalı, böylece öğrenilenlerin ve deneyimlerin paylaşılması daha etkin ve verimli hale getirilmelidir (ÖZİ, 2007b, s.17).

33. Milli Eğitim Bakanlığı Meslek Liselerinde okuyan öğrencilerin, zorunlu stajlarını, bakım ve destek hizmetleri konusunda yapmalarına imkân sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır (ÖZİ, 2007b, s.1).

35. Kaynaştırma eğitimine ek olarak eğitilebilir özürllüler için kreş, yuva, ilköğretimde özel eğitim sınıfları açılması gibi özendirici önlemler alınmalıdır (ÖZİ, 2007b, s.18).

Bakım ve Rehabilitasyon Edici Destek Teknolojileri ile İlgili Kararlar.

53. Her türlü bakım ve eğitim kurumlarından hizmet alan özürllü bireylerin okullarda, bakım evlerinde, yurtlarda ve kaldıkları mekânlarda kapalı devre TV görüntüleme sistemlerinden, ebeveyn ve yakınları tarafından izlenme imkânları sağlanmalıdır (ÖZİ, 2007b, s.23).

Bakım Güvence Sistemleri ve Finansmanı ile İlgili Kararlar.

76. “Eğitim hakkı anayasal bir haktır engellenemez” ilkesinden hareket ederek, bakıma muhtaç özürllünün her aşamada elde ettiği eğitim hakkı elinden alınamaz. Bakım hizmetinden yararlanan özürllüler, eğitim hizmeti veren ilgili eğitim kurumlarından eğitim almalıdır (ÖZİ, 2007b, s.33).

3. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının Diğer Faaliyetleri

Özürlüler İdaresi Başkanlığı yukarıda ele alınan faaliyetlerin yanısıra, 2002 yılı Türkiye Özürlüler Araştırması, Bağımsız Yaşam Merkezleri ve Toplum Temelli Rehabilitasyon gibi Avrupa Birliği için projeleri yapmış, Öz-Veri Dergisi adında bir süreli yayın çıkarmış, çeşitli konferans, kongre ve yarışmalar düzenlemiştir. Başkanlığın özel gereksinimli bireylerin eğitimi ilgili yaptığı faaliyetler de bulunmaktadır. Bunlar, her özür grubuna yönelik aileleri bilgilendirici, bilinçlendirici ve yönlendirici olacak kitapçıklardan oluşan aile eğitim seti, zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik cinsel eğitim kitabı, Kaynaştırma Eğitime Yönelik Tutumların İncelenmesi kitabı, Özürlü Çocuklara Yönelik Rehabilitasyon ve Özel Eğitim Hizmetleri Çalışması, Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Okullara Erişiminin Sağlanması İçin Ücretsiz Taşınması Projesi gibi çalışmalar bulunmaktadır. (<http://www.ozida.gov.tr/guncel/ozida%202007faaliyetraporu2.pdf> + internet adresinden 6 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir)

c) Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, özürlü bireylerin bakımı, korunması ve toplumsal yaşama tam katılımlarını sağlamaya yönelik sosyal hizmetleri organize etmek, geliştirmek ve yürütmekle sorumludur (ÖZİ, 1999a. s:183). 2828 sayılı yasada görevler kısmında yapılan değişikliklerle (Değişik: 07/07/2005 - Kanun No:5378- RG 25868 /28 md) özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların, açılış iznine, her türlü standartlarına ve işleyişlerine ilişkin esasları, varsa ücret tarifelerini tespit etmek, onaylamak, denetimini yapmak ve bu esaslara uymayanların faaliyetlerini durdurmak hakkı SHÇEK'ten alınmıştır. SHÇEK'e bağlı olarak açılan ve hizmetlerini sürdüren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri 2006 yılı aralık ayına kadar gerekli koşulları sağlayarak Milli Eğitim Bakanlığına geçmiştir.

07.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Türkiye’de Bakım hizmetlerinin sunumu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir. Cumhuriyetin en köklü kurumlardan biri olan SHÇEK, günümüzde özel gereksinimli bireylere bakım ve rehabilitasyon merkezleri aracılığıyla hizmet sunmaktadır. Özel gereksinimliler dışında ise çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, evlat edindirme, kurum ve ailede bakım, huzur evleri, aile ve yaşlı danışma merkezleri yoluyla da korunmaya muhtaç çocuklara, ailelere ve yaşlılara hizmet sunmaktadır. Söz konusu Kanunun 30’uncu Maddesi ile 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa eklenen ve 10.02.2007 tarihli ve 26430 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5579 sayılı Kanunla değişime uğrayan ek 7’nci Madde ile “Sosyal güvenlik kurumlarına tâbi olmayan, bakıma muhtaç özürlülerden ailesini kaybetmiş olanlar ile ailesi ekonomik veya sosyal yoksunluk içerisinde bulunanlara bakım hizmetinin resmî veya özel bakım kurumlarında ya da ikametlerinde verilmesi” hükme bağlanmıştır. Söz konusu uygulamaya istinaden, özürlü bireyler arasında ayrımı ortadan kaldırmak ve daha geniş kapsamlı hizmet verebilmek amacıyla 5579 sayılı Kanunun 2’nci Maddesi ile sosyal güvenlik kurumlarına tabi olanların da bakım hizmetinden yararlanması hükme bağlanmıştır.

SHÇEK Genel Müdürlüğü aile eğitimi hizmetlerini, Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Evde Hizmet Modeli ile yürütmektedir. Buralarda Özel gereksinimli bireylere ve ailelerine danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri verilmektedir (http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Aile_Danismanligi.asp + internet adresinden 13 Haziran 2008 tarihinde elde edilmiştir)

SHÇEK Genel Müdürlüğü kendi bünyesinde koruma altında bulunan özel gereksinimli bireylere mesleki rehabilitasyon hizmeti de vermektedir. (ÖZİ, 1999a. s:186). Ayrıca Müdürlüğe bağlı bazı kurumlarda özel gereksinimli bireylere yönelik mesleki eğitim ve rehabilitasyon hizmetler kapsamında, özellikle yetişkin özürlülerin mesleki rehabilitasyonu amacıyla iş atölyeleri oluşturulmuştur. İş atölyelerinde ahşap işletmeciliği, galoş yapımı, oyuncak imalatı, çiçekçilik, santral operatörlüğü vb. iş

kollarında çalışmalar yapılmaktadır. ([http:// www. shcek.gov .tr/ hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp](http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp) + internet adresinden 14 Haziran 2008 tarihinde elde edilmiştir)

Ankara Saray Rehabilitasyon Merkezi ve İstanbul Metin Sabancı Spastik Çocuklar ve Gençler Eğitim, Rehabilitasyon Üretim Merkezi bünyesinde de mesleki rehabilitasyona yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında galoş, makrome, anahtarcılık, mum imalatı, kumaş boyama, oyuncak yapımı, tahta-oyma işleri, santral operatörlüğü, çiçekçilik, dokuma, bilgisayar vb mesleki eğitim programları uygulanmaktadır. ([http: // www.shcek.gov.tr/ hizmetler/ ozurlu/ Mesleki_Egitim. asp](http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp) + internet adresinden 14 Haziran 2008 tarihinde elde edilmiştir)

Emirgan ve Yenimahalle Görme Engelliler Rehabilitasyon Merkezlerinde görme yetersizliği olan bireylere; daktilo, bilgisayar, santral operatörlüğü, telsiz kullanımı, trikotoj, paketleme, çorapçılık, masörlük, anahtar yapımı alanlarında mesleki eğitim verilmektedir. Ayrıca Eskişehir Tarımsal Rehabilitasyon Merkezi'nde 20 yaşın üzerindeki özel gereksinimli bireylere tarımla ilgili mesleki eğitim verilmektedir ([http: // www. shcek.gov.tr/ hizmetler/ ozurlu/ Mesleki_Egitim. asp](http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp) + internet adresinden 14 Haziran 2008 tarihinde elde edilmiştir).

SHÇEK'e bağlı yatılı merkezlerin çoğunluğunda mesleki ve tarımsal rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca Sosyal rehabilitasyon kapsamında entegrasyona yönelik sanatsal, sportif etkinlikler düzenlenmektedir ([http: //www. shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp](http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp) + internet adresinden 13 Haziran 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Genel olarak SHÇEK, özel gereksinimli bireylere daha çok bakım ve rehabilitasyon hizmetleri sunmaktadır. Buna rağmen özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili faaliyetler yürütmesi bakımından da bu kurum oldukça önemlidir.

d) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu

Milli Eğitim Bakanlığı dışında, özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitimlerinden sorumlu olan devlet kurumlarından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olan Türkiye İş Kurumu'dur (ÖZİ, 1999a. s:192). Bu kurum, 05.07.2003 tarih ve 25159 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4904 kanun numaralı Türkiye İş Kurumu Kanuna göre kurulmuştur. Kurumun eski adı İş ve İşçi Bulma Kurumu'dur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 09.08.2004 tarihli ve 352 sayılı onayı Türkiye İş Kurumu Görev-Yetki ve Sorumluluk Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 11. maddesinin h) fıkrasında “Gençler, kadınlar, özürlüler, eski hükümlüler ve uzun süreli işsizler gibi istihdamında güçlük çekilen grupların işe yerleştirilmelerini kolaylaştırıcı mesleki eğitim, mesleki rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesini sağlamak,” İşgücü Uyum Dairesi Başkanlığının görevleri arasında sayılmıştır. Aynı Yönetmeliğin 12. maddesinin g) fıkrasında “İstihdamında güçlük çekilen uzun süreli işsizler, kadınlar, gençler, özürlüler, eski hükümlüler ve benzeri grupların istihdamlarına yardımcı olmak amacıyla çalışmalar yapmak, zorunlu istihdamla ilgili olarak kişi ve işyerlerine ilişkin tespit, takip, uyarı, teşvik ve ceza çalışmaları dahil gerekli çalışmaları yapmak, yaptırmak” İstihdam Dairesi Başkanlığının görevleri arasında sayılmıştır. Dolayısıyla Kurum, iş için başvuruda bulunan ve herhangi bir mesleği olmayan özel gereksinimli bireye, yapabilecekleri işleri de göz önünde bulundurarak, mesleki eğitim kursları düzenlemektedir. Bu kurslar, genelde el becerilerine ve özel gereksinimli bireylerin kendi işini kurmasına yönelik olmaktadır. Bu amaçla örgü, makine işçiliği, makrome işçiliği, saya dikişçiliği, ayakkabı tamirciliği, trikotaj işçiliği, bilgisayar kullanımı, el sanatları, çorap örücülüğü, bıçki-dikiş, seramik süsleyiciliği, halı dokuma işçiliği, ciltçilik gibi kurslar Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenmektedir.

Türkiye İş Kurumunca, 1978–1994 yılları arasında, mesleği olmayan özel gereksinimli bireye yönelik 222 kursta toplam 3344 bireye mesleki eğitim verilmiş, 2007 yılında ise özel gereksinimli bireylere yönelik toplam 162 mesleki eğitim ve rehabilitasyon programı düzenlenmiş olup, bu programlara toplam 2.133 özürünün

katılımı sağlanmıştır (http://istatik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/2007_yili_faaliyet_raporu.pdf + internet adresinden 25 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir) .

Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin temel eğitiminde var olan yetersizlikler, mesleki eğitim alanında da görülmektedir. 1999 yılında Türkiye İş Kurumu’na kayıtlı olan özel gereksinimli bireylerin % 75’inin herhangi bir mesleği bulunmamakta ve özel gereksinimli bireyler için düzenlenmekte olan mesleki eğitim ve rehabilitasyon çalışmaları; ekonominin ihtiyaç duyduğu işyeri şartlarına uyumlu ve üretken işgücü talebine yanıt verebilecek nitelik ve yeterlilikte değildir (ÖZİ, 1999a. s:186). Bununla beraber 2007 yılında da Türkiye İş Kurumu’na süregelen hastalıkların da olduğu çeşitli engel gruplarından 36.397 kişi iş başvurusunda bulunmuş bunların 17.864’ü işe yerleştirilmiştir (http://statik.iskur.gov.tr/tr/ark/ark/2007tr_dosyalar/27.pdf + internet adresinden 25 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

e) Özel Eğitim Hizmeti Veren Yüksek Öğretim Kurumları

Burada özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim faaliyetleri yürüten yüksek öğretim kurumları ve faaliyetlere yer verilmiştir.

Türkiye’de yüksek öğretim kademesinde engelli bireylere eğitim veren ilk kurum Engelliler Entegre Yüksekokulu’ (EEYO) olmuştur. Kurum, 1993–1994 eğitim-öğretim yılında, “özel eğitime muhtaç engellilere engel türlerine uyan meslek programlarında eğitim vermek, onların topluma üretken bireyler olarak katılmalarını sağlamak amacıyla, eğitim ve öğretime işitme engelliler ile başlamıştır. (http://www.anadolu.edu.tr/akademik/yo_engent/ + internet adresinden 16 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir). Tüfekçioğlu’na (1998, s.120-121) göre okulda 1998 yılında Mimarlık lisans, Grafik Sanatları Lisans, Seramik Sanatları lisans; Bilgisayar Operatörlüğü Önlisans, Yapı Ressamlığı Önlisans olmak üzere beş program içinde eğitim verilmiştir. Ancak günümüzde mimarlık lisans programı bulunmamaktadır

(http://www.anadolu.edu.tr/akademik/yo_engent/bolumler.htm + internet adresinden 16 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir). İki yıllık Bilgisayar Operatörlüğü Önlisans programına ÖSYS ile, seramik ve grafik lisans programlarına ise ÖSYS’den sonra yapılan özel yetenek sınavıyla öğrenci alınmaktadır (Konrot, 2004, s.48).

Türkiye’de alanındaki ilk ve tek enstitü olan Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü 1993 yılında 496 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş ve 1994 faaliyetlerine başlamıştır. Enstitünün misyonu “Türkiye’de engellilerin eğitimi konusunda etkili öğretim sunmak, bu konuda aile bireylerini bilinçlendirmek ve güçlendirmek, engelli olma durumunu topluma tanıtmak, her tür eğitim kurumuna bu konularda model olmak ve danışmanlık yapmak, söz edilen konularla ilgili olarak araştırmalar yürütmek ve sonuçlarını kamuoyuyla paylaşarak yaşama geçirmektir” şeklinde belirtilmiştir (<http://eae.anadolu.edu.tr/> + internet adresinden 20 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir). Enstitü gelişimsel yetersizliği olan çocukların eğitimlerine yönelik birebir (bireysel) ve grup öğretimi etkinlikleri, ailelere, öğretmenlere ve topluma yönelik hizmetler, Anadolu Üniversitesi’nin diğer birimlerine lisans ve lisansüstü öğretim ve lisansüstü tez yönetimi hizmetleri gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (<http://eae.anadolu.edu.tr/hizmetler.html> + internet adresinden 20 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Anadolu Üniversitesi’nde 2007–2008 öğretim yılında Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) ilk kez uygulamaya geçirilmiştir. Bu programla üstün yetenekli öğrencilere ve bu öğrencilerin ebeveynlerine eğitim, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri vermek amaçlanmıştır. ÜYEP ilköğretimin altıncı ve yedinci sınıflarında öğrenim gören üstün yetenekli öğrencileri kapsamaktadır. Güz ve Bahar dönemlerinde 12 hafta ve 84 saatlik, yazları ise 4 hafta 120 saatlik eğitim programları yapılmaktadır (<http://www.uyep.anadolu.edu.tr/Hakkimizda.html> + internet adresinden 16 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir)

Özel Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÖZEAUM), çeşitli engel gruplarında bulunan çocuk ve ailelerine yönelik özel eğitim destek hizmetlerinin yürütüldüğü bir merkezdir. Merkez 1980–1981 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi bünyesinde Özel Eğitim Bölümü’ne bağlı olarak bölüm öğretim elemanları tarafından Özel Eğitim Birimi adıyla kurulmuştur. 2004 yılından itibaren de Özel Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi olarak çalışmalarına devam etmektedir. (http://oeaum.ankara.edu.tr/?bil=bil_icerik&icerik_id=20&kat_id=68 + internet adresinden 17 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

20.06.2006 tarih ve 26200 sayılı resmi gazetede yayımlanan “Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” gereğince üniversitelerde, öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak üzere “Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Birimi” oluşturulması sağlanmıştır. (<http://www.ozida.gov.tr/guncel/sorulanlar.htm#79> + internet adresinden 10 Ağustos 2008 tarihinde elde edilmiştir). Bu yönetmelik de yükseköğretim hizmetleri ve özel eğitim alanına giren bir yönetmelik olması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca başarılı ve ihtiyaç sahibi özürlü öğrencilere Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından öncelikli olarak öğrenim kredisi, katkı kredisi ve yurt tahsis yapılmaktadır.

Yükseköğretim kurumlarında verilen bu özel eğitim hizmetleri dışında, üniversitelerin Tıp fakültelerinde de özel gereksinimli bireylerin dil ve konuşma terapisi, fizik tedavi ve rehabilitasyon vb. tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir. Örneğin Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı bünyesinde, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna yönelik, otizmde naltreksonun davranışsal ve biyokimyasal boyutları üzerine çalışmalara yapılmaktadır (<http://www.tip.hacettepe.edu.tr/akademikyapilanma/cocukruh.php> + internet adresinden 6 Şubat 2009 tarihinde elde edilmiştir). Ancak bu hizmetler özel eğitim alanına girmediği için araştırmamızda bu hizmetlere yer verilmemiştir.

6. Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme

Çağlar'ın (1974, s.27) aktardığına göre 1960 ihtilalinden sonra MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü (İÖGM) tarafından kurulan “ İlköğretim Komitesi” nin bir alt komitesi olan “özel eğitim komitesi” tüm özel eğitim sorunlarını kapsamına alan bir rapor hazırlamıştır. Rapora göre tüm engel gruplarına yönelik yetiştirilmesi gereken özel eğitim personelinin türü, nerede ve nasıl yetiştirilecekleri, 10 yıllık bir plana bağlanarak nerelerde ne tür özel eğitim hizmetleri sağlanacağı gibi konular programlaştırılmıştır. Aynı şekilde 1960 yılında toplanan “Öğretmen Yetiştirme Komitesi” özel eğitimcilerin yetiştirilmesi ve özel eğitimci yetiştirecek meslek öğretmenlerinin yurt dışına yüksek öğrenime yollanması gerektiğini raporunda önermiştir.

1962’de “Özel eğitimden mezun olan 19 yüksek okul mezunu özel eğitimci yüksek lisans ve doktora eğitimi için ABD’deki üniversitelere gönderilmiştir. Bu kişiler 1967 yılı mart ayı başına kadar gönderilen alanlarda eğitimlerini başarı ile tamamlayarak yurda dönmüşlerdir” (ÖZİ, 1999a, s.397). Çağlar’ a (1974, s.38) göre de,

“özel eğitim alanında çeşitli özür gruplarının ihtiyacı olan üst düzeyde eğitim personelinin yetiştirmek için 1952-1972 yılları arasında batı ülkelerine 15 personel yollanmıştır. Yurt dışına yollananların çoğu ülkemizde Özel Eğitim alanında öğrenim yapmış ve bu kurumlarda çalışanlar arasından seçilmiştir. Bunlardan biri doktora(phd), yedisi yüksek lisans(M.A.), üçü lisans (B.S), ikisi eğitim enstitüsü derecesinde ileri öğrenimlerini tamamlayarak yurda dönmüştür.”

Yukarıdaki bilgilere bakıldığında ÖZİ’ye (1999a) göre 1962 yılında özel eğitimden mezun olan 19 yüksek okul mezunu olduğu belirtilmektedir. Ancak bu yıllarda yüksekokul düzeyinde özel eğitimci mezun eden bir kurum bulunmadığı bilinmektedir. Çağlar’ a (1974) göre ise 1962 yılını da kapsayan 1952-1972 arasındaki 20 yıllık dönemde yurt dışına sadece 15 personel gönderilmiştir. Bu açıdan verilen bilgilerde tutarsızlık olduğu görülmektedir.

1960’lı yıllarda ABD’de yüksek lisans eğitimini tamamlayan özel eğitimciler ülkeye döndükten sonra özel eğitim okul ve sınıflarındaki öğretmenleri kısa süreli

kısa süreli hizmet içi eğitimden geçirmişlerdir (Özyürek, 2008, s.192). 1963 yılında Ankara'daki Mimar Kemal İlkokulundaki özel eğitim sınıflarına, özel eğitim alanında bir aylık kurstan geçen bir öğretmen atanmıştır. Ancak Ölçen'e göre bu öğretmenler zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitimine tam anlamıyla yabancıydılar (Makbule Ölçen'le Görüşme, 14.01.2009).

Özel eğitim alanına personel kazandırmak ve bu personellerin devamlılığını sağlamak için yine 1962 yılında “özel eğitim kurumlarında çalışanların hizmetlerine karşılık ikinci bir ek kadro verilmesi, o dönemde Milli Eğitim Bakanı olan Hilmi İncesulu tarafından onaylanmıştır. Bu uygulama 657 sayılı Kanunun mali hükümlerin uygulandığı Kasım 1970 yılına kadar sürmüştür” (ÖZİ, 1999a, s.398).

Nihayet Ankara Üniversitesi Senatosu'nun 31.08.1964 tarih ve 2718 sayılı kararı ile Üniversite'nin bünyesinde Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü 1965 yılından itibaren alanın gereksinimi olan özel eğitim elemanları, üniversite düzeyinde yetiştirilmeye başlanmıştır (ÖZİ, 1999a, s.177). Bu bölümün açılması da Mitat Enç'in önderliği ile olmuştur (Özyürek, 2008; Enç, 1983). Fakülte önce sınırlı sayıda lisans düzeyinde özel eğitim elemanı yetiştirmiş, daha sonra sertifika programları açarak özel eğitim alanında çalışanlar ve özel eğitimci öğretmen ve yöneticilerin yetiştirilmesine başlamıştır (ÖZİ, 1999a, s.399). Bölümde uygulanan program gereği ilk iki yıl genel meslek dersleri ile genel kültür dersleri alan öğrenciler üçüncü yılın başında yönetim, eğitim programları, özel eğitim gibi uzmanlık dallarına ayrılmışlardır (Enç, 1983, s. 287). Enç (1983, s.289–290) bu Bölümün daha sonra özel eğitim alanında ilk defa yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermeye başladığını bildirmektedir. Bu lisansüstü programlarının başlatıldığı kesin tarihe ulaşılamamakla beraber 1979 tarihinde Ankara Üniversitesinde başlatılan Özel Eğitim Sertifika programlarından önce olduğu bilinmektedir (Enç, 1983, s.289-290). Böylece özel eğitim alanında ilk lisansüstü eğitim çalışmalarının 1965-1979 yılları arasında başladığı söylenebilir.

Bu sırada 1973 yılında MEB, İÖGM Özel Eğitim Çalışma Gurubu MEB'e kapsamlı bir rapor sunmuş ancak uygulamaya geçirilememiştir. (Çağlar, 1974, s.30)

1952–1973 yılları arasında “özel sınıf öğretmenleri için 12 gün süreli 8 kursa 405 öğretmen, 20 gün süreli iki kursa 108 öğretmen katılmıştır. Rehberlik ve Araştırma merkezleri personeli için 10 gün süreli bir kursa 11 kişi, 95 gün süreli bir kursa 8 kişi, 15 gün süreli bir kursa 31 kişi katılmıştır”(Çağlar, 1974, s.37). 1979 yılında MEB ve Ankara Üniversitesinin işbirliği ile özel eğitim okullarında çalışan normal sınıf öğretmenleri ve dal öğretmenlerinin eğitimi için “Özel Eğitim Sertifika” programları başlatılmıştır. Bu programa özel eğitim okullarında çalışan öğretmenler katılmışlardır. Akçamete’nin (2002, s.23) belirttiğine göre “1979 yılına kadar olan dönemde özel eğitim okul ve sınıflarında çalışan öğretmenlerin tümü normal okul öğretmenlerinden oluşmuştur. Bu öğretmenlerin bir kısmı 2–3 haftalık hizmetiçi eğitim çalışmalarına katılmıştır. Büyük çoğunluğu ise engellilerin eğitimi konusunda hiç eğitim almamışlardır”. Özel Eğitim Sertifika programı 27 kredilik 9 dersten oluşmuş ve 1982 yılındaki yüksek öğretimde yeniden yapılanmaya kadar devam etmiştir (Ataman, 2004, s.31). Bu programların öncülüğünü aynı fakültede çalışan Mitat Enç, Yahya Özsoy ve Doğan Çağlar gibi özel eğitimciler yapmışlardır (Özyürek, 2008). Bu sebeple bu programlar o yıllarda özel eğitimin gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

1975–1983 yılları arasında faaliyet gösteren İki Yıllık Eğitim Enstitülerinde özel eğitim dersi seçmeli ders olarak ders programında kendisine yer bulmuştur (YÖK, 2007).

1979 yılında Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesinde (Anadolu Üniversitesi) İşitme Engelli Çocukları Eğitim ve Araştırma Merkezi (İÇEM) kurulmuştur. Bu Merkezin kurulmasında adı geçen Akademinin başkanlığını yapan ve işitme yetersizliği olan bir kızı olan Yılmaz Büyükerşen’in önemli katkıları olmuştur. Bu gelişmenin ardından Ankara Üniversitesi dışında, özel eğitim alanına personel yetiştirme girişimleri, 1981 yılında Yahya Özsoy’un liderliğinde yukarıda adı geçen Akademi bünyesinde “Özel Eğitim Sertifika Programı” başlatılmış ve ülke çapında personel yetiştirme çalışmaları yapılmıştır (Çağlar, 1990; Çıkılı, 1996, s.15; Özyürek, 2008, s.192). Sertifika programına Milli Eğitim Bakanlığı hizmet içi eğitim programları ilkeleri doğrultusunda değişik alanlardaki özel eğitim okulları ve

sınıflarında görev yapan öğretmenler katılmıştır. Program, 33 kredilik 11 dersten oluşmuş ve 1986 yılına kadar düzenli olarak yürütülen programdan 461 öğretmen başarılı olarak sertifika almıştır (Ataman, 2004; ÖZİ, 1999a, s.400).

YÖK, 23 Ağustos 1983 tarih ve 83.46.519 sayılı kararla eğitim fakültelerinde programlarla ilgili kapsamlı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Böylece özel eğitim öğretmenlik programı yükseköğretim düzenlemelerinde yer bulmuştur (YÖK, 2007). 1958 yılında kurulan Eskişehir İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi, 1982 yılında Anadolu Üniversitesi'ne dönüştürülmüş ve “1983 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Öğretmenliği Programı başlatılmış ve ilk mezunlarını 1986–1987 öğretim yılında vermiştir” (Kargın, 2004, s.9). Konrot'a (1991) göre Yüksek Öğretim Kurulu'nun 25.10.1989 tarihli yazısıyla Özel Eğitim Bilim Dalı “Özel Eğitim Bölümü”ne dönüştürülmüştür. Bu bölüm işitme, zihin, görme, konuşma yetersizliği olan bireylerin eğitimi, üstün yetenekli ve üstün zekâlıların eğitimi ve uyumsuz çocukların eğitimi anabilim dallarından oluşmaktadır. Günümüzde ise sadece İşitme ve Zihin Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalları'na öğrenci kabul edilmektedir. Başlangıçta 30–35 olan öğrenci kontenjanları son yıllarda 50'yi aşmıştır. Üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde özel eğitim alanında tezli/tezsiz yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1992; http://www.anadolu.edu.tr/akademik/fak_egt/.htm + internet adresinden 16 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

Anadolu Üniversitesi'ndeki bu gelişmelerin ardından 1986 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Mitat Enç'in de yeğeni olan Prof.Dr. Ayşegül Ataman'ın önderliğinde açılmıştır (Özyürek, 2008, s.194). Anabilim Dalı 1990–1991 öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir. 1992–1993 öğretim yılından itibaren Özel Eğitim Bölümü olarak Görme ve Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Ana Bilim Dallarında öğretmen yetiştirmeye devam etmektedir. (Akçamete, 2002, s.23; ÖZİ, 1999a, s.400) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde görme ve zihin engellilerin eğitimi alanlarında yüksek lisan ve doktora eğitimi verilmekte ayrıca “özel eğitim” alanında

da bir doktora programı daha bulunmaktadır (<http://www.egtbil.gazi.edu.tr/> + internet adresinden 17 Eylül 2007 tarihinde elde edilmiştir)

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, 1968 yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bu Bölümde daha sonra “Özel Eğitim Ana Bilim Dalı 23.12.1982 tarihinde kurulmuş ve 1982 yılından bu yana Bölüm Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı” ve “Özel Eğitim Ana Bilim Dalı” olarak iki ana bilim dalında öğretime devam etmektedir. Ancak özel eğitim bölümünde öğretmenlik programı bulunmamaktadır. Bu Bölümde Özel Eğitim Ana Bilim Dalı kurulması ile çocuk gelişimi ve eğitimi programına özel eğitimle ilgili dersler koyulmuş ve Özel Eğitim alanında çalışacak çocuk gelişimi ve eğitimcileri yetiştirilmeye başlanmıştır (ÖZİ,1999a, s.399). Ayrıca Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünde, özel eğitim alanında tezli yüksek lisans programı mevcuttur (<http://www.cge.hacettepe.edu.tr/tarihce.shtml>; <http://enstitu.hacettepe.edu.tr> + internet adreslerinden 17 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir)

1982 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinin adı Eğitim Bilimleri olarak değiştirilmiş, bölümler yeniden düzenlenirken Özel Eğitim Bölümü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü içinde Anabilim Dalı olarak yer alırken (Akçamete, 1998, s.201) 1995 yılında Özel Eğitim Bölümü yeniden kurulmuştur. YÖK’ün 04.11.1997 tarih ve 97.39.2761 sayılı kararı ile eğitim fakültelerinde yeniden yapılanma süreci başlatılmış böylece YÖK’ün 11.08.1998 tarih ve 1642 sayılı kararı ile (ÖZİ, 1999a, s.399) “Eğitim Bilimleri Fakültesinin Özel Eğitim Bölümündeki özel eğitimci yetiştirilmek üzere başlatılan program kapatılmış onun yerine zihin engelliler öğretmenliği programı başlatılmıştır” (Akçamete, 2002, s.24). Bu program ilk mezunlarını 2000–2001 öğretim yılında vermiştir. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı bünyesinde “özel eğitim” alanında yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmekle beraber bir de “kaynaştırma programları” adında tezli yüksek lisans programı bulunmaktadır (http://egitim.ankara.edu.tr/?bil=bil_icerik&icerik_id=107 + internet adresinden 17 Eylül 2007 tarihinde elde edilmiştir)

Özer ve Müniroğlu'na (1997) göre, beden eğitimi öğretmeni yetiştiren yüksekokullarda “Engellilerde Spor” isimli derslerin başlangıcının 1988-1989 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Spor Teknolojisi Yüksek Okulu ve Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Beden eğitimi ve Spor Yüksekokuluna dayanmaktadır. YÖK Başkanlığı'nın 17.06.1998 gün ve 12575 sayılı yazıları ile Beden Eğitimi Öğretmenliği Programında “Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor” 3 kredilik teorik zorunlu ders olarak yer almıştır (ÖZİ, 1999a, s. 464–465). Bu dersi öğretmenlik programı veren bölümlerin dışındaki bölümlerinde okutan yüksekokullar da bulunmaktadır. Örneğin Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu bünyesinde bulunan Spor Yöneticiliği ve Antrenörlük Bölümlerinde de diğer tüm yüksekokulların öğretmenlik programında olduğu gibi “Engelliler İçin Beden eğitimi ve Spor” dersi üçüncü sınıflarda zorunlu olarak okutulmaktadır. Engelliler İçin Beden eğitimi ve Spor dersi içeriği olarak, “engelli tanımları, nedenleri, sınıflandırılması, engellilerde beden eğitimi sporda özel eğitim, engellilerin yapabilecekleri sporlar, oyunla eğitim, spor eğitiminde eğitmenin dikkat etmesi gereken kurallar, beden eğitimi ve sporun rolü-önemi” belirtilmiş dersin amacı olarak da “engellilerde beden eğitimi ve spor alanında çalışabilecek eleman kazanmak” olarak belirlenmiştir (<http://www.besyo.gazi.edu.tr> + internet adresinden 17 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir).

1994–1995 öğretim yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Bölümü kurulmuş, Bölümde zihin engelliler öğretmenliği programı kurulmuştur. Bölüm, 1997–1998 öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir (Akçamete, 1998, s.202; http://www.ef.ibu.edu.tr/oe/oe_ogr.htm + internet adresinden 16 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Zihin Engellilerin Eğitimi Alanında bir tezli bir de tezsiz yüksek lisans programı bulunmaktadır. Enstitü listesinde yine aynı alanda bir de doktora programı olduğu belirtilmişse de fiili olarak bu alanda doktora eğitimi verilmediği bilinmektedir (<http://www.sbe.ibu.edu.tr/programlar.html> + internet adresinden 12 Ekim 2008 tarihinde elde edilmiştir).

12.09.1997 tarihinde üniversitelere bağlı mimarlık ve mühendislik fakültelerinde okutulan derslerde ve ders kitaplarında özel gereksinimli bireylere yönelik teknik bilgilerin verilmesi ve engellileri de kapsayacak mühendislik anlayışının geliştirilmesi hususunda Yüksek Öğretim Kurulu başkanlığı aracılığıyla tüm üniversitelere duyurulmuş ancak üniversitelerde bu etkinliklerin yer alması istenen düzeye ulaşamamıştır (Sarı ve Saygın, 2002, s.67).

İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümünde, Türkiye’de ilk kez, Üstün Zekâlıların Eğitimi Ana Bilim Dalı kurulmuştur. Ekim 2002’de bu Ana Bilim Dalı, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Lisans Programı, Yan Alan: Sınıf Öğretmenliği adı altında bir program başlatılmıştır. Hâlen bu program, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği adı altında lisans programı olarak devam etmektedir. Ayrıca, 2003–2004 eğitim-öğretim yılından itibaren Yüksek Lisans, 2006–2007 yılından itibaren de Doktora Programına öğrenci alınmaya başlanmıştır. (<http://www.istanbul.edu.tr/hay/bilgi.php?islem=abdbilgi&b=12+> internet adresinden 17 Eylül 2008 tarihinde elde edilmiştir). İstanbul Üniversitesi Türkiye’de üstün zekâlı bireylere yönelik öğretmen yetiştiren tek yükseköğretim kurumu olmak gibi bir özelliğe sahiptir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve On Dokuz Mayıs Üniversitesi ve Marmara Üniversitelerindeki özel eğitim bölümlerinden sonra Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde bulunan Özel Eğitim Bölümü Türkiye’nin en genç özel eğitim bölümüdür. 2005 yılında açılmış olan bölüm halen mezun vermemiştir.

Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde öğretmen yetiştirme hizmetleri bu evrelerden geçtikten sonra günümüzdeki şeklini almıştır. Ancak 2006–2007 yılından itibaren üniversite birinci sınıf öğrencilere uygulanacak şekilde eğitim fakülteleri programları güncelleştirilmiştir. Böylece özel eğitim öğretmenlikleri dışındaki tüm öğretmenlik programlarında da “özel eğitim” dersinin zorunlu ders olarak yedinci yarıyıl da okutulacağı belirtilmiştir. Böylece 2009–2010 öğretim yılında

üniversitelerdeki tüm öğretmenlik bölümlerinin öğrencileri özel eğitim konusunda bir ders alacaklardır. Bu durum oldukça önemli ancak yetersiz bir gelişmedir.

Türkiye’de halen yürürlükte olan 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun kapsamında öğrenciler, yurtdışında lisansüstü öğrenim gördürerek yükseköğretim kurumlarının öğretim elamanları karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu sebeple son yıllarda yurt dışına daha çok öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. 2007 Yurtdışına Lisansüstü Öğrenim Görmek Üzere Gönderilecek Adayları Seçme ve Yerleştirme Sonuçları’na göre işitme yetersizliği olan bireylerin eğitimi için 5, görme engellilerin eğitimi için 4, zihin engellilerin eğitimi için 10, işitme engelliler için spor dalında 1, görme engelliler için spor dalında 1 ve zihin engelliler için spor dalında 1 öğrenci yurtdışına lisansüstü eğitim için gönderilmiştir. ([http:// www.osym.gov.tr/Belge Goster.aspx](http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx). + internet adresinden 30 Ekim 2008 tarihinde elde edilmiştir)

Günümüzde doğrudan özel eğitim öğretmeni yetiştiren 10 üniversite bulunmaktadır. Bunlardan

- Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde zihin engelliler öğretmenliği ve aynı programın ikinci öğretimi,
- Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde işitme ve zihin engelliler öğretmenliği,
- Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde zihin engelliler öğretmenliği,
- Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde görme ve zihin engelliler öğretmenliği,
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi’nde işitme ve zihin engelliler öğretmenliği,
- Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde zihin engelliler öğretmenliği,
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde işitme ve zihin engelliler öğretmenliği ile bu iki programın ikinci öğretimleri,
- Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde zihin engelliler öğretmenliği,

- Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde zihin engelliler öğretmenliği,
- İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi'nde üstün zekalılar öğretmenliği bölümleri bulunmaktadır.

Eski şûra ve raporlarda, bu bölümlere öğrenci bulunamamasından şikâyet edilmiş ve mesleği teşvik edici önlemler alınmaya çalışılmıştır. Buna rağmen 90'lı yıllarda pek rağbet görmeyen özel eğitim bölümlerine girişte özel eğitim bölümlerinin tercih edilme sıklığı ve taban puanları artmıştır.

Yukarıda değindiğimiz özel eğitim alanına personel yetiştirme süreçleri dışında MEB, ihtiyacı gidermek amacıyla bazen üniversitelerle ortak, bazen de kendi bünyesinde çeşitli zamanlarda sertifika programları açmıştır. Yine 2000'li yıllarda Fakültelerin; Eğitim Programları, Ölçme Değerlendirme ve Sınıf Öğretmenliği gibi programlarından mezun olan öğrencilere iki aylık kurslarla zihin engelliler sınıf öğretmenliği kadrosuna geçme imkânı verilmiştir (MEB, 2004; Özyürek, 2008). 2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 29.09.2004 Tarihli ve 9820 Sayılı ilgi(c) kararıyla kabul edilen hizmet içi faaliyet raporu ilgi(B) yazı ile Valiliklere duyurularak kurslar açılmıştır.

7. Özel Eğitimle İlgili Hizmet Veren Özel Teşebbüsler ve Sivil Toplum Kuruluşları

Çağımızda sivil toplum kuruluşlarının etkisi ve önemi her geçen gün artmaktadır. Türkiye'de de özellikle 1980'lerden sonra sivil toplum kuruluşları gelişmişlerdir (Ercan, 2002). Sivil toplum kuruluşları denince akla öncelikle dernekler ve vakıflar gelmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi 1960'lı yıllarda özel gereksinimli bireylerin rehabilitasyonu konusu önemsenmiş vakıflar ve devlet eliyle rehabilitasyon merkezleri kurulmaya başlanmıştır (ÖZİ, 1999a, s.178).

1960'lı yıllarda özel eğitime yönelik hizmet veren sivil toplum örgütlerinden biri 1965 yılında Ankara'da kurulmuş olan "Geri Zekâlı Çocukları Koruma Derneği"dir (Ölçen, 2005). Denekçe, çaylı defileler gibi etkinliklerle bağış toplanmaya ve zihinsel yetersizliği olan bireyler hakkında kamuoyu oluşturmaya çalışılmış ancak 1969 yılında Makbule Ölçen'in çalışmalarına kadar da zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitimlerine yönelik hiçbir faaliyet yapılmamıştır (Ölçen, 2005). Ölçen'in bu konudaki açıklamaları şöyledir (2005):

Ankara dışında hiçbir şubesi bulunmayan dernekte, daha sonra yönetim kurulu üyesi de olan Makbule Ölçen eğitim faaliyetlerine başlamak istemiş ancak o dönemde dernek başkanı "devletin bu alanda hiçbir kuruluşu yokken biz nasıl ortaya çıkabiliriz" diyerek bu isteği reddetmiş buna rağmen Ölçen 1969 yılının Şubat ayında Derneğin eğitim biriminin sorumlusu olmuştur. Dernek bünyesinde özel eğitim hizmeti vermek isteyen Ölçen, hem dernek içindeki muhalefet hem de İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ilgisizliğine rağmen kişisel çabalarla kurs iznini çıkarmış daha sonra bir arkadaşının bunu ulusal bir gazetede haber yapmasıyla birlikte derneğin Kızılay, Sağlık Sokak'taki binasına dört anne çocukları ile gelmişlerdir. Böylece öğretilbilir düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitim-öğretimine Türkiye'de ilk kez 1969 yılının sonunda bu Dernekte başlanmıştır. Ölçen'in 5-10 yaş grubu arasında öğretilbilir çocuklara verdiği eğitim kısa sürede olumlu sonuçlar almış ve toplumun ilgisini çekmeye başlamıştır. Dört olan öğrenci sayısı önce yediye, iki ay sonra 24'e, sonra da 45'e ulaşmıştır. Ölçen, burada tamamen kişisel gözlem ve tecrübelerine dayalı olarak basit yöntem ve teknikler kullanarak eğitim-öğretime devam etmiştir. Sağlık Sokak'daki Dernek binası yetersiz kaldığı için Bahçelievler'de daha geniş ve bahçeli bir yapıya taşınmıştır. Ölçen, 1974 yılında derneğin başkanı seçilmiş okul binaları satıldığından bina içindeki eşyalarla birlikte yıkılmıştır. 1975 yılında Etlik semtinde, Kuyuyasız Sokak'ta bahçe içinde harap bir bina Emlak Kredi Bankasından satın alınarak onarılmış ve okul buraya taşınmıştır. Bina değiştiği için kurs izninin yenilenmesi gerekmiş ve müfettişler fiziksel koşulları yetersiz buldukları için kurs iznini iptal etmişlerdir. Yine kişisel çabalarla izin çıkarılmış ve okul eğitime başlamıştır. Okul için bir eğitim programı hazırlayan Ölçen, kendisine birçok defalar destek olan Orhan Çaplı'nın da oluruyla bu programı uygulamaya başlamıştır. Burada okulunun faaliyetleri hızlanmış ve yerli yabancı birçok insan okula ilgi göstermeye başlamıştır. Alman ve İngiliz büyükelçileri ve eşleri, yurt dışından gelen bürokrat ve siyasi liderlerin eşleri okulu ziyaret etmişler ve maddi destekte bulunmuşlardır. 1977 yılında "Öğretilabilir Çocukları Koruma Derneği" adıyla derneğin ismi değiştirilmiş, Ölçen ve Doğan Çağlar'ın daha önceki teşebbüsleri sonuç vermemiş ancak Ölçen'in uzun uğraşları sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı öğretilbilir düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukları, Milli Eğitim programına 1985 yılında dâhil etmiştir. Bunda dönemin Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanı olan Vehbi Dinçerler ile Ölçen'in eşi Ali Nejat Ölçen'in yakın dostluğunun etkisi olmuştur. Dernek birçok maddi sıkıntılar yaşadığından sonra Ankara Gölbaşı'nda geniş bir arazi satın almış ve vakıflaşma süreci başlamıştır.

Böylece Makbule Ölçen Başkanlığında bir grup gönüllü tarafından 8 Mart 1982'de Ankara'da Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı

kurulmuştur. Bakanlar Kurulunun, 28 Şubat 1987 gün, 19386 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan kararı ile topluma yararlı vakıf sayılmış ve vergi bağışıklığı tanınmıştır. Bir yönetim, bir eğitim ve bir de yatakhane binasından oluşan, 30 gündüzlü, 10 yatılı öğrenci kapasiteli Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi 1990 yılında işletmeye açılmıştır. Mesleki rehabilitasyon ve korumalı işyerine örnek olarak gerçekleştirilen ağaç işleri atölyesi ile ikinci yatakhane binasının yapımı gerçekleştirilmiştir. Bağımsız yaşama geçiş projesine örnek oluşturan “Demir Ölçen Evi” ise Makbule Ölçen-Dr. Ali Nejat Ölçen tarafından yaptırılarak Vakıfa bağışlanmıştır. Tesiste bir fizyoterapi binası ve bir de kapalı spor salonu bulunmaktadır (<http://www.zicev.org.tr/vakif:tarihce> + internet adresinden 12.12.2008 tarihinde elde edilmiştir). Günümüzde, 1990 yılında yapılmaya başlanan Vakfın gölbaşındaki tesisleri ve şubelerinin eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde tam gün seanslı grup eğitimi ile bireysel eğitim yürütülmektedir. Ankara (Genel Merkez) ve Manisa Şubesinde yatılı bakım ve eğitim hizmeti verilmektedir. Genel Merkezdeki Yatılı Hizmeti; İleri yaş kadın-erkek zihinsel engelli bireylerin ebeveynlerini kaybettikten sonra, kalabilecekleri bir mekân olarak düzenlenmiştir (<http://www.zicev.org.tr/egitim:olanaklar> + internet adresinden 12.12.2008 tarihinde elde edilmiştir).

Mitat Enç’in uzun yıllar liderliğini sürdürdüğü özel eğitim alanının Türkiye’de gelişmesi düşüncesine, 1960’lı yılların sonunda Makbule Ölçen gibi kişilerin değerli katkısı olduğu görülmektedir. Ölçen bu yıllarda, zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim imkânlarının geliştirilmesi konusunda önemli bir mücadelenin içine girmiştir. Burada Mitat Enç ile Makbule Ölçen’in Sağlık Sokaktaki Dernek binasında nasıl tanıştıklarına değinmekte yarar bulunmaktadır.

“Bir gün kapı çalındı, açtım, upuzun narin yapılı biriyle karşılaştım. Yanında da adı Ayşe olan yardımcısı vardı. İçeri girdi, öğrenciler anneleriyle birlikte evlerine dönmüşlerdi. Uyguladığımız eğitime ilişkin bilgi edinmek istediğini, kendisinin Eğitim Fakültesinde hoca olduğunu söylüyordu. Ağır zihinsel özürlü çocukların eğitimini devlet üstlenmemişken, neden bu güç sorunu ele aldığımı merak ediyordu. Anlattıklarımı ilgiyle dinliyor, arı bir Türkçeyle sorular soruyordu. Bilge bir kişiliği vardı, o ölçüde alçak gönüllüydü. Bir güçlülükle karşılaşırsam, kendisine baş vurmakta çekinmemeliydim. Adının Mitat Enç olduğunu söylemişti. Onun görme özürlü olduğunu çok sonraları öğrenecektim; fakat o her şeyi herkesten iyi görüyordu” (Ölçen, 2005, s.150)

Makbule Ölçen, kimsenin daha önce teşebbüs edemediği bir işe kalkışmış ve çok geçmeden Mitat Enç ona ulaşmış ve destek olmuştur. Bu da bu dönemdeki gelişmelerin yine önceki dönemlerde olduğu gibi özel eğitim alanının öncülerinin kişisel çabalarıyla sürdüğünün bir başka göstergesidir.

1972 yılında “körlerin eğitilmesi, rehabilite edilmesi, işyerlerine yerleştirilmesi ve işyerlerinde verimli hale getirilmesi, körlüğün önlenmesi ve sorunları doğrultusunda kamuoyu oluşturulması” amacıyla Altı Nokta Körler Vakfı İstanbul’da kurulmuştur (<http://www.6nokta.org.tr/tarihce.html>.+ internet adresinden 12.12.2008 tarihinde elde edilmiştir). Vakıf 13 Mart 1972 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır. Bakanlar Kurulu’nun 26.11.1971 Tarihli 7/9492 Sayılı Kararı ile vergi muafiyeti tanınmıştır. Vakıf, katlanabilir beyaz baston, Braille (kabartma) yazı tableti ve çivi kalem yaptırarak Türkiye’deki tüm görmezlerin ihtiyacını ücretsiz karşılamaktadır. Vakfın kuruluş aşamasında mülkiyeti İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait 30 yıllık kullanma hakkı verilen arsa üzerine Körler Rehabilitasyon Merkezi inşa edilmiş ve 17.03.1973 Tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile imzalanan protokol gereği 11 Mart 1974 tarihinde 18–35 yaş arasındaki görme yetersizliği olan bireylerin eğitime başlanmıştır (<http://www.6nokta.org.tr/tarihce.html>. + internet adresinden 12.12.2008 tarihinde elde edilmiştir).Vakıfta halen Bağımsız Hareket (Beyaz Baston) Eğitimi, Kişisel İdare Eğitimi, Modelaj Eğitimi, Kabartma Yazı Eğitimi, Abaküs (Matematik) Eğitimi gibi temel eğitim ve İş Atölyesi Eğitimi, Bilgisayar Eğitimi, Telefon Santral Operatörlüğü, Masörlük Eğitimi, DJ’lik Eğitimi gibi mesleki eğitim verilmektedir.

Görme yetersizliği olan bireyler için kurulan vakıflardan bir diğeri Türkiye Körler Vakfı, 1974 yılında görme yetersizliği olan bireylerin eğitimini ve rehabilitasyonunu sağlamak ve iş bulmalarına yardımcı olmak amaçlarıyla Ankara’da kurulmuştur (<http://www.tkvakfi.org/vakif%20Senedi.htm> + internet adresinden 20 Ocak 2009 tarihinde elde edilmiştir). Bu vakfın da kuruluşu Mitat Enç’in öncülüğünde olmuş ve Enç Vakfın başkanlığını yapmıştır (<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/dergi/dergiler/39/40/338.pdf> + 20 Ocak 2009 tarihinde

elde edilmiştir). Türkiye Körler Vakfının vakıf senedinde belirtilen eğitimle ilgili faaliyet alanları ise, (<http://www.tkvakfi.org/Vakıf%20Senedi.htm> + internet adresinden 20 Ocak 2009 tarihinde elde edilmiştir.):

- Öğretim ve eğitim ile rehabilitasyon merkezleri kurmak ve verimli olarak çalışmalarını için gerekli her türlü tedbirleri almak .
- Yetişkin körleri, uygun süreli kurslarda yeteneklerine göre işe alıştırmak ve yetiştirmek , okuma ve yazmayı öğretmek .
- Görenek ve davranış yönünden yeteneklerini geliştirmek.
- İş ve meslek sahibi olup ta görme duyusunu yitirenlere asıl işinde ya da ona yakın işlerde çalışabilmesi için gerekli öğretim ve eğitim olanakları tanımak.
- Çalışma yaşını geçmiş körlere evlerinde iş ve öğretim yapabilmelerini sağlamak.
- Körlerin eğitim, öğretim ve rehabilitasyon konularında olumlu ve verimli çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerekli görülen hallerde bunların çalışmalarını desteklemek.
- Körlerin eğitim ve rehabilitasyonu ile ilgili olan yayınlar yapmak ya da desteklemek.
- Körlerin ihtiyacı olan her türlü eğitim, öğretim ve rehabilitasyon araçlarını kar gütmenden sağlayıp satmak şeklinde belirtilmiştir.

Aynı vakıf tarafından “Türkiye Körler Vakfı Özel Görme Rehabilitasyon Merkezi” adıyla 1983 yılında yeni bir birim açılmış ve bu birimde halen, daha önce eğitim alamamış görme yetersizliği olan bireylerin, eğitimi yapılmaktadır (http://www.tkvakfi.org/biz_kimiz.htm + internet adresinden 20 Ocak 2009 tarihinde elde edilmiştir).

Bu gelişmelerin ardından Sabancı ailesinin hayır faaliyetlerini kurumsallaştırmak amacıyla 1974 yılında Hacı Ömer Sabancı Vakfı (Sabancı Vakfı) kurulmuştur. Türkiye’nin en varlıklı ailelerinden biri olan Sabancı ailesi birçok alanda olduğu gibi özel gereksinimli bireyler ve eğitimle ilgili hayır işleri de yapmışlardır. Sakıp Sabancı ve eşi Türkan Sabancı’nın özel gereksinimli çocukları olması bu ailenin bu konuya ilgilerini arttırmıştır. Daha önce Florya’da özel gereksinimli bireyler için okul açtığı bilinen Sabancı ailesinin kurduğu Vakıf,1996 yılında Metin Sabancı Spastik Çocuklar ve Gençler Rehabilitasyon Eğitim ve Üretim Merkezi’ni açarak hizmete sunmuştur. Bunun ardından Türkan Sabancı ve Sakıp Sabancı Üsküdar’da görme yetersizliği olan bireyler için bir ilköğretim okulu yaptırmış ve MEB’e bağışlamışlardır. Bunun dışında Vakıf, Altı Nokta Körler Eğitim Vakfı’na Sevil Sabancı Altı Nokta Körler Eğitim ve Kültür Merkezi’ni

kurulmasında maddi destek sağlamıştır. Günümüzde Sabancı Vakfı ve özellikle Sakıp Sabancı'nın kızı Dilek Sabancı özel gereksinimli bireylerin sorunları ve eğitimleri ile ilgili komuoyu oluşturmaya, özel gereksinimli bireylere yönelik faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerini ve resmi kurumlara maddi ve manevi destek vermeye devam etmektedirler. (http://www.vaksa.org.tr/tr/hakkinda/images/turkce_katalog.pdf + internet adresinden 30 Ocak 2009 tarihinde elde edilmiştir)

Altınokta Körlere Hizmet Vakfı, 1996 yılında günümüzde de faaliyetlerini sürdüren Altınokta Körler Derneği tarafından kurulmuştur. Eğitim ve Kültür Merkezi'ni işletmenin yanı sıra görme engellilerle ilgili kuruluşlara proje bazında finansman kaynağı yaratılması ve görme engellilerin ihtiyaç duyduğu araç ve gereçlerin üretilmesi için faaliyet göstermektedir. Dernek, Altınokta Körlere Hizmet Vakfı aracılığıyla, bünyesinde bilgisayarlı braille matbaa, sesli bilgisayar laboratuvarı, kitap kayıt stüdyoları, kabartma, sesli ve kompakt disklerin (CD) bulunduğu kütüphaneler, misafırhane, lokal, restoran ve çeşitli hizmet birimleri bulunan Altınokta Körler Eğitim ve Kültür Merkezini işletmektedir. (<http://www.altinokta.org.tr/hakkimizda.php>. + internet adresinden 12.12.2008 tarihinde elde edilmiştir). Görme engellilerin ihtiyaçları doğrultusunda, beyaz baston, Braille ve konuşan saat, konuşan bilgisayar, telebüyüteç gibi araç-gereçleri ya yurt dışından temin etmekte ya da bizzat kendisi üretilip pazarlamaktadır.

7.10.1983 tarih ve 18184 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 2908 sayılı Dernekler Yasası ile bu kapsamda özürölülerin örgütlenmesi yeniden düzenlenmiş buna göre gönüllü kuruluşları bir sistem içinde organize etmek amaçlanmıştır. Buna göre, sakatlara hizmet amacı ile kurulan derneklerin, “Körler Federasyonu, Sağırılar Federasyonu, Ortopedik Özürölüler Federasyonu, Zihinsel Özürölüler Federasyonu olmak üzere dört federasyonu teşkil etmeleri ve bu federasyonların birleşerek Türkiye Sakatlar Konfederasyonu'nu oluşturmaları zorunludur” hükmü getirilmişti (ÖZİ, 1999a. s:120). Böylece dört engel grubundaki örgütlerin kendi adlarını taşıyan federasyonlara girmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylere yönelik faaliyet gösteren vakıflar da 2762

sayılı kanun gereğince vakıflar ve bunlara bağlı şubeler şeklinde örgütlenmişlerdir (ÖZİ, 1999d, s.1).

Günümüzde, 23.11.2004 tarih ve 25649 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 04.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu gereğince özel gereksinimli bireylere hizmet veren ve vakıfların dışında kalan sivil toplum kuruluşları, dernekler, federasyonlar ve konfederasyon şeklinde örgütlenmiştir. Türkiye Sakatlar Konfederasyonu'na bağlı özel gereksinimliler alanında örgütlü federasyonlar ise şunlardır.

- Türkiye Körler Federasyonu
- Ortopedik Özürlüler Federasyonu
- Görme Özürlüler Federasyonu
- İşitme Engelliler Milli Federasyonu
- Zihinsel Özürlüler Federasyonu
- Spastik Çocuklar ve Erişkinler Dernekleri -Cerebral Palsy- Federasyonu

Özel gereksinimli bireylere hizmet veren sivil toplum kuruluşları geleceğe yönelik olarak “özürlülük konusunda toplumun bilinçlenmesini sağlamak, özürlülere yönelik sosyal sportif etkinlikler attırmak, özürlülüğün önlenmesine ilişkin çalışmalar yapmak, özürlü istatistikleri çıkarmak, istihdam ve işyerlerinin korumalı getirilmesi çalışmaları yapmak, bakım ve koruma hizmetleri, meslek sahibi olmaya yönelik eğitim kursları açmak, entegrasyon çalışmaları, eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi için hizmetler yapmak, özürlülerin gelirleri ve sosyal güvencelerinin artması, konuşan kütüphane, rehabilitasyon hizmetlerinin geliştirilmesi, sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmak” gibi amaçlara sahiptir (ÖZİ, 1999d).

Türkiye’de bu güne kadar 196240 dernek kurulmuş ve bunların 77920’si halen faaliyetlerine devam etmektedir (www.dernekler.gov.tr + internet adresinden 30 Ekim 2008 tarihinde elde edilmiştir). Çankaya’ya (2005) göre “Türkiye’de eğitim amaçlı faaliyet gösteren ya da yardımlarda bulunan sivil toplum örgütleri arasında sendikalar, vakıflar, dernekler, eğitim ve danışmanlık merkezleri, özel eğitim merkezleri” yer almaktadır. Sakatlar Konfederasyonuna bağlı Özel gereksinimli bireylerle ilgili 390 dernek ve 43 vakıf bulunmaktadır. Araştırmamızda ayrıca özel gereksinimli bireylere yönelik hizmet veren 15 vakıfla beraber toplam 58 vakıf

olduğu görülmüştür. Günümüzde CANEV, Tohum Vakfı, Altı Nokta Körlere Hizmete Derneği gibi birçok vakıf ve dernek bulunmaktadır. Bu dernek ve vakıflar özel gereksinimli bireylere farklı kurs ve etkinliklerle eğitim verdiği gibi okul ve özel eğitim merkezleri de açmaktadırlar.

Tablo 10

Kamu Yararına Çalışan Dernekler Statüsünde Olan Özel Gereksinimli Bireylere Hizmet Veren Dernekler

	DERNEĞİN ADI	Faaliyet Yeri
1.	ADANA SAĞIR VE DİLSİZLER DERNEĞİ	ADANA
2.	ANKARA REHABİLİTASYON DERNEĞİ	ANKARA
3.	ÖĞRETİLEBİLİR ÇOCUKLARI KORUMA DERNEĞİ	ANKARA
4.	DOWN SENDROMU DAYANIŞMA VE ARAŞTIRMA DERNEĞİ	ANKARA
5.	FENİLKETONİRÜLİLİ ÇOCUKLARI TARAMA VE KOR. DER.	ANKARA
6.	TÜRKİYE SAĞIR VE DİLSİZLER DERNEĞİ	ANKARA
7.	ALTI NOKTA KÖRLERİ EĞİTİM VE KALKINDIRMA DERNEĞİ	ANKARA
8.	İLGİ OTİSTİK ÇOCUKLARI KORUMA DERNEĞİ	ANKARA
9.	GÖRMEYENLER KÜLTÜR VE BİRLEŞME DERNEĞİ	ANKARA
10.	AYDIN SPASTİK ÇOCUKLARI	AYDIN
11.	ANTALYA BEYAZ BASTON GÖRMEYENLER DER.	ANTALYA
12.	BURDUR ÖZÜRLÜLERİ KORUMA VE YAŞATMA DERNEĞİ	BURDUR
13.	BURSA SAĞIR DİLSİZLERİ HİMAYE VE YARDIM DER.	BURSA
14.	ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARI KORUMA DER.	BURSA
15.	UYGAR GÖRME ENGELLİLER DERNEĞİ	BURSA
16.	EDİRNE ZİHİN VE HAREKET ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARI KOR.DER.	EDİRNE
17.	ESKİŞEHİR GÖRME ENGELLİLER DAYANIŞMA DERNEĞİ	ESKİŞEHİR
18.	KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARI KORUMA DER.	HATAY
19.	GÖRME ÖZÜRLÜLERİNİ BİRLEŞTİRME VE KALK. DER.	İÇEL
20.	YETİŞTİRME YURDU VE KOR. MUHTAÇ ÇOCUKLARI KORUMA .DER.	İSTANBUL
21.	ÇOCUK AKIL SAĞLIĞI VE REHABİLİTASYONU DER.	İSTANBUL
22.	TÜRKİYE GÖRME ENGELLİLER DER.	İSTANBUL
23.	TÜRKİYE GÖRMEZLERİ EĞİTİM VE HİMAYE DERNEĞİ GENEL MERKEZİ	İSTANBUL
24.	TÜRK SPASTİK ÇOCUKLARI DER.	İSTANBUL
25.	KÖRLERİ EĞİTİM VE KALKINDIRMA DER.	İSTANBUL
26.	TÜRKİYE SAKATLAR DERNEĞİ	İSTANBUL
27.	BEDENSEL ENGELLİLERLE DAYANIŞMA DERNEĞİ	İSTANBUL
28.	ERAM ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLARA YARDIM DERNEĞİ	İSTANBUL
29.	GÖRME ÖZÜRLÜLER DERNEĞİ(GÖZ-DER)	İSTANBUL
30.	TÜRKİYE SAĞIR VE DİLSİZLER TESANÜT DER.	İSTANBUL
31.	TÜRKİYE SAĞIRLAR VE DİLSİZLER MİLLİ FEDERASYONU	İSTANBUL

	DERNEĞİN ADI	Faaliyet Yeri
32.	KAMU YARARINA ÇALIŞAN ÇOCUK ZEKASINI KOR.VE GEL.DR	İSTANBUL
33.	TÜRKİYE İŞİTME ENGELLİLER DER.	İSTANBUL
34.	ÇAĞDAŞ GÖRMEYENLER DERNEĞİ	İZMİR
35.	GÖRMEYENLERİ KORUMA DER.	İZMİR
36.	MULTPL SKLEROZ DER.	İZMİR
37.	İZMİR SAĞIR VE DİLSİZLERİ KORUMA KALKINDIRMA DER.	İZMİR
38.	ANADOLU SAKATLAR DER.	KAYSERİ
39.	ONDOKUZ MAYIS ZİH.ENG.ÇOÇ. EĞT.UYG.ARŞ.GEL.DER	SAMSUN
40.	TRABZON SAĞIR DİLSİZLERİ KORUMA DERNEĞİ	TRABZON
41.	SPASTİK ÇOCUKLARI ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERİ EGT.VE K.D.	TRABZON

Kaynak: <http://www.dernekler.gov.tr/> Dernekler/Web/Gozlem2.aspx?sayfaNo=74 internet adresinden 30 Ekim 2008 tarihinde derlenmiştir.

Tablo 11

Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Hizmet Veren Vakıflar

	VAKFIN ADI	FAALİYET YERİ
1.	TÜRKİYE CAN ÇOCUKLAR EĞİTİM KORUMA VE YAŞAM VAKFI	ADANA
2.	ALTI NOKTA KÖRLERE HİZMET VAKFI	ANKARA
3.	EĞİTİLEBİLİRLER EĞİTİM VE REHABİLİTASYON VAKFI	ANKARA
4.	ESER ÜLKEALAN SAĞLIK TURİZM EĞİTİM BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE ÖZÜRLÜ ÇOCUKLAR VAKFI	ANKARA
5.	BEDENSEL ENGELLİLER GÜÇLENDİRME VAKFI	ANKARA
6.	BELEDİYELER PLANLAMA HİZMETLERİ VAKFI	ANKARA
7.	BİNBİR ÇİÇEK ZİHİNSEL VE FİZİKSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR ERKEN TANI ERKEN TEDAVİ VE EĞİTİMİ V.	ANKARA
8.	KÖRLERE IŞIK VAKFI	ANKARA
9.	TURİZM GELİŞTİRME VAKFI	ANKARA

	VAKFIN ADI	FAALİYET YERİ
10.	TÜRKİYE BÖBREK NAKLİ VE DİYALİZ HASTALARINA HİZMET VAKFI	ANKARA
11.	TÜRKİYE ÖZÜRLÜLER EĞİTİM VE DAYANIŞMA VAKFI	ANKARA
12.	TÜRKİYE GÜÇSÜZLER VE KİMSESİZLERE YARDIM VAKFI	ANKARA
13.	TÜRKİYE KÖRLER VAKFI	ANKARA
14.	TÜRKİYE SAKATLARI KORUMA VAKFI	ANKARA
15.	TÜRKİYE TRAFİK KAZALARI YARDIM VAKFI	ANKARA
16.	ULUSLARARASI ENGELLİLER VAKFI	ANKARA
17.	ZİHİNSEL YETERSİZ ÇOCUKLARI YETİŞTİRME VE KORUMA VAKFI	ANKARA
18.	ANTALYA ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARI YETİŞTİRME VE KORUMA VAKFI	ANTALYA
19.	BURSA SPASTİK ENGELLİLER REHABİLİTASYON VAKFI	BURSA
20.	ÇANAKKALE SPASTİK ÖZÜRLÜ ÇOCUKLAR EĞİTİM VAKFI	ÇANAKKALE
21.	İŞİTME ÖZÜRLÜ ÇOCUKLAR EĞİTİM VE ARAŞTIRMA VAKFI	ESKİŞEHİR
22.	SEVGİ ZİHİNSEL YETERSİZ ÇOCUKLARI ARAŞTIRMA, EĞİTME VE KAZANDIRMA VAKFI	ESKİŞEHİR
23.	GAZİANTEP KÖRLER VAKFI	GAZİANTEP
24.	ALTI NOKTA KÖRLER VAKFI	İSTANBUL
25.	ANNE VE BEBEK SAĞLIĞI VAKFI	İSTANBUL
26.	ANNE VE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI	İSTANBUL
27.	ÇOCUK VAKFI	İSTANBUL
28.	DÜNYA SPASTİK VE BEDENSEL ÖZÜRLÜLER VAKFI BAŞKANLIĞI	İSTANBUL
29.	DOST YAŞAM DOWN SENDROMU VAKFI	İSTANBUL
30.	FİZİKSEL ENGELLİLER VAKFI	İSTANBUL
31.	FİZİK TEDAVİ VE REHABİLİTASYON VAKFI	İSTANBUL
32.	İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İSTANBUL VAKFI	İSTANBUL
33.	İSTANBUL İLİ BAĞÇELİEVLER İLÇESİ KAZIM BEYAZ MESLEK OKULU ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARA HİZMET VAKFI	İSTANBUL
34.	İSTANBUL ZİHİNSEL ENGELLİLER İÇİN EĞİTİM VE DAYANIŞMA VAKFI	İSTANBUL
35.	İSTANBUL VEYSEL VARDAL KÖRLER OKULU VAKFI	İSTANBUL
36.	İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLAR EĞİTİM VAKFI	İSTANBUL
37.	ÖZÜRLÜLER VAKFI	İSTANBUL
38.	PLASTİK CERRAHİ ÖZÜRLÜ HASTALARA YARDIM VE PLASTİK CERRAHİYİ GELİŞTİRME VAKFI	İSTANBUL
39.	TEMSAV- TOPRAK ISLAHI EROZYONLA MÜCADELE STRAT. AĞAÇ. SAKAT VE SPASTİK ÖZÜRLÜLERE YARD. VE DAY. V.	İSTANBUL
40.	TODEV TÜRKİYE OTİSTİKLERE DESTEK VE EĞİTİM VAKFI	İSTANBUL
41.	TOHUM TÜRKİYE OTİZM ERKEN TANI VE EĞİTİM VAKFI	İSTANBUL
42.	TURİZM VE SEYAHAT ACENTALARI VAKFI	İSTANBUL
43.	TÜRK AİLE SAĞLIĞI VE PLANLAMASI VAKFI	İSTANBUL
44.	TÜRKİYE ENGELLİLER SPOR YARDIM VE EĞİTİM VAKFI	İSTANBUL

	VAKFIN ADI	FAALİYET YERİ
45.	TÜRKİYE ENGELLİLER VAKFI	İSTANBUL
46.	TÜRKİYE EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI BAŞKANLIĞI	İSTANBUL
47.	TÜRKİYE SPASTİK ÇOCUKLAR VAKFI	İSTANBUL
48.	ZİHİNSEL ENGELLİLER VE REHABİLİTASYON VE EĞİTİM VAKFI	İSTANBUL
49.	ZİHİNSEL YETERSİZ ÇOCUKLARI YET. VE KOR.VAKFI İSTANBUL ŞUBESİ	İSTANBUL
50.	ÇOCUK SAĞLIĞINI KORUMA VAKFI	İZMİR
51.	SEVGİ ZİHİNSEL ENGELLİLER YARDIM VE DAYANIŞMA VAKFI	İZMİR
52.	SPASTİK FELÇLİLERİ KORUMA VE GÜÇLENDİRME VAKFI	İZMİR
53.	ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER YETİŞTİRME VE KORUMA VAKFI	İZMİR
54.	KAYSERİ ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARI YETİŞTİRME VE KORUMA VAKFI	KAYSERİ
55.	BİZİM KÖY ENGELLİLER ÜRETİM MERKEZİ VAKFI	KOCAELİ
56.	KONYA ORTOPEDİ VAKFI	KONYA
57.	MALATYA ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARI KORUMA VE YETİŞTİRME VAKFI	MALATYA
58.	ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ KİŞİLERİ EĞİTME VE KORUMA VAKFI	UŞAK

Kaynak: http://www.vgm.gov.tr/02_VakiflarHakkinda/005_YeniVakiflar/yeni_vakif.cfm;
<http://www.ozida.gov.tr/>; <http://www.tsk.org.tr/dernek/vakif.htm>;
www.webrehberi.net/istanbul_rehberi internet adreslerinden 02 Ocak 2009 tarihinde derlenmiştir.

Tablo 10'a göre Türkiye'de özel gereksinimli bireylere yönelik faaliyette bulunan ve kamu yararına çalışan dernekler statüsünde 40 dernek ve bir de federasyon bulunmaktadır. Tablo 11' göre de bu amaçla faaliyetleri sürdüren 58 vakıf olduğu görülmektedir. Bu dernekler ve vakıflar özel gereksinimli bireylere farklı kurs ve etkinliklerle eğitim verdiği gibi okul ve özel eğitim merkezleri de açmaktadırlar. Her yıl Mayıs ayında Sakatlar Haftası ve 3 Aralık Dünya Özürlüler Günü bu dernek ve vakıfların seslerini daha çok duyurmalarını sağlamaktadır. Bu gün ve haftalarda çeşitli etkinlikler yaparak kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadırlar.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar ışığında yapılan öneriler yer almaktadır.

Sonuç

Araştırmanın sınırları içinde yer alan 1924 Anayasası'nda özel eğitimle ilgili doğrudan bir hüküm bulunmadığı gibi özel gereksinimli bireylerin eğitimlerini engelleyici bir hüküm de bulunmamaktadır. Daha sonra yürürlüğe girmiş olan 1961 Anayasasının 50. maddesiyle “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” hükmü getirilmiştir. Bu madde ile ilk kez özel eğitim anayasal düzeyde devlet tarafından güvenceye alınmıştır. Bu ifade 1982 Anayasasının 42. maddesinde de aynen korunmuştur.

Özel eğitimle ilgili ilk kanuni düzenlemelerin 1940'ların sonuna doğru yapıldıkları bu yıllara kadar özel gereksinimli bireylerin 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu gibi diğer yasalardan yararlandırıldıkları görülmektedir. 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun, 4489 sayılı Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun gibi özel eğitime dolaylı yönde etki eden yasalar kapsamına girmektedir. Özel eğitimle doğrudan doğruya ilgili ilk kanun 07.07.1948 tarih ve 5245 sayılı “ İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanundur. Daha sonra 1951 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olan İzmir'deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu'nun Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesini düzenleyen 5822 sayılı Kanun, 5245 sayılı Kanunun genişletilmiş şekli olan, 15.02.1956 tarih ve 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalâde İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki

Kanun ve 15.5.1957 tarih ve 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun olmak üzere üç yasa daha çıkarılmıştır ki, bunlar 1960’lı yıllara kadar yapılmış olan en önemli yasal düzenlemelerdir.

1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda özel eğitimle ilgili gerekli tedbirlerin alınacağını belirtilmesi Türkiye’de bir ilkin gerçekleştirilmesidir. Bu kanuna dayanılarak hazırlanan “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği” bu çocukların eğitimleri ile ilgili ilk yönetmelik olma özelliğini de taşımaktadır. Bu yönetmelik 1962 yılından itibaren düzenlenerek kapsamı beş kez genişletilmiş ve günümüze kadar özel eğitim hizmetlerinin sürdürülmesinde önemli yasal çerçevelerden biri olma vasfını korumuştur. Bu Yönetmeliğin ilk çıktığı tarihin akabinde RAM’larla ilgili yönetmeliklerin de çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu gelişmelerin ardından 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çıkarılmış ve Kanunun 8. maddesinde “Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır ” hükmüne yer verilmiştir. Bu hükmün hem 1961 Anayasasının 50. Maddesi hem de 222 sayılı kanunun 12. Maddesi ile örtüşmesi, özel eğitim alanının yasal gelişiminde bir sürekliliğin başladığını göstermektedir.

Bu sürekliliğin kanıtlarından biri diğeri yukarıda değinildiği gibi 1982 Anayasasında kendini göstermektedir. Nitekim buna bağlı olarak 12.10.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” çıkarılmıştır. Bu Kanun doğrultusunda "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği", "Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği", "Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Yönetmeliği" gibi yeni düzenlemeler yapılmış ve Türkiye’de özel eğitim hizmetleri yaklaşık on beş yıl bu kanun ve yönetmeliklerle sürdürülmüştür. Özel eğitimle doğrudan ilgili olarak 30 Mayıs 1997 tarihinde kabul edilen ve halen geçerliliğini sürdüren 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe konmuştur. Bu kararnameye dayanarak 18 Ocak 2000 tarihinde çıkarılan “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” ile özel gereksinimli bireylere sağlanacak hizmetler tekrar ele alınarak kapsamı genişletilmiştir. 01.07.2005 tarihli 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun da özel

gereksinimli bireylerin haklarının iyileştirilmesi bakımından çok önemli bir yasal düzenlemedir. Bu Kanun doğrultusunda 31.05.2006 tarihinde yeniden düzenlenen bu yönetmelik günümüzdeki şeklini almış ve halen Türkiye’de resmi özel eğitim hizmetleri bu yönetmeliğe göre sürdürülmektedir. Yine bu Kanun, birçok yasadaki eksikliği gidermeyi amaçlamış, bu amaçla 3797 sayılı ve 30.4.1992 tarihli Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’a 2005 yılında bir madde ekleyerek özel gereksinimli bireylerden özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etmeleri uygun görülenlerin eğitim giderlerinin, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanacağı hükmünü getirmiştir. Böylece daha önce yalnızca SSK ve Emekli Sandığından sağlık sigortası olanların yararlanabildiği bu imkân, tüm vatandaşlara bir eğitim hakkı olarak sunulmuştur. Bu düzenlemeyle Türkiye’de, özel sektörün açtığı özel eğitim merkezleri hızla artmıştır.

1923 yılından 2007 yılına kadar geçen sürede özel eğitimle dorudan doğruya ilgili sekiz yasa ve on yönetmelik yürürlükte kalmış, günümüzde halen yürürlükte olan yasal düzenlemeler ise 1997 tarih ve 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve bunun çerçevesi içerisinde yürürlüğe konulan 2006 yılında yürürlüğe giren “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği” ve ayrıca 22.07.2005 tarihli ve 25883 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel, Özel Eğitim Kursları Yönetmeliği ve aynı tarih ve sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel, Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliğidir. Bunun yanı sıra yer alan kurumsal düzenlemeler de alanda yapılan çalışmaların gelişmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalâde İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun da halen yürürlükte olmakla beraber uygulanmamaktadır.

Tüm bu yıllar boyunca yapılan yasal düzenlemelerin özel eğitim alanının gelişimine olumlu etkileri olmuştur. İlk başlarda birkaç kişi için ve ya tek bir okul için çıkarılan yasaların kapsamı genişleyerek tüm alana ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmiştir. 84 yıl boyunca özel eğitimle ilgili yasalarda türlü değişiklikler olmasının nedeni bu alanın ülkede yeni gelişiyor olması ve bu sebeple uygulamalardaki eksikliklerin giderilmek istenmesi olarak görülmektedir. Ancak en

kapsamlı düzenlemelerin 1990'lı yıllarda başladığı ve 2000'li yıllarda zirveye ulaşmıştır.

Türkiye'deki yasal ve kurumsal düzenlemelerin uluslararası gelişmelerle ilişkili olduğu görülmüştür. Birleşmiş Milletler üyesi ve Avrupa Birliğine aday olan Türkiye, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Sakat Hakları Bildirisi ve Avrupa Sosyal Şartı gibi bu toplulukların yayınladığı bildiri ve sözleşmelere uymaya çalışmaktadır. Böylece özel eğitim alanında dünyada olan gelişmelerden uzak kalınmadığı ve taraf devletlere verilen yükümlülüklerin yerine getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca yurt dışından davet edilen, Kvaraceus, Lauglin ile görevi gereği Türkiye'ye gelen Mc Kensie gibi yabancı uzmanların Cumhuriyet tarihinde özel eğitiminin gelişmesinde katkıları olduğu görülmüştür. Ancak Türkiye'deki yasal gelişmelerin sağlanmasında planlı bir yol izlenmediği, bu düzenlemelerin kişisel veya kurumsal çabalar ile ihtiyaca göre yapıldığı görülmektedir. Günümüzde ise özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine yönelik hükümler içeren yasal düzenlemeler oldukça kapsamlı ve gelişmiş ülkelerin yasal düzenlemelerinden neredeyse farksızdır. Ancak bunlardan azımsanamayacak kadar fazla bir miktarının kâğıt üstünde kaldığı izlenimi alınmıştır.

1923 – 2007 yılları arasında 60 hükümet kurulmuştur. 1970'li yılların sonuna kadar hükümetler programlarında özel eğitimle ilgili hedef ve politikalara yer vermemişlerdir. Ancak 1950'lerden itibaren özel eğitim alanında ciddi kurumsal gelişmeler olduğu da bir gerçektir. Bu gerçeklere rağmen hükümet programlarında özel eğitimle ilgili hedef ve politikaların olmaması bu gelişmelerin hükümetlerin planı dâhilinde olmadığını düşündürmekte ve özel eğitim alanındaki hükümet icraatlarının daha çok bireysel çabalarla yürütüldüğü açıkça anlaşılmaktadır. 1940'lı ve 50'li yıllarda MEB'deki bazı yetkililerle temasa geçen Enç, özel eğitim hizmetlerine el atılması gerektiğini anlatmaya çalışırken, “ hele şu normal olanları okutalım da sıra sakatlara gelsin” cümlesi ile karşılaşmıştır. Buna rağmen Enç, 1940'lardan itibaren özel eğitim kurumlarının gelişimi davasının önderliği yapmış, hemen hemen birçok yeniliğin de bizzat öncüsü olmuştur. 1970'li yıllardan sonra iktidara gelen sadece yedi hükümetin programında doğrudan doğruya özel eğitimle ilgili hedef ve politikalar belirtilmiştir. Bu, yedi hükümet programı dışında 53

hükümet programında özel eğitimle ilgili hedef ve politikaların yer almaması politikacıların bu sorunun önemini ne kadar geç fark ettiklerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu durum bir taraftan bazı sivil toplum kuruluşları dışında toplumun bu konudaki ihtiyaçlarını bildirmemesine, ailelerin özel gereksinimli çocuklarını çevrelerinden utandıkları için saklamayı tercih etmelerine bağlanabilir. Ama unutulmamalıdır ki, böylesi hassas konularda siyasilerin ailelere göre daha duyarlı olup, toplumun her konuda olduğu gibi bu konuda da önünü açması gerekirdi. Nitekim bulgulara yer verildiği gibi özel gereksinimli çocukları olan kişilerin siyaset sahnesine çıkmaları ve ülkenin gelişmesinde etkili olabilecek ekonomik güce sahip kişilerin ailelerinde, özel gereksinimli bireylerin bulunması gibi etmenler, yukarıda da söylendiği gibi konunun daha yoğun bir biçimde ele alınmasına yol açmıştır. Diğer taraftan özel eğitimle ilgili hedef ve politikaların son beş hükümet programında daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bu önlemlerin hükümetler tarafından dikkate alınmaya başlamasında özel eğitim alanına yönelik bilimsel ve kurumsal çalışmaların çoğalması, uluslararası gelişmelerin Türkiye'ye etkileri, özel eğitim kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının sayılarının artması ve bunların kamuoyu oluşturması, 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması sonucunda Türkiye'de 8,5 milyona yakın özel gereksinimli bireylerin olduğu gerçeğinin daha net olarak anlaşılması olarak sıralanabilir.

Yukarıda ele alınan çalışmalar sürerken, 1963 yılından günümüze kadar dokuz kez beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. Bunlardan dördünde doğrudan hedef ve politikalar bulunmakla beraber, diğer dört planda bu konuya değinilmemiş yalnız bir planda özel eğitimle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Böylece planlı kalkınma döneminin yarısından daha uzun bir süre boyunca özel eğitim hizmetlerinin göz ardı edildiği görülmektedir. Hükümet programlarında da bu konuya yer verilmemesi devlet ve hükümet yetkililerinin 1960'lı yıllardan sonra da konuya gereken önemi vermediklerini göstermektedir. Diğer bir deyişle 1950'li yıllarda Mitat Enç'e söylenen "sıra onlara gelmedi" sözleri daha uzun yıllar geçerliliğini korumaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Dikkati çeken bir nokta, kalkınma planlarına özel eğitimle ilgili hedeflerin de hükümet planlarında olduğu gibi son yıllarda girmiş olmasıdır.

1923–2007 yılları arasında 17 defa Milli Eğitim Şurası toplanmış; bu şuraların beşinde özel eğitimle ilgili karar alınmamıştır. Ancak 1960’lı yıllardan sonra yapılan Milli Eğitim Şuralarının tamamında ve Birinci Özel Eğitim Konseyinde özel eğitimle ilgili kararlar alınmıştır. Bütün bu çalışmalardan sonra dorudan doğruya özel gereksinimli bireylerin eğitimi ile ilgisi bulunmayan Birinci Gençlik Şurası ve üç defa ardı ardına toplanan Özürlüler Şurasında özel eğitimle ilgili kararlar alındığı görülmektedir. Milli Eğitim Şuralarında da günümüze gelindikçe alınan karar sayılarında bir artış olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan Şuralarda alınan kararların artmasında alana yakın olan kişilerin dilek, önerge ve raporlarının önemli etkileri olmuş; ve bu kararların siyasileri ve yöneticileri etkilemiş olduğu da ortaya çıkmıştır. Ancak, gerek Milli Eğitim Şuraları, gerek özel eğitimle ilgili diğer şuralarda alınan kararların hepsinin uygulamaya geçtiğini söylemek pek de mümkün görünmemektedir. Bu kararlardan bir kısmın kısa sürede bir kısmının da ilerleyen yıllarda uygulandığı görülmüştür. Örneğin 1991 yılında toplanan Birinci Özel Eğitim Konseyinde “Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı, Özel Eğitim Genel Müdürlüğüne dönüştürülmesi” önerisinde bulunulmuş, bu öneri doğrultusunda bir yıl geçmeden Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Yine aynı Konseyde 1991 yılında “Özürlüler Kanunu çıkarılması” da önerilmiş ancak bu öneri 14 yıl sonra uygulamaya geçirilebilmiştir. Böylece 1990’lı yılların başlarında toplanan Özel Eğitim Konseyinin mevzuatla ilgili kararlarının neredeyse tamamı 2000’li yıllarda gerçekleştirilebilmiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı döneminde İstanbul ve İzmir’de bulunan iki okul olduğu bilinmektedir. İstanbul’daki okul 1926 yılında İzmir’deki okulla birleştiği için bu dönemden sonra yalnızca bir resmi okul olduğu görülmektedir. 1951 yılında bu Bakanlık’na bağlı olan İzmir’deki Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu’nun Milli Eğitim Bakanlık’na devredilmesi özel gereksinimli bireyleri yetiştirme işinin bir sağlık hizmeti olarak algılanmasından çıkarak bir eğitim hizmeti olduğunun kabul edildiği anlamına gelmektedir. Ayrıca iki farklı engel grubunu aynı yerde eğitmenin doğru olmadığı görüşü benimsenmiştir. Böylece 1951 yılından itibaren özel eğitimle ilgili çalışmalar Milli Eğitim Bakanlık’ı bünyesinde örgütlenmeye başlamıştır. Bu

yıllarda görme, işitme yetersizliği olan bireyler için okullar, zihinsel yetersizliği olan bireyler için de sınıflar açılmıştır. 1950’li yıllardan itibaren resmi özel eğitim okullarının sayısı, öğrenci ve öğretmen sayıları sürekli bir artış izlemiştir. Ancak 1951 yılında görme ve işitme yetersizliği olan bireylerin bir arada eğitilmelerini engelleyen MEB’in, belirlenemeyen bir nedenle 1960 yılında bunun tam tersi uygulamalara gitmesi, icraatlardaki tutarsızlıklarının başka bir örneğini teşkil etmektedir.

1940’lardan itibaren sivil toplum kuruluşlarının tek tük okullar açmaya başladığı ve bu kuruluşların faaliyetlerine, resmi kurumların az da olsa destek verdiği görülmektedir. Ancak bu kuruluşların gelişmesinde kişisel çaba ve mücadelenin daha çok ön planda olduğu söylenebilir. Bu kişilerden, 1940’lı yıllardan sonra Mitat Enç, Reşat Tardu, 1960’lı yıllardan sonra Makbule Ölçen ve eşi Ali Nejat Ölçen, 1980’li yıllardan sonra, Yahya Özsoy, Doğan Çağlar, Yılmaz Büyükerşen ve Ayşegül Ataman, 1990’lı yıllardan sonra da Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan Köksal Toptan ve Sabancı Ailesi hemen akla gelenlerdir. Türkiye’de Sakatlar Konfederasyonuna bağlı 2007 yılı itibariyle özel gereksinimli bireylerle ilgili 390 dernek ve 43 vakıf bulunduğu saptanmıştır. Diğer taraftan bu derneklerden 36’sının Bakanlar Kurulu tarafından kamu yararına çalışan dernekler statüsüne çıkarılması da Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının etkisinin her geçen gün artığına işaret etmesi ve bunun da özel gereksinimli bireylerin sosyal, siyasal, hukuki ve eğitsel açıdan haklarının artmasıyla paralellik gösterdiği saptanmıştır.

Bu gelişmelerin yanısıra personel yetiştirme konusu da ilk kez 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde açılan özel eğitim bölümü öncülüğü ile başlamış, bölüm sayesinde MEB bünyesinde Test ve Araştırma Bürosu ve Deneysel Psikoloji ve Rehberlik Kliniği de açılmıştır. Daha sonra her ne kadar üniversitelerde açılan programlarla personel ihtiyacı karşılanmaya çalışılıyorsa da alan dışından istekli üniversite mezunlarına yönelik hizmet içi eğitim ve benzer uygulamaların devam ediyor olması alanın ihtiyacı olan yeterli personelin yetiştirilemediğinin göstergesidir.

Diğer taraftan Milli Eğitim Bakanlığının alanla ilgili hizmetlerini yürütmesi bağlamında önde gelen, şimdiki adıyla Özel Eğitim Rehabilitasyon ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 1992 yılında genel müdürlük statüsüne yükseltilmesi, alandaki yasal ve kurumsal gelişmelerin hızlanmasına yol açmıştır. 1970’lerde ortopedik yetersizliği olan bireylere, 1980’li yıllardan sonra da zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik yeni okullar açılmaya başlanması; 1990’lardan sonra da işitme ve görme yetersizliği olan bireylere yönelik meslek liseleri, BİLSEM’ler, hastane okullarının faaliyete geçirilmesi ile 2000’li yıllarda OÇEM’ler açılmaya başlanmış, kaynaştırma uygulamaları hızlanmış ve RAM’lar yaygınlaşmıştır. Böylece görülmektedir ki özel eğitim hizmetleri 1980’li yıllardan sonra çeşitlenmiş ve hızla gelişerek yaygınlaşmıştır. Ancak Türkiye’deki mevcut özel eğitim hizmetlerinin ihtiyacı karşılamadığı bilinmektedir. MEB bünyesinde bu genel müdürlük dışında da özel “özel eğitim” kurumlarından sorumlu olan Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ve özel gereksinimli bireylere yaygın eğitim hizmetleri sunan Çıraklık Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğünün de özel eğitim alanına ilişkin faaliyet yapan kurumlar arasına girmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı dışında Başbakanlığa bağlı kurumların da özel gereksinimli bireyler ve bunların eğitimleri ile ilgili hizmetleri olduğu görülmüştür. Başbakanlığa bağlı olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİ) Aile Eğitim Seti, Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Yönelik Cinsel Eğitim Kitabı gibi yaptığı yayınlar, Özürlüler Yüksek Kurul çalışmaları ve bugüne kadar yaptığı üç Özürlüler Şûrası ile özel eğitim alanına yönelik görüş sunmakta, MEB ve diğer kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır. Yine Başbakanlığa bağlı SHÇEK’in de özellikle bakım ve rehabilitasyon hizmetleri verdiği, özel gereksinimli bireylere mesleki eğitim veren kurumları bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylere yönelik mesleki eğitim veren kurumlardan biri de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olan Türkiye İş Kurumudur. Bu kurumların dışında yükseköğretim kurumları bünyesinde kurulan birimlerle de özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine yönelik faaliyetler yapılmaktadır.

Araştırmada ele alınan yönleri açısından Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin eğitime gösterilen ilginin son otuz-kırk yıllık bir süreden bu yana gelişmeye başladığı, uzun yıllar duyarlı kişilerin girişimleri, mücadeleleri ile komuoyu yaratmaları ve kısmen de uluslararası bildirge, sözleşme ve projelerin etkisi ile pek de planlı-programlı olmayan bir biçimde ilerlediği; ancak günümüzde bir plan ve program çerçevesine oturtulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Öneriler

1. Bu araştırma Cumhuriyet dönemindeki özel eğitimle ilgili gelişmeleri kapsadığından Cumhuriyet öncesi dönemi kapsamlı şekilde içermemektedir. Bu sebeple Cumhuriyet öncesi dönem Türk tarihindeki özel eğitim hizmetleri kapsamlı bir şekilde araştırılabilir ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmelerle kıyaslanabilir.
2. Bu araştırmada özel eğitim hizmetlerinin genel gelişimi ele alındığından özel eğitim hizmeti veren önemli kurum veya kuruluşların tarihsel gelişimleriyle ilgili kapsamlı çalışmalar yapılabilir.
3. Özel eğitim alanında hizmet vermiş önde gelen kişilerin (Mitat Enç, Yahya Özsoy, Makbule Ölçen, Doğan Çağlar, Yılmaz Büyükerşen vb.) eğitimle ilgili faaliyet ve görüşleri Türk Eğitim Tarihi açısından incelenebilir.
4. Özel eğitim okullarında uygulanan müfredatlar ile özel eğitime öğretmen yetiştiren kurumların uyguladıkları ders programlarının tarihsel gelişimi ve içeriği ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
5. Hükümet programlarındaki özel eğitimle ilgili hedefler ve yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesinde tutarsızlıklar olduğu gözlemlendiğinden yapılacak olan düzenlemelerde bilimsel ölçütler göz önüne alınarak istikrarlı uygulamalar gerçekleştirilebilir.
6. Milli eğitim şûralarında gündem ne olursa olsun özel gereksinimli bireylerin o konuyla ilgili ihtiyaçlarını ve sorunlarını belirleyecek komisyonlar kurulabilir ve gerekli kararların alınması sağlanabilir.

7. Beş yıllık kalkınma planları, Milli Eğitim ve Özürlüler Şûralarında özel eğitimle ilgili alınan kararların uygulanmasında yetersizlikler olduğu görüldüğünden ilgili resmi kurumların bu konuda daha faal olmasını sağlayacak yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇAMETE, G., Kaner, S. (1999). Cumhuriyetin 75 Yılında Çocuğa Yönelik Özel Eğitim Çalışmaları. **2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk**, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No: 2, (395–405).
- AKÇAMETE, G. (1998). Türkiye’de Özel Eğitim. **Özel Eğitim**. Eripek, S. (Ed.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. (197–207).
- _____ (2002). Türkiye’de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri. **XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri**. Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları. s:23
- AKKUTAY, Ü. (1984). **Enderun Mektebi**. Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları No:4
- AKYÜZ, Y. (2006). **Türk Eğitim Tarihi**. (Genişletilmiş 10. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ALTUNYA, N. (2006). **Gazi Eğitim Enstitüsü**. Gazi Orta Öğretmen ve Eğitim Enstitüsü (1926–1980). Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi
- ATAMAN, A. (2003). **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**. Ataman, A. (ed.) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- _____ (2004). Özel Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme Sorunları. **Özel Eğitimden Yansımalar. 13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri**. Konrot, A. (Yayına Hazırlayan.) Ankara: Kök Yayıncılık
- _____ (1998). Üstün Yetenekliler. **Özel Eğitim**. Eripek, S. (Ed.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.173–194
- _____ (1997). Türkiye’de Özel Eğitime Yeni Yaklaşımlar. **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı. 136. (22-23).

- _____ (Ayşe Gül Güzel) (1973). Cumhuriyet Döneminde Üstün Yetenekli Çocukların Yetiştirilmesine İlişkin Yasal Olanaklar. **50.Yıla Armağan**. Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 36, Ankara: s. 175-186
- ATAY, M. (1997). Özel Eğitim mi? Özel Gereksinimler mi? **V. Mitat Enç Özel Eğitim Günleri**, Ankara: Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Yayınları. (127-130)
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1995). **Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- ÇAĞLAR, D. (2004). Türkiye’de Özel Eğitim Tarihçesi. **Özel Eğitimden Yansımalar**. 13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri. Konrot, A. (Yayına Hazırlayan.) , içinde. Ankara: Kök Yayıncılık
- _____ (1997). Türkiye’de Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. **Milli Eğitim Dergisi**. Sayı: 136. (34–38).
- _____ (1990). Türkiye’de Özel Eğitimin Bugünkü Durumu ve Sorunları. **Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi**. Ankara: 24–28 Eylül. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- _____ (1974). Türkiye’de Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme Sorunları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
- ÇALIK, T. (2006). Eğitimle İlgili Bazı Temel Kavramlar. **Eğitim Bilimine Giriş**. Küçükahmet, L. (Ed.) (Ekonomik Baskı, 6. Basım) Ankara: Nobel yayınları
- ÇANKAYA, İ. (2005) Sivil Toplum Örgütlerin Eğitim Amaçlı Faaliyetleri (Elazığ İli Sendika Örneği), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÇIKILI, Y. (1996) Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Türk Milli Eğitim Sistemi İçerisindeki Yeri ve Önemi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

DEDEOĞLU, S., Durali, S., ve Kış, T., A. (2004). Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3., 4. Sınıf Öğrencileri ve Mezunlarının Kendi Bölüm Programları, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri ile İlgili Düşünce ve Önerileri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi **Özel Eğitim Dergisi**, Cilt: 5 Sayı:1 (47-55)

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2009) Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı.(2007-2013).

<<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ABMuktesebati/ABMuktesebati.asp>>(2009,12 Ocak)

_____ (2007). **9. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**

<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 24)

_____ (2001). **8. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**

<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 22)

_____ (1996). **7. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**

<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 20)

_____ (1992a). **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi.** (Nihai Rapor, Genel Değerlendirme) İşitme Engelliler Alt Çalışma Gurubu Raporu. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi. Cilt I

_____ (1992b). **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi.** (Nihai Rapor, Genel Değerlendirme)Zihin Engelliler Alt Çalışma Gurubu Raporu. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi. Cilt II

_____ (1992c). **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi.** (Nihai Rapor, Genel Değerlendirme)Görme Engelliler Alt Çalışma Gurubu Raporu. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi. Cilt III

_____ (1992d). **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi.** (Nihai Rapor, Genel Değerlendirme)Ortopedik Özürlüler Alt Çalışma Gurubu Raporu. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi.
Cilt IV

_____ (1990a). **6. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**
<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 18)

_____ (1990b). **Sakatlar İçin Politika Dokümanı.** Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

_____ (1985). **5. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**
<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 16)

_____ (1979). **4. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**
<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 14)

_____ (1973). **3. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**
(<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>) (2007, Eylül 12)

_____ (1968). **2. Beş Yıllık Kalkınma Planı.**
<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>> (2007, Eylül 10)

_____ (1963). **1. Beş Yıllık Kalkınma Planı**
<<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp> > (2007, Eylül 10)

ENÇ, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y.(1987). **Özel Eğitime Giriş.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

ENÇ, M. (1972). **Görme Özürlüler. Gelişim Uyum ve Eğitimleri.** Ankara: Sevinç Matbaası.

_____ (1982). Talihsiz Özel Eğitim. **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Sayı:7. (3-5)

_____ (1983). **Bitmeyen Gece** (Evrenin Tüm Karanlığı Bir Tek Mum Işığını Bile Köreltemez); Ankara: Tekışık Matbası,

ERGİN, O. (1977). İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısıyla **Türkiye Maarif Tarihi**. Cild 3-4. İstanbul: Eser Matbaası

ERİPEK, S. (2005). Zihinsel Engellilerin Öğretmenliği Programına Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Programı Tercih Durumlarının, İleriye Dönük Kaygılarının ve Çevrelerinden Aldıkları Tepkilerin Belirlenmesi. **14. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri Kitabı**.

_____ (1998). **Özel Eğitim**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ERCAN, H. (2002). Türkiye’de Sivil Toplum Tartışmaları Üzerine, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs Cilt: 26, No:1, (72)

ERSOY , Ö., Avcı, N. (1981). **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri “Özel Eğitim”**. İstanbul: YA-PA Yayıncılık

GÖK, S. (1958). **Dünyada ve Türkiye’de Sağır, Dilsiz, Okulları Tarihçesi ve Eğitim Sistemi**. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası (Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tesevüt Cemiyeti Neşriyatı)

GÖKÇE, F. (2002). Özel Eğitimin Sorunları. **Çoluk Çocuk Dergisi**. Sayı: 14. (32).

İLİCAK, G. G. (2002). Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri. **Çoluk Çocuk Dergisi**. Sayı: 14. (33–35).

KAPTAN, S. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Ankara: Tekışık web ofset.

KARGIN, T. (2003). Cumhuriyetin 80.Yılında Özel Eğitim. **Milli Eğitim Dergisi** Sayı: 160. Güz. <<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/kutlu.htm>> (2007, 12 Ocak)

- _____ (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. **Özel Eğitim Dergisi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Cilt:5. Sayı:2. (1–13).
- KARTAL, S. (2002). İstanbul İlinde Zihin Özürlü ve Otistik Çocuklara Hizmet Veren Tüm Vakıflarda Çalışan Vakıf Üyelerinin Vakıf Çalışmalarına Yönelik Görüşleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KILIÇ, M. (2003). Ülkemizdeki Hastane İlköğretim Okullarına Devam Eden Öğrencilerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** Cilt 4, Sayı 6 (49–74)
- KIRCAALİ-İFTAR, G. (1997). Türkiye’de Özel Eğitime Bir Bakış. **Milli Eğitim Dergisi**, sayı: 136. (44–48).
- KONUR, K. (1992). Türkiye’de Özel Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. TODAİ.
- KONROT, A. (2004). Öğretmen Yetiştirme Bağlamında Engelliler Yüksekokulu Öğrencilerinin ve Öğretim Elemanlarının İletişim Biçimi Tercihleri. **Özel Eğitimden Yansımalar. 13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri**. Konrot, A. (Yayına Hazırlayan.) Ankara: Kök Yayıncılık
- _____ (1991). Özel Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirmede Bir Uygulama. **Özel Eğitim Dergisi**, Cilt:1. Sayı: 1 (47-53)
- KÜÇÜKAHMET, L. (2005). **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme** (Ekonomik Baskı, 17. baskı) Ankara: Nobel yayınları
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2006). **Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı**. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- _____ (2007a) **Heyeti İlmîyeler**.
[<ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/heyeti_ilmiye.pdf>](http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/heyeti_ilmiye.pdf) (2007, Ekim 5)

- _____ (2007b) **17. Milli Eğitim Şurası Kararları**
 <<http://ttkb.meb.gov.tr/duyurular/17sura/sura.htm>> (2007, Ekim 01)
- _____ (2007c). Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü
 2006 Mali Yılı Sonu Faaliyet Raporu. Ankara
- _____ (2007d). Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü
 İstatistikleri. Genel Müdürlükten 18 Eylül 2008 tarihinde kişisel dostluklar
 münasebetiyle elden alınmıştır.
- _____ (2004) B.08.0.ÖRG.0.20.01.03-311/ sayılı Hizmet içi Eğitim Programı
 konulu Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü yazısı.
- _____ (1999). **Onaltıncı Milli Eğitim Şurası :Konuşmalar, Raporlar,
 Görüşmeler Ve Kararlar.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- _____ (1996). **Onbeşinci Millî Eğitim Şurası, Raporlar, Görüşmeler
 Kararlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1995). **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme (1848–1995).** Ankara:
 Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayın no:4
- _____ (1993a). **Ondördüncü Millî Eğitim Şurası 27-28 Eylül 1993 : Raporlar,
 Görüşmeler, Kararlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1993b). **Özel Eğitimi Tanıtıcı El Kitabı.** Ankara: MEB Yayınları
- _____ (1991a). **Birinci Maarif Şurası: 17–29 Temmuz 1939: Çalışma
 Programı, Konuşmalar, Lahikalar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991b). **İkinci Maarif Şurası: 15–21 Şubat 1943: Çalışma Programı,
 Raporlar Konuşmalar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991c). **Üçüncü Milli Eğitim Şurası: 2–10 Aralık 1946: Çalışma
 Programı, Raporlar Konuşmalar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- _____ (1991d). **Dördüncü Milli Eğitim Şurası: 22–31 Ağustos 1949: Çalışma Programı, Raporlar Konuşmalar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (1991e). **Beşinci Milli Eğitim Şurası: 5–14 Şubat 1953: Çalışma Programı, Komisyon Raporları,** konuşmalar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (1991f). **Altıncı Maarif Şurası: 18–23 Mart 1957: Çalışma Programı, Komisyon Raporları, Konuşmalar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991g). **Yedinci Milli Eğitim Şurası: 5-15 Şubat 1962: Çalışma Esasları, Konular Ve Kararları.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991h). **Sekizinci Milli Eğitim Şurası: 28 Eylül–3 Ekim 1970: Esaslar, Raporlar, Kararlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991ı). **Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası: 24 Haziran–4 Temmuz 1974: Öneriler, Raporlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991i). **Onuncu Milli Eğitim Şurası: 23–26 Haziran 1981: Öneriler, Konuşmalar, Raporlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991j). **Onbirinci Milli Eğitim Şurası: 8–11 Haziran 1982: Öneriler, Konuşmalar, Raporlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- _____ (1991k). **Özel Eğitimle İlgili Mevzuat.** Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (1991m). **Özel Eğitim Kurumları Tanıtıcı El Kitabı.** Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (1991n). **Birinci Özel Eğitim Konseyi.** 13–15 Mayıs 1991. Ankara: MEB Yayınları
- _____ (1990a). **XIII. Milli Eğitim Şurası: Yaygın Eğitim: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar.** Mesleki ve Teknik Öğretim Okulu Matbaası, Ankara

_____ (1990b). **Milli Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu.**
Ankara: Milli Eğitim Basımevi

_____ (1989). **XII. Milli Eğitim Şurası: 18–22 Temmuz: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar.** Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı . Ankara

M.E.G.S.B. (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı). (1989). **I. Gençlik Şurası: 23– 28 Ekim 1988 Raporlar Görüşmeler Kararlar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

_____ (1988). **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923–1988).** Araştırma Planlama Koordinasyon Başkanlığı
Ankara: Milli Eğitim Basımevi

_____ (1987). **Özel Eğitim Kurumları.** Ankara: Milli Eğitim Basımevi

_____ (1985). **İşitme Engellilerin Eğitimi.** Özsoy,Y. (Yayına Hazırlayan)
Ankara: Milli Eğitim Basımevi

NACİ, M. (1932). **Anormal Çocuk. Ruhi Uzvi Ve Tezahürleriyle Dereceleri Ve Normallerden Ayırma Usulleri.** İstanbul Tecelli Matbaası

OKUTURLAR, M. H. (1968). **Özel Eğitim.** İstanbul: As Matbaası

ÖEHY (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği). (2006). 31.05.2006 tarihli ve 26184 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

ÖKSÜZOĞLU, A. F. (2004). Eğitim Tarihi Temelleri. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÖLÇEN, M. (2005) **Özürlüler Yokuşu.** Ali Nejat Ölçen (Yayına hazırlayan)
Ankara: Ajans-Türk baskısı

_____ Ölçen, N.A (1991). **Özürlüler Hukuku.** Ankara: Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı Yayınları.

- ÖZBAYKAL, B. (1997). **Özel Eğitim Faaliyet Raporu**. Ankara: MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ÖZBEY, Ç. (2007) **Özel Çocuklar ve Terapi Yöntemleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul,
- ÖZDEMİR, İ., E., Küçükahmet, L., Değirmencioğlu, C., Er, T., Öksüzöğlu, A. F. ve Korkmaz, A. (2000) **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ÖZER, D., Müniroğlu, S. (1998). Türkiye Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının Engelliler Alanına Yönelik Çalışmalarının İncelenmesi. **Çağdaş Eğitim**. Yıl.23. Sayı. 242; (21-24)
- ÖZİ. (Başbakanlık Özörlöler İdaresi Başkanlığı). (2007a). **III. Özörlöler Şurası**. Bakım Hizmetleri Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri 19–23 Kasım 2007. İstanbul: ISBN:978-975-19-4179-4 numaralı pdf kitap <<http://www.ozida.gov.tr/>> (2008, 24 Mart)
- _____ (2007b) **III. Özörlöler Şurası**. Bakım Hizmetleri Şura Kararları. 19-23 Kasım 2007. İstanbul: ISBN:978-975-19-4180-0 numaralı pdf kitap <<http://www.ozida.gov.tr/>> (2008, 24 Mart)
- _____ (2006). **Özörlöler Kanunu ve İlgili Mevzuat**. Ankara: Başbakanlık Özörlöler İdaresi Başkanlığı Yayın no: 43
- _____ (2005). **II. Özörlöler Şurası**. Yerel Yönetimler ve Özörlöler. Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri 26–28 Eylül 2005. Ankara Nuro! Matbaacılık Ve Anbalaj Sanayi A.Ş.
- _____ (2002) **Türkiye Özörlöler Araştırması 2002**, Ankara: ISBN : 0 / 975-19-3596-2
- _____ (2003). **Rehabilitasyon Bilgi Rehberi**. Ankara: Mine Ajan Matbaacılık

- _____ (2000). **Özürlülere Hizmet Veren Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kurum ve Kuruluşları İş Birliği ve Koordinasyon Toplantıları Sonuç Raporları**. Ankara.
- _____ (1999a). **I. Özürlüler Şurası**. Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler. Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri 29 Kasım – 02 Aralık 1999. Ankara
- _____ (1999b). **I. Özürlüler Şurası**. Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler. Ön Komisyon Raporları 29 Kasım – 02 Aralık 1999. Ankara
- _____ (1999c). **I. Özürlüler Şurası Kararları**. Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler. 29 Kasım – 02 Aralık 1999. Ankara: Takav Matbaacılık ve Yayıncılık.
- _____ (1999d). **Özürlülere Yönelik Olarak Hizmet Veren Dernekler Araştırması**. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası
- ÖZÖN, G. (2001). Özel Eğitim Kurumlarının Finansman Sorunları ve İstanbul Bölgesinde Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZSOY, Y. (1990). Türkiye’de Özel Eğitim. **Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi**. Ankara: 24-28 Eylül. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları
- _____ (1983). Özel Eğitim. **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Atatürk Kitapları İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- ÖZSOY, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1996). **Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar “Özel Eğitime Giriş”**. (6. Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- ÖZYÜREK, M. (2004). **Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı**: Temelleri ve Geliştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık.
- _____ (2008). Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. Bahar. 6(2), 189-226

- SARI, H. (2004). Türkiye’de Özel Eğitimine Öğretmen Yetiştirmede Kalite ve Alanla ilgili YÖK Programı İçeriğinin Değerlendirilmesi. **Özel Eğitimden Yansımalar. 13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri**. Konrot, A. (Yayına Hazırlayan.). Ankara: Kök Yayıncılık
- SARI, H., Saygın, F. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Özel Eğitim dersleri almalarına Yönelik İhtiyaçların Analizi. **XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri**. Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları. (23)
- ŞAHİN, S. (2003). Özel Eğitim Tarihçesi. **Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitime Giriş**. Ataman, A. (Ed.) Ankara: Gündüz Eğitimcilik ve Yayıncılık.
- ŞAHİN, M. (2003). Özel Eğitim Kurumlarının Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun Yönetmeliğine ve Genelgelerine Uygunlukları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SHÇEK, (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü) **Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri**. <[http:// www.shcek.gov.tr](http://www.shcek.gov.tr)> (2007, Mart 21)
- SUCUOĞLU, B., Kargın, T. (2006). **İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları. Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler**. Ankara: Morpa Yayınları.
- SUCUOĞLU, B., (2004). Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar / Araştırmalar (1980–2005). **Özel Eğitim Dergisi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Cilt:5 Sayı:2. (15-23)
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi). (2007). **Hükümet Programları**. <<http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler>> (2007, Mart 10)
- TODAİ (Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü) (1966) **Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri**. Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) Yönetim Kurulu Raporu. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları İkinci Baskı. (Birinci Baskı 1963).

TUNÇDEMİR, İ. (2004a) Çoksesli Müzikte Üstün Bir Yetenek: Fazıl Say. **Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi “Poster Sunumu”** 23–25 Eylül 2004, İstanbul: http://74.125.77.132/search?q=cache:N9VNE7GIpUJ:www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/ITuncdemir_2.html+%226660%22+SAYILI+YASAdan+yararlananlar&hl=tr&ct=clnk&cd=6 (2009, 10 Ocak)

_____ (2004b). Çoksesli Müzikte Harika Çocuk Kanununun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği. **XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildirisi**. 6-9 Temmuz 2004. İnönü Üniversitesi. Malatya: <http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/302.pdf> (2009, 10 Ocak)

TÜFEKÇİOĞLU, U. (1998). İşitme Engelliler. (Ed: S. Eripek) **Özel Eğitim**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. (107–124)

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (1952). **Milli Eğitim İstatistikleri (1949–1950)**. Orta Öğretim. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. Yayın no: 336. Ankara: Doğuş Ltd. Matbaası

_____ (1947). **Milli Eğitim İstatistikleri (1945–1946)**. Orta Öğretim. Başbakanlık İstatistik Kurumu. Yayın no: 281. Pulhan Matbaası

_____ (1932). **Maarif İstatistikleri (1923–1932)**. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü. Yayın no:26. İstanbul: Devlet Matbaası.

_____ **1927 – 1996 Milli Eğitim Hareketleri**. Devlet İstatistik Enstitüsü: Yayın no: 517

TÜRKİYE SAKATLARI KORUMA VAKFI (1993). **Sakatların Yasal Hakları**. Ankara: Türkiye Sakatları Koruma Vakfı.

VURAL, F. (2003). Bir Sosyal Problem Olarak Türkiye'de Zihinsel Engelliler (İzmir Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

YILMAZ, M. (2002). Özel Eğitim Kurumları ve Sorunları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü

YÖK (Yükseköğretim Kurulu). (2007). **Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007)**. Ankara: PDF kitap

<http://www.yok.gov.tr/duyuru/yok_ogretmen_kitabi.pdf> (2008, 25 Temmuz)

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

<<http://www.basbakanlik.gov.tr/sour.ce/index.asp?wpg=ana>> (2008 , 13 Ağustos)

<http://www.anadolu.edu.tr/akademik/ens_engars/> (2008, 16 Eylül)

<http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/Yayinlar/dergiler/ozel_egitim.html>(2008, 16 Eylül)

<http://egitim.ankara.edu.tr/a_bilim.html> (2008, 17 Eylül)

<http://egitim.ankara.edu.tr/?bil=bil_icerik&icerik_id=107> (2008, 17 Eylül)

<<http://www.egtbil.gazi.edu.tr/>>(2007, 17 Eylül)

<<http://www.ozida.gov.tr/guncel/24ocakstratejikplan.pdf>> (2008, 5 Kasım)

<<http://www.ozida.gov.tr/organizasyon/yuksekkurul.htm>> (2008, 5 Eylül)

<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/newsletr/2007_2.pdf> (2008, 10 Haziran)

<http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Mesleki_Egitim.asp> (2008,13 Haziran)

<http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/ozurlu/Aile_Danismanligi.asp> (2008,13 Haziran)

<http://istatik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/2007_yili_faaliyet_raporu.pdf> (2008, 25 Eylül)

<http://statik.iskur.gov.tr/tr/ark/ark/2007tr_dosyalar/27.pdf> (2008,25 Eylül)

<<http://www.ozida.gov.tr/guncel/sorulanlar.htm#107>> (2008, 30 Temmuz)

<<http://www.besyo.gazi.edu.tr>> (17 Eylül 2008)

http://www.ef.ibu.edu.tr/oe/oe_ogr.htm> (16 Eylül 2008,)

<<http://www.istanbul.edu.tr/hay/bilgi.php?islem=abdbilgi&b=12>> (17 Eylül 2008,)

<<http://aef.marmara.edu.tr/index.php?Sayfa=41&bolum=3>> (2008, 17 Eylül)

<www.dernekler.gov.tr> (2008, 30 Ekim)

<<http://eae.anadolu.edu.tr/>>(2008, 20 Eylül)
 <<http://eae.anadolu.edu.tr/hizmetler.html>>(2008, 30 Ekim)
 <<http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx>. > (2008, 30 Ekim)
 <<http://ttkb.meb.gov.tr/duyurular/17sura/sura.htm> > (2007, 30 Mart)
 <<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/dergi/dergiler/39/40/338.pdf>> (2009,25 Ocak,)
 <http://www.vaksa.org.tr/tr/hakkinda/images/turkce_katalog.pdf> (2009,30 Ocak,)

YAPILAN GÖRÜŞMELER

1. Kenan Konur: Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı'nın kurulmasından sonra uzman olarak göreve başlamış, Başkanlığın genel müdürlüğe dönüşmesinden sonra çeşitli idari görevlerde bulunmuştur. Halen Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nde çalışan en eski devlet görevlisi olan Konur, 2005 yılından bu yana da Özel Eğitim Daire Başkanıdır.
2. Makbule Ölçen: Ölçen'in ikinci çocuğu Down Sendromlu olarak dünyaya gelmiş, bu nedenle özel eğitim alanına ilgi duymuş, kendi imkanları ile Türkiye'de öğretilabilir zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik ilk eğitim çalışmalarına başlayan kişilerden biridir. Ölçen halen Ankara, Oran Semtinde eşi Ali Nejat Ölçen ile yaşamaya devam etmektedir.
3. Muhittin Öngüt: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nde çeşitli görevlerde bulunan Öngüt, halen Zihinsel Engellilerin Eğitimi Şube Müdürüdür.
4. Prof. Dr. Ayşegül Ataman: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü kurucusu olan Ataman, halen bu bölümün başkanlığını yürütmektedir.
5. Yurdagül Aydoğan: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nde çeşitli görevlerde bulunan Aydoğan, halen bu kurumda Genel Müdür Yardımcılığı görevini yürütmektedir.

EK 1**ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER İÇEREN
ANCAK
ÖZEL EĞİTİMLE İLGİLİ HÜKÜM BULUNMAYAN YASALAR**

Kanunun Adı	Kanun Numarası	Kabul Tarihi	Yayımlandığı Resmi Gazete	
			Tarih	Sayı
Aile Hekimliği Pilot Uygulaması Hakkında Kanun	5258	24/11/2004	09/12/2004	25665
65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun	2022	01/07/1976	10/07/1976	15642
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	3146	09/01/1985	18/01/1985	186399
Dernekler Kanunu	5253	04/11/2004	23/11/2004	25649
Emlak Vergisi Kanunu	1319	29/07/1970	11/08/1970	13576
Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu	1479	02/09/1971	14/09/1971	13956
Evrensel Hizmetin Sağlanması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	5369	16/06/2005	25/06/2005	25856
Gelir Vergisi Kanunu	193	31/12/1960	06/01/1961	10700
Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu	1086	18/06/1927	2,3,4/7/1927	622,623,624
İmar Kanunu	3194	03/05/1985	09/05/1985	18749
Kalıtılmal Hastalıklarla Mücadele Kanunu	3960	28/12/1993	30/12/1993	21804
Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	4736	08/01/2002	19/01/2002	24645
Karayolları Trafik Kanunu	2918	13/10/1983	18/10/1983	18195
Kat Mülkiyeti Kanunu	634	23/06/1965	02/07/1965	12038
Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu	197	18/02/1963	23/02/1963	11342
Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun	2330	03/11/1980	06/11/1980	17152
Noterlik Kanunu	1512	18/01/1972	05/02/1972	14090
Nüfus Hizmetleri Kanunu	5490	25/04/2006	29/04/2006	26153
Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu	205	03/01/1961	09/01/1961	10702
Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun	3816	18/06/1992	03/07/1992	21273
Özel Tüketim Vergisi Kanunu	4760	06/06/2002	12/06/2002	24783
Radio ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun	3984	13/04/1994	20/04/1994	21911
Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu	3359	07/05/1987	15/05/1987	19461
Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun	298	26/04/1961	02/05/1961	10796
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu	3294	29/05/1986	14/06/1986	19134
Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası	5510	31/5/2006	16/06/2006	26200

Kanunu				
Kanunun Adı	Kanun Numarası	Kabul Tarihi	Yayımlandığı Resmi Gazete	
			Tarih	Sayı
Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun	4123	23/07/1995	25/07/1995	22354
Telgraf ve Telefon Kanunu	406	04/02/1924	21/2/1924	59
Terörle Mücadele Kanunu	3713	12/04/1991	12/04/1991	20843
Türk Ceza Kanunu	5237	26/09/2004	12/10/2004	25611
Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu	5434	08/06/1949	17/06/1949	7235
Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	3348	09/04/1987	17/4/1987	19434
Umumi Hıfzıssıhha Kanunu	1593	24/4/1930	06/05/1930	1489

Kaynak: Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat. Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın no: 43(2006) ve <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/> adresinden derlenmiştir.